

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ &
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**Οι άστεγοι ως βασικός δείκτης εκτίμησης της κοινωνικής βιώσιμης ανάπτυξης
των αστικών περιοχών:**

Μελέτη περίπτωσης: Η Περιφέρεια Αττικής

Πτυχιακή εργασία

ΚΑΚΑΒΟΥ ΑΜΑΛΙΑ

Αθήνα, 2022

HAROKOPIO UNIVERSITY

**SCHOOL OF ENVIRONMENT, GEOGRAPHY,
AND APPLIED ECONOMICS**

DEPARTMENT OF ECONOMICS & SUSTAINABLE DEVELOPMENT

**The homeless as a key indicator for assessing the social sustainable
development of urban areas**

Case study: The Region of Attica

Bachelor thesis

AMALIA KAKAVOU

Athens, 2022

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ &
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΚΑΡΑΜΕΤΟΥ

Ε.ΔΙ.Π, Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

ΡΟΙΔΩ ΜΗΤΟΥΛΑ

**Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης, Χαροκόπειο
Πανεπιστήμιο**

ΕΛΕΝΗ ΠΑΣΤΡΑΠΑ

Ε.ΔΙ.Π ,Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Η ΚΑΚΑΒΟΥ ΑΜΑΛΙΑ

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1)** Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
- 2)** Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.
- 3)** Όπου υφίστανται δικαιώματα άλλων δημιουργών έχουν διασφαλιστεί όλες οι αναγκαίες άδειες χρήσης, ενώ το αντίστοιχο υλικό είναι ευδιάκριτο στην υποβληθείσα εργασία.

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Στον υπέροχο χώρο του Πανεπιστημίου ως φυσικό περιβάλλον (οι αίθουσες διδασκαλίας με τα υπέροχα παράθυρα που όλα βλέπουν στον κήπο) βίωσα τη γαλήνη σε δύσκολους οικονομικούς καιρούς. Σε όλους τους καθηγητές και τις καθηγήτριες μου, στους συμφοιτητές/τριες μου που με αγκάλιασαν και με αποδέχτηκαν αμέσως παρά την μεγάλη ηλικιακή διαφορά μας, στο Νίκο, τη Δήμητρα, την Ευαγγελία και την κυρία Μαρία στο κυλικείο, στους ανθρώπους στην Βιβλιοθήκη και την Γραμματεία που κατά την διάρκεια των σπουδών μου είχα την τιμή και την χαρά να συναντήσω και τέλος σε όλους εκείνους τους αόρατους σε εμένα ανθρώπους οι οποίοι φρόντιζαν καθημερινά για την ομαλή λειτουργία του Πανεπιστημίου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τις Καθηγήτριες μου Μητούλα Ρώϊδο και Γκούσια Μαρία που με ενθάρρυναν να συνεχίζω σε στιγμές απογοήτευσης. Ευχαριστώ την Καθηγήτρια μου Καραμέτου Παναγιώτα για τον πολύτιμο προσωπικό χρόνο της που άκοπα διέθεσε για τις διορθώσεις. Ευχαριστώ την καθηγήτρια μου Παστραπά Ελένη για την συνολική ματιά και τις καίριες επισημάνσεις της.

Ευχαριστώ όλους εκείνους τους ανθρώπους που στήριξαν ο καθένας με διαφορετικό τρόπο αυτή την προσπάθειά μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	13
ABSTRACT	14
Κατάλογος Πινάκων	15
Κατάλογος Διαγραμμάτων	15
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	16
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^Ο Η ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	18
1.1: Η έννοια της Ανάπτυξης.....	18
1.1.2: Η έννοια του χώρου	19
1.1.3: Η έννοια του αστικού χώρου	20
1.1.4 Οι βασικές έννοιες του χώρου	21
1.1.5: Ορισμός του αστικού χώρου	22
1.1.6: Ιστορική εξέλιξη του Αστικού χώρου.....	22
1.1.7 : Η έννοια της Αστικής Ανάπτυξης	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^Ο ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	28
2.1: Η έννοια της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	28
2.2 : Βασικές διαστάσεις της Βιώσιμης Ανάπτυξης	29
2.3: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	33
2.3.1 Βασικές διαστάσεις της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξη	36
2.3.2: Η κοινωνική διάσταση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης	40
2.3.3: Η έννοια των δεικτών στη Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη	41
2.3.4: Ορισμοί και χαρακτηριστικά των δεικτών	42
2.3.6: Ευάλωτες και ευπαθείς ομάδες Πληθυσμού	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3Ο:ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΤΕΓΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ	
ΕΛΛΕΙΨΗ ΤΗΣ.....	47
3.1: Στέγη και Ανθρώπινα δικαιώματα :	47
Θεσμικές διακηρύξεις και αναγνώριση της στέγασης ως βασικής ανάγκη του ανθρώπου: ...	47
3.2 Ορισμός της έννοιας «Άστεγος»	51
3.3 Ορισμός της έννοιας «Άστεγος» σύμφωνα με την τυπολογία ETHOS	51
3.5 Θεωρητικές προσεγγίσεις για την έλλειψη στέγης	54
3.6: Οι άστεγοι στην Ευρώπη και στον κόσμο	56
3.7: Οι άστεγοι στην Ελλάδα	57

3.8: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΑΣΤΕΓΙΑΣ61

3.8.1: Η επίδραση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού61

3.8.2: Η στέγη ως αγαθό και το χρονικό της κρίσης του 2007 στην Ευρώπη και στην Ελλάδα....64

3.8.2.1 Η μεταβολή της παραγωγής κατοικίας μέσω του δείκτη οικοδομικής άδειας68

3.8.2.2 Μικροί και μεγάλοι παίκτες στο πεδίο της εμπορευματοποίησης της στέγης70

3.8.3: Ανεργία.....72

3.8.4 : Το φαινόμενο της βραχυχρόνιας μίσθωσης και η επίδραση του στην εύρεση στέγης....73

3.8.5 Κόστος στέγασης στην Ευρώπη και στην Ελλάδα75

3.8.6 Καθεστώς ιδιοκτησίας σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης77

3.8.7 Κενές κατοικίες.....78

3.8.9 Κατοικία και φόροι.....79

3.8.9.1 Φορολογικό καθεστώς Εταιριών Επενδύσεων Ακίνητης Περιουσίας.....80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΕΙΨΗΣ ΣΤΕΓΗΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ80

4.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις για την επίλυση της έλλειψης στέγης80

4.2 Κόστος Αποτελεσματικότητας.....84

4.3 Στεγαστική πολιτική στις ΗΠΑ.....85

4.4 Ευρωπαϊκή Στεγαστική Πολιτική.....	89
4.4.1 Έρευνα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για τους Αστέγους91	
(FEANTSA).....	91
4.4.2 Τα ευρύτατα της έρευνας :	92
4.4.2.1 Επείγουσα και προσωρινή στέγαση	92
4.4.2.2 Υποστήριξη εκτός στέγασης.....	93
4.4.2.3 Υποστήριξη με επίκεντρο τη στέγαση.....	94
4.4.2.4 Πρόληψη	95
4.4.2.5 Νομική ρύθμιση των υπηρεσιών αστέγων	96
4.5 Η Στεγαστική πολιτική στην Ελλάδα	97
4.5.1. Ίδρυση του Ελληνικού Κράτους	97
4.5.2 Μικρασιατική καταστροφή και προσφυγικό	98
4.5.3 Αντιπαροχή.....	99
4.5. 4 Η άνοδος και η πτώση του στεγαστικού δανεισμού	102
4.6 Κοινωνική βιωσιμότητα	105
4.6.1 Η Κοινωνική βιωσιμότητα στην Ελλάδα	106
4.6.2 Ληξιπρόθεσμοι λογαριασμοί	107
4.6.3 Ρυθμιστικό πλαίσιο στεγαστικών δανείων	107

4.6.4 Πληθωρισμός	109
4.6.5 Leasing ,το νέο πλαίσιο απόκτησης κατοικίας.....	109
4.6.6. Η μείωση των κοινωνικών παροχών	110
4.6.7 Το Μεταναστευτικό ζήτημα σήμερα.....	111
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^Ο:ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ :	114
5.1 Γενικά χαρακτηριστικά	114
5.2 Προγράμματα, δράσεις και δομές αστέγων στην Ελλάδα	118
5.2.1 Προγράμματα πρόληψης.....	118
5.2.2. Δράσεις για την αντιμετώπιση της αστεγίας	120
Υποστηριζόμενη στέγη και υπηρεσίες δια-μεσολάβησης.....	120
5.2.3 Κοινωνικές Δομές	122
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ	123
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6Ο : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	123
6.1 Μεθοδολογία έρευνας.....	123
6.2 Παρουσίαση ερωτηματολογίου δευτερογενών δεδομένων	123
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7Ο. ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	124
7.1. Στατιστική Ανάλυση και Επεξεργασία	124
7.2. Αποτελέσματα.....	124

7.2.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων	124
7.2 Κατάσταση υγείας των ερωτώμενων.....	134
7.3 Συνθήκες στέγασης των ερωτώμενων	136
7.4 Φορείς και είδος βοήθειας προς τους ερωτώμενους	138
7.4.1 Φορείς που παρέχουν βοήθεια στους άστεγους.....	138
7.4.2 Είδος βοήθειας που παρέχεται στους άστεγους	139
7.5 Λόγοι αστεγίας των ερωτώμενων	140
7.6 Επιθυμία εργασίας των ερωτώμενων.....	142
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	143
A: Ως προς το εμπειρικό κομμάτι της εργασίας	143
B: Ως προς το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας όσον αφορά την Ελλάδα:	146
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	147
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	161

Περίληψη

Η συγκεκριμένη εργασία είχε ως σκοπό τη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην κοινωνική βιώσιμη ανάπτυξη των αστικών περιοχών, και εν προκειμένω της Περιφέρειας Αττικής, και της αστεγίας. Ειδικότερα η εργασία εστιάζει στο πρόβλημα της έλλειψης στέγης σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο εστιάζοντας στα χαρακτηριστικά της αστεγίας στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Περιφέρεια Αττικής. Μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης επιχειρήθηκε η εννοιολογική προσέγγιση του χώρου και των αστικών περιοχών και η εξέλιξη τους, της βιώσιμης ανάπτυξης γενικά, και ειδικά των αστικών περιοχών, της αστεγίας σύμφωνα με την τυπολογία ETHOS της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Εθνικών Οργανώσεων (FEANSTA) που ασχολείται με τους αστέγους και αναλύθηκαν διεξοδικά οι βασικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν και συμβάλουν στην έλλειψη στέγης. Στη συνέχεια παρουσιάστηκε η διαχρονική στεγαστική πολιτική της Ελλάδας καθώς και οι πολιτικές και δράσεις που στηρίζουν την στέγη. Για την επίτευξη του σκοπού της εν λόγω εργασίας χρησιμοποιήθηκαν και αναλύθηκαν δευτερογενή δεδομένα τα οποία και αφορούν άστεγους που διαβιούν στους δρόμους της Περιφέρειας Αττικής κατά το διάστημα του Μαρτίου –Μαΐου του 2018. Η έρευνα ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά ανέδειξε ότι το 79% των αστέγων ήταν Έλληνες υπήκοοι, το 32 % ήταν ηλικίας 31-45 ετών και το 36% 46-60 ετών, οι οποίοι δεν έβρισκαν εργασία. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι ένα ποσοστό εξ αυτών δεν είχε φοιτήσει σε καμία βαθμίδα της εκπαίδευσης και σχεδόν οι μισοί δεν είχαν συγγενείς, οι οποίοι ενδεχομένως θα μπορούσαν να τους στηρίξουν. Αναφορικά δε με την παροχή βοήθειας από αρμόδιους φορείς και το είδος βοήθειας που ελάμβαναν αναδείχτηκε ο σημαντικός ρόλος της Εκκλησίας, κατόπιν του Δήμου, μετέπειτα των πολιτών και λιγότερο του κράτους. Αναλυτικότερα μόνο το 8% εξ αυτών λάμβανε κάποια κρατική βοήθειας και μάλιστα το 80% εξ αυτών είχαν να κοιμηθούν σε κλειστό χώρο με κρεβάτι για διάστημα από έξι μήνες έως και ένα έτος. Επιπλέον, το 50% των συμμετεχόντων είχε προβλήματα υγείας και ένα 40% υπήρξε στο παρελθόν χρήστης ουσιών. Τέλος, το 70% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι είναι μεγάλη η ευθύνη τους κράτους για την κατάσταση διαβίωσης των αστέγων, ενώ ένα 23% αποδίδει τη μεγαλύτερη ευθύνη στον εαυτό του.

Abstract

This specific study aims to investigate the social sustainable development of urban areas in relation to one of the basic human needs which is the need for shelter. The study focuses on the lack of housing in general in the world and in Europe and specifically in Greece and specifically in the region of Attica. Through a bibliographic review, clarifications were made both in definitions related to sustainable urban development and the concept of homeless based on the ETHOS typology of the European Federation of National Organizations (FEANSTA) that deals with the homeless, general parameters that influence and contribute to the lack of housing and presented Greece's timeless housing policy. Policies and actions supporting the housing were presented. Based on the above stated purpose, secondary data on a group of homeless people living on the streets were used and analyzed as an indicator of expression of extreme poverty and social exclusion. The survey regarding the demographic characteristics revealed that 79% of the homeless are Greek nationals, are of productive age and cannot find work, while another important finding is that a percentage of them have not been to school at all, almost half have no relatives. In matters of assistance and the type of assistance, the role of the Church was admitted after the Municipality, then the citizens and finally the state, the percentage of people who received government assistance in housing was 8%, almost 80% of them had to sleep in a confined space with a bed between six months and over a year. 50% had health problems and 40% were drug users in the past. Lastly, Finally, 70% of respondents consider the state to be responsible for this homeless situation, while 23% blame themselves.

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Οι 13 υποκατηγορίες όπως εμφανίζονται στην σελίδα FEANTSA.....	53
Πίνακας 2 : Συνεργαζόμενοι φορείς με την FEANSTA.....	54
Πίνακας 3: Φιλανθρωπικό έργο της Εκκλησίας 2021-2022.....	61
Πίνακας 4: Πίνακας υπηρεσιών των προγραμμάτων housing first services.....	84
Πίνακας 5 : Καθαρές παροχές κοινωνικής προστασίας για το 2016-2018.....	111
Πίνακας 6 : Δήμοι Αττικής ανά τομέα.....	117
Πίνακας 8: Συγκεντρωτικός πίνακας αποτελεσμάτων.....	167

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Ο Παγκόσμιος πληθυσμός που ζει σε απόλυτη φτώχεια.....	62
Διάγραμμα 2: Δείκτης σχετικής φτώχειας:.....	63
Διάγραμμα 3: Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα.....	66
Διάγραμμα 4: Καταναλωτική Δαπάνη.....	67
Διάγραμμα 5: Δείκτης κοινωνικού αποκλεισμού.....	68
Διάγραμμα 6: Δείκτης Οικοδομικής Άδειας.....	69
Διάγραμμα 7: Οικοδομική Δραστηριότητα.....	70
Διάγραμμα 8 : Εξέλιξη της ανεργίας και της απασχόλησης την περίοδο 2009-2022).....	73
Διάγραμμα 9: Κόστος Στέγασης.....	76
Διάγραμμα 10: Δανεισμός ως ποσοστό του ΑΕΠ.....	103
Διάγραμμα 11: Διαχρονικός δανεισμός 2008- 2014	104
Διάγραμμα 12: Δείκτης νοικοκυριών με ληξιπρόθεσμους λογαριασμούς.....	107
Διάγραμμα 13 : Η μετανάστευση χθες και σήμερα.....	114
Διάγραμμα 14 : Ποσοστό συγκέντρωσης αστέγων ανά τομέα.....	126
Διάγραμμα 15: Σχετική συχνότητα σχετικά με το Φύλο.....	127
Διάγραμμα 16 : Ηλικιακή διακύμανση.....	128
Διάγραμμα 17 : Οικογενειακή κατάσταση.....	129
Διάγραμμα 18: Ύπαρξη παιδιών.....	130
Διάγραμμα 19: Ύπαρξη Συγγενών.....	131
Διάγραμμα 20 : Άστεγοι συγγενείς :	132
Διάγραμμα 21: Τόπος καταγωγής:	133

Διάγραμμα 22: Επίπεδο Εκπαίδευσης :	134
Διάγραμμα 23: Έχετε προβλήματα υγείας?	135
Διάγραμμα 24: Χρήση Ουσιών	136
Διάγραμμα 25: Χρόνος χωρίς στέγη	137
Διάγραμμα 26 : Έλλειψη ύπνου σε κλειστό χώρο με κρεβάτι	138
Διάγραμμα 27: Φορείς που παρέχουν βοήθεια	139
Διάγραμμα 28 : Είδος Βοήθειας	140
Διάγραμμα 29: Απόδοση ευθύνης για την αστεγία	141
Διάγραμμα 30: Επιθυμία για εργασία	142
Διάγραμμα 31: Αν είναι εύκολη η εύρεση εργασίας	143

Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή μελέτη εστιάζει στην ανάγκη κατανόησης και ερμηνείας του κοινωνικού προβλήματος των αστέγων σε διεθνές, ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο με έμφαση στις αστικές περιοχές. Για την εκτίμηση και ερμηνεία του φαινομένου της έλλειψης στέγης πραγματοποιήθηκε ανασκόπηση και ανάλυση της σχετικής βιβλιογραφίας και των παραγόντων που επηρεάζουν το φαινόμενο της αστεγίας ενώ παράλληλα έγινε ανάλυση δευτερογενών δεδομένων έρευνας που πραγματοποιήθηκε με στόχο τη διερεύνηση του προφίλ των αστέγων στην περιφέρεια Αττικής.

Όσον αφορά στη δομή της μελέτης αυτή διαρθρώνεται ως εξής: στο πρώτο κεφάλαιο πραγματοποιείται η αποσαφήνιση βασικών εννοιών όπως η έννοια της ανάπτυξης, του αστικού χώρου και της αστικής ανάπτυξης. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις έννοιες της βιώσιμης ανάπτυξης και στις βασικές διαστάσεις της εστιάζοντας στην κοινωνική διάσταση της αστικής ανάπτυξης και στους δείκτες της. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, παρουσιάζεται ο ορισμός της έννοιας του άστεγου με βάση την

τυπολογία ETHOS της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Εθνικών Οργανώσεων που συνεργάζεται με τους άστεγους, καθώς και οι παράγοντες που επηρεάζουν το φαινόμενο των αστέγων στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι πολιτικές και οι δράσεις που έχουν θεσμοθετηθεί για την αντιμετώπιση του φαινομένου της αστεγίας ενώ στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην περιφέρεια Αττικής, η οποία αποτελεί και τη μελέτη περίπτωσης της εν λόγω πτυχιακής εργασίας, και συγκεκριμένα στις πολιτικές και τις δομές αστεγίας όσο και στο μεταναστευτικό ζήτημα. Στο έκτο κεφάλαιο περιγράφεται η ερευνητική μεθοδολογία και στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται η επεξεργασία και η ανάλυση των δεδομένων, καθώς επίσης τα βασικότερα αποτελέσματα της εργασίας. Τέλος η εργασία κλείνει με τα συμπεράσματα που εξήχθησαν και τις προτεινόμενες παρεμβάσεις.

Έναυσμα για τη συγγραφή της παρούσας εργασίας ήταν η αύξηση της παρουσίας των αστέγων στην Αθήνα σε σχέση με το παρελθόν. Ως σημείο αναφοράς ορίζεται η οικονομική κρίση του 2008 με την παράλληλη ενίσχυση των μεταναστευτικών ροών προς τη χώρα μας που οδήγησαν στη διόγκωση του προβλήματος της έλλειψης στέγης αλλά και των σχετιζόμενων με αυτήν κοινωνικών προβλημάτων όπως η ελλιπής χώροι στέγασης, η δυσκολία πρόσβασης των αστέγων σε τροφή, καθαριότητα, υγιεινή, υπηρεσίες υγείας, υπηρεσίες έκδοσης εγγράφων, το μικρό αίσθημα ασφάλειας αυτών κλπ. Λόγω της πολυπλοκότητας των προβλημάτων που σχετίζονται με τη στέγη στη χώρα μας καθίσταται πλέον επιτακτική η ανάγκη χάραξης ολοκληρωμένων στρατηγικών αντιμετώπισης του προβλήματος της έλλειψης στέγης καθώς η παραγωγή κατοικίας αποτελεί δημόσιο οικονομικό αγαθό.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1^ο Η Αστική Ανάπτυξη

1.1: Η έννοια της Ανάπτυξης

Η ανάπτυξη αποτελεί μία σύνθετη έννοια και ερμηνεύεται με πολλούς τρόπους. Για την επιστήμη της βιολογίας η ανάπτυξη αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο. Στον τομέα της ανόργανης ύλης η ανάπτυξη προκύπτει μέσω της εξωτερικής αύξησης του μεγέθους, η οποία επιτυγχάνεται με την επιπλέον προσθήκη του ίδιου υλικού από το οποίο αποτελείται η ύλη. Μερικά παραδείγματα είναι οι κρύσταλλοι σταλακτίτες και οι σταλαγμίτες. Το στάδιο αυτό το οποίο εμπεριέχει την ανάπτυξη είναι ευδιάκριτο και παρατηρείται με μεγάλη ευκολία στους άβιους οργανισμούς. Αντίθετα η ανάπτυξη στους ζωντανούς οργανισμούς εμπεριέχει πολλά περισσότερα από μια απλή αύξηση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα φυτά, τα ζώα και οι άνθρωποι η ανάπτυξη των οποίων επιτυγχάνεται μέσω της διαδικασίας του μεταβολισμού. Οι οργανισμοί προσλαμβάνουν διάφορα συστατικά, τα διασπούν στα χημικά τους συστατικά με σκοπό να παράγουν ενέργεια. Αυτή την ενέργεια την κατανέμουν για να επιτελέσουν βασικές ζωτικές τους λειτουργίες όπως η αναπνοή, η ανάπτυξη, η κίνηση κ.λπ.. Έπειτα ανασυνθέτουν τα συστατικά σε νέα υλικά. Μέσω δε της διαδικασίας αυτής δεν παρατηρείται μόνο η αύξηση του μεγέθους των οργανισμών αυτών αλλά και μία μεταβολή στην δομή και στη μορφή τους. Με άλλα λόγια συντελείται μια ακολουθία κανονικών και αμετάκλητων σταδίων από τα οποία διέρχονται όλοι οι ζωντανοί οργανισμοί από την αρχή μέχρι το τέλος της ζωής τους. Επομένως, η έννοια της ανάπτυξης εμπεριέχει την οριστική διαφοροποίηση της δομής της μορφής και την αύξηση σε μέγεθος ενός φαινομένου ή μιας κατάστασης. Εκ παραδρομής ερμηνεύεται η έννοια της ανάπτυξης με καθολικό τρόπο και ταυτίζεται με το φαινόμενο της αύξησης σε μέγεθος παραβλέποντας με αυτόν τον τρόπο τόσο την αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση στις εσωτερικές διαδικασίες όσο και τα πολλά και διαφορετικά πλαίσια στα οποία λαμβάνει χώρα (Life, 1977).

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η έννοια της ανάπτυξης κρίνεται σκόπιμη η παράθεση ορισμένων βασικών ορισμών:

- Η Ανάπτυξη ορίζεται ως η διαδικασία η οποία οδηγεί σε μεγέθυνση, βελτίωση και πρόοδο σε οικονομικό, περιβαλλοντικό και κοινωνικό επίπεδο. Βασικό χαρακτηριστικό της ανάπτυξης είναι ότι η πρόοδος αυτή πραγματοποιείται συνεχώς, δεν αποτελεί δηλαδή σε μία στιγμιαία κατάσταση (sid-israel.org, 2021).
- Σύμφωνα με Cambridge Dictionary ως ανάπτυξη ορίζεται η διαδικασία με την οποία κάποιος μεγαλώνει, αυξάνεται, αλλάζει και βελτιώνεται (Cambridge English Dictionary).
- Με τον όρο ανάπτυξη περιγράφονται οι θετικές μεταβολές που επιδιώκουν ή φιλοδοξούν οι άνθρωποι να πετύχουν σε Κοινωνικό και Οικονομικό επίπεδο. Οι μεταβολές μπορεί να έχουν ποσοτικό, ποιοτικό, δομικό ή και ιδεολογικό χαρακτήρα. Κατά κανόνα χρησιμοποιείτε για να περιγράψει μια διαδικασία μετάβασης σε ένα ποιοτικότερο τρόπο ζωής (Μητούλα, 2006).
- Μέσα στο πλαίσιο νέων νοηματοδοτήσεων οι κοινωνίες αναζητούν τις λέξεις εκείνες που θα μπορούσαν να εκφράσουν με καθολικό τρόπο το επιθυμητό μέλλον τους. Έτσι λοιπόν η λέξη πρόοδος και το εννοιολογικό της φορτίο, με ότι αυτό εκπροσωπούσε μέσα στο χρόνο και για το κάθε άτομο ξεχωριστά, απαλλαγμένη πλέον από παραλήψεις, αποτυχίες και συγκρούσεις αντικαταστάθηκε με την έννοια της ανάπτυξης (Τσουκαλάς, 2011).

1.1.2: Η έννοια του χώρου

Ο χώρος γενικά αποτελεί μία διαχρονικά μεταβαλλόμενη έννοια και υπήρξε αντικείμενο μελέτης όλων των θεωρητικών ρευμάτων (φιλοσοφικών, επιστημονικών, θεολογικών, κοινωνικών και άλλων). Η έννοια του χώρου είναι αφηρημένη και χρησιμοποιήθηκε κατά την εξελικτική πορεία της ανθρωπινής ζωής από πολλούς επιστήμονες με στόχο την προσπάθεια να οριστεί με σαφήνεια και με επιστημονικό τρόπο. Καθώς ως έννοια είναι πολυδιάστατη, επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες τόσο εξωτερικούς όσο και εσωτερικούς με αποτέλεσμα να ορίζεται διαφορετικά ανάλογα κάθε φορά με το υπό μελέτη πλαίσιο αναφοράς (Μαλούτας, 1986).

Ενδεικτικά μπορούμε να αναφερθούμε στον μαθηματικό χώρο, στο χώρο της φυσικής επιστήμης, στον γεωγραφικό χώρο και στους κλάδους της γεωγραφίας, στη δημογραφία, στην κοινωνιολογία, στην ψυχολογία, στο χώρο της οικονομίας, της εργασίας, της εκπαίδευσης, στον ψηφιακό και τον εικονικό χώρο κ.λπ.

1.1.3: Η έννοια του αστικού χώρου

Στην προσπάθεια αναζήτησης ενός καθολικού ορισμού του αστικού χώρου ο ερευνητής έρχεται αντιμέτωπος με το πλήθος ορισμών του φαινομένου που ορίζεται ως πόλη από τους επιμέρους επιστημονικούς κλάδους ο καθένας εκ των οποίων ορίζει τον αστικό χώρο με βάση τα δικά του εννοιολογικά εργαλεία. Είναι δύσκολο ωστόσο να αποτιμηθεί η προσφορά και οι επιρροές του κάθε κλάδου καθώς η όποια σημαντική μεταβολή που μπορεί να συντελεστεί σε κάποιο πεδίο δεν είναι στατική αλλά συνεχής και μεταβαλλόμενη, διαχέεται άναρχα ή οργανωμένα στο όποιο «χώρο» αλλά και στον ίδιο το χώρο της θεωρίας δηλαδή στην διαδικασία και τον τρόπο θεμελίωσης των θεωριών και κατ' επέκταση στην χρήση των εννοιολογικών εργαλείων (Μαλούτας, 1986).

Οι σύγχρονες κοινωνικές θεωρίες για τον αστικό χώρο δεν κατόρθωσαν, τουλάχιστον έως σήμερα, να δομήσουν ένα ενιαίο θεωρητικό πλαίσιο. Η χρήση διαφορετικής μεθοδολογίας, τα διαφορετικά κριτήρια και οι διαφορετικοί υπό μελέτη παράγοντες, ιδεολογικοί, οικονομικοί και κοινωνικοί, συνθέτουν τους βασικούς λόγους έλλειψης ενός ενιαίου εννοιολογικού πλαισίου.

Όσων αφορά τις επιμέρους κοινωνικές θεωρίες για τον αστικό χώρο αυτές είναι οι εξής:

- Η ευρωπαϊκή θετικιστική προσέγγιση
- Η μαρξιστική ανάλυση και θεωρία, και
- Η οικολογική προσέγγιση (η οποία είναι κυρίως γνωστή και ως Σχολή του Σικάγο).

1.1.4 Οι βασικές έννοιες του χώρου

Σύμφωνα με τον Harvey (2006) ο χώρος μπορεί να διακριθεί σε:

- Απόλυτο χώρο (absolute space)

Η διάκριση αυτή αναφέρεται στον ευκλείδειο χώρο ο οποίος είναι διακριτός και μπορεί να μετρηθεί. Έμφαση δίνεται εδώ σε διακριτές οντότητες που απορρέουν από τα φυσικά χαρακτηριστικά του χώρου (βουνά, ποτάμια, λίμνες) και τα ανθρωπογενή χαρακτηριστικά (δομημένο περιβάλλον π.χ πόλεις, κτίρια, οδικό δίκτυο κ.λπ.)

- Σχετικό χώρο (relative space)

Ο σχετικός χώρος αφορά ένα χωρικό μοντέλο που περιλαμβάνει τις ροές ενέργειας ατόμων και αγαθών. Σε αυτόν ενσωματώνεται η έννοια του χρόνου και τα στοιχεία που μπορούν να αναπαρασταθούν (π.χ δίκτυα μεταφορών)

- Χώρο των σχέσεων (relational space)

Ο χώρος των σχέσεων προσαρμόζεται καλύτερα στην μελέτη των κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών διαστάσεων. Κάθε σημείο του χώρου αυτού υφίσταται την επίδραση στοιχείων των παραπάνω διαστάσεων από το παρελθόν και το παρόν.

Μια αντίστοιχη διάκριση γίνεται και από την Λεοντίδου (2011) η οποία διακρίνει το χώρο ως:

- Χώρο ως απόλυτη φυσική οντότητα

Αφορά μια φυσική και γεωγραφική αντίληψη του χώρου, ως του φυσικού υποβάθρου πάνω στο οποίο μπλέκονται οι ανθρώπινες δραστηριότητες.

- Χώρο ως σχέση ή διαδικασία

Η αντίληψη αυτή του χώρου ενσωματώνει τη χωροθέτηση και την αλληλεξάρτηση των δραστηριοτήτων, τη χωρική διαφοροποίηση οικονομικών δομών και κοινωνικών σχέσεων κ.λπ.

- Χώρο ως τόπο

Στηρίζεται στη συγκρότηση ενός τόπου στη βάση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του (φυσικών, κοινωνικών, ιστορικών, πολιτικών, πολιτιστικών, οικονομικών κ.λπ.), που συμβάλλουν στη δημιουργία της ιδιαίτερης ταυτότητάς του και τον διαφοροποιούν από άλλους τόπους.

Τέλος ο Sokol (2011) μέσα από μια οικονομική – γεωγραφική προσέγγιση του χώρου τον διακρίνει σε:

- Χώρο (space)

Η έμφαση εδώ δίνεται στη φυσική διάσταση, στον φυσικό χώρο δηλαδή, με τα φυσικά χαρακτηριστικά του, όπως μορφολογία, ανάγλυφο κ.λπ., αλλά και σε ζητήματα που αφορούν τον καθορισμό της θέσης στον φυσικό χώρο, ως σημείου εγκατάστασης / ανάπτυξης της ανθρώπινης δραστηριότητας, γεγονός που εισάγει έννοιες όπως η απόσταση, η εγγύτητα κ.λπ.

- Τόπο (place)

Αναφέρεται στα μοναδικά οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, φυσικά κι άλλα στοιχεία μιας περιοχής που συνθέτουν την ιδιαίτερη ταυτότητα τους. Η έμφαση εδώ δίνεται στην ιδιαίτερη φυσιογνωμία του τόπου ως προϊόν της σύνθεσης σειράς χαρακτηριστικών που του αποδίδουν μια μοναδικότητα μια ταυτότητα (Stratigea & Στρατηγέα, 2015).

1.1.5: Ορισμός του αστικού χώρου

Ο αστικός χώρος είναι ένας τόπος με συγκεκριμένες γεωγραφικές συντεταγμένες, ιστορία και πολιτισμό ο οποίος εμπεριέχει το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον. Ειδικότερα, ο κάθε αστικός χώρος αποτελεί ένα διαφορετικό οικοσύστημα και έχει τη δική του μοναδική ταυτότητα και ονομασία (Jammer κ.ά., 2001).

1.1.6: Ιστορική εξέλιξη του Αστικού χώρου

Ο άνθρωπος έζησε για σχεδόν 2,3 εκατομμύρια χρόνια με την επιβίωση του να εξαρτάται από τη φύση, συλλέγοντας καρπούς και ρίζες από τα δέντρα και κυνηγώντας. Αυτό τον ανάγκαζε να μετακινείται συνεχώς και να μην διαθέτει σταθερό τόπο διαμονής. Η δομική μονάδα της κοινωνίας ήταν η οικογένεια. Ζούσε συλλογικά σε ευρείες οικογενειακές κοινότητες γένους από τις οποίες προέκυψε η φατρία και η φυλή. Δεν είχε ιδιοκτησία (δηλαδή μοιράζονταν από κοινού την τροφή του) με τους ανθρώπους που ανήκαν στο ίδιο γένος. Ο τρόπος άσκησης της εξουσίας ήταν βασισμένος πάνω σε ένα είδος εθιμικού δικαίου. Το δίκαιο εφαρμοζόταν από τους γέροντες της φυλής οι οποίοι αποτελούσαν ένα είδους συμβουλίου με μεγάλο κύρος και

ρόλο στην λήψη αποφάσεων. Για πολύ σημαντικά θέματα έπρεπε να διενεργήσουν ψηφοφορία στην οποία είχαν δικαίωμα συμμετοχής όλα τα ενήλικα μέλη του γένους. Αυτή θα μπορούσαμε να την ορίσουμε σαν πρώτη περίοδο του ανθρώπου πάνω στην γη .

Κατά το 9000/8000 π.Χ. με τη συμβολή της καλλιέργειας των δημητριακών και την εξημέρωση των ζώων προκλήθηκε μια οριστική και αμετάβλητη αλλαγή στον υφιστάμενο τρόπο ζωής των ανθρώπων. Η ανάγκη για μόνιμη εγκατάσταση είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία των πρώτων αγροτικών οικισμών και έτσι ο άνθρωπος αποκτά τους πρώτους δεσμούς με το χώρο. Στο 3000/1200 π.Χ παρατηρήθηκαν ριζικές αλλαγές στην κοινωνική δομή, οι οποίες σχετίστηκαν με τη βελτίωση των μεθόδων καλλιέργειας και την παραγωγή πλεονασματικής τροφής. Οι μικρές κοινότητες έγιναν πολυπληθείς, δημιουργήθηκαν διακριτές κοινωνικές τάξεις, η οργάνωση της πολιτικής εξουσίας απέκτησε χαρακτηριστική ιεράρχηση και οργανωμένη διοίκηση. Στην κορυφή της ηγεσίας βρισκόταν ο τοπικός ηγεμόνας, στη συνέχεια έπονταν οι κρατικοί αξιωματούχοι, οι ιερείς και οι μεγάλοι γαιοκτήμονες. Για πρώτη φορά εμφανίστηκε η έννοια της ιδιοκτησίας και της μισθωτής εργασίας. Τα κτήματα ανήκαν σε μεγάλους γαιοκτήμονες και στην εκκλησία όπου οι γεωργοί εργαζόταν με πληρωμή. Τότε πρωτοεμφανίζονται οι πρώτες οικονομικές συναλλαγές πληρωμής με τη χρήση νομισμάτων. Οι τεχνίτες και οι έμποροι εντάσσονταν στην τοπική κοινότητα. Στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα ανήκαν οι δούλοι οι οποίοι κυρίως ήταν αιχμάλωτοι πολέμου.

Ο χώρος πλέον απέκτησε «κοινωνικό αποτύπωμα» το οποίο εκδηλώνεται μέσω της κατασκευής κτισμάτων όπως, φρούρια, οικισμοί αποθήκες τροφίμων και μνημειώδη αρχιτεκτονικά μνημεία (Γεωργιτσογιάννη, 2011).

Συνεπώς, η αλληλεπίδραση των σχέσεων που εξαρτώνται από τις παρακάτω παραμέτρους όπως η συνύπαρξη μεγάλου μέρους του πληθυσμού σε ένα συγκεκριμένο τόπο σε συγκεκριμένο χρόνο, η ανάγκη οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας, ο καταμερισμός της εργασίας, η εξειδίκευση και η ανταλλαγή προϊόντων προκάλεσε την οριστική διαφοροποίηση της δομής και της μορφής των αγροτικών οικισμών και ανέδειξε ένα πρώτο τύπο πρώιμης πόλης που θα μπορούσε να έμοιαζε με μια αρδευόμενη πόλη ή ένα κέντρο εμπορίου, ή ένας τόπος αγοράς. (Νικολαΐδου, 1993). Τέτοιες πόλεις ήταν περιοχές της Μεσοποταμίας , η Αίγυπτος, η Κνωσός, οι Μυκήνες, η Αθήνα, η Κόρινθος κ.λπ. .

Η αρχική αντίληψη για την έννοια της πόλης ήταν θεοκρατική. Αργότερα την αντίληψη αυτή τη διαδέχθηκε ο ορθός λόγος και η έκφραση του αποτυπώθηκε στο χώρο με το Ιπποδάμειο

σύστημα. Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης εισήγαγαν την ιδεολογική αντίληψη της πόλης - κράτους και του πολίτη .

Στην περίοδο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας αποτυπώθηκε το προβιομηχανικό πρότυπο πόλης, δημιουργήθηκαν έργα μεγάλης κλίμακας αλλά και ταυτόχρονα μειώθηκε η ποιότητα της ζωής μεγάλου μέρους του πληθυσμού . Η παρακμή αυτής της περιόδου έμεινε στην ιστορία για την καλλιέργεια και την θεσμοθέτηση των επιθετικών ενστίκτων του ανθρώπου μέσα από τη φράση «άρτος και θεάματα» .

Στο Μεσαίωνα οι πόλεις-κάστρα οι οποίες συντέθηκαν στο πλαίσιο της ασκητικής ηθικής και της συντεχνιακής θεσμικής- ιεραρχικής οργάνωσης, *θα χαρακτηριστούν ως οι πρώτες πλειοψηφικές πόλεις με ελεύθερους κατοίκους* .

Σε μεταγενέστερη του μεσαίωνα περίοδο εμφανίζεται η πόλη της αναγέννησης η οποία επανέφερε τον ορθό λόγο έναντι της θεοκρατικής θεώρησης , και τα ιδεώδη του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού ,η αναβίωση των λατινικών γραμμάτων και ο επιστημονικός λόγος επέφεραν την αλλαγή της αντίληψης θέτοντας για πρώτη φορά στο κέντρο τον άνθρωπο και όχι κάποιον θεό. Η αποτύπωση των αλλαγών παρατηρήθηκε και στο χώρο της τέχνης και σε μεγάλο βαθμό στον φυσικό χώρο .

Αυτή η μακρά περίοδος που ξεκινά από το 9000 π.χ. και φτάνει χρονολογικά στο 1800μ.Χ θα μπορούσε να οριστεί ως η δεύτερη περίοδος της οποίας σημαντικό χαρακτηριστικό ήταν οι ήπιες παρεμβάσεις του ανθρώπου στο περιβάλλον οι οποίες ακολουθούσαν τους φυσικούς κύκλους .

Η τρίτη περίοδος ξεκινά με την βιομηχανική επανάσταση και φτάνει μέχρι τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο .

Η οικονομική ανάπτυξη και οι νέες έννοιες που την συνοδεύουν όπως η αποτελεσματικότητα, η λειτουργικότητα και η αποδοτικότητα, είναι οι αξίες που απορρέουν από την φιλοσοφία της νέας αστικής τάξης σύμφωνα με την οποία η δυναμική των μηχανών θα αποτελέσει τη νέα «θεότητα» η οποία είναι ικανή για την επίλυση όλων των ανθρωπίνων προβλημάτων. Η διαμάχη μεταξύ κεφαλαίου και εργαζομένων θα έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η κοινωνική συνείδηση της εργατικής τάξης. Οι νέες ανάγκες, η δημιουργία νέων χώρων παραγωγής, η ανάπτυξη του σιδηροδρόμου και γενικότερα των μεταφορών, των τηλεπικοινωνιών και της ενέργειας μετέβαλαν όλες τις μέχρι τότε κοινωνικές δομές με αποτέλεσμα να μετασχηματιστεί οριστικά η φυσιογνωμία των πόλεων, η οποία είναι πολύ κοντά στην μορφή που την γνωρίζουμε σήμερα (Σαρηγιάννης, 1985).

Στην δεκαετία του 1960 αρχίζουν να διαφαίνονται οι συνέπειες της βιομηχανικής ανάπτυξης και τα αδιέξοδα που προέκυψαν στην ποιότητα ζωής του ανθρώπου, όπως τα προχωρημένα επίπεδα ατμοσφαιρικής ρύπανσης ή υπέρ άντληση φυσικών πόρων, η αποβολή επικίνδυνων στερεών υγρών και αέριων αποβλήτων κ.λπ. (Αμπελιώτης, 2011).

Στην σημερινή εποχή οι πόλεις χαρακτηρίζονται από υψηλή πύκνωση υποδομών, ανθρώπων και δομημένου περιβάλλοντος , προσφέρουν υψηλό ποσοστό απασχόλησης στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα, ασκούν διοικητική επιρροή και διαφέρουν ως προς τον τρόπο ζωής και τις χώρο- οικονομικές συγκρούσεις στην εντός και εκτός χωρική τους επικράτεια .

Παρά τις όποιες αλλαγές της κοινωνικής δομής που οδήγησαν αναπόσπαστα σε καινούριες μορφές του δομημένου χώρου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι απουσιάζουν εντελώς οι παλαιότερες μορφές, τις ιδιαίτερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και την ξεχωριστή ιστορική πορεία τους τα κοινά χαρακτηριστικά τους ομαδοποιούνται μορφολογικά σε τρεις κατηγορίες: Στις πόλεις με οργανωμένο πολεοδομικό (το λεγόμενο Ιπποδάμειο σύστημα) και χωροταξικό σχεδιασμό, με μεγάλο βαθμό αποκέντρωσης και ισορροπημένη όπως οι μεγαλουπόλεις της Ευρώπης και της Αμερικής.

Στις πόλεις με έλλειψη πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού ως αποτέλεσμα δημογραφικών, κοινωνικών και οικονομικών πιέσεων όπου ο ιδιωτικός τομέας παράγει το μεγαλύτερο μέρος του δομημένου χώρου κυρίως τον οικιστικό, και η περιορισμένη κρατική παρέμβαση στη δόμηση του δημοσίου χώρου. Αυτά αποτελούν τα βασικά χαρακτηριστικά των περισσότερων μεσογειακών πόλεων οι λεγόμενες πόλεις φυσικής ανάπτυξης.

Στην πόλεις με απουσία βασικών έργων υποδομής όπως οδικά, αποχετευτικά, υδρευτικά δίκτυα με χαμηλό επίπεδο ποιότητας του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Αυτά αποτελούν χαρακτηριστικά του αστικού χώρου στις περισσότερες υποανάπτυκτες χώρες (Νικολαΐδου, 1993).

Με οικονομικούς όρους θα τις ταξινομούσαμε τις πόλεις τρεις κατηγορίες: Αναπτυγμένες, αναπτυσσόμενες, και υποανάπτυκτες.

Ένας σύγχρονος τρόπος διάκρισης των πόλεων σήμερα, είναι το εύρος της γεωγραφικής περιοχής που ασκούν οικονομική επιρροή και διακρίνονται σε:

- **Μεγάλα διεθνή κέντρα** όπως το Λονδίνο ή Νέα Υόρκη το Τόκιο, είναι πόλεις πολικού χαρακτήρα, φιλοξενούν την καρδιά της οικονομικής λειτουργίας ως τη μεγαλύτερη

Πρωτογενής Βιομηχανία , αποτελούν έδρες των χρηματιστηρίων, των μεγάλων τραπεζών, και πολυεθνικών επιχειρήσεων. Συγκεντρώνουν υψηλό πληθυσμιακό μέγεθος, έχουν αναπτυγμένες κοινωνικές υποδομές και όλων των ειδών τα τεχνικά δίκτυα από όπου προκύπτουν τεράστια οφέλη από τον σχηματισμό εσωτερικής και εξωτερικής οικονομίας, όπως μεγάλη αγορά εργασίας υψηλής εξειδίκευσης με υψηλά αμειβόμενους εργαζομένους, δυνατότητες συνεργασίας που υποστηρίζονται από μεγάλα οικονομικά συμφέροντα τόσο εντός της χωρικής τους εμβέλειας όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο .

- **Τα διεθνή κέντρα ευρύτερης χωρικής ζώνης** είναι πόλεις που ασκούν επιρροή σε μία ευρύτερη γεωγραφική περιοχή των οποίων γίνεται οικονομική διασύνδεση μεταξύ παραγωγικού και οικιστικού πλέγματος τέτοιες πόλεις είναι η Σιγκαπούρη, η Φρανκφούρτη κ.α.
- **Τα περιφερικά κέντρα** είναι ανερχόμενες πόλεις με αναδυόμενη επιρροή μεγαλύτερης χωρικής εμβέλειας από τα εθνικά όρια στα οποία ανήκουν . Τέτοιες πόλεις είναι το Μιλάνο, η Μαδρίτη, η Θεσσαλονίκη η Αθήνα .
- **Τα τοπικά κέντρα** είναι πολικές πόλεις διαπεριφερειακής επιρροής με εξελικτική τάση σε περιφερειακά κέντρα, τέτοιες πόλεις είναι το Ηράκλειο το Μπάρι η Λάρισα (Παπαδασκαλόπουλος, 2008).

1.1.7 : Η έννοια της Αστικής Ανάπτυξης

Το έντονο ενδιαφέρον μελέτης των αστικών περιοχών προκύπτει από το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της γης κατοικεί και δραστηριοποιείται σε αστικό χώρο .

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση

« Οι πόλεις θεωρούνται τόσο πηγή όσο και λύση των σημερινών οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών προκλήσεων. Στις αστικές περιοχές της Ευρώπης κατοικούν πάνω από τα δύο τρίτα του πληθυσμού της ΕΕ τα οποία αντιπροσωπεύουν περίπου το 80 % της κατανάλωσης ενέργειας και παράγουν έως και το 85 % του ΑΕΠ της Ευρώπης. Αυτές οι αστικές περιοχές είναι οι κινητήριες δυνάμεις της ευρωπαϊκής οικονομίας και δρουν ως καταλύτες δημιουργικότητας και καινοτομίας παντού στην Ένωση. Αλλά υπάρχουν επίσης περιοχές όπου επίμονα προβλήματα, όπως η ανεργία, η απομόνωση και η φτώχεια είναι εξαιρετικά σοβαρά.

Ως εκ τούτου, οι αστικές πολιτικές έχουν ευρύτερη διασυνοριακή σημασία, και για αυτόν τον λόγο η αστική ανάπτυξη είναι καθοριστική για την περιφερειακή πολιτική της ΕΕ (ec.europa.eu, 2016).

Μελλοντικά προβλέπεται η αύξηση του πληθυσμού των πόλεων για δύο λόγους.

Ο πρώτος λόγος αφορά την νοηματική επεξήγηση των μύθων και των αξιών του ανθρώπου. Αυτές σχετίζονται με τον τρόπο ζωής του και τις καλύτερες ευκαιρίες που θα έχει μία μετακίνηση στην πόλη. Αυτό όμως είναι ένα ουτοπικό σενάριο καθώς μερικές φορές δεν υπάρχει η βέλτιστη ποιότητα ζωής στον αστικό χώρο (Κουτσόπουλος, 2011).

Ο δεύτερος λόγος εμπεριέχει την αναγκαστική μετακίνηση των ανθρώπων από την περιοχή τους. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εκτιμάται ότι στα τέλη του 2021, ο συνολικός αριθμός των ανθρώπων παγκοσμίως που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους λόγω συγκρούσεων, βίας, φόβου δίωξης και παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ,ακραία καιρικά φαινόμενα, μετατροπή του τόπου ως μη κατοικήσιμου λόγω των αρνητικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, έλλειψη πόσιμου νερού, ερημοποίηση όπως και άλλοι παράγοντες που σχετίζονται με την ακαταλληλότητα κατοίκησης σε έναν τόπο ήταν 89,3 εκατομμύρια (UNHCR, 2021).

Λαμβάνοντας υπόψη την τοποθέτηση της Ε.Ε., τις μορφολογικές διαφορές των πόλεων, αλλά και τη μεταβατική τους πορεία μέσα στο χρόνο από αγροτικές- εμπορίου σε βιομηχανικές και τώρα σε μεταβιομηχανικές πόλεις γίνεται κατανοητό ότι οι πόλεις μεμονωμένα βρίσκονται σε διαφορετικό χωρικό, οικονομικό, και κοινωνικό επίπεδο ανάπτυξης. Τεράστιες διαφορές παρατηρούνται μεταξύ Βορρά και Νότου, μεταξύ Δυτικών και Ασιατικών πόλεων καθώς επίσης μεταξύ βορείων και νοτίων τμημάτων του Νότου, στο Βορρά μεταξύ μητροπολιτικών κέντρων και περιφέρειας αλλά και μέσα στην ίδιες τις πόλεις.

Οι λόγοι των διαφορών προκύπτουν από πολλούς παράγοντες, όπως η διαφοροποιημένη παρουσία πλεονεκτημάτων. Τα πλεονεκτήματα μπορεί να είναι φυσικά, όπως ένας ενεργειακός πόρος, ή μια θέση, ή επίκτητα. Παρατηρείται ότι οι πόλεις με πρώιμη βιομηχανική ανάπτυξη παρουσιάζουν προβάδισμα . Σε βάθος χρόνου, ένα σημερινό πλεονεκτήματα που παρέχει ένα επίπεδο ικανοποιητικής θέσης και ευημερίας δεν αποτελεί και μελλοντικό πλεονέκτημα ως προς επίπεδο και το είδος της ανάπτυξης και των υποκείμενων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι πόλεις.

Κεφάλαιο 2^ο Βιώσιμη αστική ανάπτυξη

2.1: Η έννοια της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Ως προς τον ορισμό της Βιώσιμης Ανάπτυξης δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία. Ο πιο διαδεδομένος ορισμός ανήκει στην πρώην πρωθυπουργό της Νορβηγίας Gro Harlem Brundtland. Ως πρόεδρος της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, η Brundtland παρέδωσε στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1987, την αναφορά της, με τίτλο «Το Κοινό μας Μέλλον», γνωστή ως “Brundtland report”, στην οποία ορίζεται ως Βιώσιμη ή αυτοσυντηρούμενη ή αλλιώς αειφόρος ανάπτυξη η δυνατότητα της ικανοποίηση των αναγκών των τωρινών γενεών χωρίς να παρεμποδίζεται η ικανοποίηση των απαιτήσεων των μελλοντικών γενεών (United Nations, 1987).

Η βιώσιμη ανάπτυξη δίδει βαρύτητα σε δύο επιμέρους ζητήματα: α) στην ικανοποίηση των βασικών αναγκών (τροφή, νερό, στέγαση) και των περισσότερο ευάλωτων και οικονομικά ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων του κόσμου, οι οποίες αντιμετωπίζουν μεγάλη δυσκολία στην κάλυψη των βασικών τους αναγκών β) στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των περιορισμών, οι οποίοι προκύπτουν από την εξέλιξη της τεχνολογίας και τη συνεχώς μεταβαλλόμενη οργάνωση της κοινωνίας σε συνάρτηση με την ικανότητα του περιβάλλοντος να ικανοποιήσει τις ανάγκες του παρόντος και του μελλοντικού πληθυσμού σε όλο τον κόσμο (United Nations, 2015).

Οι πολιτικές για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης είναι αποτελεσματικές όταν κάθε μορφή δράσης προς την ανάπτυξη λειτουργεί υπό το πρίσμα της στάθμισης κόστους -οφέλους. Αυτό εμπεριέχει την προστασία του περιβάλλοντος και την βελτίωση της ποιότητας ζωής (worldbank.org, 2021).

Ένας άλλος ορισμός είναι η Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη με θεμελιακές απλές και ουσιώδεις αξίες της ανθρωπότητας όπως: η ειρήνη, η δημοκρατία (πολιτική, κοινωνική και οικονομική), η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η ισότητα και η κοινωνική αλληλεγγύη. Είναι η ζωή που χαίρεσαι να ζεις. Οι εκπρόσωποι της Αξιοβίωτης Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης ασκούν έντονη κρητική για τον τρόπο που προσεγγίζεται και εφαρμόζεται η Βιώσιμη Ανάπτυξη από τους διεθνείς οικονομικούς και θεσμικούς παράγοντες οι οποίοι δίνουν έμφαση στην οικονομική της διάσταση (Ρόκος, 2001).

2.2 : Βασικές διαστάσεις της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Σύμφωνα με τη Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, όπως αυτή υιοθετήθηκε για πρώτη φορά στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Goeteborg το 2001 και όπως αναπτύσσεται και σε μεταγενέστερα σχετικά κείμενα: Η Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι μία συνεχής πορεία αλλαγής και προσαρμογής, και όχι μία στατική κατάσταση, με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών του παρόντος, χωρίς όμως να μειώνεται η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν και τις δικές τους ανάγκες, μέσα από την ισόρροπη και ισότιμη επιδίωξη και των τριών πυλώνων της Βιώσιμης Ανάπτυξης: Οικονομία – Περιβάλλον – Κοινωνία.

Η οικονομική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης σχετίζεται με την οικονομική ευημερία, τη βελτίωση της ποιότητας ζωής του πληθυσμού, το ικανοποιητικό επίπεδο ζωής, τις ευκαιρίες απασχόλησης και τις καλές συνθήκες εργασίας. Επιπλέον, η οικονομική διάσταση συνδέεται με την αξιολόγηση της τρέχουσας οικονομικής κατάστασης, την εκτίμηση της στο μέλλον τόσο σε βραχυπρόθεσμο πλαίσιο όσο και μακροπρόθεσμα και την εκτίμηση της αποτελεσματικότερης σχέσης κόστους- οφέλους ώστε διατηρηθεί ισορροπία στην οικονομία.

Με τον όρο περιβαλλοντική διάσταση περιγράφεται η προσπάθεια προστασίας του περιβάλλοντος, η διατήρηση της βιοποικιλότητας και η πρόληψη ή η μείωση των επιπέδων της περιβαλλοντικής ρύπανσης από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Ειδικότερα, η περιβαλλοντική διάσταση αφορά στην ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Επιπλέον, αποσκοπεί στην εύρεση και υιοθέτηση φιλικών προς το περιβάλλον τεχνικών με απώτερο στόχο τη διατήρηση ευνοϊκών συνθηκών τόσο για τη διαβίωση των ανθρώπων όσο και για την διατήρηση της χλωρίδας και της πανίδας.

Με βάση τον ΟΗΕ η κοινωνική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης εστιάζει στην εξάλειψη της φτώχειας και της πείνας, στην ισότητα των διαφόρων εθνικοτήτων και των φύλων και στην μείωση των ανισοτήτων, μεταξύ και εντός των χωρών, την σύνδεση με χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη, στην υγεία, την εκπαίδευση, το αίσθημα ασφάλειας και εμπιστοσύνης στους θεσμούς, στη δυνατότητα συμμετοχής στα κοινά, τον σεβασμό στις αξίες, την κοινωνική δικαιοσύνη, την εξασφάλιση του δικαιώματος της ελεύθερης επιλογής, την εξάλειψη κοινωνικού αποκλεισμού, την ένταξη της δημοκρατίας σε όλους του τομείς της κοινωνίας, στη διαγενεακή ισότητα κλπ.

Οι πρωτοβουλίες που έχει αναπτύξει ο ΟΗΕ αποτελεί το διεθνές πλαίσιο που ευνοεί την άσκηση πολιτικών που αποβλέπουν ταυτόχρονα στην κοινωνική συνοχή και την περιβαλλοντική προστασία (Trantas, 2018).

Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί μία πολύπτυχη έννοια καθώς οι άνθρωποι και το περιβάλλον βρίσκονται σε μία συνεχής αλληλεπίδραση αλλά και οι ίδιοι οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν άλλοτε ως μονάδες και άλλοτε ως σύνολο. Για αυτό το λόγο για να συντελεστεί η βιώσιμη ανάπτυξη είναι απαραίτητο να υπάρχει ισορροπία και σωστή λειτουργία και στις τρεις διαστάσεις της, οικονομία περιβάλλον κοινωνία (Γεωργόπουλος, 2006).

Ο ρόλος του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη και η συνεισφορά του στην οικονομία άρχισε να κερδίζει σημαντικό έδαφος από δεκαετία του 1990.

Σημαντική υπήρξε η συνεισφορά του Ινδού οικονομολόγου και φιλόσοφου Amartya Sen και των οικονομολόγων του UNDP (United Nation Development Programme) οι οποίοι διαμόρφωσαν τη θεωρία της ανθρώπινης ανάπτυξης. Στα συνέδρια και στις συνόδους κορυφής που πραγματοποίησε ο ΟΗΕ (1992-2002) ο πολιτισμός τέθηκε στο κέντρο της συζήτησης για την ανάπτυξη και δόθηκε έμφαση στη σημασία του για τη διαμόρφωση της ανθρωποκεντρικής αναπτυξιακής στρατηγικής.

Η πολιτιστική κληρονομιά, οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες, ο βιώσιμος πολιτιστικός τουρισμός αλλά και οι πολιτιστικές υποδομές μπορούν να χρησιμεύσουν ως στρατηγικά εργαλεία για την παραγωγή εσόδων. Ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και το σημαντικό εργατικό δυναμικό που απασχολείται στον τομέα αυτό μπορεί να μειώσει σημαντικά τα ποσοστά φτώχειας και ανεργίας.

Οι πολιτιστικές βιομηχανίες μεταδίδουν γνώσεις και αξίες υποστηρίζοντας πολιτιστικές και περιβαλλοντικές πρακτικές διαχείρισης του οικοσυστήματος. Οι επενδύσεις στον πολιτισμό και τη δημιουργικότητα έχουν αποδειχθεί εξαιρετικό μέσο για την αναζωογόνηση της οικονομίας των πόλεων και την αλληλεπίδραση μεταξύ του ανθρώπου και του περιβάλλοντος. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο ΟΗΕ από το 2015 έχει θέσει την πολιτιστική ανάπτυξη ως κύριο στόχο για την παγκόσμια ανάπτυξη.

Κατά τον Σπύρο Μερκούρη, ο οποίος υπήρξε ο πρώτος συντονιστής του θεσμού της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, όταν η Αθήνα είχε τον τίτλο το 1985, είχε δηλώσει: *«ότι ο πολιτισμός υπάρχει σε όλες τις πράξεις μας, σε όλες τις δραστηριότητές μας. Είναι η γνώση, η εκπαίδευση, η συμπεριφορά, η ελευθερία έκφρασης, ο εποικοδομητικός διάλογος, η ευθύνη, η κατανόηση και ο σεβασμός της διαφορετικότητας και των απόψεων των άλλων.*

Είναι η δημιουργία, η ποιότητα και ο τρόπος ζωής. Επομένως, ο πολιτισμός μπορεί να αποτελέσει ισχυρό μοχλό για την βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς συμβάλλει θετικά στην ανάπτυξη της οικονομίας και την κοινωνική ευημερία» (Koniditsiotis, 2018).

Οι τέσσερις διαστάσεις αυτές είναι αλληλοεξαρτώμενες, αλληλοεπηρεαζόμενες και αλληλοσυμπληρώνονται μόνο εφόσον λειτουργούν σε μία αρμονία και η μία όχι μόνο δεν παρεμποδίζει τον ρόλο της άλλης αλλά και καλύπτει τα κενά, τα όποια ενδεχομένως προκύψουν, σε κάποια από αυτές προκειμένου να μην διαταράσσεται η ισορροπία μεταξύ τους και να είναι βιώσιμος ο κόσμος (Μητούλα κ.α., 2008).

Για την περαιτέρω διεύρυνση του θέματος προκύπτει η ανάγκη παρουσίασης των 17 στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης. Ως ημερομηνία αναφοράς υλοποίησης τους τίθεται το έτος 2030.

Οι ΣΒΑ βασίζονται στην εργασία δεκαετιών των χωρών και των Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένου του Τμήματος Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων του ΟΗΕ.

Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, είναι η συνέχεια και η στοχοθέτηση μια συνεχούς διαβούλευσης και Συνόδων, με πρώτη την Σύνοδος το 1972 στην Στοκχόλμη (UNHCE), την δεύτερη Σύνοδος στο Ρίο, η οποία ονομάστηκε Σύνοδος για τη Γη το 1992 (UNCED), την Τρίτη Σύνοδος στη Νέα Υόρκη, το 1997 (UNGASS), που έμεινε γνωστή ως Σύνοδος για την Γη II, την τέταρτη Σύνοδος στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002, και την πέμπτη Σύνοδος στο Ρίο, η οποία ονομάστηκε Rio+20, το 2012, και έκτη την Σύνοδος του 2015, στην οποία υιοθετήθηκε η Agenda 2030, με τους 17στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDG's). Οι ορατοί κίνδυνοι και μη αναστρέψιμη απειλή για τις ανθρώπινες κοινωνίες και τον πλανήτη απαιτεί την ευρύτερη δυνατή συνεργασία όλων. Στο επίκεντρό της ατζέντας βρίσκονται οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ), οι οποίοι αποτελούν μια επείγουσα έκκληση για δράση από όλες τις χώρες - ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες - σε μια παγκόσμια εταιρική σχέση. Η αναγνώριση του τερματισμού της φτώχειας και άλλων στερήσεων πρέπει να συμβαδίζει με στρατηγικές που βελτιώνουν την υγεία και την εκπαίδευση, μειώνουν την ανισότητα και δίνουν ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη – *«για όλα αυτά χρειάζεται να εργαστούμε σε ένα παράλληλο πλαίσιο αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και της διατήρησης των ωκεανών και των δασών μας»* (United Nations, 2018).

Οι στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης :

1. Μηδενική Φτώχεια: Η φτώχεια δεν αναφέρεται μόνο στην οικονομική ανεπάρκεια (εισόδημα) των ανθρώπων αλλά αφορά και την επάρκεια πόρων για την κάλυψη των ανθρωπίνων αναγκών και την παροχή καλής ποιότητας ζωής. Η βασική διάσταση της έννοιας αυτής είναι ο υποσιτισμός, η περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση την

υγεία και σε άλλες βασικές υπηρεσίες, στην κοινωνική διάκριση και τον αποκλεισμό. Η φτώχεια χαρακτηρίζεται ως απόλυτη και ως σχετική .

2. Μηδενική πείνα: Η πείνα απειλεί 795 εκατομμύρια ανθρώπους σήμερα και αναμένεται ο αριθμός να αγγίξει τα 2 δισεκατομμύρια μέχρι το 2050 ,το φαινόμενο δυστυχώς συναντάται σε όλες τις περιοχές του κόσμου. Στη μείωση αυτής συμβάλλει η σωστή αξιοποίηση της γεωργίας, της αλιείας και της κτηνοτροφίας. Η σωστή διαχείριση των τομέων αυτών δε θα βοηθήσει μόνο στην εξάλειψη της πείνας και στην απόκτηση ενός εισοδήματος αλλά θα συνδράμει καθοριστικά και στην προστασία του περιβάλλοντος.
3. Καλή Υγεία και Ευημερία: Η διασφάλιση της καλής ποιότητας ζωής είναι σημαντική σε όλες τις ηλικίες. Στην υλοποίηση του στόχου αυτού έχει συμβάλλει η αύξηση του προσδόκιμου ζωής, εύρεση θεραπειών για θανατηφόρες ασθένειες και η πρόσβαση σε πόσιμο νερό του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού.
4. Ποιοτική Εκπαίδευση: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση συμβάλλει στην καλή ποιότητα ζωής και είναι σημαντική η επίτευξη ίσων ευκαιριών μάθησης σε όλες τις βαθμίδες και για τα δύο φύλα.
5. Ισότητα των φύλων: Παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί όσον αφορά την ισότητα των φύλων και τη χειραφέτηση των γυναικών, οι γυναίκες και τα κορίτσια συνεχίζουν να υφίστανται διακρίσεις και βία σε κάθε γωνιά του κόσμου. Η ισότητα σε ευκαιρία εκπαίδευσης , εργασίας και αμοιβής εξακολουθεί να αποτελεί ζητούμενο .
6. Καθαρό νερό και αποχέτευση: Η πρόσβαση σε καθαρό γλυκό νερό σε όλο τον κόσμο και οι κατάλληλες συνθήκες υγιεινής και το φαινόμενο της λειψυδρίας θα μειώσουν τις ασθένειες οι οποίες σχετίζονται με την έλλειψη καθαρού νερού.
7. Φθηνή και καθαρή ενέργεια: Η ενέργεια αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Αυτές είναι η εργασία, η παραγωγή τροφίμων, η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος και άλλες. Η συμβολή της ενέργειας στην κλιματική αλλαγή, αντιπροσωπεύει το 60% των συνολικών εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου με το ένα πέμπτο του παγκόσμιου πληθυσμού να είναι χωρίς πρόσβαση σε σύγχρονες μορφές ηλεκτρικής ενέργειας. Η μείωση της χρήσης του άνθρακα , η αύξηση του μεριδίου των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο παγκόσμιο ενεργειακό μείγμα, η επέκταση και αναβάθμιση των υποδομών μέσω της τεχνολογίας αποτελεί μία σημαντική επιδίωξη των μακροπρόθεσμων στόχων για το κλίμα τον τομέα της παραγωγής ενέργειας .
8. Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη: Καθοριστική είναι η διασφάλιση ίσων ευκαιριών εργασίας σε όλους και παροχής ενός ικανοποιητικού εισοδήματος για την κάλυψη των βιοποριστικών αναγκών.
9. Βιομηχανία, καινοτομία και υποδομές: Κατά το πέρας των χρόνων έχουν γίνει σημαντικές βελτιώσεις στις υποδομές που έχουν αυξήσει το επίπεδο της ποιοτικής ζωής. Τέτοιες βελτιώσεις έχουν πραγματοποιηθεί στον τομέα της συγκοινωνίας, της βιομηχανίας, της οικονομίας, της ενέργειας, της άρδευσης, των τεχνολογιών και της επικοινωνίας.

10. Λιγότερες ανισότητες: Σε αυτόν τον στόχο περιγράφεται η εισοδηματική ανισότητα μεταξύ των διαφόρων χωρών. Υπάρχουν πολλές χώρες οι οποίες παρέχουν μισθό πολύ κατώτερου του μέσου και αυτές οι χώρες πλήττονται από φτώχεια.
11. Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες: Βιώσιμη είναι μία πόλη η οποία παρέχει τη δυνατότητα σε όλους τους ανθρώπους που ζουν και δραστηριοποιούνται εντός των ορίων της να πετύχουν οικονομική και κοινωνική εξέλιξη. Στις μεγάλες πόλεις υπάρχουν και αρκετά προβλήματα όπως η κυκλοφοριακή συμφόρηση, η έλλειψη υποδομών, η έλλειψη στέγασης και η έλλειψη ειδικών υποδομών για ΑΜΕΑ.
12. Υπεύθυνη κατανάλωση & παραγωγή: Η βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση προσεγγίζεται βάση της ελαχιστοποίησης του κόστους «να παράγει περισσότερα και καλύτερα με όσο το δυνατόν λιγότερα». Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ευημερίας.
13. Δράση για το κλίμα: Αυτός ο στόχος σχετίζεται με την προστασία του περιβάλλοντος και την μείωση των ρυπογόνων ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω υιοθέτησης βιώσιμων περιβαλλοντικών πρακτικών που μειώνουν τις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.
14. Ζωή στο νερό: Σχετίζεται με την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και αυτού των ωκεανών μέσω της προσαρμογής των θαλάσσιων δραστηριοτήτων και του εμπορίου ώστε να είναι φιλικότερες στο περιβάλλον.
15. Ζωή στη στεριά: Σχετίζεται με την προστασία των χερσαίων οικοσυστημάτων με πρακτικές αναδάσωσης και προστασίας της χερσαίας βιοποικιλότητας.
16. Ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί: Ισότητα όσον αφορά στη δικαιοσύνη και την δημιουργία βιώσιμων κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς ομάδων ανθρώπων.
17. Συνεργασία για τους στόχους: Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι η συνεργασία κυβερνήσεων και οργανισμών ανθρωπινών δικαιωμάτων και προστασίας του περιβάλλοντος.

Οι στόχοι αυτοί είναι υλοποιήσιμοι και απευθύνονται σε όλες τις περιοχές της Γης. Με την επίτευξη των στόχων θα δημιουργηθεί μία κοινωνία η οποία θα εξελίσσεται μελλοντικά στα πλαίσια της βιωσιμότητας (United Nations, 2020).

2.3: Η έννοια της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης

Η βιώσιμη αστική ανάπτυξη είναι η αειφόρος ανάπτυξη στις πόλεις. Στη σημερινή εποχή όπως προαναφέρθηκε σχεδόν το 75% του ανθρώπινου πληθυσμού κατοικεί στις πόλεις, για αυτό το λόγο κρίνεται απαραίτητο να ληφθούν υπόψη οι διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης και σε επίπεδο πόλεων (European Commission, 2018).

Η μελέτη για την εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης στις πόλεις ξεκίνησε το 1987, με την έναρξη του 4ου Προγράμματος Δράσης για το Περιβάλλον (1987-1992) όπου δόθηκε έμφαση στην εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου ποιότητας ζωής του ανθρώπου υπό όρους περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς. Αυτό το πρόγραμμα δράσης αποσκοπούσε στην εύρεση οικονομικών πόρων με στόχο το σχεδιασμό και την υλοποίηση περιβαλλοντικών προγραμμάτων (Μπίθας, 2001).

Η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας κοινού σχεδιασμού για την αειφορία του αστικού περιβάλλοντος πραγματοποιήθηκε το 1990 μέσω του «Πράσινου βιβλίου για το αστικό περιβάλλον» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1991).

Το 5^ο πρόγραμμα Δράσης για το περιβάλλον (1992-2000) με τίτλο «Στόχος η Βιωσιμότητα», δόθηκε έμφαση στο θέμα του αστικού περιβάλλοντος.

Κυρίαρχη θέση σχετικά με την ανάπτυξη της βιωσιμότητας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατείχε η Αστική Ατζέντα, το 1997, η οποία αποτέλεσε και την αρχή της ενασχόλησης με την βιωσιμότητα του αστικού περιβάλλοντος στην Ευρώπη.

Στο 6ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον (2000-2010) το οποίο είχε τίτλο «Περιβάλλον 2010: Το Μέλλον μας, η Επιλογή μας», διατυπώθηκε το 2006 η «Θεματική στρατηγική για το αστικό περιβάλλον». Σκοπός της στρατηγικής αυτής ήταν να βελτιώσει την ποιότητα ζωής στις πόλεις τόσο σε επίπεδο υγείας όσο και σε επίπεδο εργασίας (eur-lex.europa.eu, 2001). με την υλοποίηση του οποίου βελτιώθηκε περισσότερο η ευημερία των κατοίκων στις πόλεις. Το παραπάνω πρόγραμμα, εισήγαγε ένα όραμα με τίτλο «Ευημερία εντός των ορίων του πλανήτη μας» το οποίο έχει ορίζοντα υλοποίησης μέχρι το 2050. Αυτό το όραμα διατυπώνει την ανάγκη προσαρμογής των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην βιωσιμότητα. Αρχικά θα πρέπει όλες οι χώρες να υιοθετήσουν προγράμματα βιώσιμου πολεοδομικού σχεδιασμού. Δεύτερον, να αντικαταστήσουν τα μέσα συγκοινωνίας με άλλα τα οποία συμβαδίζουν πλήρως με τον όρο βιωσιμότητα. Τρίτον, να επενδύσουν μελλοντικά στην κατασκευή βιώσιμων κτηρίων. Τέταρτον, να διατηρήσουν στο μέγιστο την ενεργειακή απόδοση με όσο το δυνατόν μικρότερες απώλειες και τέλος, να σχεδιάσουν προγράμματα τα οποία αποσκοπούν στη διατήρηση της βιοποικιλότητας του αστικού χώρου (eur-lex.europa.eu, 2013).

Η βιώσιμη αστική ανάπτυξη σχετίζεται με τους τρόπους εξέλιξης και οργάνωσης της πόλης έτσι ώστε να είναι φιλική προς το περιβάλλον, δίκαιη σε επίπεδο κοινωνίας και ανταγωνιστική στον οικονομικό τομέα (Kafkalas κ.ά., 2015).

Επιπλέον στο Κεφάλαιο 7 της Ατζέντας 21 υπάρχει μια αναφορά σχετικά με τους οικισμούς και τη βιώσιμη ανάπτυξη το οποίο φέρει τον τίτλο «Προώθηση της Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ανθρώπινων Οικισμών». Το κεφάλαιο αυτό δίδει έμφαση στη διαφοροποίηση της λειτουργίας μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Αναφέρεται μάλιστα ότι οι ανεπτυγμένες χώρες συμβάλλουν σημαντικά στην καταστροφή του περιβάλλοντος λόγω της υπερκατανάλωσης φυσικών πόρων. Αντίθετα οι υποανάπτυκτες χώρες έχουν σημαντικά μικρότερη εμπλοκή στη παρακμάζουσα πορεία του περιβάλλοντος καθώς δεν συναντάται η υπερκατανάλωση πόρων και η συμβολή τους είναι μικρότερη.

Το κεφάλαιο αυτό θέτει ως κυρίαρχο στόχο την βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων στις πόλεις και ιδιαίτερα των οικονομικά ασθενέστερων. Ο όρος ποιότητα ζωής εμπεριέχει την οικονομική και κοινωνική διάσταση.

Οι στόχοι αυτοί είναι:

1. Εξασφάλιση επαρκούς στέγης για όλους.
2. Βελτιωμένη διαχείριση των ανθρώπινων οικισμών.
3. Προώθηση του βιώσιμου σχεδιασμού και διαχείρισης των χρήσεων γης.
4. Ενίσχυση της ολοκληρωμένης παροχής περιβαλλοντικών υποδομών.
5. Προώθηση βιώσιμων συστημάτων ενέργειας και μεταφορών στους ανθρώπινους οικισμούς.
6. Βελτίωση του σχεδιασμού και της διαχείρισης των ανθρώπινων οικισμών σε περιοχές επιρρεπείς σε καταστροφές.
7. Προώθηση των βιώσιμων δραστηριοτήτων του κατασκευαστικού κλάδου.
8. Προώθηση της ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού και των δεξιοτήτων για την ανάπτυξη των ανθρώπινων οικισμών (Ατζέντα 21, Κεφάλαιο 7).

Επίσης, σε αυτό το κεφάλαιο αναφέρεται και η αντίστροφη σχέση μεγέθους πόλεων με την έννοια της βιωσιμότητας. Με άλλα λόγια, όσο μεγαλύτερη είναι η πόλη, τόσο μικρότερη είναι η βιωσιμότητα που παρουσιάζει.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, χρησιμοποιεί τα αστικά κέντρα ως σημείο αναφοράς της υλοποίησης των στόχων τους όποιους θέτει για την ανάπτυξη της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι βασικοί στόχοι της είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών πόλεων, η εργασία για όλους, η εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού, η στέγαση για όλους και η φυσική αναβάθμιση του περιβάλλοντος μέσω βιώσιμων πρακτικών στο σχεδιασμό και στην κατασκευή κτηρίων (un.org, 1992).

2.3.1 Βασικές διαστάσεις της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης

Η σημερινή αντίληψη για την βιώσιμη αστική ανάπτυξη συμπεριλαμβάνει ολοκληρωμένες δράσεις για την αντιμετώπιση των οικονομικών, περιβαλλοντικών, κλιματικών, δημογραφικών και κοινωνικών προκλήσεων που θίγουν τις αστικές περιοχές, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη την ανάγκη προώθησης των διασυνδέσεων μεταξύ αστικών περιοχών και περιοχών της υπαίθρου. Οι δράσεις υλοποιούνται στο πλαίσιο των επιχειρησιακών προγραμμάτων μέσω στρατηγικών που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτική Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας (Data.Europa.Eu, 2013).

Κύριες προκλήσεις για τη Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη αποτελούν

- Η ολοκληρωμένη και στοχευόμενη αναπτυξιακή παρέμβαση στα αστικά κέντρα με στόχο την αποκατάσταση του οικονομικού τους ιστού και τη λειτουργία τους ως κινητήριες δυνάμεις στην ευρύτερη περιοχή επιρροής τους.
- Η αντιστροφή της κοινωνικής και περιβαλλοντικής υποβάθμισης των αστικών περιοχών, ιδίως των περιοχών συγκέντρωσης μειονεκτικών κοινωνικών ομάδων, των υποβαθμισμένων εμπορικών κέντρων των μεγάλων πόλεων και των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών/βιοτεχνικών/επαγγελματικών ζωνών.
- Η άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικών συνεπειών της κρίσης, με την αναζωογόνηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που δημιουργούν θέσεις απασχόλησης και την ανασυγκρότηση των κοινωνικών υποδομών.
- Η προώθηση της σύνδεσης καινοτομίας και επιχειρηματικότητας στο αστικό περιβάλλον, με αιχμή την στρατηγική της έξυπνης εξειδίκευσης.
- Η αντιστροφή της αστικής διάχυσης μέσω της προώθησης της αρχής της «συμπαγούς πόλης» και παράλληλα η ένταξη του κεντρικού πυρήνα, της περιαστικής ζώνης, των περιμετρικών

περιοχών και της άμεσα επηρεαζόμενης υπαίθρου σε ενιαίες τοπικές στρατηγικές ανάκαμψης, αναβάθμισης και ανάπτυξης.

- Η ανάκτηση του δημόσιου χώρου και η ανάπτυξη δομών κοινωνικής οικονομίας και στέγασης με την ενεργό συμμετοχή των πολιτών (Giannousi,2016).

- Η διαχείριση των φυσικών πόρων, της ενέργειας και των αποβλήτων.

Το κάθε οικοσύστημα διαθέτει μηχανισμούς αυτορρύθμισης και ανακύκλωσης των πόρων του που διαθέτει προκειμένου να αποφευχθούν πιθανές ελλείψεις. Η ανθρωπογενής παρέμβαση διαταράσσει την φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων. Έτσι, στις περιοχές με έντονη ανθρωπογενής δραστηριότητα όπως είναι οι πόλεις η ζήτηση φυσικών πόρων για την κάλυψη των αναγκών των κατοίκων είναι μεγάλη, και ο τρόπος παραγωγής και κατανάλωσης δημιουργεί μεγάλη συσσώρευση αποβλήτων χωρίς όμως να υφίσταται η δυνατότητα ανακύκλωσης τους προκειμένου να μετατραπούν ξανά σε χρήσιμες πρώτες ύλες.

Για αυτό οι πόλεις, θα ήταν ωφέλιμο να μειώσουν την κατανάλωση φυσικών πόρων και να δημιουργήσουν μηχανισμούς και συστήματα ανακύκλωσης, ώστε να υπάρχει μία ισορροπία ανάμεσα στο ισοζύγιο εισροών και εκροών. Ενδεικτικά, τέτοιες πρακτικές όπως αυτές αναφέρονται στην Έκθεση εμπειρογνομώνων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την αειφόρο ανάπτυξη των πόλεων είναι α) η διασφάλιση καλής ποιότητας ζωής τόσο για τον άνθρωπο όσο και για την χλωρίδα και την πανίδα των αστικών περιοχών, β) η διατήρηση του νερού σε ποσότητα η όποια είναι σε θέση να καλύψει τις ανάγκες των αστικών οικοσυστημάτων και γ) η διατήρηση της απαραίτητης ενέργειας για τη λειτουργία του αστικού περιβάλλοντος και στην ανακύκλωση των αποβλήτων (Αγγελίδης, 2004).

Το Σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία είναι μια δέσμη μέτρων που εγκρίθηκε στις 2 Δεκεμβρίου 2015 υπό μορφή ανακοίνωσης από την ευρωπαϊκή επιτροπή περιβάλλοντος με πρόθεση έγκρισης σε βάθος χρόνου, με τέσσερεις νομοθετικές προτάσεις και μια λίστα με περισσότερα από 50 μέτρα σχετικά με τη διαχείριση των αποβλήτων.

Τα μέτρα και το σχέδιο δράσης εστιάζονται στο τρόπο παράγωγης, κατανάλωσης και διαχείρισης απόβλητων με στόχο την διαχείριση των πόρων με υψηλή προστιθέμενη αξία για την επίτευξη ενός κυκλικού οικονομικού μοντέλου. Ωστόσο, η υλοποίηση της κυκλικής

οικονομίας θα απαιτήσει μακροπρόθεσμη συμμετοχή σε όλα τα επίπεδα – από την ΕΕ, τα κράτη μέλη τις τοπικές κοινωνίες και τον κάθε έναν μας ξεχωριστά .

Στόχοι είναι:

- η απόκτηση και χρήση πόρων με βιώσιμο τρόπο,·
- ο σχεδιασμός και η παραγωγή καλύτερων προϊόντων που απαιτούν για την παραγωγή τους λιγότερους πόρους, με μεγάλη διάρκεια ζωής με δυνατότητα να επαναχρησιμοποιηθούν και να ανακυκλωθούν,·
- μια πιο περιορισμένη παραγωγή με τη χρήση λιγότερων πόρων και τη δημιουργία λιγότερων/μηδενικών υπολειμμάτων,·
- η εξυπνότερη κατανάλωση με την αγορά προϊόντων που είναι ανακυκλώσιμα και επαναχρησιμοποιήσιμα, η χρήση προϊόντων για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και η επισκευή τους,·
- η χρήση των αποβλήτων ως πόροι αντί της απόρριψής τους. Βελτιώσεις όσον αφορά τους πόρους και την ενεργειακή απόδοση μπορούν να γίνουν σε όλα τα στάδια (ec.europa.eu, 2015).

- Η διάσταση της Βιώσιμης κινητικότητας και των μεταφορών.

Ένα σημαντικό πρόβλημα των μεγάλων αστικών κέντρων το οποίο συνιστά εμπόδιο στην εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης σε αυτά είναι η κινητικότητα και οι μεταφορές.

Αυτό το πρόβλημα έχει εντατικοποιηθεί στη σημερινή εποχή εξαιτίας δύο παραγόντων. Ο ένας είναι η αύξηση του πληθυσμού στις πόλεις και το δεύτερο είναι η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας η οποία οδήγησε στην αύξηση της χρήσης του αυτοκινήτου. Αυτό με τη σειρά του συνεπάγεται τη μείωση της χρήσης των άλλων μέσων μεταφοράς όπως οι αστικές συγκοινωνίες, το ποδήλατο και το περπάτημα (Αραβαντινός, 2007). Δυστυχώς αυτές οι συνθήκες είναι επιζήμιες και καταστροφικές για το περιβάλλον καθώς δημιουργούν πολλά επιμέρους προβλήματα. Τέτοια είναι η ατμοσφαιρική ρύπανση η οποία οφείλεται κατά κύριο λόγο στις εκπομπές του διοξειδίου του άνθρακα και στη συσσώρευση του στην ατμόσφαιρα από το οποίο προκαλείται η υπερθέρμανση του πλανήτη. Άλλα προβλήματα από τη χρήση των αυτοκινήτων είναι η επιβάρυνση της υγείας από τα επιβλαβή σωματίδια και τους ρύπους στην ατμόσφαιρα η ηχορύπανση και οι επιπτώσεις από την κυκλοφοριακή κίνηση. Μερικές βιώσιμες πρακτικές οι οποίες θα μπορούσαν να εφαρμοστούν είναι η ενθάρρυνση της χρήσης του ποδηλάτου μέσω της κατασκευής ποδηλατοδρόμων (Αγαπίδης , 2010). Η χρήση των

συγκοινωνιών αφού αναβαθμιστούν για να νιώθουν οι πολίτες μεγαλύτερη ασφάλεια. Η μείωση της κυκλοφορίας των αυτοκινήτων Η διασύνδεση των χώρων υποδοχής των αγαθών και η μεταφορά τους στα κέντρα αποθήκευσης και στους ενδιαμέσους σταθμούς με μέσα σταθερής τροχιάς. Τέτοια βιώσιμα προγράμματα θα μειώσουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα άλλα θα βοηθήσουν και στην οικονομική ανάπτυξη και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής στα αστικά κέντρα (Αγγελίδης, 2004).

Το Connecting Europe Express ήταν μια συλλογική ευρωπαϊκή δράση που είχε ως στόχο να αναδειχτούν τα οφέλη που μπορούν να προκύψουν από τη διεύρυνση της χρήσης του σιδηροδρόμου. Για την υλοποίηση ενός τέτοιου στόχου κρίθηκε απαραίτητη η συγκέντρωση τόσο εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών , γενικότερα η κοινωνία, όσο και οι νεοεισερχόμενοι και υφιστάμενοι φορείς εκμετάλλευσης που δραστηριοποιούνται στον σιδηροδρομικό τομέα. Επίσης μελετήθηκαν οι αλλαγές που απαιτούνται τόσο σε θεσμικό-νομικό πλαίσιο όσο και θέματα σχετίζονται με την προσέγγιση των καταναλωτών ώστε ο σιδηρόδρομος να αποτελέσει στο μέλλον κυρίαρχο και ελκυστικό μέσον μετακίνησης για τους Ευρωπαίους πολίτες (Directorate-General for Mobility and Transport, 2021).

Για την εμβάθυνση θεμάτων που αφορούν στην αστική κινητικότητα μπορεί κανείς να ανατρέξει στο τελικό στο Σχέδιο δράσης για την αστική κινητικότητα της ευρωπαϊκής επιτροπής κοινοτήτων που κατατέθηκε στις Βρυξέλλες στις 30.9.2009 (eur-lex.europa.eu, 2009).

- Η κοινωνικό-οικονομική διάσταση

Όπως προαναφέρθηκε οι βασικές πηγές του ΑΕΠ είναι οι πόλεις καθώς εκεί αναπτύσσεται το μεγαλύτερο μέρος των οικονομικών δραστηριοτήτων. Αυτές συνδέονται με τις κινήσεις κεφαλαίων, το εμπόριο και τις επενδύσεις. Αυτό όμως δεν καθιστά λιγότερο έντονο το πρόβλημα της ανεργίας καθώς οι περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης συνδυάζονται με έντονη ζήτηση λόγω του φαινομένου της αστικοποίησης (Angelidis, 2004). Καθώς οι αστικές περιοχές έρχονται αντιμέτωπες με προβλήματα όπως η φτώχεια, η κλιματική αλλαγή, το μειωμένο αίσθημα ασφάλειας των πολιτών κ.ά. καθίσταται επιβεβλημένη η υλοποίηση στοχευμένων προγραμμάτων και η λήψη μέτρων για τον περιορισμό των εν λόγω προβλημάτων. Τέτοια μέτρα είναι η ενίσχυση των χώρων πράσινου, η ανάπτυξη της οικονομίας, η βελτίωση των συστημάτων εκπαίδευση και υγείας, η παροχή ευκαιριών απασχόληση για όλους, η κοινωνική ισότητα των πολιτών οι ενισχύσεις για την έρευνα , την ανάπτυξη και την καινοτομία (eur-lex.europa.eu, 2014).

- **Ο βιώσιμος χωρικός σχεδιασμός.**

Ο χωρικός σχεδιασμός είναι μία έννοια στην οποία έχουν αποδοθεί διαχρονικά διαφορετικές ερμηνείες. Η πρώτη διατυπώθηκε τον 19^ο αιώνα και αφορούσε τον πολεοδομικό και περιβαλλοντικό σχεδιασμό. Σύμφωνα με τον ορισμό της Μελέτης για το Χωρικό Σχεδιασμό της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (2008) ο χωρικός σχεδιασμός αποτελεί ένα εργαλείο «δημοκρατικής διακυβέρνησης και αποτελεσματικής και βιώσιμης χρήσης της γης και των λοιπών πόρων», παρέχοντας όραμα και κατευθύνσεις για στρατηγικές και προγράμματα». Ο στόχος του είναι να κατανέμει τις χρήσεις γης προς το δημόσιο όφελος. Σύμφωνα με τον Θεόδωρο Μεταξά υπάρχει μία σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσα στον χωρικό σχεδιασμό και στη βιώσιμη αστική ανάπτυξη (Μεταξάς, 2013). Επομένως, ο πολεοδομικός και ο χωρικός σχεδιασμός είναι απαραίτητο να προσαρμόζονται στις βιώσιμες πρακτικές. Αυτές οι πρακτικές αποσκοπούν στη διασφάλιση της καλύτερης ποιότητας ζωής των πολιτών, στη οικονομική και την κοινωνική ανάπτυξη (Angelidis, 1999). Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και οι παρεμβάσεις της αστικής ανάπλασης που αποσκοπούν στην αειφόρο αστική ανάπτυξη, στην επανάχρηση και επανένταξη εγκαταλελειμμένων περιοχών και κτηρίων, αλλά και στην προώθηση της ιδέας του βιοκλιματικού σχεδιασμού και των ενεργειακών κτιρίων. Στην έννοια της αστικής διακυβέρνησης εξετάζονται οι δομές οι μηχανισμοί και τα εργαλεία συντονισμού τόσο για τον σχεδιασμό και την εξεύρεση χρηματοδότησης όσο και τον συντονισμό της υλοποίησης των έργων (Asprogerakas, 2012).

Δεν πρέπει να ξεχνάμε το μέγεθος της πόλης, την αναπτυξιακή φάση στην οποία διέρχεται και ιδιαίτερα τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του πλαισίου στο οποίο ανήκει (Παπαδασκαλόπουλος, 2008).

2.3.2: Η κοινωνική διάσταση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης

Η κοινωνική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης σχετίζεται με τα κοινωνικά προβλήματα στις πόλεις και επηρεάζεται σημαντικά από τις πολιτικές και τα χαρακτηριστικά της χωρικής ανάπτυξης. Ζητήματα όπως η οικονομική ευημερία, η αστική διακυβέρνηση, το δικαίωμα στην εργασία, στην εκπαίδευση, στην υγεία, στην ισότητα των φύλων, στη δικαιοσύνη, το δημόσιο χρέος, ο κατώτατος μισθός, η κοινωνική ασφάλιση, η παιδική προστασία, η πράσινη μετάβαση, η διαχείριση των αποβλήτων κλπ. σύμφωνα με τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι ο όρος «κοινωνική ανάπτυξη» δεν εστιάζει σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό ζήτημα/πρόβλημα αλλά συνδέεται με πληθώρα ζητημάτων και, ως εκ τούτου, ορίζεται ως «η συλλογική ανάπτυξη μίας συνολικής οντότητας, οποιαδήποτε κι αν αυτή είναι, που συνίσταται

στην αύξηση, στην πρόοδο και στη σταδιακή ωρίμανση με τρόπο που θεωρείται καθολικός και καλύπτει όλες τις πτυχές της οντότητας» (Charalampidou, 2019).

Οι δυο εκ των 17 παγκόσμιων στόχων βιώσιμης ανάπτυξης που έχουν τεθεί ως το 2030 η μηδενική φτώχεια και η μηδενική πείνα αποτελούν δύο πολύ σοβαρά κοινωνικά ζητήματα τα οποία αναδεικνύουν την αδυναμία των μέχρι σήμερα εφαρμοζόμενων αναπτυξιακών πολιτικών να επιτύχουν μια ισόρροπη ανάπτυξη υπό όρους οικονομικούς και κοινωνικούς. Ο όρος κοινωνική καινοτομία (Social Innovation) έρχεται να περιγράψει τις πρωτοβουλίες πολιτών και κοινωνικών τις δράσεις τους και τις λύσεις που προτείνουν για την ικανοποίηση και επίλυση σημαντικών κοινωνικών αναγκών και προβλημάτων μέσω μιας εναλλακτικής αναπτυξιακής προσέγγισης τρόπο. Προτείνει την ανάγκη συνεργασίας, πολιτικής ενδυνάμωσης και ενεργούς συμμετοχής όλων των ομάδων. Η συνεισφορά των κοινωνικά καινοτόμων αναπτυξιακών πολιτικών δημιουργεί πιο συνεκτικές, αλληλεγγύες και ενεργές κοινωνίες συμβάλλοντας έτσι στη βελτιστοποίηση της ποιότητας ζωής (Moulaert et al., 2010, 2017).

2.3.3: Η έννοια των δεικτών στη Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη

Οι διαστάσεις που συνθέτουν ένα φαινόμενο κοινωνικό, οικονομικό ή περιβαλλοντολογικό είναι πολλές και σύνθετες συνεπώς η ανάγκη δημιουργίας ενός έγκυρου και αποτελεσματικού εργαλείου μέτρησης του αποτελεί μια σύνθετη και δύσκολη διαδικασία. Οι δείκτες είναι ένα τέτοιο εργαλείο. Ο ορισμός των κριτηρίων, η καταγραφή των επιμέρους διαστάσεων, η παρακολούθηση, η ανάλυση και κατ' επέκταση η παρέμβαση σε ένα φαινόμενο αν αυτό είναι εφικτό και ζητούμενο αποτελούν μέρος της διαδικασίας δημιουργίας/σύνθεσης ενός δείκτη. Στις φυσικές επιστήμες οι δείκτες έχουν μια καθολικότητα διότι η εργαστηριακή επανάληψη μέσω των πειραμάτων καθιστά εφικτό τον έλεγχο των παραμέτρων και κατ' επέκταση τους ορισμούς των φαινομένων από απολυτότητα. Η χρήση όμως των δεικτών στις οικονομικές και στις κοινωνικές επιστήμες είναι πιο σύνθετη. Οι διαστάσεις που συνθέτουν ένα οικονομικό ή κοινωνικό φαινόμενο είναι πολλοί και αστάθμητοι με αποτέλεσμα τη δυσκολία της διάκρισης της αιτίας και του αποτελέσματος.

2.3.4: Ορισμοί και χαρακτηριστικά των δεικτών

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης «ως Δείκτης ορίζεται μια τιμή που προκύπτει από διάφορες παραμέτρους, και εκτιμάται μέσω ερευνητικών διαδικασιών και δραστηριοτήτων για την καταγραφή της διάστασης ενός φαινομένου» (OECD, 2002).

Επίσης, ο δείκτης αξιολογεί μία κατάσταση λαμβάνοντας όλες τις επιμέρους παραμέτρους οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν είτε θετικά είτε αρνητικά την προς αξιολόγηση κατάσταση.

Στο παρελθόν η χρήση δεικτών αφορούσε τη μέτρηση οικονομικών μεταβλητών / φαινομένων κυρίως ποσοτικών. Στη σημερινή εποχή οι δείκτες μετρούν τόσο ποσοτικά αλλά και ποιοτικά φαινόμενα. Οι δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης έχουν ως στόχο τη μέτρηση μεταβλητών οι οποίες συνθέτουν κάθε μια από τις τέσσερις βασικές διαστάσεις αυτής. Στόχος των δεικτών είναι η εκτίμηση της βιωσιμότητας της ανάπτυξης και ο σχεδιασμός στοχευόμενων και αποτελεσματικών πολιτικών επίτευξης αυτής (Pearce & Atkinson, 1998).

Τα βασικά χαρακτηριστικά που θα πρέπει να έχουν οι δείκτες της βιώσιμης ανάπτυξης είναι τα εξής:

1. Να είναι σύμφωνοι με τα κοινωνικά πρότυπα
2. Να είναι μετρήσιμοι και συμβαδίζουν με την πραγματική κατάσταση
3. Να είναι «ελκυστικοί» από τις τοπικές αρχές
4. Να είναι κατανοητοί από όλους
5. Να είναι αξιόπιστες και επίκαιρες οι πηγές από όπου προέρχονται τα δεδομένα των δεικτών
6. Να εκτιμούν ολιστικά τους ποιοτικούς και ποσοτικούς όρους
7. Να ανταποκρίνονται στον στόχο ο οποίος μετράται
8. Να χρησιμοποιούνται σε διεθνές επίπεδο (Dizdaroglu, 2017).

2.3.5: Οργανισμοί και δείκτες

Μεγάλοι οργανισμοί σε βάθος χρόνου έχουν αναπτύξει οικονομικούς, περιβαλλοντολογικούς, κοινωνικούς, και βιομηχανικούς δείκτες. Στην ανάγκη για μια ολιστική εικόνα για την πρόοδο μιας κοινωνίας, γίνεται επανακαθορισμός τόσο στον τρόπο που ορίζουμε την πρόοδο και την

επιτυχία κρατών και κοινωνιών όσο και την δημιουργία επιπλέον συνδυαστικών δεικτών με τους «παραδοσιακούς» για καλύτερα και αντιπροσωπευτικότερα δεδομένα .

τέτοιοι οργανισμοί είναι :

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (UNCSD) (UN HABITAT) (UN-HABITAT - A BETTER URBAN FUTURE UN-HABITAT,)	ΦΤΩΧΕΙΑ, ΥΓΕΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, ΦΥΣΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ, ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ, ΉΛΑΦΟΣ, ΩΚΕΑΝΟΙ, ΘΑΛΑΣΣΕΣ ΚΑΙ ΑΚΤΕΣ, ΛΙΜΝΕΣ, ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ , ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ . ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ ΠΟΛΕΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ, ΥΠΟΔΟΜΗ, ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ,ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΙΣΟΤΗΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΟΟΣΑ) (OECD BETTER LIFE INDEX)	ΒΕΛΤΙΣΤΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ,ΚΑΤΟΙΚΙΑ, ΕΙΣΟΔΗΜΑ, ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΕΣΜΕΥΣΗ, ΥΓΕΙΑ, ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΖΩΗΣ, ΑΣΦΑΛΕΙΑ, ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗΣ .
ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (WDI) ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ)	ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ,ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΥΞΗΣΗ , ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ

	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ,ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ,ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ,ΓΕΝΟΣ ,ΥΓΕΙΑ ΥΠΟΔΟΜΗ ,ΕΝΔΕΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ ,ΕΜΠΟΡΙΟ ,ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ 2020 ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΕ (EUROSTAT DATABASE -)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΈΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (Ε&Α) ,ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ , ΈΝΔΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ ΕΙΝΑΙ ΜΕΡΙΚΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥΣ ΔΕΙΧΤΕΣ.
ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΠΡΟΤΥΠΩΝ (WWW.ISO.ORG)	ΠΡΟΤΥΠΑ - ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ : ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΠΡΟΤΥΠΩΝ : ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ,ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ,ΠΥΡΚΑΓΙΑ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΟ ΈΚΤΑΚΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ ,ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΥΓΕΙΑ ,ΑΝΑΨΥΧΗ ,ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ .
Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ Η SOCIAL PROGRESS INDEX (SPI)	Α) ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (ΦΑΓΗΤΟ, ΝΕΡΟ ,ΣΤΕΓΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ)

(SOCIALPROGRESS.ORG)	B) ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΓΙΑ ΕΥΗΜΕΡΙΑ (ΒΑΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ, ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ) ΚΑΙ C) ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ (ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΕΧΟΥΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΒΟΥΛΗΣΗ, ΕΙΝΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΕΧΟΥΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΕΡΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ). (HOW WE SUPPORT THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS,)
ΠΑΡΑ ΤΙΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤΑΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΟΛΑ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΕΞΕΤΑΖΟΥΝ ΤΟ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟ ΧΡΗΣΗΣ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΔΕΙΚΤΗ ΩΣ ΕΠΙΣΗΜΟ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ. (IS THE SOCIAL PROGRESS INDEX THE REAL DEAL?)	
(ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ - ELSTAT)	Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ , ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΤΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΤΥΠΑ ΔΕΙΚΤΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ < ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ > ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΕΝΑ ΠΛΗΘΟΣ ΔΕΙΚΤΩΝ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

2.3.6: Ευάλωτες και ευπαθείς ομάδες Πληθυσμού

Με βάση τον Νόμο 4019/2011 (ΦΕΚ 216 Α΄) στο άρθρο 1 παρ. 4 ορίζονται : Ως ευάλωτες ή ευπαθείς ομάδες εκείνες οι ομάδες του πληθυσμού που έχουν περιορισμένη ή μηδενική πρόσβαση σε κοινωνικά και δημόσια αγαθά και δεν μπορούν να προσεγγίσουν ένα ελάχιστο επίπεδο ποιότητας καθώς δεν μπορούν να ικανοποιήσουν βασικές ανάγκες όπως στέγη, εργασία, ικανοποιητικό εισόδημα, εκπαίδευση, ιατρική περίθαλψη, κοινωνική ασφάλιση κ.ά.). Πρόκειται κυρίως για αστέγους, ανέργους/μακροχρόνια άνεργους, άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ), πάσχοντες (σοβαρά παθολογικά προβλήματα, ψυχικές ασθένειες), αποφυλακισμένους, χρήστες και πρώην χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών, οροθετικούς, άτομα από θρησκευτικές ή πολιτισμικές μειονότητες, ρομά / τσιγγάνους, μονογονεϊκές οικογένειες, ανήλικους παραβάτες, κακοποιημένες γυναίκες, θύματα εμπορίας (trafficking), πρόσφυγες, μετανάστες, παλιννοστούντες, πληγέντες από θεομηνίες και φυσικές καταστροφές (πυρόπληκτοι, σεισμοπαθείς, πλημμυροπαθείς).

Διακρίνονται σε δύο κατηγορίες :

α) Στις «Ευάλωτες ομάδες πληθυσμού» στις οποίες ανήκουν εκείνες οι ομάδες πληθυσμού που η ένταξη τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγο παραβατικής συμπεριφοράς. Σε αυτές ανήκουν άτομα με αναπηρίες (σωματικές ή ψυχικές ή νοητικές ή αισθητηριακές) εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες άτομα οροθετικοί, φυλακισμένοι αποφυλακισμένοι, ανήλικοι παραβάτες.

β) Στις «Ειδικές ομάδες πληθυσμού» σε αυτές ανήκουν εκείνες οι ομάδες πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξη τους στην αγορά εργασίας από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν ενδεικτικά, οι άνεργοι νέοι, οι άνεργες γυναίκες, οι άνεργοι άνω των πενήντα ετών, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι αρχηγοί των μονοτονικών οικογενειών και τα μέλη πολύτεκνων οικογενειών, γυναίκες θύματα κακοποίησης, οι αναλφάβητοι, κάτοικοι ορεινών και νησιωτικών περιοχών, τα άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες.

Ο Νόμος [4019/2011 \(ΦΕΚ 216 Α΄\)](#) για την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ορίζει στο άρθρο 1 παρ. 4 τις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού:

(Ευάλωτες / Ευπαθείς Ομάδες – Ο Συνήγορος του Πολίτη για τις ευάλωτες ομάδες)

Η αναγνώριση των αστέγων ως ευπαθής κοινωνική ομάδα έγινε με τον Νόμο 4052 το 2012. Συγκεκριμένα ως άστεγοι ορίζονται όλα τα άτομα που διαμένουν νόμιμα στη χώρα, τα οποία στερούνται πρόσβασης ή έχουν επισφαλή πρόσβαση σε επαρκή ιδιόκτητη, ενοικιαζόμενη ή παραχωρημένη κατοικία που πληροί τις αναγκαίες τεχνικές προδιαγραφές και διαθέτει τις βασικές υπηρεσίες ύδρευσης και ηλεκτροδότησης. Στους αστέγους περιλαμβάνονται ιδίως αυτοί που διαβιούν στο δρόμο, σε ξενώνες, αυτοί που φιλοξενούνται από ανάγκη προσωρινά σε ιδρύματα ή άλλες κλειστές δομές, καθώς και αυτοί που διαβιούν σε ακατάλληλα καταλύματα. Με απόφαση του υπουργού Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και του εκάστοτε συναρμόδιου υπουργού που δημοσιεύεται στη Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ρυθμίζονται σε 12 άρθρα τα ειδικότερα θέματα εφαρμογής της παρούσας, ιδίως το περιεχόμενο, η έκταση και ο χρόνος παροχής κοινωνικής προστασίας, καθώς και η διαδικασία και οι φορείς υλοποίησης της καταγραφής των αστέγων. (ΝΟΜΟΣ 4052/2012 (Κωδικοποιημένος) - ΦΕΚ Α 41/01.03.2012,)

Η έλλειψη στέγης συνιστά μια ακραία μορφή φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού και αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό τη συνολική επίδοση και αποτελεσματικότητα της κοινωνικής προστασίας και τον τρόπο που αυτή λειτουργεί στα διάφορα κοινωνικά συστήματα (Φερώνας & Κουραχάνης, 2016). Συνεπώς δεν μπορούμε να μιλάμε για την κοινωνική βιωσιμότητα των πόλεων αγνοώντας το φαινόμενο των άστεγων.

Κεφάλαιο 3ο: Προσεγγίζοντας την έννοια της στέγης και την έλλειψη της

3.1: Στέγη και Ανθρώπινα δικαιώματα :

Θεσμικές διακηρύξεις και αναγνώριση της στέγασης ως βασικής ανάγκη του ανθρώπου:

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) ιδρύθηκε στις 24 Οκτωβρίου του 1945 στο τέλος του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. Η αιτία της δημιουργίας του ήταν η δέσμευση 51 χωρών με στόχο τη διατήρηση της ειρήνης μεταξύ τους μέσω των αξιών της διεθνούς συνεργασίας και της συλλογικής ασφάλειας. Στη σημερινή εποχή κάθε έθνος του κόσμου ανήκει στον ΟΗΕ με ελάχιστες εξαιρέσεις. Οι χώρες-μέλη του οργανισμού ανέρχονται σε 193. Η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση το

1948, καθορίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες, για όλες τις γυναίκες και όλους τους άντρες. Στο διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων το δικαίωμα στη στέγαση θεωρείται αυτοτελές δικαίωμα. Μεταξύ αυτών, είναι το δικαίωμα στη ζωή, στην ελευθερία και στην ιθαγένεια, στην ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας, στην εργασία, στην εκπαίδευση, το δικαίωμα στην τροφή την **κατοικία** και το δικαίωμα συμμετοχής στη διακυβέρνηση. Η Διακήρυξη έθεσε τις βάσεις για περισσότερες από 80 συνθήκες και διακηρύξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ειδικότερα στο άρθρο 25 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το δικαίωμα στη στέγαση προσδιορίζεται ως μέρος του δικαιώματος σε ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται το εξής:

«Καθένας έχει δικαίωμα σε επίπεδο διαβίωσης κατάλληλο για την υγεία και την ευημερία του εαυτού του και της οικογένειάς του, συμπεριλαμβανομένης της τροφής, της ένδυσης, της στέγασης και της ιατρικής περίθαλψης και των απαραίτητων κοινωνικών υπηρεσιών, και δικαίωμα στην ασφάλεια σε περίπτωση ανεργίας, ασθένειας, αναπηρίας, χηρείας, γηρατειών ή άλλης αδυναμίας βιοπορισμού σε συνθήκες πέρα από τον έλεγχό του» (ohchr.org).

Αντίστοιχα στο άρθρο 11 παράγραφος 1 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (ICESCR) προσδιορίζεται επίσης το δικαίωμα στη στέγαση ως μέρος του δικαιώματος σε ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης. Συγκεκριμένα αναφέρετε το εξής:

«Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε ατόμου για ένα επίπεδο διαβίωσης ανεκτό για τον ίδιο και την οικογένειά του, συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης διατροφής, ενδυμασίας και κατοικίας, συγχρόνως με το δικαίωμα της συνεχούς βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης του.» (ohchr.org 1966)

Σε συνέχεια των ανωτέρω είναι σημαντικό να αναφερθούν οι συμβάσεις και οι ρυθμίσεις εκείνες που αναγνωρίζουν τη σπουδαιότητα της στέγασης για συγκεκριμένες ευαίσθητες και ευπαθείς ομάδες ως απαραίτητη προϋπόθεση και την ομαλή κοινωνική ενσωμάτωσή τους.

Το 2006, μια διακεκριμένη ομάδα διεθνών εμπειρογνομόνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα συναντήθηκε στη πόλη Yogyakarta της Ινδονησίας παρουσιάζοντας τεκμηριωμένα πρότυπα κακοποίησης και συνέγραψαν ένα σύνολο διεθνών αρχών που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου. Στην 15 Αρχή Yogyakarta για το Δικαίωμα στην Επαρκή Στέγαση αναφέρουν σχετικά με την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου τα εξής:

•«Τα κράτη πρέπει να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα για να α) εξασφαλίσουν την ασφαλή παροχή / πρόσβαση σε κατοικήσιμη, οικονομικά και χωροταξικά προσβάσιμη , πολιτισμικά κατάλληλη και **ασφαλή στέγη**, β) απαγορεύσουν εκτοπισμούς που δεν συνάδουν με τις διεθνείς υποχρεώσεις τους τις σχετικές με την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να εξασφαλίσουν τις επαρκείς νομικές και άλλες προβλέψεις είναι στη διάθεση κάθε ατόμου που ισχυρίζεται ότι παραβιάζεται ή υπάρχει η απειλή παραβίασης του δικαιώματος προστασίας του από τον εκτοπισμό, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος του για μεταστέγαση σε ικανοποιητικές συνθήκες και σε γη ίσης ή ανώτερης αξίας από αυτή που αναγκάστηκε να εγκαταλείψει, και γ) να εξασφαλίσουν ίσα δικαιώματα ως προς την ιδιοκτησία και την κληροδότηση γης και στέγης χωρίς καμία διάκριση λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της οικογενειακής κατάστασης, χωρίς καμία διάκριση λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή της οικογενειακής κατάστασης. Επιπλέον, τα κράτη πρέπει να καθιερώσουν κοινωνικά προγράμματα και προγράμματα υποστήριξης προκειμένου να αντιμετωπίσουν παράγοντες που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου και αυξάνουν τις πιθανότητες έλλειψης στέγης ειδικά για τα παιδιά και τους νέους, όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός, η οικογενειακή και άλλες μορφές βίας, οι διακρίσεις, η έλλειψη οικονομικής ανεξαρτησίας, η απόρριψη από την οικογένεια και την κοινότητα, καθώς και προγράμματα ασφάλειας και στήριξης σε επίπεδο γειτονιάς και να παρέχουν εκπαίδευση μέσω προγραμμάτων ευαισθητοποίησης σε όλες τις σχετικές υπηρεσίες προκειμένου να αντιλαμβάνονται τις ανάγκες εκείνων που αντιμετωπίζουν την έλλειψη στέγης ή οποιαδήποτε άλλη μορφή κοινωνικής στέρησης σαν αποτέλεσμα της διαφορετικότητας του σεξουαλικού τους προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου» (Yogyakartaprinciples.Org, 2017).

Ειδικές Συμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών στο δικαίωμα της στέγασης:

- **Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία** αναφέρεται:

Το δικαίωμα στη στέγαση κατοχυρώνεται επίσης στο άρθρο 28 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία για Ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης και κοινωνική προστασία με αναφορά στην (δ) παράγραφο στην ευθύνη της πολιτείας να διασφαλίσει πρόσβαση των ΑμεΑ σε κρατικά προγράμματα στέγασης (unricgreece, 2019).

- **Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεως κατά των γυναικών**

Στο άρθρο 14 στην η) παράγραφο γίνεται η σχετική αναφορά « Να απολαμβάνουν κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης, ειδικότερα όσον αφορά τη **στέγαση**, την υγεία, την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και ύδατος, τις μεταφορές και συγκοινωνίες» (unricgreece, 2019).

- **Σύμβαση του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων**

Στο τέταρτο κεφάλαιο της σύμβασης με θέμα την κοινωνική πρόνοια το άρθρο 21 αναφέρει ρητά την ευθύνη της πολιτείας στην παροχή των προσφύγων που νόμιμα διαμένουν στην χώρα εξασφάλιση ισάξιου επίπεδου κατοικίας με των υπηκόων της (unhcr.org).

Όσον αφορά τις συμβάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με το δικαίωμα της στέγασης αξίζει να αναφερθούν τα παρακάτω:

Στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και ειδικότερα στο άρθρο 8 αυτής τονίζεται το Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Συγκεκριμένα αναφέρεται το εξής « Κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής, **της κατοικίας του** και της αλληλογραφίας του» (*The European Convention on Human Rights - A living instrument*).

Στην αναθεώρηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη για τα δικαιώματα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους στο άρθρο 16 Δικαίωμα της οικογένειας για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία γίνεται η παρακάτω αναφορά: *Για πραγματοποίηση των απαραίτητων συνθηκών διαβίωσης που απαιτούνται για την πλήρη ανάπτυξη της οικογένειας που είναι βασικό κύτταρο της κοινωνίας, τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθούν την οικονομική, νομική και κοινωνική προστασία της οικογενειακής ζωής, ιδίως με κοινωνικές και οικογενειακές παροχές, με φορολογικές διατάξεις, με ενθάρρυνση για την κατασκευή κατοικιών που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της οικογένειας, με την ενίσχυση των νέων εστιών ή με κάθε άλλο κατάλληλο μέτρο (opengov. Gr).* Παράλληλα η ελληνική νομοθεσία προβλέπει τα παρακάτω αναφορικά με την εξασφάλιση του δικαιώματος της στέγης.

Ειδικότερα στο δεύτερο μέρος, άρθρο 21 παράγραφος 4, του Ελληνικού Συντάγματος το οποίο αναφέρεται στα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, και στην προστασία της οικογένειας, του γάμου, της μητρότητας, της παιδικής ηλικίας και τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία , αναφέρει πως η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που την στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του κράτους.

Επίσης το Ελληνικό Κοινοβούλιο επικύρωσε τις διατάξεις του Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα του ΟΗΕ που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1966 το οποίο μαζί με το Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά

Δικαιώματα και τα προαιρετικά τους Πρωτόκολλα, αποτελούν τις σημαντικότερες διεθνείς πράξεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου παγκοσμίως. Η επικύρωση αυτή έγινε με την ψήφιση του νόμου Ν. 1532/1985(ΦΕΚ Α' 43) που συνιστά ο οποίος υπερισχύει κάθε άλλης αντίθετης διάταξη νόμου, Στο άρθρο 28 (παράγραφος 1) του Συντάγματος («Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε προσώπου για ένα επίπεδο διαβίωσης ανεκτό για τον ίδιο και την οικογένειά του, συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης διατροφής, ενδυμασίας και **κατοικίας**, συγχρόνως δε και το δικαίωμα της συνεχούς βελτιώσεως των συνθηκών διαβιώσεώς του» (Βουλή των Ελλήνων, 2001).

Επιπλέον η Ελλάδα επικύρωσε τον αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη με τον νόμο 4359/2016 (ΦΕΚ Α 5 – 20.01.2016) (unricgreece, 2016).

3.2 Ορισμός της έννοιας «Άστεγος»

Παρά τις όποιες θεσμικές νομοθετήσεις η πραγματικότητα καταγράφεται διαφορετική. Το πρόβλημα της στέγης είναι τόσο παλιό όσο και η ύπαρξη του ανθρώπου. Ο πολυσύνθετος χαρακτήρας του προβλήματος, σε συνδυασμό με την απουσία πρωτογενών διαχρονικών δεδομένων, αποτελούν σημαντικά εμπόδια τα οποία καθιστούν σύνθετη την μελέτη του φαινομένου, το οποίο με την πάροδο του μεταβάλλεται και αποκτά νέα χαρακτηριστικά , όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι (Φερώνας & Κουραχάνης, 2016) «Η έλλειψη στέγης (*homelessness*) είναι μια ετερόκλητη και πολυδιάστατη μορφή κοινωνικού αποκλεισμού για την οποία δεν έχει μέχρι σήμερα διατυπωθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός».

3.3 Ορισμός της έννοιας «Άστεγος» σύμφωνα με την τυπολογία ETHOS

Η FEANTSA (European Federation of National Organisations Working with the Homeless) είναι η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Εθνικών Οργανώσεων που συνεργάζεται με τους άστεγους. Είναι η μόνη ευρωπαϊκή μη κυβερνητική οργάνωση που επικεντρώνεται αποκλειστικά στην αντιμετώπιση του προβλήματος της αστεγίας Ο απώτερος δε στόχος της είναι η στήριξη των αστεγών στην Ευρώπη. Ιδρύθηκε το 1989 και συντονίζει όλες τις μη κερδοσκοπικές υπηρεσίες που υποστηρίζουν τους άστεγους στην Ευρώπη. Έχει ως μέλη της πάνω από 130 οργανισμούς-

από 30 διαφορετικές χώρες, συμπεριλαμβανομένων 28 κρατών μελών. Το έργο της περιγράφεται ως εξής:

- Συμμετοχή σε συνεχή διάλογο με τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, τις εθνικές και περιφερειακές κυβερνήσεις για την προώθηση της ανάπτυξης και την εφαρμογή αποτελεσματικών μέτρων για τον τερματισμό των αστέγων.
- Διεξαγωγή και διάδοση έρευνας και συλλογής δεδομένων για την προώθηση της καλύτερης κατανόησης της φύσης, της έκτασης, των αιτίων και των λύσεων για την έλλειψη στέγης.
- Προώθηση και διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών, εμπειριών και ορθών πρακτικών μεταξύ των οργανώσεων μελών της FEANTSA και των σχετικών ενδιαφερομένων μερών με σκοπό τη βελτίωση των πολιτικών και των πρακτικών για την αντιμετώπιση του προβλήματος της αστεγίας
- Ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με την πολυπλοκότητα του προβλήματος της αστεγίας αστέγων και την πολυδιάστατη φύση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι άστεγοι.

Η FEANTSA έχει αναπτύξει μια τυπολογία για την έλλειψη στέγης και τον αποκλεισμό από την κατοικία, που ονομάζεται ETHOS. Η τυπολογία αυτή ξεκινάει από την κατανόηση του ότι υπάρχουν τρεις παράμετροι που συνιστούν την έννοια του “ σπιτιού ”, η έλλειψη των οποίων περιγράφει την έλλειψη στέγης : Το να έχει κάποιος σπίτι σημαίνει ότι έχει ένα κατάλληλο οίκημα (ή χώρο), στο - οποίο το άτομο και η οικογένειά του έχουν την αποκλειστική κυριότητα (φυσική διάσταση) Το να είναι κανείς σε θέση να διαθέτει προσωπικό χώρο και να απολαμβάνει τις - κοινωνικές του σχέσεις (κοινωνική διάσταση) και Το να έχει κανείς έναν νόμιμο τίτλο για την ιδιοκτησία ενός χώρου (νομική - διάσταση). Αυτή η ανάλυση οδηγεί στις 4 κύριες διαφοροποιήσεις : Άστεγοι στον δρόμο, Έλλειψη κατοικίας, Επισφαλούς στέγη και Ανεπαρκής ή Ακατάλληλη στέγη, οι οποίες όλες υποδηλώνουν την έλλειψη σπιτιού. Κατά συνέπεια η τυπολογία ETHOS κατατάσσει τους ανθρώπους που είναι άστεγοι σύμφωνα με τις συνθήκες διαβίωσης και στέγασης : Οι 4 αυτές βασικές εννοιολογικές κατηγορίες χωρίζονται σε 13 υποκατηγορίες όπως εμφανίζονται στην παρακάτω εικόνα της FEANTSA σύμφωνα με επιμέρους λειτουργικούς ορισμούς, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την καταγραφή και την χαρτογράφηση του προβλήματος, την εξέλιξη και παρακολούθηση του φαινομένου και την αξιολόγησή του.

δρόμο και υπάρχουν άνθρωποι που τίθενται σε κίνδυνο να χάσουν την κατοικία τους ή άνθρωποι που μένουν σε ιδρύματα.

Επίσημοι ελληνικοί φορείς που συνεργάζονται με την FEANSTA

<u>Anthropinoi-Anthropoi</u>	<u>http://www.anthropinoi-anthropoi.gr</u>
<u>ARSIS</u>	<u>http://www.arsis.gr</u>
<u>Athens Municipality Reception & Solidarity Centre - Kyada</u>	
<u>Doctors of the World Greece</u>	<u>http://www.mdmgreece.gr</u>
<u>Equal Society</u>	<u>https://www.equalsociety.gr/en/</u>
<u>Greek Housing Network</u>	
<u>Greek Ministry of Labour and Social Affairs</u>	<u>https://ypergasias.gov.gr</u>
<u>Municipality of Ioannina</u>	<u>https://www.ioannina.gr/</u>
<u>KODEP - Utility of the Municipality of Piraeus</u>	<u>https://kodep.gr/en/</u>
<u>METAdrasi</u>	<u>https://metadrasi.org/en/home/</u>
<u>Praksis</u>	<u>http://www.praksis.gr</u>
<u>Solidarity Now</u>	<u>http://www.solidaritynow.org/</u>
<u>Municipality of Thessaloniki</u>	<u>https://thessaloniki.gr/</u>

Πίνακας 2 : Συνεργαζόμενοι φορείς με την FEANSTA

(feantsa.org/en/membership)

3.5 Θεωρητικές προσεγγίσεις για την έλλειψη στέγης

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, μπορούν να ακολουθηθούν δύο διαφορετικές προσεγγίσεις κατά την εξέταση των λόγων που οδηγούν στον φαινόμενο της έλλειψης στέγης. Η πρώτη προσέγγιση αναφέρεται στο μοντέλο της προσωπικής ευθύνης (individual model),

σύμφωνα με το οποίο η έλλειψη στέγης επέρχεται ως φυσικό συνεπακόλουθο των προσωπικών επιλογών του αστέγου. Πρόκειται φυσικά για μια προσέγγιση άρρηκτα συνδεδεμένη με τους νεοκλασικούς οικονομολόγους και τη νεοφιλελεύθερη ρητορική, ενώ χαρακτηρίζεται και ως συμπεριφορικό ή συντηρητικό μοντέλο .

Η δεύτερη προσέγγιση σχετίζεται με τις υπάρχουσες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες Υποστηρίζει δηλαδή ότι υπάρχουν δομικές αιτίες πίσω από το πρόβλημα της αστεγίας (structural model). Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, η αστεγία συνδέεται με κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες, όπως για παράδειγμα η μείωση των μισθών, ο πληθωρισμός, η διακύμανση των τιμών βασικών αγαθών, η αύξηση του κόστους στέγασης, η ανεργία, η ανασφάλιστη εργασία, η έλλειψη πολιτικών υποστήριξης των αναξιοπαθούντων, η ανυπαρξία υποδομών στήριξης χρηστών ουσιών, ο κοινωνικός αποκλεισμός με βάση το φύλο ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή ατόμων με αναπηρία , η παντελής έλλειψη επιδοματικής πολιτικής, η λειτουργία του συστήματος δικαιοσύνης, η μη προστασία της πρώτης κατοικίας από την πολιτεία κ.λπ.

Από την άλλη η προσέγγιση του ατομικού μοντέλου, ή της προσωπικής ευθύνης, θέτει ως κύριες αιτίες του φαινομένου της έλλειψης στέγης την εξάρτηση από τις ουσίες ή/και το αλκοόλ, τον τζόγο και τις ψυχικές ασθένειες. Ωστόσο, το μοντέλο αποτυγχάνει να λάβει υπόψη τους λόγους που οδηγούν ένα άτομο στη χρήση ουσιών και στο αλκοόλ. Επίσης καθώς και αδυνατεί να αναγνωρίσει την αδυναμία υποστήριξης από την πολιτεία των ατόμων που είναι εθισμένοι στον τζόγο ή πάσχουν από ψυχικές ασθένειες ώστε αυτοί να μην καταλήξουν άστεγοι. Οι παραπάνω θεωρήσεις σχηματίζουν μία νέα, ευρύτερη προσέγγιση, τη γνωστή και ως «the new orthodoxy». Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, το φαινόμενο της έλλειψης στέγης μπορεί να προκαλείται από μια πληθώρα οικονομικών, πολιτικών, προσωπικών και άλλων παραγόντων, οι οποίοι σχετίζονται και συνδέονται μεταξύ τους. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες δημιουργούν το περιβάλλον εκείνο που «ευνοεί» την ύπαρξη του φαινομένου της έλλειψης στέγης , με τα άτομα που αντιμετωπίζουν προσωπικά προβλήματα (εθισμός, πενία, ψυχικές ασθένειες, κ.τ.λ.) να είναι περισσότερο ευάλωτα στις όποιες κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές (Fitzpatrick, 2006).

Τα ρεύματα της σύγχρονης κοινωνικής θεωρίας όπως η φεμινιστική , ο μεταμοντερνισμός , ο κριτικός ρεαλισμός και η εθνογραφική μέθοδος, ασκούν κριτική στην φιλοσοφία της νέας

αυτής προσέγγισης υποστηρίζοντας ότι ενοποιεί τα υπάρχοντα κοινωνικά θεωρητικά ρεύματα δίνοντας απλά ένα ερμηνευτικό σχήμα μιας εξωτερικής εικόνας του αστέγου σε προκαθορισμένα σχήματα ,στερούμενα την εμβάθυνση στα εσωτερικά αίτια, και την συνεκτίμηση της μοναδικότητας των χαρακτηριστικών του ανθρώπου ως αυτοτελή υπόσταση. Σύμφωνα δε με τον Κουραχάνη (2015) η εν λόγω κριτική εμπλουτίζει την έρευνα και δεν αναιρεί τις προηγούμενες θεωρίες (Κουραχάνης , 2015)

3.6: Οι άστεγοι στην Ευρώπη και στον κόσμο

Υπολογίζεται ότι 150 εκατομμύρια άνθρωποι είναι άστεγοι παγκοσμίως. Το *Habitat For Humanity* ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός στέγασης που βοηθά άτομα με χαμηλό εισόδημα σε όλο τον κόσμο να έχουν πρόσβαση σε αξιοπρεπή στέγαση, εκτίμησε το 2015 ότι 1,6 δισεκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο ζουν σε «ακατάλληλο κατάλυμα» (habitat.org, 2015).

Το Ίδρυμα Παγκόσμιου Κυπέλλου Αστέγων είναι μια φιλανθρωπική οργάνωση που χρησιμοποιεί το ποδόσφαιρο ως ένα εργαλείο που προωθεί το δίκαιο παιχνίδι, δημιουργεί ίσους όρους παιχνιδιού και δίνει στους παίκτες την ευκαιρία να έχουν μια θετική αλληλεπίδραση με την εξουσία. Μέσω ενός Παγκοσμίου Δικτύου παρέχει τα εργαλεία, τις δεξιότητες και μια πλατφόρμα συμμετοχής αστέγων σε μια ποδοσφαιρική ομάδα . Η αίσθηση ενδυνάμωσης που προκύπτει από τη συμμετοχή στο ποδόσφαιρο βοηθά τους ανθρώπους που είναι άστεγοι να δουν ότι μπορούν να αλλάξουν τη ζωή τους και τις ζωές των γύρω τους.

Στα στατιστικά στοιχεία του ιδρύματος εκτιμάται ότι υπάρχουν 24,4 εκατομμύρια άστεγοι στη Νιγηρία. Στην Αυστραλία 116.427 άνθρωποι αντιμετωπίστηκαν ως άστεγοι τον Αύγουστο του 2016. Στην Ινδία, υπάρχουν 1,8 εκατομμύρια άστεγοι. Στο Τόκιο την περίοδο του 2016-2017 κοιμόντουσαν στους δρόμους 1.412 άτομα. Στις Φιλιππίνες υπάρχουν περίπου 4,5

εκατομμύρια Φιλιππινέζοι που είναι άστεγοι , 3 εκατομμύρια εξ αυτών στη Μανίλα, και οι 250.000 να είναι παιδιά . 235.000 Καναδοί αντιμετωπίζουν ζητήματα στέγης κάθε νύχτα. Περίπου 16 εκατομμύρια άνθρωποι στο Μεξικό ζουν σε ανεπαρκή στέγαση με χωμάτινα δάπεδα, οροφές από τσίγκο και τοίχους από λάσπη, 50 εκατομμύρια Βραζιλιάνοι ζουν σε ανεπαρκείς συνθήκες στέγασης . Κατά την περίοδο 2016/17, στην Αγγλία 59.110 άνθρωποι θεωρήθηκαν άστεγοι, με μια αυξητική τάση του 9% σε σχέση με τους αριθμούς του 2014/15. Το 2011, υπήρχαν περίπου 2,41 εκατομμύρια άστεγοι ενήλικες και 179.000 άστεγα παιδιά στην Κίνα . Με στοιχεία πριν το 2010 εκτιμάται ότι είναι περίπου 5 εκατομμύρια, περίπου το 3,5 τοις εκατό του πληθυσμού της Ρωσίας ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Και ο κατάλογος μακρύς . Η μόνη χώρα που ο αριθμός των αστέγων μειώθηκε είναι η Νορβηγία .Στη Νορβηγία ο αριθμός των αστέγων μειώθηκε από 6.259 το 2012 σε 3.909 το 2016. (Global Homelessness Statistics, 2022)

Για τους πρώτους έξι μήνες του 2020 η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εκτιμά ότι σε παγκόσμιο επίπεδο ο αναγκαστικός εκτοπισμός ξεπέρασε τα 80 εκατομμύρια επισημαίνοντας τον διπλασιασμό του εκτοπισμού την τελευταία δεκαετία, και την αποτυχία της διεθνούς κοινότητας στην διαφύλαξη της ειρήνης (unhcr.org/gr, 2020a).

3.7: Οι άστεγοι στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα το σύστημα καταγραφής των αστέγων βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο στάδια. Σύμφωνα δε με την έρευνα του Μαυρίδη (2018), σε ένα πίνακα για την περίοδο του 2008-2016 παρουσιάζεται μια συνεχή αύξηση των αστέγων, για το 2008 δεν υπάρχουν δεδομένα , για την περίοδο του 2009 από στοιχεία της ΜΚΟ Praxis καταγράφηκαν περισσότεροι από 11.000 άστεγοι, Έλληνες και μετανάστες, για την περίοδο 2010 -2013 από στοιχεία της FEANTSA και των ΜΚΟ Praxis και Klimaka κατεγράφησαν 20.000 άστεγοι ,για το 2014 ο αριθμός ανέρχεται στις 25.000 (Praxis) για το 2015 δεν υπάρχουν στοιχεία, για την περίοδο του 2016 ο αριθμός των αστέγων φτάνει τις 40.000 (Saltou 2016) στους δρόμους της χώρας . Τον Μάρτιο του 2016 «εκτιμάται ότι υπάρχουν περίπου 9000 άστεγοι στην Αθήνα, που αντιστοιχεί στο 1,4% του πληθυσμού της Αθήνας. Τα ευρήματα δείχνουν ότι το 71% των αστέγων της Αθήνας αναγκάστηκαν να ζουν στους δρόμους τα τελευταία πέντε χρόνια». Εκτός από τους αστέγους , σχεδόν μισό εκατομμύριο Έλληνες επισκέπτονται συχνά τα συσσίτια που

οργανώνει η Εκκλησία της Ελλάδος. Η Εκκλησία της Ελλάδος έχει μια επιτροπή, που ονομάζεται Μικτή Επιτροπή Κοινωνικής Πρόνοιας (βλ. <http://sekre.org>), η οποία είναι υπεύθυνη για την παροχή στατιστικών στοιχείων κάθε χρόνο μετά το 2014 (Μανριδής, 2018). Μια εικόνα από τον απολογισμό του φιλανθρωπικού έργου Εκκλησίας της Ελλάδος για την περίοδο του 2021 αποτυπώνει τις γενικότερες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες της κοινωνίας.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ		ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΟΝΑΔΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΤΟΜΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ
ΤΑΜΕΙΟΥ Η' ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ				ΕΞΟΔΩΝ (€)
1. Γενικών Ταμείων	Φιλόπτωχον	81	77.165	10.532.614,28
2. Ένοριακά Ταμεία	Φιλόπτωχα	2132	120.606	10.123.688,91
3. Όρφανοτροφεία		6	196	1.367.590,96
4. Οικοτροφεία		24	456	1.633.285,61
5. Γηροκομεία Γερόντων	- Στέγες	68	2.519	27.156.077,25

6.Ίδρύματα Πασχόντων	Χρονίως	12	597	8.744.646,59
7.Ίδρύματα Ειδικές Ανάγκες	Ατόμων	μέ 13	165	2.463.376,48
8.Κέντρα Ψυχικής Υγείας		10	2.605	1.329.134,01
9.Προγράμματα «Βοήθεια στό Σπίτι»		13	1.237	1.120.157,39
10.Νοσοκομεία - Ίατρεία		12	43.036	3.388.788,63
11.Άσυλα Ανιάτων		2	150	2.212.112,30
12.Κατασκηνώσεις		47	6.952	1.704.819,46
13.Κατασκηνώσεις Ατόμων μέ Ειδικές Ανάγκες		3	230	23.534,91
14.Συσσίτια - Τράπεζες Αγάπης		330	383.372	21.330.505,07
15.Βρεφονηπιακοί Σταθμοί		21	1.307	3.503.436,90
16.Παιδικοί Σταθμοί		15	675	1.088.496,68
17.Σχολεία		11	958	929.449,64

18.Σχολές Ειδικοτήτων	Διαφόρων	110	5.626	592.707,02
19.Φροντιστήρια Μαθημάτων	Σχολικών	196	3.095	266.287,82
20.Υποτροφίες		114	1.441	1.135.861,32
21.Ξενώνες		29	10.332	660.876,95
22.Φοιτητικές Έστίες		11	158	339.851,11
23.Πνευματικά - Πολιτιστικά Κέντρα		368	33.006	817.761,17
24.Κοινωνικό Παντοπωλείο		110	38.767	2.769.179,63
25.Τράπεζες Διάφορα είδη	Ρούχων/	107	49.369	610.402,58
26. Κοινωνικά Ίατρεία		18	9.501	60.729,16
27. Κοινωνικά Φαρμακεία		19	9.132	313.472,63
28. Τράπεζες αίματος		249	8331	31.250
29.Λοιπά Ίδρύματα		101	20.288	4.778.160,36

30. Διανομή τροφίμων έτησίως (kg)	51	2.271.909,00kg	2.969.590,86
31. Σύνολο έθελοντών δομών φιλανθρωπίας		14.953	
ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΞΟΔΩΝ	ΣΥΝΟΛΟΝ 4283	831.272	113.997.845,68

Κοινωνική πολιτική της Εκκλησίας . (sekpe.org, 2021)

Πίνακας 3: Φιλανθρωπικό έργο της Εκκλησίας 2021-2022

Μια πιλοτική καταγραφή που έκανε Υπουργείο εργασίας ,κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής αλληλεγγύης σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ηράκλειο, Πειραιά, Γιάννενα, Τρίκαλα, Ν . Ιωνία το Μάιος του 2018 , βρέθηκαν 691 άτομα στο δρόμο , 954 σε δομές σύνολο 1.645 άστεγοι (astegoι.gov.gr, 2018).

3.8: Παράγοντες που συσχετίζονται με την αύξηση του φαινομένου της αστεγίας

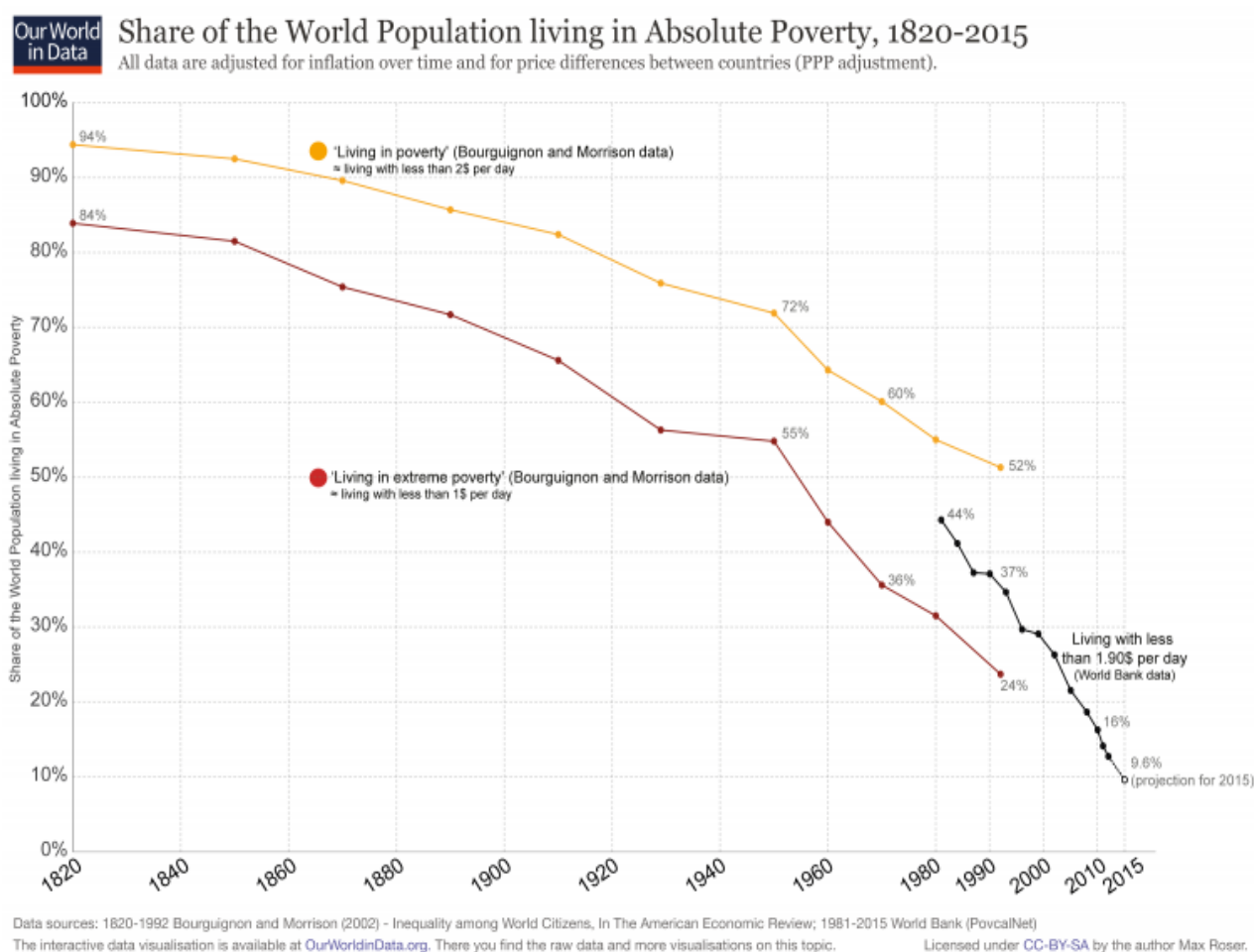
3.8.1: Η επίδραση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει θέσει ως πρωταρχικό στόχο την μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού χρησιμοποιώντας για τη μέτρησή τους τρεις βασικούς δείκτες: το ποσοστό κινδύνου φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις), τον δείκτη υλικής στέρησης και το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας. Η ανεπαρκής πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η στέγαση και η εκπαίδευση θεωρούνται οι κυριότεροι παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού

Σημαντική είναι και η χωρική διάσταση της φτώχειας. Σύμφωνα με σχετικές έρευνες 116 εκατομμύρια άνθρωποι βιώνουν συνθήκες αποκλεισμού που δεν συνδέονται απαραίτητα με το εισόδημα αλλά με τον τόπο διαμονής τους ο οποίος προδιαγράφει συχνά την οικονομική τους ανέλιξη.

Με βάση τα στοιχεία της Eurostat για την περίοδο του 2020 η πλειονότητα του πληθυσμού της ΕΕ που αντιμετώπιζε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, αντιμετώπιζε μόνο ένα από τα τρία επιμέρους κριτήρια: υπήρχαν 48,5 εκατομμύρια άτομα που κινδύνευαν αποκλειστικά από τη φτώχεια, 11,3 εκατομμύρια που αντιμετώπιζαν σοβαρή υλική και κοινωνική στέρηση και 8,1 εκατομμύρια που ζούσαν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (eurostat, 2020).

Αν και έχει γίνει αρκετή πρόοδος αναφορικά με την μείωση της ακραίας φτώχειας τους δυο τελευταίους αιώνες οι εκτιμήσεις για την εξάλειψη της έως το 2030 δεν είναι και τόσο αισιόδοξες.

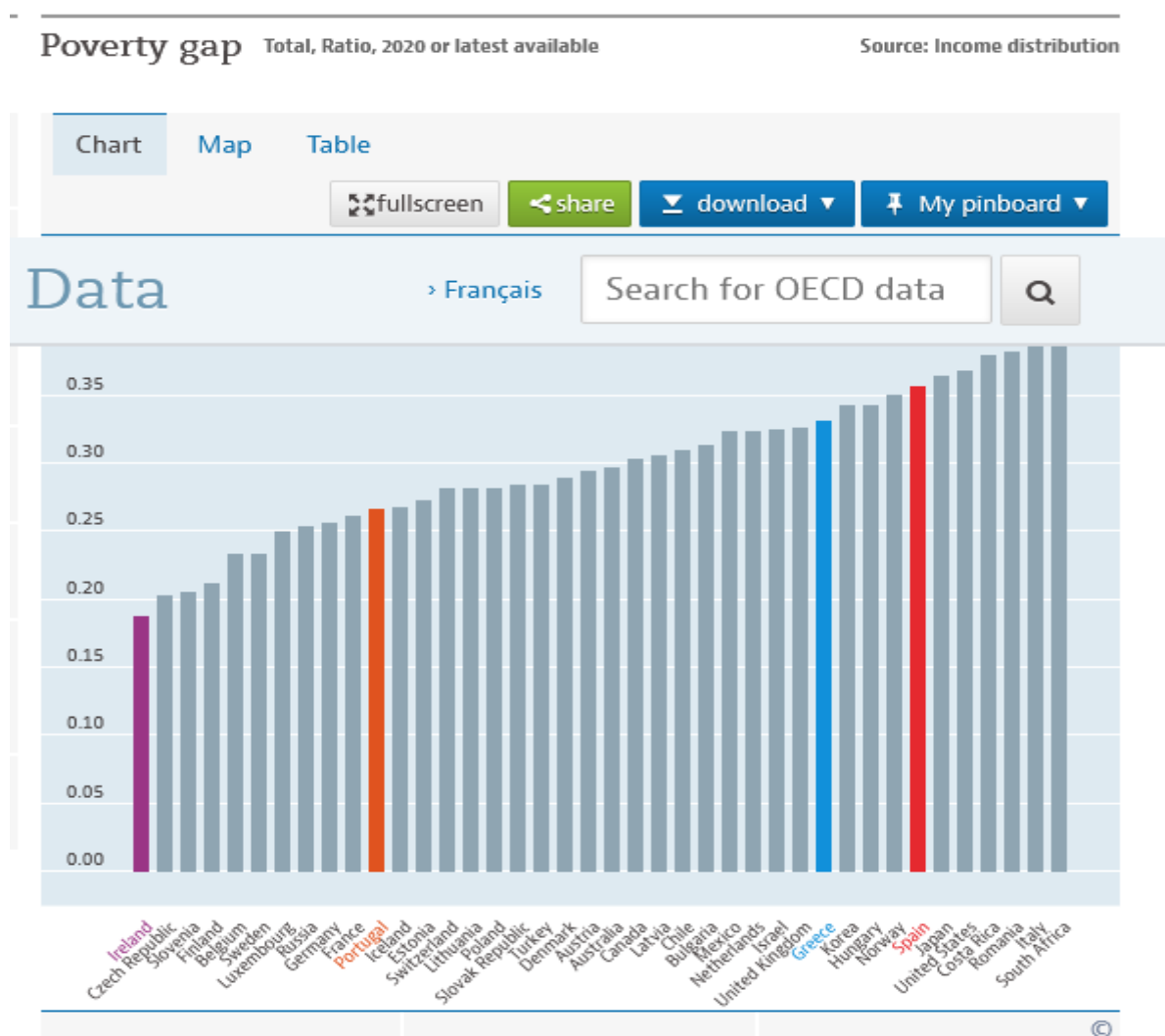
Διάγραμμα 1: Ο Παγκόσμιος πληθυσμός που ζει σε απόλυτη φτώχεια

Στο παραπάνω διάγραμμα των Roser & Ospina (2017) αποτυπώνεται η πορεία της μείωσης της απόλυτη φτώχειας κατά 80-90% από τον 19ο αιώνα έως το 2013 κάτι που αποτελεί

αναμφισβήτητα ένα μεγάλο επίτευγμα. Ωστόσο το 10,7% δηλαδή 746 εκατομμύρια άνθρωποι εξακολουθούν να ζουν ακόμα και σήμερα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας.

Ένας άλλος δείκτης που ερευνά το επίπεδο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού είναι ο δείκτης της σχετικής φτώχειας.

Ο δείκτης «σχετικής φτώχεια» δηλώνει την αναλογία με την οποία το μέσο εισόδημα των φτωχών πέφτει κάτω από το όριο της φτώχειας. Το όριο της φτώχειας ορίζεται ως το ήμισυ του διάμεσου εισοδήματος των νοικοκυριών του συνολικού πληθυσμού. Ο δείκτης βοηθά στη διευκρίνιση του ποσοστού φτώχειας παρέχοντας μια ένδειξη του επιπέδου φτώχειας σε μια χώρα. Αυτός ο δείκτης μετράται για το συνολικό πληθυσμό, καθώς και για άτομα ηλικίας 18-65 ετών και άτομα άνω των 65 ετών.

Διάγραμμα 2: Δείκτης σχετικής φτώχειας:

Στο πάνω διάγραμμα αποτυπώνεται η κατάταξη των χωρών σε σχέση με τον δείκτη της σχετικής και το ποσοστό των ανθρώπων που ζουν σε Σχετική Φτώχεια για την περίοδο 2017-2021 :(oecd.org, 2021)

3.8.2: Η στέγη ως αγαθό και το χρονικό της κρίσης του 2007 στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.

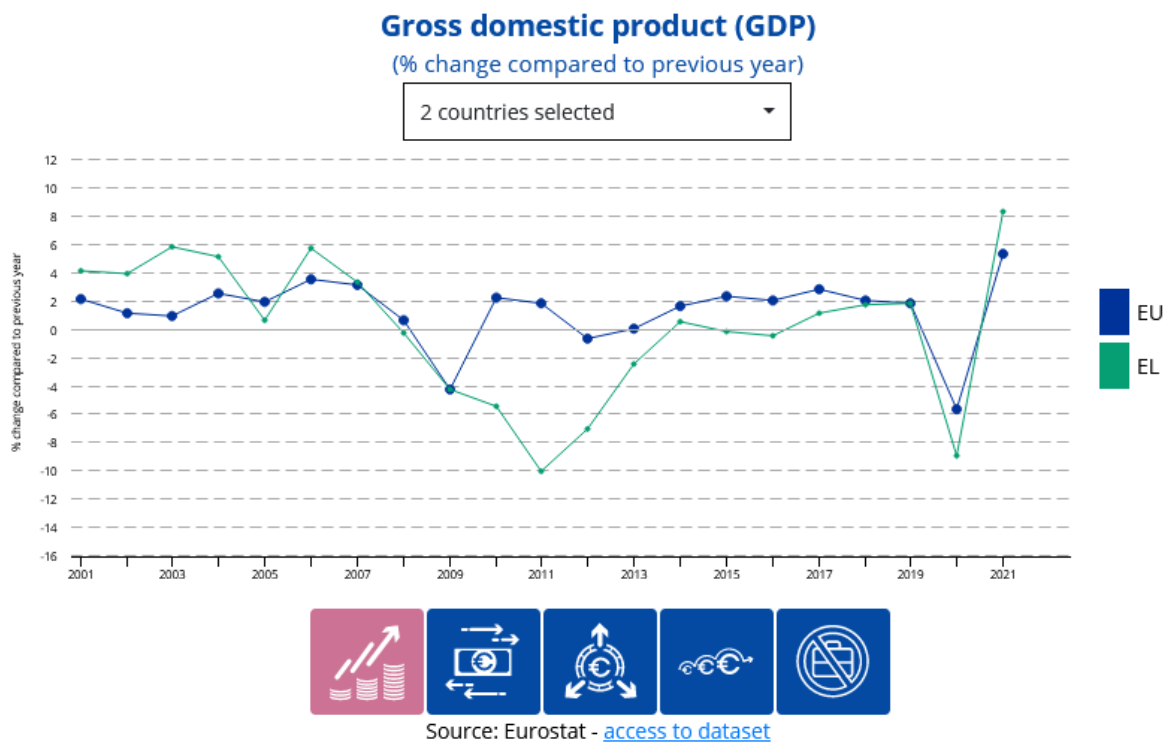
Η κατοικία αποτελεί ένα «αγαθό» με μεγάλη διάρκεια ζωής και κατ'επέκταση απαιτεί την δέσμευση ενός μεγάλου χρηματικού ποσού και αρκετό χρόνο για την κατασκευή της. Οι βασικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν την επένδυση στην αγορά ή κατασκευή κατοικίας είναι οι εξής: α) Το επίπεδο των επιτοκίων καθώς τα χαμηλά επιτόκια αποτελούν κίνητρο για επενδυτές και ιδιώτες με υψηλό προσωπικό διαθέσιμο εισόδημα β) τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού μιας χώρας σε συνδυασμό με το οικιστικό απόθεμα αυτής επηρεάζουν σημαντικά την προσφορά και την ζήτηση για κατοικία. Για παράδειγμα αν ο πληθυσμός αποτελείται από ηλικίες σε στάδιο δημιουργίας οικογένειας η ζήτηση θα αυξηθεί, επίσης μια αύξηση ή μείωση του πληθυσμού λόγω μετανάστευσης θα προκαλέσει μεταβολή θετική ή αρνητική στην ζήτηση κατοικίας. Σημαντικό ρόλο επίσης διαδραματίζουν οι προσδοκίες για την αποδοτικότητα της επένδυσης σε κατοικίες σε σχέση με την τοποθέτηση των κεφαλαίων σε άλλου είδους επενδύσεις. Μεγάλο επίσης ρόλο διαδραματίζουν τα κίνητρα που παρέχονται από το κράτος μέσω επιχορηγήσεων μερικού κόστους, επιδότηση επιτοκίου, μείωση εργοδοτικών εισφορών, μείωση δασμών σε εισαγόμενες πρώτες ύλες και μηχανήματα, απαλλαγή από την καταβολή φόρων για κάποια έτη. (Κώττη - Πετράκη & Κώττη, 2008).

Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν προκύπτει ότι η κατοικία και κατ'επέκταση η στέγη αποτελεί προϊόν κατανάλωσης και επένδυσης. Οι απότομες αλλαγές στην προσφορά μπορούν να προκαλέσουν μεταβολή στο επίπεδο των ενοικίων, στα έσοδα των ιδιοκτητών και του κράτους από φόρους, και μη δυνατότητα κάλυψης των αναγκών για στέγη. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι κατοικίες και γενικά το δομημένο περιβάλλον εμπεριέχουν την αξία γης που τα φιλοξενεί αποκαλούμενη ως γεωπρόσοδος (Μαντουβάλου, 1995).

Ως χώρα ακόμα και σήμερα βιώνουμε τα αποτελέσματα της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης του 2007 η οποία προκλήθηκε από την πτώση των τιμών των κατοικιών η οποία δομήθηκε σε κατοικίες με ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια υψηλού ρίσκου στις ΗΠΑ αναδεικνύοντας δομικά προβλήματα του τρόπου λειτουργίας της παγκόσμιας οικονομίας. Οι χρεοκοπίες επιχειρήσεων ,τραπεζών και κρατών θα διαδεχθούν η μία την άλλη, οι συνέπειες της επερχόμενης οικονομικής ύφεσης σήμερα χαρακτηρίστηκαν σοβαρότερες από αυτής του 1930. Το 2008 τράπεζες επενδύσεων και οι στεγαστικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ θα τεθούν κάτω από κρατική εποπτεία υποστηριζόμενες από το ομοσπονδιακό ταμείο.

Παράλληλα στην Ιρλανδία επιτελείται ολοκληρωτική κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος και ο διοικητής της τράπεζας της Ιρλανδίας εγγυάται όλα τα χρέη των Τραπεζών, η ύφεση απλώνεται σε όλη την Ευρώπη και εκτιμάται ως η μεγαλύτερη από το 1930. Ως συνέπεια αυτών τόσο η Ελλάδα όσο και η Ιρλανδία έλαβαν οικονομική ενίσχυση από την ευρωπαϊκή ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Feenstra & Taylor , 2014) .

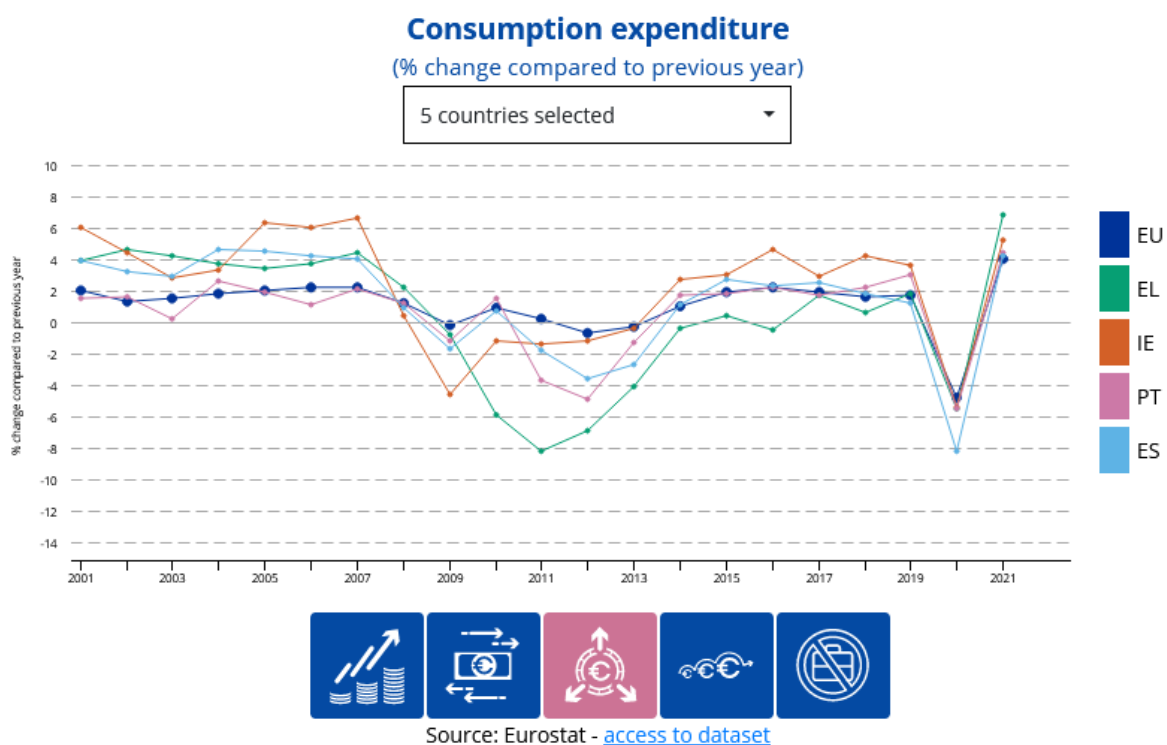
Το ΑΕΠ αποτελεί τον κλασικότερο δείκτη ανάπτυξης. Η μείωση των εισοδημάτων και οι συνέπειες που προκλήθηκαν από την ύφεση αποτυπώνονται στην μείωση του ΑΕΠ και της καταναλωτικής δαπάνης . Στα παρακάτω γραφήματα αποτυπώνεται η πορεία του μέσου ευρωπαϊκού ΑΕΠ και της Ελλάδος σε βάθος εικοσαετίας

Διάγραμμα 3: Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα

(ec.europa.eu/eurostat, 2022)

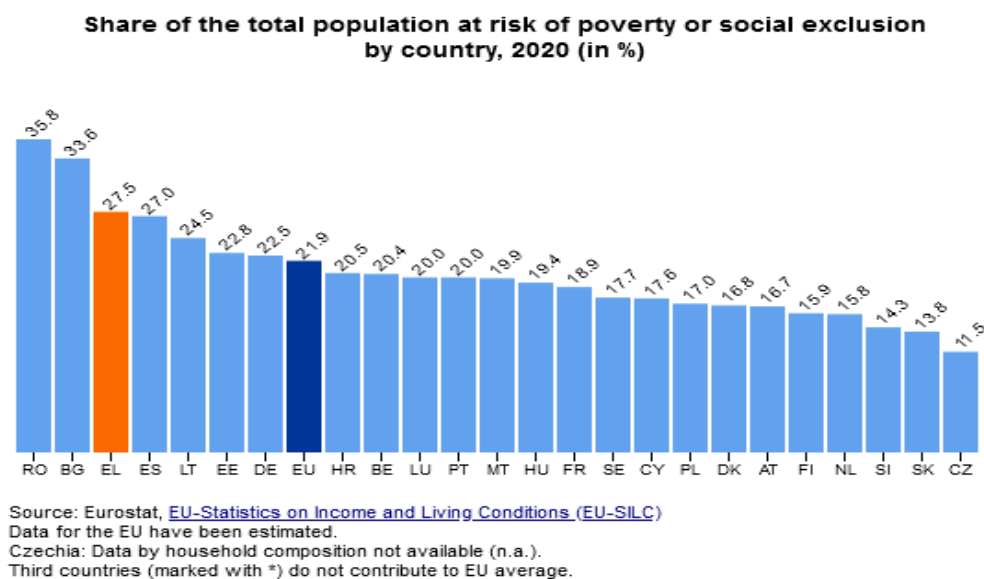
Στον παραπάνω πίνακα αποτυπώνεται η ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του ΑΕΠ της Ελλάδας από την ένταξη της στην νομισματική ένωση της Ευρώπης έως σήμερα σε σχέση με την ποσοστιαία μεταβολή του μέσου ευρωπαϊκού ΑΕΠ. Φαίνεται το υψηλότερο σημείο να καταγράφεται το 2003 (ολυμπιακοί αγώνες) και 2006, το 2009 να είναι ίσο με το μέσο ευρωπαϊκό και στην συνέχεια την σταδιακή απώλεια του ΑΕΠ της χώρας μας σε σχέση με το μέσο ευρωπαϊκό, και εκείνο που παρατηρούμαι επίσης είναι ότι ενώ από το μέσα του 2008 το μέσο ευρωπαϊκό ΑΕΠ από μηδέν μεταβάλλεται αυξητικά κατά δυο μονάδες, το ελληνικό εξακολουθεί να μειώνεται έως το 2011 κατά δέκα ποσοστιαίες μονάδες, το 2017 βρίσκεται σε δυο ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το μηδέν και δυο μονάδες κάτω του ευρωπαϊκού. Οι συνέπειες της πανδημίας αποτυπώνονται σε όλες της χώρες για την Ελλάδα το 2020 αποτυπώνεται η απότομη αύξηση (τουρισμός).

Διάγραμμα 4: Καταναλωτική Δαπάνη

(ec.europa.eu/eurostat, 2022)

Στον πίνακα εμφανίζεται η ποσοστιαία μεταβολή της καταναλωτικής δαπάνης και η δυνατότητα σύγκρισης των άλλων τριών χωρών της ομάδας των PIGS οι οποίες για διαφορετικούς λόγους η κάθε μια από αυτές βρέθηκαν στο χείλος της χρεοκοπίας η οποία απεφεύχθη με κεφάλαια που εξασφάλισε η ΕΚΤ, η ΕΕ, και το ΔΝΤ (Feenstra & Taylor, 2014).

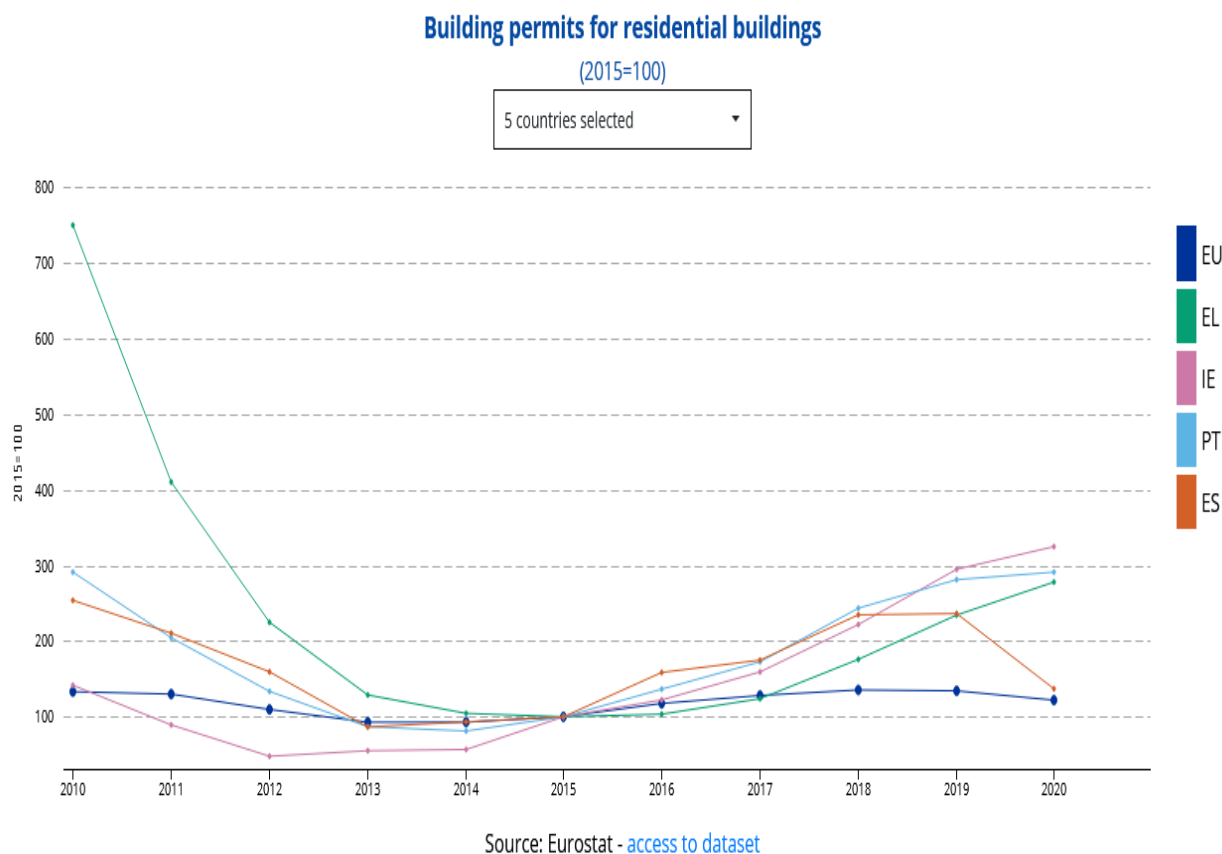
Διάγραμμα 5: Δείκτης κοινωνικού αποκλεισμού

Κατάταξη των Ευρωπαϊκών χωρών μέσω του δείκτη κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, για το 2020. Η Ελλάδα βρίσκεται στην τρίτη θέση με ποσοστό ατόμων 27.5% να βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

3.8.2.1 Η μεταβολή της παραγωγής κατοικίας μέσω του δείκτη οικοδομικής άδειας

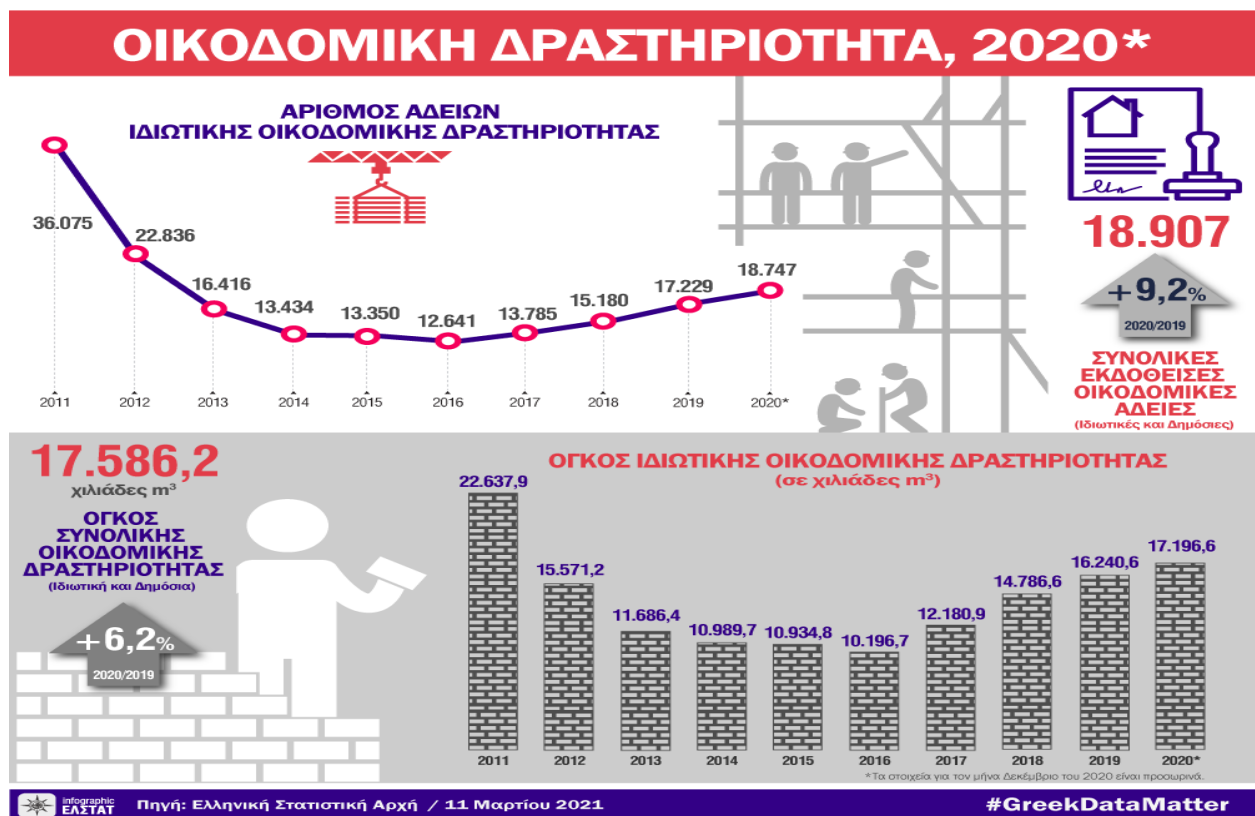
«Η οικοδομική άδεια είναι άδεια για την έναρξη εργασιών κτιριακού έργου και αποτελεί το τελικό στάδιο των πολεοδομικών και οικοδομικών εγκρίσεων από δημόσιες αρχές». Εξετάζοντας τον αριθμό των **κατοικιών** για τις οποίες χορηγήθηκαν οικοδομικές άδειες στην ΕΕ μεταξύ 2010 και 2020, ο αριθμός ήταν υψηλότερος το 2010, μειώθηκε έως το 2013 και στη συνέχεια αυξήθηκε σταθερά έως το 2019. Το 2020, ο αριθμός των οικοδομικών αδειών μειώθηκε κατά 8% σε σύγκριση με το 2019. Συνολικά, μεταξύ 2010 και 2020, σημειώθηκε μείωση κατά 11%. Ο αριθμός των κατοικιών που εγκρίθηκαν για κατασκευή αυξήθηκε σε 19 κράτη μέλη μεταξύ 2010 και 2020. Υπερτριπλασιάστηκαν στην Εσθονία (+ 242 %),

ακολουθούμενη από την Ιρλανδία (+ 141 %) και τη Βουλγαρία (+ 129 %). Οι μεγαλύτερες μειώσεις παρατηρήθηκαν στην Ελλάδα (-63 %), στην Ιταλία (-59 %) και στην Ισπανία (-46 %)

Διάγραμμα 6: Δείκτης Οικοδομικής Άδειας

Στο συγκεκριμένο γράφημα αποτυπώνεται η ετήσια μεταβολή έκδοσης οικοδομικών αδειών για κατοικίες του μέσου Ευρωπαϊκού όρου από το 2010 έως το 2020 της Ελλάδας, της Ιρλανδίας, της Πορτογαλίας, και της Ισπανίας (ec.eurora.eu, 2020).

Διάγραμμα 7: Οικοδομική Δραστηριότητα

(statistics.gr, 2020b)

Η αλληλεπίδραση της μείωσης του ΑΕΠ με την οικοδομική δραστηριότητα και οι απώλειες του κλάδου για την Ελλάδα από τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ αποτυπώνονται στον παρακάτω πίνακα.

3.8.2.2 Μικροί και μεγάλοι παίκτες στο πεδίο της εμπορευματοποίησης της στέγης

Σύμφωνα με τον Ειδικό Εισηγητή των Ηνωμένων Εθνών για την επάρκεια στέγαςης **«Η στέγαση είναι ΔΙΚΑΙΩΜΑ, όχι εμπόρευμα»**.. Το ζήτημα είναι ότι η στέγαση έχει μετατραπεί ως «όχημα» επενδύσεων και πλουτισμού σε παγκόσμιο επίπεδο αντί για ένα «κοινωνικό αγαθό». Αυτή η εξέλιξη είναι γνωστή ως «εμπορευματοποίηση της στέγαςης». Ο εν λόγω όρο καλύπτει μια ποικιλία στρατηγικών που χρησιμοποιούνται παγκοσμίως για να αντληθεί αξία από το κτιριακό απόθεμα των πόλεων (Urbact, 2021).

Σύμφωνα με τον Μπαλωμένο (2008) ο κλάδος της ακίνητης περιουσίας αποτελεί σημαντικός κλάδος της οικονομίας, διότι η εξέλιξη των τιμών των κατοικιών αποτελεί αμφίδρομη σχέση της νομισματική πολιτικής, και των προσδιοριστικών παραγόντων του ενοικιακού τομέα, των ενυπόθηκων αγορών και των διαφορετικών δικαιωμάτων που απορρέουν από την χρήση και την επένδυση σε κατοικίες. Η ύπαρξη και η διατήρηση της αξίας ενός ακινήτου συσχετίζεται με την αλληλεπίδραση της χρησιμότητας, της σπανιότητας, της επιθυμίας, της κυκλικότητας της ζήτησης, και της αγοραστικής δύναμης του καταναλωτή (Μπαλωμένος, 2008).

Κυρίαρχοι παίκτες σήμερα και στον τομέα της στέγασης αποτελεί ο τραπεζικός τομέας όχι μόνο στην παροχή χρήματος σε ιδιώτες σε μορφή στεγαστικών δανείων, όσο στην δραστηριοποίηση στον κλάδο μέσω θυγατρικών επιχειρήσεων. Καθώς έχουν πρόσβαση σε «φτηνό χρήμα» διαμορφώνουν και μεταβάλλουν το πεδίο του δομημένου περιβάλλοντος κατέχοντας ιδιαίτερα μεγάλα ποσοστά αστικής γης, είτε από χρεοκοπημένες επιχειρήσεις, είτε μετέχοντας στα αναπτυξιακά προγράμματα, και κυρίως χρηματοδοτώντας αστικά έργα κτηρίων και πολεοδομήσεων, αποκτούν ιδιαίτερα μεγάλη πολιτική ισχύ, και ουσιαστικά ρυθμίζουν τις χρήσεις γης και τις πολεοδομικές εξελίξεις της πόλης (Σαρηγιάννη, 2011).

Η διαδικασία και οι μηχανισμοί της εμπορευματοποίησης της στέγασης περιγράφονται ικανοποιητικά στο άρθρο του ο Giacomo Tognini που δημοσιεύθηκε την Δευτέρα, 04-Ιουλ-2022 στο περιοδικό Forbes.

Παρουσιάζει τον επιχειρηματία Jeff Greene ως μεγιστάνα του real estate ο οποίος βγήκε κερδισμένος από την τελευταία μεγάλη κρίση του 2007-2009, και είδε την περιουσία του να ανέρχεται στα 5,1 δισ. δολάρια.

Ο Greene αναπτύσσει την περιοχή του προσελκύοντας δισεκατομμυριούχους και εύπορους επενδυτές που εγκαταλείπουν τις βόρειες πολιτείες των ΗΠΑ για να μετεγκατασταθούν στη νότια Φλόριντα όπως επίσης κατοίκους από το Μαϊάμι όπου τα ενοίκια αυξήθηκαν κατά σχεδόν 26% το β' τρίμηνο του 2022 –καταγράφοντας τη μεγαλύτερη άνοδο από όλες τις μητροπολιτικές περιοχές των ΗΠΑ– αφού η ζήτηση για διαμερίσματα κινήθηκε σε επίπεδα-ρεκόρ, σύμφωνα με τη Marcus & Millichap. Για να κάνει πιο ελκυστική την περιοχή του ιδρύει ένα “πρότυπο” σχολείο.

Ο Greene προβλέπει την επόμενη ύφεση της οικονομίας της Αμερικής στις αρχές του 2023 με ραγδαία άνοδο της ανεργίας και απώλειες της τάξης του 30% της καθαρής περιουσίας πολλών ανθρώπων. Αναφερόμενος δε στην άνοδο της οικοδομικής δραστηριότητας, υποστήριξε: « θα

δείτε πολλούς ανθρώπους να αντιμετωπίζουν προβλήματα με την ανάπτυξη των ακινήτων τους καθώς έχουμε χτίσει υπερβολικά» (Tognini, 2022).

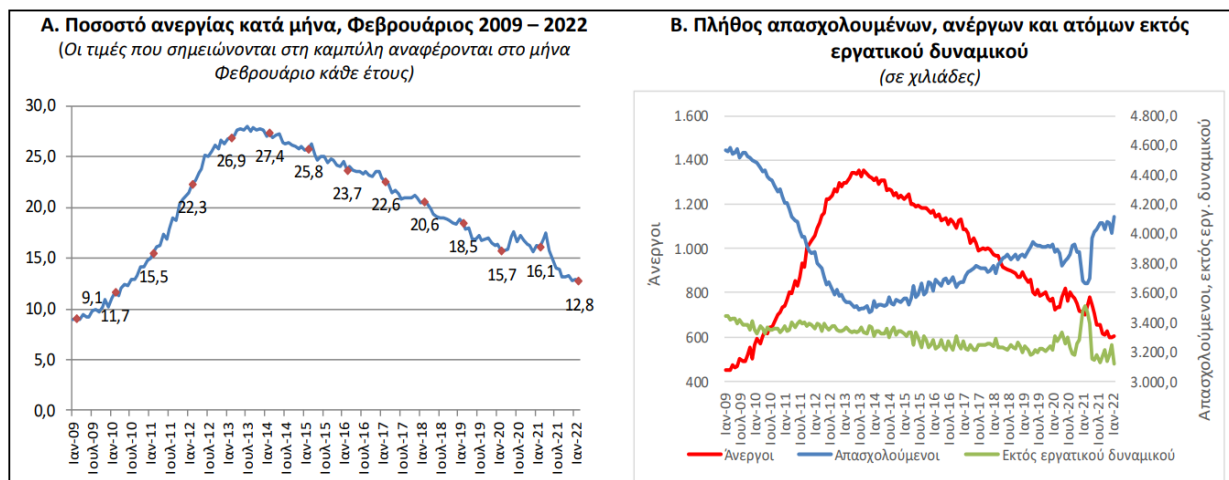
Αυτές οι πρακτικές δεν συναντώνται μόνο την Αμερική αφού έχουν εφαρμοστεί σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως η Ισπανία και η Ιρλανδία. Στην Ελλάδα στο πλαίσιο εμπορευματοποίησης γης δεν μένουν εκτός και αρχαιολογικοί χώροι ενταγμένοι στο πλαίσιο της παγκόσμιας εθνικής κληρονομιάς όπως ο αρχαιολογικός χώρος και το πάρκο της Ακαδημίας Πλάτωνος. Παρά την απόρριψη του σχεδίου- project από το Συμβούλιο της Επικρατείας και την Εφορεία Αρχαιοτήτων, η Black Rock η μεγαλύτερη εταιρία διαχείρισης κεφαλαίων στον κόσμο έχει διττό ρόλο στο συγκεκριμένο project (Academy Gardens). Αρχικά είχε εσωτερική πληροφόρηση από την Τράπεζα της Ελλάδος ως φορέας αξιολόγησης στο πλαίσιο της αξιολόγησης της κατάστασης του Ελληνικού Τραπεζικού Δανεισμού, και παράλληλα η εταιρίες υλοποίησης του έργου έχουν περάσει στο χαρτοφυλάκιο της (Τραγγανίδας, 2016).

Σήμερα στην Ελλάδα υπάρχουν 25 εταιρίες διαχείρισης απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις, που έχουν αδειοδοτηθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος, και 13 εταιρίες ενημέρωσης οφειλετών, που έχουν καταχωρηθεί στο Μητρώο της Γενικής Διεύθυνσης Καταναλωτή και Προστασίας της Αγοράς του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης (Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2022).

3.8.3: Ανεργία

Η εργασία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες εξασφάλισης της επιβίωσης την κοινωνικής ένταξης και της προσωπικής ολοκλήρωσης ενός ατόμου. Η έλλειψη ή η απώλεια εργασίας στερεί τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους για την ικανοποίηση των βασικών του αναγκών (στέγη, τροφή, κλπ) καθώς επίσης περιορίζει τη δυνατότητα περεταίρω εξέλιξής του (προσωπικής, κοινωνικής και οικονομικής) . Η αδυναμία κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής δικτύωσης, η αδυναμία αναβάθμισης των δεξιοτήτων και η απορρέουσα εξ αυτών χαμηλή αυτοπεποίθηση απειλούν όσους αδυνατούν να εργασθούν και εν τέλει να εξασφαλίσουν τις στεγαστικές τους ανάγκες. Για τα άτομα που βιώνουν έλλειψη στέγης, η επανένταξη στην απασχόληση είναι ζωτικής σημασίας προκειμένου να ξεφύγουν από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (feantsa.org, 1989).

Η εικόνα για την εργασία στην Ελλάδα αποτυπώνεται στα δυο παρακάτω διαγράμματα, χωρίς αναφορές στις εργασιακές συνθήκες την ποιότητα, στις αποδοχές, την μερική απασχόληση κ.λπ.

Διάγραμμα 8 : Εξέλιξη της ανεργίας και της απασχόλησης την περίοδο 2009-2022)

(ΕΛΣΤΑΤ, 2022b)

Όπως παρατηρεί κανείς από τα παραπάνω διαγράμματα, η ανεργία στην Ελλάδα κορυφώθηκε το 2013, εν μέσω δηλαδή της κορύφωσης της κρίσης. Η ανεργία ακολούθησε μια ανοδική πορεία από το 2009 και το ποσοστό του 9,7% για να φτάσει τον Σεπτέμβριο του 2013 έως και το 27,9%. Έκτοτε, τα ποσοστά της ανεργίας μειώνονται σταθερά, φτάνοντας μέχρι και το 12,8% τον Ιανουάριο του 2022.

3.8.4 :Το φαινόμενο της βραχυχρόνιας μίσθωσης και η επίδραση του στην εύρεση στέγης

Στο πλαίσιο της οικονομίας διαμοιρασμού, (Μπούκη, 2019) η βραχυχρόνια μίσθωση καταλυμάτων μέσω πλατφορμών όπως η Airbnb έχει αποτελέσει σημαντική επενδυτική ευκαιρία για ιδιοκτήτες ακινήτων προς εκμετάλλευση. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της μελέτης που διεξήγαγε η εταιρεία Airdna, στην Ελλάδα τον Μάρτιο του 2022 καταγράφηκε αύξηση κατά 232% σε σχέση με τον Μάρτιο του 2021 της ζήτησης καταλυμάτων για βραχυχρόνια μίσθωση. Μάλιστα, η Ελλάδα καταλαμβάνει την πρώτη θέση στη σχετική λίστα

των Ευρωπαϊκών χωρών, ακολουθούμενη από την Πορτογαλία (αύξηση 196%), την Κροατία (αύξηση 151%) και τις Ιταλία, Αυστρία, Νορβηγία και Ισπανία. Η αύξηση της ζήτησης της βραχυχρόνιας μίσθωσης σχετίζεται σημαντικά και με την εκδήλωση της πανδημίας covid το 2019. Τόσο οι Ευρωπαίοι όσο και οι Έλληνες τουρίστες, επί δύο χρόνια, αντιμετώπισαν σημαντικά εμπόδια στην πραγματοποίηση ταξιδιών αναψυχής. Η έλλειψη διαθέσιμων χρημάτων, καθώς πολλοί εξ αυτών είχαν απολυθεί ή το εισόδημά τους είχε μειωθεί κατά πολύ, αλλά και οι περιορισμοί στις μετακινήσεις λόγω της πανδημίας και ο φόβος συνωστισμού ανέβασε την ζήτηση μεμονωμένων καταλυμάτων. Όσον αφορά στην Ελλάδα τα έσοδα της βραχυχρόνιας μίσθωσης το 2019 από 1,4 δις. ευρώ, κατρακύλησαν στα 790 εκατ. ευρώ το 2021 και ανήλθαν στα 1,33 δις. το 2021. Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι η ζήτηση καταλυμάτων για βραχυχρόνια μίσθωση στην Ελλάδα έχει εποχικό χαρακτήρα, καθώς το 65% της ζήτησης καταγράφεται μεταξύ Ιουνίου και Σεπτεμβρίου (efsyn.gr, 2022).

Η αυξημένη ζήτηση για βραχυχρόνια μίσθωση μείωσε δραματικά τη διαθεσιμότητα ακινήτων για μακροχρόνια μίσθωση, οδηγώντας μοιραία σε περαιτέρω αύξηση των ενοικίων με αποτέλεσμα οι μόνιμοι κάτοικοι, οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί και οι φοιτητές να αδυνατούν να βρουν κατοικία για μακροχρόνια ενοικίαση αντίστοιχη του οικονομικού τους επιπέδου (feantsa.org, 2020). Πέραν λοιπών από τις παραπάνω σοβαρές επιπτώσεις η αύξηση της χρήσης των διαμερισμάτων/κατοικιών για βραχυχρόνια μίσθωση αλλοίωσε τον χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία ολόκληρων γειτονιών /περιοχών της Ελλάδας εκτοπίζοντας παραδοσιακούς επαγγελματίες δημιουργώντας νέου τύπου χωρο-κοινωνικές ανισότητες τόσο μεταξύ των πόλεων όσο και ανάμεσα στις γειτονιές των πόλεων. Μέσα σε αυτήν την διαδικασία του *εξευγενισμού* διαφοροποιείται και η εργασία τόσο ως προς το ύψος των αμοιβών και την σταθερότητα που παρείχαν οι υπάρχουσες θέσεις εργασίας, όσο και προς τα εργασιακά δικαιώματα. Η απώλεια των φορολογικών εσόδων μέχρι την δημιουργία νομοθετικού και φορολογικού πλαισίου στην χώρα μας δεν μπορεί να εκτιμηθεί. Μέσω της πλατφόρμας της Airbnb στην Ελλάδα εκτιμάται ότι υπήρξαν περίπου 20.000 κατοικίες που δεν είχαν δηλωθεί στην Εφορία. (Hadjimichalis, 2019). Ένα άλλο σημαντικό θέμα που προκύπτει είναι ο αθέμιτος ανταγωνισμός που δημιουργείται με τον ξενοδοχειακό κλάδο. Σύμφωνα με την Γκλιάτη (2019) « Το εισόδημα από ακίνητη περιουσία φορολογείται αυτοτελώς, σύμφωνα με την ακόλουθη κλίμακα: έως 12.000 ευρώ με συντελεστή 15%, από 12.001 έως 35.000 ευρώ με συντελεστή 35% και από 35.001 ευρώ και πάνω με συντελεστή 45%, ενώ εξαιρείται από το ΦΠΑ. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις, η βραχυχρόνια μίσθωση ακινήτων υποκρύπτει στην πραγματικότητα

επιχειρηματική δραστηριότητα, με αποτέλεσμα ορισμένοι να επωφελούνται τόσο από τη μη επιβάρυνση με ΦΠΑ όσο και από τη φορολόγηση του σχετικού εισοδήματος ως εισόδημα από ακίνητη περιουσία (και όχι ως εισόδημα προερχόμενο από την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας)» θα πρέπει να τεθούν περιορισμοί στο φαινόμενο της βραχυχρόνιας μίσθωσης, προκειμένου να αυξηθεί η διαθεσιμότητα των ακινήτων για μακροχρόνια μίσθωση και να πέσουν οι τιμές των ενοικίων. Τέτοιοι περιορισμοί περιλαμβάνουν την απαγόρευση βραχυχρόνιας εκμίσθωσης περισσότερων από δύο ακινήτων ανά ΑΦΜ, και η μίσθωση κάθε ακινήτου να μην υπερβαίνει τις ενενήντα ημέρες ανά ημερολογιακό έτος.

3.8.5 Κόστος στέγασης στην Ευρώπη και στην Ελλάδα

Σύμφωνα με την Sparrentak (Network, 2021) η Ευρώπη βρίσκεται εν μέσω μιας στεγαστικής κρίσης. Ένας αυξανόμενος αριθμός κατοίκων στην Ε.Ε. αγωνίζεται να αντέξει οικονομικά το όλο και υψηλότερο κόστος στέγασης. Οι δυσκολίες εξεύρεσης κατοικίας προς ενοικίαση είναι σαφώς πιο έντονες στις αστικές περιοχές, αναγκάζοντας πολλά άτομα να καταφύγουν στην επαρχία, όπου τα κόστη ενοικίασης είναι πιο χαμηλά. Παράλληλα με το αυξημένο κόστος ενοικίασης, παρατηρείται και μια υποβάθμιση των διαθέσιμων κατοικιών, ενώ πολλοί Ευρωπαίοι στρέφονται και στη συγκατοίκηση, προκειμένου να μοιραστούν το κόστος της στέγασης και των λογαριασμών κοινής ωφελείας.

Σήμερα, ένας στους δέκα Ευρωπαίους δαπανά το 40% σχεδόν του εισοδήματός του για τη στέγαση. Μάλιστα, η στέγαση αυτή πολλές φορές είναι χαμηλής ποιότητας και αδυνατεί να εξασφαλίσει συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης. Σύμφωνα με την Έκθεση Access to decent and affordable housing for all του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου την 1 Φεβρουαρίου του 2021 ο αριθμός των αστέγων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει αυξηθεί, την τελευταία δεκαετία, κατά 70% με αποτέλεσμα 4 στους 100 Ευρωπαίους να είναι άστεγοι (Λαζαρέτου, 2022).

Σύμφωνα με την έκθεση του Ευρωπαϊκού τμήματος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, «Affordable rental housing: Making it part of Europe's recovery» (2021), οι βασικοί λόγοι της δυσκολίας απόκτησης και διατήρησης αξιοπρεπούς στέγασης είναι η αύξηση του κόστους ενοικίασης, η μη προστασία της πρώτης κατοικίας από την πολιτεία και η μείωση του εισοδήματος. Οι λόγοι που έχουν οδηγήσει στη γενικότερη αύξηση του κόστους ενοικίασης,

συγκαταλέγονται η συνεχώς αυξανόμενη τάση αστικοποίησης, ο τουρισμός, το φαινόμενο της βραχυχρόνιας μίσθωσης και η αύξηση της τιμής στην ενέργεια.

Σύμφωνα με την ίδια έκθεση, η μέση οικογένεια ξοδεύει το 30-35% του εισοδήματός της για τα έξοδα ενοικίου, ενώ τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος δαπανούν περισσότερο από το 40% του συνολικού τους εισοδήματος. Επιπλέον, κατά την περίοδο 2013-2018 το κόστος ενοικίασης κατοικίας έχει αυξηθεί κατά 20-55% στις ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις. Όπως επισημαίνει ο ΟΟΣΑ, η δαπάνη των νοικοκυριών για τη στέγαση έχει αυξηθεί ποσοστιαία περισσότερο σε σχέση με άλλες δαπάνες, όπως τα τρόφιμα, η εκπαίδευση ή η υγεία (International Monetary Fund, 2021).

Διάγραμμα 9: Κόστος Στέγασης
(Μανάλης & Ματσαγγάνης, 2022)

3.8.6 Καθεστώς ιδιοκτησίας σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Η βάση δεδομένων για προσιτή στέγαση του ΟΟΣΑ (ΑΗΔ) βοηθά τις χώρες να παρακολουθούν την πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή και καλής ποιότητας στέγαση. Συγκεντρώνει διακρατικές πληροφορίες από χώρες του ΟΟΣΑ, Βασικούς Εταίρους και κράτη μέλη της ΕΕ. Η βάση δεδομένων ομαδοποιεί δείκτες σε τρεις διαστάσεις: α) αγορά κατοικίας β) συνθήκες στέγασης και γ) δημόσιες πολιτικές για οικονομικά προσιτή στέγαση.

- Όσον αφορά στο ποσοστό των νοικοκυριών ανά χώρα με καθεστώς πλήρης κυριότητας κατοικίας σύμφωνα με τον ΟΕCD το υψηλότερο ποσοστό ιδιοκατοίκησης ανήκει στις χώρες που ανήκαν στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Μάλιστα πρώτη είναι η Ρουμανία με ποσοστό 94,6 % και ακολουθούν η Κροατία (83,3 %), η Βουλγαρία (82,3%), η Λιθουανία (81,2%), η Ουγγαρία (78,9%), η Σλοβακία (73%), η Πολωνία (70,1%), η Λετονία (68,7%), η Σλοβενία (64,4%). Για την Ελλάδα το ποσοστό ιδιοκατοίκησης χωρίς επιβαρύνσεις ανέρχεται στο 63%.

- Όσον αφορά στο ποσοστό των νοικοκυριών που έχει προβεί σε αγορά κατοικίας με υποθήκη, οι βόρειες χώρες παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά. Ειδικότερα η Νορβηγία με ποσοστό 50%, η Ολλανδία και η Ισλανδία με 49%, η Σουηδία με 43%, οι ΗΠΑ με 40 % και ο Καναδάς με 39%, η Κύπρος με 15% η Ουγγαρία με 12% η Ελλάδα, η Ιταλία και η Σλοβενία με 10%.

- Επιπλέον αναφορικά με το ποσοστό των νοικοκυριών που ζουν σε καθεστώς ενοικίασης στην πρώτη θέση βρίσκεται η Ελβετία με ποσοστό 56,4%, ακολουθεί η Γερμανία με 47,3% , η Δανία με 47,2 % , η Ολλανδία με 40,9%, η Σουηδία με 39,8% ενώ στην Ελλάδα το ποσοστό των ενοικιαστών είναι 21,5%.

- Σχετικά με το μερίδιο των νοικοκυριών που ενοικιάζουν βοηθούμενοι από στεγαστικά επιδόματα στη Φιλανδία το 17% των νοικοκυριών υποστηρίζεται με στεγαστικό επίδομα , στην Ιρλανδία το 16,3% στην Γαλλία το 15,8%, στην Ισλανδία το 12,7% και ενώ στην Ελλάδα μόνο το 0,3 % παίρνει στεγαστικό επίδομα.

- Σχετικά με το ποσοστό κοινωνικών ενοικιαζόμενων κατοικιών επί του συνολικού κτηριακού αποθέματος της χώρας. Η Ολλανδία εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό αντιστοίχισης κατοικιών με κριτήριο την κοινωνική κατοικία με 34,1% του κτηριακού της αποθέματος, ακολουθεί η Αυστρία με 23,6%, η Δανία με 21,4 % , το Ηνωμένο Βασίλειο με 16,7%, για την Ελλάδα δεν υπάρχουν στοιχεία.

- Σχετικά με τις Κρατικές Δαπάνες για στεγαστικά επιδόματα ως ποσοστό του ΑΕΠ. Το Ηνωμένο Βασίλειο ξοδεύει 1,38% του ΑΕΠ για στεγαστικά επιδόματα, το Μεξικό και η Κόστα Ρίκα δεν έχουν στεγαστική επιδοματική πολιτική. Οι κρατικές δαπάνες για επιδοματική πολιτική στέγασης ως ποσοστό του ΑΕΠ για την Ελλάδα είναι στο 0,21 με 0,12 μονάδες κάτω από τον μέσο Ευρωπαϊκό (0,32) και 0,05 μονάδες κάτω από τον μέσο των χωρών του ΟΟΣΑ (0,26).

- Η εικόνα της Ελλάδας όπως αποτυπώνεται στα στοιχεία εμφανίζει ποσοστό ιδιοκατοίκησης με πλήρη κυριότητα 63%, αγορά κατοικίας με υποθήκη 10%, ενοικίαση στην ιδιωτική αγορά 21,5% ,και το 0,3 % λαμβάνει βοήθεια με στεγαστικό επίδομα. Δεν υπάρχουν στοιχεία για το ποσοστό των κοινωνικών ενοικιαζόμενων κατοικιών σε σχέση με το κτηριακό απόθεμα της χώρας . Οι κρατικές δαπάνες για επιδοματική πολιτική στέγασης ως ποσοστό του ΑΕΠ για την Ελλάδα είναι στο 0,21 με 0,12 μονάδες κάτω από τον μέσο Ευρωπαϊκό και 0,05 μονάδες κάτω από τον μέσο των χωρών του ΟΑΣΑ. (oecd.org/housing, 2020)

3 .8.7 Κενές κατοικίες

Ένα θέμα που συχνά αποτελεί αντικείμενο δημόσιου διάλογου είναι η αξιοποίηση των παραθεριστικών κατοικιών των Ελλήνων οι οποίες παραμένουν κλειστές κατά το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου. Ανακύπτει συχνά ο προβληματισμός κατά πόσο αυτές οι κατοικίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα σημαντικό παράγοντα επίλυσης του στεγαστικού προβλήματος στην χώρας μας υπό τις κατάλληλες βεβαίως προϋποθέσεις . Σύμφωνα με τους Μαλούτας &Σπυρέλλης (2021) το υψηλό ποσοστό ιδιοκατοίκησης στις χώρες της Νότιας Ευρώπης και ιδιαιτέρως στην Ισπανία και στην Ελλάδα (όπου το ποσοστό ιδιοκατοίκησης ξεπερνά το 80%) φαίνεται πως είναι αποτέλεσμα της αδύναμης παρουσίας και της περιορισμένης στήριξης των προγραμμάτων κοινωνικής κατοικίας τα οποία είναι λιγότερο ανεπτυγμένα στην Ελλάδα σε σχέση με χώρες της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης . Ο χάρτης των κενών κατοικιών του 1991 για το σύνολο της χώρας (Maloutas T, Spyrellis S, 2016) αναδεικνύει τρεις διαφορετικές κατηγορίες κενών κατοικιών. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι κενές κατοικίες των ορεινών περιοχών της χώρας (ιδιαίτερα στην Πίνδο και την ορεινή Πελοπόννησο), περιοχές που έχουν ελάχιστο μόνιμο πληθυσμό και βιώνουν την εγκατάλειψη Οι κενές κατοικίες χρησιμοποιούνται κυρίως ως εξοχικές κατοικίες.

Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι κενές κατοικίες που χρησιμοποιούνται ως παραθεριστικά καταλύματα είτε για ενοικίαση είτε για ιδιόχρηση σε τουριστικά ανεπτυγμένες

περιοχές της χώρας. Η μεγαλύτερη δε συγκέντρωση των εν λόγω κατοικιών παρατηρείται στη νησιωτική χώρα και, ιδιαιτέρως στα νησιά με τη μεγαλύτερη τουριστική κίνηση. Σημαντικό μέρος των κατοικιών αυτών είναι ιδιοκτησίες ατόμων με ξένη υπηκοότητα. Η τρίτη κατηγορία κενών κατοικιών με τη μεγαλύτερη παράλληλα εκπροσώπηση εμφανίζεται στις παράκτιες περιοχές της βόρειας και ανατολικής Αττικής καθώς και στη Σαλαμίνα. Η χωροθέτηση αυτή συμπίπτει πλήρως με περιοχές δεύτερης-εξοχικής κατοικίας. Ωστόσο, δύο ακόμη σημαντικοί θύλακες κενών κατοικιών συγκεντρώνονται στο κέντρο της Αθήνας και του Πειραιά. Το μεγαλύτερο δε τμήμα των κενών κατοικιών της Αττικής αφορά παραθεριστικές κατοικίες στα παράκτια προάστια αυτής, καθώς και κατοικίες σε πυκνοκατοικημένες κεντρικές περιοχές της Αθήνας και του Πειραιά. Σύμφωνα με τους Μαλούτα & Σπυρέλλη (2021) «... Οι κενές κατοικίες στις περιοχές αυτές οι οποίες έχουν επηρεαστεί δυσανάλογα από την κρίση λόγω του κοινωνικά πιο ευάλωτου πληθυσμού τους, αλλά και της πάγιας τάσης να εγκαταλείπονται σταδιακά από τα μεσαία και τα υψηλά-μεσαία στρώματα αποτελούν έναν σημαντικό πόρο που δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται όταν αναζητούνται πολιτικές αναβάθμισης των κεντρικών περιοχών με επίκεντρο τη στήριξη των πληθυσμών τους.» (Μαλούτας & Σπυρέλλης , 2021)

3.8.9 Κατοικία και φόροι

Η φορολογία αποτελεί συχνά την πιο σημαντική πηγή κρατικών εσόδων στις περισσότερες χώρες. Σύμφωνα με πρόσφατες εκτιμήσεις του Διεθνούς Κέντρου Φορολογίας και Ανάπτυξης, τα συνολικά φορολογικά έσοδα αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 80% των συνολικών κρατικών εσόδων στις μισές περίπου χώρες του κόσμου – και σχεδόν πάνω από το 50% των κρατικών εσόδων κάθε χώρας. Οι αναπτυγμένες δε χώρες στηρίζονται σημαντικά στη φορολογία εισοδήματος, ενώ αντίθετα οι αναπτυσσόμενες χώρες στηρίζονται περισσότερο στους φόρους κατανάλωσης. Η φορολογία είναι ένα ισχυρό αναδιανεμητικό εργαλείο, αλλά παράλληλα είναι σημαντικό να εξεταστεί πώς η φορολογία επηρεάζει τη συμπεριφορά των ατόμων, μεταβάλλοντας τα οικονομικά τους κίνητρα. (Roser M and -Ospina E, 2016).

Οι φόροι ακίνητης περιουσίας αντιπροσωπεύουν κατά μέσο όρο λιγότερο από το πέντε τοις εκατό των συνολικών φορολογικών εσόδων στις χώρες του ΟΟΣΑ. Σύμφωνα με τον Bunn (2021) η Εσθονία μαζί με την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία επιβάλλουν φόρο μόνο στην αξία της γης, και εξαιρούν την αξία των κτιρίων ή των κατασκευών από τη φορολογική τους βάση. Έτσι χαρακτηρίζονται ως οι χώρες με το αποτελεσματικότερο σύστημα φορολόγησης ακινήτων. Αντίθετα η Ιταλία, κατατάσσεται στη χειρότερη θέση με βάση τον Διεθνή Δείκτη Φορολογικής Ανταγωνιστικότητας ITCI. Εκτός από τις συγκρίσιμα υψηλές εισπράξεις φόρου ακίνητης περιουσίας, η Ιταλία επιβάλλει φόρο περιουσίας σε χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία και ακίνητα που διατηρούνται στο εξωτερικό, φόρους κληρονομιάς, μεταβιβάσεις ακινήτων, στην έκδοση μετοχών και στις χρηματοοικονομικές συναλλαγές (Bunn, 2021).

Όσον αφορά στις βασικές πηγές φορολόγησης στην Ελλάδα και στη μέση ποσοστιαία συμμετοχή κατά την οποία συνεισφέρει κάθε επιμέρους πηγή στα δημόσια έσοδα ισχύουν τα εξής: Στην Ελλάδα ο φόρος κατανάλωσης αποτελεί το 38,5 % των δημοσίων εσόδων και είναι μεγαλύτερος κατά 6,4 μονάδες από τον μέσο όρο ο δε ο φόρος ιδιοκτησίας αποτελεί το 7,9% και είναι μεγαλύτερος κατά 2,3 μονάδες από τον μέσο όρο, η κοινωνική ασφάλιση αποτελεί το 33,2% και μεγαλύτερη κατά 6,8 μονάδες, ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων και οι εταιρικοί φόροι είναι μειωμένοι κατά 12 % (taxfoundation.org, 2020).

3.8.9.1 Φορολογικό καθεστώς Εταιριών Επενδύσεων Ακίνητης Περιουσίας

Στο πλαίσιο της Φορολογικής μεταρρύθμισης με αναπτυξιακή διάσταση για την Ελλάδα του αύριο ο ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4646 ΦΕΚ Α' 201/12.12.2019 στο άρθρο 53 ορίζεται ο τρόπος φορολόγησης των εταιριών που επενδύουν σε ακίνητη περιουσία. (Forin.gr, 2019)

Κεφάλαιο 4^ο : Κοινωνική Πολιτική για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης στον κόσμο

4.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις για την επίλυση της έλλειψης στέγης

Υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις για την επίλυση των προβλημάτων των αστέγων:

Το μοντέλο Housing Ready και το μοντέλο Housing First.

Housing Ready:

Η φιλοσοφία του μοντέλου Housing Ready είναι η προσφορά υπηρεσιών υποστήριξης και προετοιμασίας των ατόμων με στόχο να αποδείξουν την ετοιμότητα τους για στέγαση.

Οι Στρατηγικές αντιμετώπισης που χρησιμοποιούνται στο μοντέλο Housing Ready κριτικάρονται από κάποιους συγγραφείς. Η Busch-Geertsema (2013, σ. 16) επισημαίνει αρκετά προβλήματα σε σχέση με τη μεταβατική στέγαση.

Μερικά από τα προβλήματα που επισημαίνει είναι τα ακόλουθα :

Το ψυχολογικό άγχος που βιώνουν τα άτομα στα μεταβατικά στάδια των προγραμμάτων (η αποτυχία και η αδυναμία συμμετοχής σημαίνει την μεγαλύτερη απομάκρυνση από το στόχο στέγαση).

Την έλλειψη επιλογής και την περιορισμένη ευελιξία σε συνδυασμό με το τυποποιημένο επίπεδο υποστήριξης στα διάφορα στάδια των υπηρεσιών.

Η έλλειψη απορρήτου και ο περιορισμένος έλεγχος για το πού τοποθετούνται οι χρήστες των υπηρεσιών.

Η τελική μετάβαση στην ανεξάρτητη μίσθωση μπορεί να διαρκέσει χρόνια και πολλά άτομα «χάνονται» μεταξύ των επιμέρους σταδίων.

Και το σημαντικότερο κάποιες ομάδες ανθρώπων «κολλάνε » στο σύστημα και εγκλωβίζονται από υπηρεσία σε υπηρεσία (Lindovská, 2014).

Housing First:

Ο Δρ. Τσεμπέρης είναι κοινοτικός-κλινικός ψυχολόγος και μέλος της σχολής του Τμήματος Ψυχιατρικής και Βιοσυμπεριφορικών Επιστημών του UCLA. Ιδρυτής του Pathways to Housing στη Νέα Υόρκη το 1992. Έχοντας ως αφετηρία ότι η στέγαση είναι βασικό ανθρώπινο δικαίωμα. Δημιούργησε το πλαίσιο και έθεσε τα θεμέλια για την αλλαγή οπτικής σε θέματα στέγασης, ανέπτυξε το μοντέλο που έγινε γνωστό ως Housing First Πεποίθηση του ιδίου και της ομάδας του είναι ότι τα άτομα που βιώνουν έλλειψη στέγης και παλεύουν με ψυχικές ασθένειες ή εθισμό δεν πρέπει να πρέπει να αποδείξουν ότι είναι έτοιμοι για στέγαση (Housing Ready). Η φιλοσοφία του προγράμματος βασίζεται στην αγάπη, τον σεβασμό και τη δημιουργία δυνατοτήτων.

Η διαφορά Το Housing First από τις άλλες υπηρεσίες αστέγων έγκειται στον διαχωρισμό της στέγασης από την υποστήριξη. Η παροχή ασφαλούς στέγης σε ανεξάρτητη ή κοινόχρηστη

κατοικία δίδεται χωρίς να υπάρχει καμία προσδοκία τήρησης θεραπευτικού προγράμματος ή την διακοπή χρήσης αλκοόλ ή ναρκωτικών .

Η προσέγγιση του διπλού προσανατολισμού των υπηρεσιών Housing First ιεραρχούν ως πρώτο στόχο την «μείωσης βλάβης» και εργάζονται πάνω σε έναν άξονα σταθεροποίησης και μειώσεις των προβλημάτων ψυχικής υγείας, όπως η προβληματική χρήση ναρκωτικών και αλκοόλ, και ως δεύτερο στόχο στην ανάπτυξη στρατηγικών «ανάκαμψης», την ενθάρρυνση των άστεγων να απομακρυνθούν από αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές.

Το Ινστιτούτο Pathways Housing First, παρέχει εκπαίδευση και συμβουλευτικές υπηρεσίες σε οργανισμούς υπηρεσιών, δημοτικές, νομαρχιακές και εθνικές κυβερνήσεις και συνεργάζεται με φορείς παροχής υπηρεσιών και εκπαιδευτικά ιδρύματα σε όλο τον κόσμο (pathwayshousingfirst.org, 2022).

Η επιρροή της φιλοσοφίας και οι ιδέες του Pathways Housing First, αποτέλεσαν την βάση σε αρκετές διαφορετικές μορφές Housing Firstservice τόσο στις ΗΠΑ όσο και σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ, όπως η Δανία, η Φινλανδία, η Ιρλανδία, η Γαλλία, η Ουγγαρία, η Ολλανδία, η Πορτογαλία, η Αυστρία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Όλες αυτές οι υπηρεσίες μοιράζονται παρόμοια φιλοσοφία, και παράλληλα μπορούν να λειτουργήσουν με αρκετά διαφορετικούς τρόπους .Η επιτυχία για τη μείωση της μακροχρόνιας έλλειψης στέγης σε διάφορες χώρες με διαφορετικά συστήματα πρόνοιας οφείλεται στην δυνατότητα ευελιξίας σχεδιασμού υπηρεσιών αλλά μέσα στα πλαίσια παρόμοιας φιλοσοφίας.

Η αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών για τους άστεγους στη Φινλανδία, αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση. Η Φινλανδία επανασχέδιασε την στεγαστική πολιτική της με βάση τη συγκεκριμένη φιλοσοφία

Τα κύρια μοντέλα που αναπτύχθηκαν είναι τρία:

- Το Pathways Housing First (PHF)

Το PHF συνεργάζεται με «χρόνια άστεγους» που χαρακτηρίζονται από σοβαρές ψυχικές ασθένειες, προβληματική χρήση ναρκωτικών και αλκοόλ, ενοχλητική συμπεριφορά, εγκληματικότητα χαμηλού επιπέδου, διαρκή ανεργία και μακρές περιόδους διαβίωσης σε καταφύγια αστέγων και στο δρόμο.

Το πρόγραμμα παρέχει στον άστεγο ,εξασφάλιση ανεξάρτητης στέγασης άμεσα ή στο συντομότερο χρονικό διάστημα , και ψυχιατρικές υπηρεσίες, φάρμακα και αλκοόλ, κοινωνική εργασία, ιατρικές και άλλες υπηρεσίες. Η ομάδα που παρέχει αυτές τις υπηρεσίες είναι κινητή

και επισκέπτεται τα άτομα που χρησιμοποιούν την υπηρεσία στα σπίτια τους ή σε άλλες συμφωνημένες τοποθεσίες, ακολουθώντας το μοντέλο μείωσης της βλάβης.

- Communal Housing First (CHF) (υπηρεσίες σε Κοινόχρηστη Κατοικία)

Οι υπηρεσίες Κοινόχρηστη Κατοικία Πρώτα CHF επικεντρώνονται επίσης σε χρόνια άστεγους. Η CHF προσφέρει ασφαλή και άμεση κοινόχρηστη στέγαση (μονόκλινα δωμάτια ή διαμερίσματα) σε ένα κτίριο στο οποίο μένουν μόνο άστεγοι που χρησιμοποιούν την υπηρεσία CHF. Η διαφοροποίηση και η συχνή τροποποίηση αυτών των χώρων είναι η συστέγαση υποστηρικτικών υπηρεσιών(παρέχει απευθείας ψυχιατρικές υπηρεσίες, υπηρεσίες ναρκωτικών και αλκοόλ , ιατρικές υπηρεσίες και υπηρεσίες διαμεσολάβησης για πρόσβασης σε άλλες υπηρεσίες) ή την ύπαρξη τους σε πολύ κοντινή απόσταση από την κοινόχρηστη κατοικία . Αποβλέπει και αυτή η δράση στην μείωση της βλάβης χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη στέγασή των, η δε συμμετοχή στα προγράμματα και τις υπηρεσίες στήριξης επαφίεται στην ελεύθερη βούληση των ατόμων.

- Housing First ‘Light’ (HFL)

Το πρόγραμμα HFL παρέχει ανεξάρτητη και χρονικά ασφαλή στέγαση στο συντομότερο δυνατό χρονικό διάστημα σε αστέγους, η σε ομάδες μετακινούμενων εποχιακών εργαζομένων, είτε μισθώνοντας κατοικία από την ιδιωτική αγορά ενοικίασης είτε από το απόθεμα κοινωνικής κατοικίας.

Ο σχεδιασμός εστιάζει στην παροχή υπηρεσιών υποστήριξης που συμβάλλουν στην προώθηση της σταθερότητας της κατοικίας.

Δεν διαθέτει δομές υπηρεσιών αλλά παρέχει υπηρεσίες διαμεσολάβησης και διεκπεραίωσης με στόχο την πρόσβαση σε ψυχιατρικές υπηρεσίες, υπηρεσίες ναρκωτικών, αλκοόλ, ιατρικές υπηρεσίες, υπηρεσίες πρόσβασης στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και άλλες υπηρεσίες όπου αυτές απαιτούνται.

Το πρόγραμμα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να βοηθήσει στην πρόληψη της έλλειψης στέγης όπου ένα άτομο ή ένα νοικοκυριό εκτιμάται ότι κινδυνεύει να μείνει άστεγο.

Table S.1 : Broad Types of Housing First Services

Service offered	Pathways Housing First	Communal Housing First	Housing First Light
Housing with security of tenure in private rented sector or in social housing provided immediately or as soon as possible	Yes	No	Yes
Offers communal housing (single rooms or apartments) with security of tenure provided immediately in a building only lived in by homeless people using the service	No	Yes	No
Homeless people have to stop using drugs	No	No	No
Homeless people have to stop drinking alcohol	No	No	No
Homeless people have to use mental health services	No	No	No
Harm reduction approach	Yes	Yes	Yes
Uses mobile teams to provide services	Yes	No	Yes
Directly provides drug and alcohol services	Yes	Yes	No
Directly provides psychiatric and medical services	Yes	Yes	No
Uses service brokerage	Yes	Yes	Yes
Provides support to promote housing stability	Yes	No	Yes

Πίνακας 4: Πίνακας υπηρεσιών των προγραμμάτων housing first services.

Πηγή:

Στον παραπάνω πίνακα εμφανίζονται συγκεντρωμένα τα προγράμματα και οι υπηρεσίες που το κάθε ένα από αυτά παρέχει.

4.2 Κόστος Αποτελεσματικότητας

Η αποτελεσματικότητα των παραπάνω υπηρεσιών προέρχεται από στοιχεία που έχουν συλλεχθεί στις ΗΠΑ, το PHF θεωρείται οικονομικό, επειδή μειώνει σημαντικά τον χρόνο που περνούν οι χρόνιοι άστεγοι έξω εκτός στέγης. Έχει αποδειχθεί ότι η δημιουργία σταθερότητας στέγασης μεταξύ των πρώην χρόνια αστέγων έχει τέσσερεις κύριες πιθανές πηγές εξοικονόμησης κόστους. Η μείωση του κόστους προκύπτει:

- Από την μείωση του χρόνου παραμονής στα καταφύγια αστέγων έκτακτης ανάγκης.
- Από το κόστος χρήσης σε μονάδες επείγουσας ψυχιατρικής θεραπείας. Έχει αποδειχθεί ότι έχουν παραχθεί καθαρές εξοικονομήσεις που κυμαίνονται από \$4.000 έως \$8.880 ετησίως για κάθε πρώην άστεγο άτομο.
- Από την μείωση και εξοικονόμηση δαπανών για υπηρεσίες ποινικής δικαιοσύνης όπως συλλήψεις και φυλακίσεις.
- Η τέταρτη είναι η ένταξη αστέγων σε αμειβόμενη εργασία για την οποία δεν υπάρχουν ακόμα στοιχεία αντιστοίχισης από την μείωση κοινωνικών επιδομάτων.

«Σε μελέτη που διεξήχθη στη Νέα Υόρκη διαπιστώθηκε ότι το 95% του κόστους παροχής PHF καλύφθηκε από την εξοικονόμηση πόρων για την υγεία, την ποινική δικαιοσύνη και άλλες υπηρεσίες που παρήγαγε το PHF. Η μελέτη εξέτασε 4.679 άστεγους που τοποθετήθηκαν σε κατοικίες τύπου PHF στη Νέα Υόρκη και συνέκρινε τη χρήση δημόσιων καταφυγίων, δημόσιων και ιδιωτικών νοσοκομείων και σωφρονιστικών εγκαταστάσεων με μια αντίστοιχη ομάδα ελέγχου. Κάθε μονάδα μόνιμης υποστηρικτικής στέγασης εξοικονομούσε 16.282 \$ ετησίως σε δημόσιο κόστος για στέγη, υγειονομική περίθαλψη, ψυχική υγεία και ποινική δικαιοσύνη. Αυτές οι εξοικονομήσεις αντισταθμίζουν σχεδόν όλο το κόστος των 17.277 \$ για την εφαρμογή του πακέτου στέγασης και υποστήριξης PHF. Σχεδόν όλα τα έξοδα παροχής μιας υπηρεσίας PHF καλύφθηκαν αποτελεσματικά με την εξοικονόμηση χρημάτων που διαφορετικά θα είχαν δαπανηθεί αλλού» (Pleace, 2018) .

4.3 Στεγαστική πολιτική στις ΗΠΑ

Το Υπουργείο Υγείας και Ανθρωπίνων Υπηρεσιών των ΗΠΑ ηγείται την προώθηση της δημόσιας υγείας στην επικράτεια της

Με βάση την Διοίκηση του οργανισμού Υπηρεσιών Κατάχρησης Ουσιών και Ψυχικής Υγείας (SAMHSA) ο οποίος έχει αποστολή την μείωση του αντίκτυπου της κατάχρησης ουσιών και των ψυχικών ασθενειών στις κοινότητες της Αμερικής, αναφέρει ότι οι κοινώς αναγνωρισμένες αιτίες έλλειψης στέγης είναι η φτώχεια, η ανεργία και η έλλειψη οικονομικά προσιτών κατοικιών. Η ύπαρξη προσωπικών ευπαθειών, όπως ψυχικές διαταραχές και διαταραχές χρήσης ουσιών, τραύμα και βία, ενδοοικογενειακή βία, εμπλοκή στο δικαστικό σύστημα, ξαφνική σοβαρή ασθένεια, διαζύγιο, θάνατος συντρόφου και αναπηρίες είναι παράγοντες με επιβαρυντικό ρόλο που μπορεί να συμβάλουν στην επιδείνωση και την αύξηση του κινδύνου στην μη διατήρηση της στέγης.

Τα προγράμματα που υποστηρίζουν του αστέγους στόχο έχουν να παρέχουν οικονομική υλική και πολλαπλή συμβουλευτική βοήθεια (π.χ. βοήθεια για την απασχόληση, προγράμματα Housing First, στοχευμένες επιδοτήσεις ενοικίων/κατοικιών) και υπηρεσίες υποστήριξης και εκπαίδευσης σε ανθρώπους που προσφέρουν υπηρεσίες σε αστέγους τόσο για την αντιμετώπιση όσο και την πρόληψη για την αποφυγή και τον τερματισμό της

έλλειψης στέγης σε άτομα με ψυχικές διαταραχές ή διαταραχές χρήσης ουσιών (samhsa.gov, 2022).

USA.gov Department of Housing and Urban Development (HUD)

Το πρόγραμμα Continuum of Care (CoC) έχει σχεδιαστεί για να προάγει τη δέσμευση στην επικράτεια των ΗΠΑ με στόχο τον τερματισμό της έλλειψης στέγης.

Παρέχει χρηματοδότηση σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς σε πολιτειακές και τοπικές κυβερνήσεις για την προώθηση τη χρήση υπηρεσιών και προγραμμάτων για γρήγορη ένταξη σε μεταβατική και μόνιμη στέγαση μεμονωμένων ατόμων, οικογενειών και κοινοτήτων που βιώνουν έλλειψη στέγης ή είναι σε κίνδυνο να χάσουν την στέγη τους. Παράλληλα στόχοι του προγράμματος είναι η ελαχιστοποίηση των συνεπειών από τον εκτοπισμό και την παραμονή εκτός στέγης.

Το πρόγραμμα Emergency Solutions Grants (ESG) επιχορηγεί λύσεις έκτακτης ανάγκης αποτελεί συνέχεια των επιχορηγήσεων των Καταφυγίων Έκτακτης Ανάγκης. Η μετονομασία του προγράμματος δηλώνει την αλλαγή εστίασης στην αντιμετώπιση των αναγκών των αστέγων από καταφύγια έκτακτης ανάγκης ή μεταβατικά καταφύγια σε παροχή βοήθειας και υποστήριξης σε ανθρώπους μετά από κρίση στέγασης ή/και έλλειψη στέγης με στόχο να ανακτήσουν γρήγορα πρόσβαση σε σταθερή και μόνιμη στέγαση (Benefits.gov, 2009).

Η έρευνα δείχνει ότι παρεμβάσεις για την πρόληψη της έλλειψης στέγης είναι πιο αποδοτικές από την αντιμετώπιση προβλημάτων, όταν κάποιος είναι ήδη άστεγος. Όσο περισσότερο ένα άτομο είναι άστεγο, τόσο πιο δύσκολη και πιο ακριβή γίνεται η επανεγκατάσταση του.

Η ταχεία μετεγκατάσταση βοηθά τους ανθρώπους να μετακινηθούν από το καταφύγιο έκτακτης ανάγκης ή τη μεταβατική δομή, ή στο δρόμο, σε μια σταθερή κατοικία όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Συνδέει επίσης, τους ανθρώπους, με υποστηρικτικούς πόρους που βασίζονται στην κοινότητα και τους βοηθούν να διατηρήσουν τη στέγαση (samhsa.gov, 2022).

Η Εθνική Συμμαχία για τον Τερματισμό των Αστέγων (The National Alliance to End Homelessness) είναι μια μη κομματική οργάνωση που δεσμεύεται να αποτρέψει και να τερματίσει την έλλειψη στέγης στις Ηνωμένες Πολιτείες

Η φιλοσοφία της οργάνωσης διέπεται από την πεποίθηση ότι οι άνθρωποι χρειάζονται να ικανοποιήσουν πρώτα τις βασικές ανάγκες τους, όπως φαγητό και ένα μέρος για να ζήσουν, και κατόπιν να ασχοληθούν με οτιδήποτε άλλο κρίσιμο, όπως η εύρεση εργασίας, ο σωστός προγραμματισμός ή η αντιμετώπιση ζητημάτων χρήσης ουσιών (National Alliance to End Homelessness, 2022).

Το HUD Exchange είναι μια διαδικτυακή πλατφόρμα για την παροχή πόρων και πληροφοριών για τα παρεχόμενα προγράμματα, για προγράμματα καθοδήγησης, για παροχές υπηρεσιών και εργαλείων που απευθύνονται στους επίσημους κοινοτικούς εταίρους του HUD, συμπεριλαμβανομένων των κρατικών και τοπικών κυβερνήσεων, μη κερδοσκοπικών οργανισμών, Continuums of Care (CoCs), Δημόσιων Αρχών Στέγασης (PHAs), και στους διαπιστευμένους συνεργάτες τους.

- Συγκεντρώνει όλες τις λεπτομέρειες των παρεχόμενων προγραμμάτων με όλα τα σχετικά θέματα και παρέχει βοήθεια στους αντίστοιχους φορείς για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των προγραμμάτων.

- Θέματα που αφορούν προγραμματικές πολιτικές που σχετίζονται με την ανάπτυξη και διατήρηση προσιτών κατοικιών, την κοινοτική και οικονομική ανάπτυξη, το περιβάλλον και την ενέργεια, τη δίκαιη στέγαση, τον τερματισμό της έλλειψης στέγης, την ιδιοκτησία σπιτιού, τη βοήθεια ενοικίασης και υποστηρικτικές κατοικίες και υπηρεσίες.

- Πληροφορίες σχετικά με τα κριτήρια και τον τρόπο καθορισμού της καταλληλότητας ενός συμμετέχοντος στα πρόγραμμα CoC ή ESG για βοήθεια, καθώς και μια επισκόπηση του ορισμού των αστέγων, των απαιτήσεων αναπηρίας, και του ορισμού του χρόνιου αστέγου. Επιπλέον, σε αυτό τον ιστότοπο παρέχετε καθοδήγηση σχετικά με τον τρόπο τεκμηρίωσης της καταλληλότητας.

- Βιβλιοθήκη με επιλεγμένες εκδόσεις σε κανονισμούς, οδηγίες πολιτικής, εργαλειοθήκες, συχνές ερωτήσεις.

- Ευκαιρίες εκπαίδευσης σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων, την απόκτηση γνώσεων, και την ενίσχυση των ικανοτήτων στα στάδια σχεδιασμού, εφαρμογής και διαχείρισης των προγράμματα HUD.

- Προγράμματα υποστήριξης (Depth Program Assistance)

Οι δικαιούχοι του HUD ή οι αποδέκτες χρηματοδότησης από το HUD, όπως μια πολιτειακή ή τοπική κυβέρνηση, μια δημόσια αρχή στέγασης, ή μια οντότητα που έχει οριστεί ως συνεργάτης, ή ένας οργανισμός HMIS ή το Continuum of Care, δικαιούνται να ζητήσουν βοήθεια σε θέματα εφαρμογής, λειτουργίας και διαχείρισης ενός προγράμματος, επίσης και σε ζητήματα που μπορεί να απαιτούν επιτόπιες επισκέψεις και επαναλαμβανόμενη επικοινωνία με συμβούλους και μακροπρόθεσμη βοήθεια για την ανάπτυξη οργανωτικών δεξιοτήτων και διοικητικών ικανοτήτων για τη λειτουργία προγραμμάτων HUD.

Τα προγράμματα εις βάθος βοήθεια περιλαμβάνουν συντονισμό με το προσωπικό των κεντρικών γραφείων των γραφείων πεδίου του HUD και των συμβούλους του HUD για μια περίοδο εβδομάδων ή μηνών. Η βοήθεια μπορεί να παρέχεται τόσο ατομικό επίπεδο όσο και σε ομαδικό.

- Θέματα που αφορούν τους επιχορηγούμενους.
- Και ενημερωτική σελίδα με τις πιο πρόσφατες ενημερώσεις σχετικά με νέους πόρους, πολιτικές HUD, ευκαιρίες εκπαίδευσης και πολλά άλλα (hudexchange, 2022).

Housing Led: (Μία παραλλαγή του Housing First στην Αγγλία) Μελέτη Σκοπιμότητας για το Oxfordshire

Το Crisis (crisis.org.uk, 2020), η εθνική φιλανθρωπική οργάνωση για τους άστεγους, το Oxfordshire County Council (το Συμβούλιο της Οξφόρδης) και άλλα πέντε περιφερειακά συμβούλια χρηματοδότησαν από κοινού και ανέθεσαν μια μελέτη σκοπιμότητας που προτείνει πώς το σύστημα αστέγων και στέγασης της Οξφόρδης θα μπορούσε να γίνει πιο «κατευθυνόμενο για τη στέγαση». Οι προσεγγίσεις καθοδηγούμενες από τη στέγαση ή αυτό που είναι επίσης γνωστό ως «ταχεία μετεγκατάσταση» είναι μια προσέγγιση για τον τερματισμό της έλλειψης στέγης κάποιου μεταφέροντάς τον στο σπίτι του το συντομότερο δυνατό. Λειτουργεί σύμφωνα με την κατευθυντήρια αρχή ότι ο καθένας έχει δικαίωμα σε ένα σπίτι και δεν βασίζεται στην προϋπόθεση ότι κάποιος πρέπει να είναι «έτοιμος» για ενοικίαση προτού του προσφερθεί το δικό του σπίτι.

Αυτό το κομμάτι της έρευνας αποτελεί μέρος ενός προγράμματος εργασίας που στοχεύει να απαντήσει στο ερώτημα εάν υπάρχει καλύτερος τρόπος για την περιφέρεια της Οξφόρδης να παρέχει υπηρεσίες για τον τερματισμό της έλλειψης στέγης για άγαμους.

Η συνοπτική και η πλήρης έκθεση αυτής της μελέτης επισυνάπτεται στον ιστότοπο Crisis (oxfordshirehomelessmovement.org, 2020).

4.4 Ευρωπαϊκή Στεγαστική Πολιτική

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η ΕΕ δεν έχει άμεση αρμοδιότητα για τη στεγαστική πολιτική των χωρών μελών της, αλλά μπορεί να επηρεάσει έμμεσα τις συνθήκες στέγασης στα κράτη μέλη μέσω κανονισμών, και κανόνων περί κρατικών ενισχύσεων, τη φορολογική νομοθεσία και τη νομοθεσία περί ανταγωνισμού, καθώς και με μέτρα, μέσω συστάσεων και κατευθυντήριων γραμμών.

Το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο έχοντας ως γνώμονα τόσο τις αρχές της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) των Ηνωμένων Εθνών, που υιοθετήθηκαν από τους παγκόσμιους ηγέτες τον Σεπτέμβριο του 2015 και εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο, και ιδιαίτερα τους ΣΒΑ 1, 3, 8 και 11, ως Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως το άρθρο 21 σχετικά με την απαγόρευση των διακρίσεων, το άρθρο 26 σχετικά με την ένταξη των ατόμων με αναπηρία και το άρθρο 34 παράγραφος 3 σχετικά με την αναγνώριση της Ένωσης και τον σεβασμό του δικαιώματος στην κοινωνική και τη στεγαστική βοήθεια, όσο και σε ένα πλήθος προηγούμενων ψηφισμάτων, και στις αναφορές από την Επιτροπή Αναφορών (την αναφορά αριθ. 0546/2020) και αρκετές άλλες αναφορές που εγείρουν ανησυχίες σχετικά με την κατάσταση έλλειψης στέγης στην ΕΕ, (ο αριθμός των άστεγων Ευρωπαίων πολιτών ανέρχεται στα 4 εκατομμύρια) και από τις τελευταίες καταγραφές φαίνεται ότι το ποσοστό έχει αυξηθεί πάνω από 70 % τα τελευταία 10 χρόνια.

Στο πλαίσιο της Κοινωνικής Πολιτικής για την Καταπολέμηση της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προέβη σε διάφορα ψηφίσματα. Στο Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 24ης Νοεμβρίου 2020 σχετικά με την αντιμετώπιση του ποσοστού έλλειψης στέγης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι επισημάνσεις προτροπές _ οδηγίες για τα κράτη σχετικά με την έλλειψη στέγης αφορούν ένα πλήθος θεμάτων όπως:

- νομικά (αποποινικοποίηση της έλλειψης στέγης)
- οργανωτικού χαρακτήρα (θέσπιση κοινών ορισμών και συνεκτικών δεικτών του πλαισίου της έλλειψης στέγης για την ΕΕ, οι οποίοι θα καταστήσουν δυνατή την κοινή κατανόηση, τη συστηματική σύγκριση και την αξιολόγηση της έκτασης του φαινομένου της έλλειψης στέγης στα διάφορα κράτη μέλη της ΕΕ, διακρατική συνεργασία για ανταλλαγή εμπειριών, συλλογή συγκρίσιμων στατιστικών στοιχείων, έγκυρες εξάμηνες αναφορές κ.λπ.)
- Την εστίαση ένταξης σε μακροπρόθεσμες και ολοκληρωμένες εθνικές στρατηγικές για την έλλειψη στέγης που να βασίζονται στην κοινότητα και να έχουν ως γνώμονα τη στέγαση, όπως προτείνεται από τη δέσμη μέτρων της ΕΕ για τις κοινωνικές επενδύσεις.
- Την υιοθέτηση της αρχής «Housing First» (προτεραιότητα στη στέγαση), με βάση τις ορθές πρακτικές ορισμένων κρατών μελών, η οποία συμβάλλει στην ουσιαστική μείωση του ποσοστού της έλλειψης στέγης μέσω της καθιέρωσης αποφασιστικών σχεδίων δράσης και καινοτόμων προσεγγίσεων που στηρίζονται στην έννοια της κατοικίας ως θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος και την περεταίρω ανάπτυξη ευρύτερων κοινωνικών δομών και εργασιακής ένταξης.
- Την καλύτερη αξιοποίηση και τον έλεγχο των χρηματοδοτικών εργαλείων (παρακολούθηση της κινητοποίησης χρηματοδότησης και πολιτικών της ΕΕ για την έλλειψη στέγης ως προς την διασφάλιση ότι οι περιφέρειες και οι τοπικές αρχές αξιοποιούν τους πόρους του ΕΤΠΑ για την κοινωνική στέγαση, παροχή χρηματοδοτικής βοήθειας σε διαπιστευμένες ΜΚΟ και συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, καθώς και την στήριξη των τοπικών αρχών στην εξασφάλιση ασφαλών χώρων και αποτροπής των εξώσεων).
- Την παροχή υπηρεσιών σε θέματα εργασίας, (στήριξη και ένταξη αστέγων στην αγορά εργασίας, μέσω της παροχής εξειδικευμένων και εξατομικευμένων μέτρων και ολοκληρωμένων προγραμμάτων απασχόλησης και κατάρτισης, καθώς και άλλων προσαρμοσμένων και στοχευμένων προγραμμάτων για τη διευκόλυνση και την επανένταξη τους στην αγορά εργασίας, και την διασφάλιση ότι οι επικαιροποιημένες εγγυήσεις που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης των νέων).
- Την άρση εμποδίων σε θέματα Υγείας, (επισημαίνει ότι οι άστεγοι και άλλα άτομα που βρίσκονται σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο λόγω της κρίσης COVID-19· το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο καλεί επιτακτικά την ΕΕ και τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν στοχοθετημένα μέτρα για την προστασία των αστέγων).

Άλλα σημαντικά ψηφίσματα είναι:

- Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 17ης Σεπτεμβρίου 2020 σχετικά με την εφαρμογή των εθνικών στρατηγικών για την ένταξη των Ρομά: καταπολέμηση των αρνητικών συμπεριφορών απέναντι σε άτομα καταγωγής Ρομανί στην Ευρώπη (2020/2011(INI)).
- Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 21ης Ιανουαρίου 2021 σχετικά με την πρόσβαση σε αξιοπρεπή και οικονομικά προσιτή στέγαση για όλους ([2019/2187\(INI\)](#)) (europarl.europa.eu, 2010).

4.4.1 Έρευνα του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για τους Αστέγους (FEANTSA)

Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τους Αστέγους της FEANTSA στο τεύχος του 2018 των Συγκριτικών Μελετών του περιοδικού Homelessness Services in Europe παρουσίασε τα αποτελέσματα μια έρευνας, σχετικά με τον ρόλο και τη λειτουργία του τομέα των αστέγων στην Ευρώπη, παρέχοντας έτσι μια λεπτομερή εικόνα για το φάσμα των υπηρεσιών που παρέχονται σε άστεγους σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η έρευνα βασίστηκε σε απαντήσεις ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν από εμπειρογνώμονες σε θέματα αστέγων, με εκπροσώπηση από 16 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι συμμετέχοντες χώρες στα ερωτηματολόγια ήταν οι ακόλουθοι: Η Βόρεια Ευρώπη εκπροσωπήθηκε από τη Δανία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ολλανδία, την Ιρλανδία, τη Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη από την Αυστρία, την Τσεχική Δημοκρατία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, τη Ρουμανία και τη Σλοβενία. Η Νότια Ευρώπη από την Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ισπανία. *Οι συγγραφείς αυτής της έρευνας είναι: Nicholas Pleace, Isabel Baptista ,Lars Benjaminsen, Volker Busch-Geertsema, European Observatory on Homelessness, 2018.

Η Feansta ως οργανισμός έθεσε τέσσερα θέματα: Λαμβάνοντας υπό όψιν ότι ο τρόπος οργάνωσης του τομέα των αστέγων διαφέρει πολύ μεταξύ των κρατών μελών αναγνωρίστηκε ως πρώτο θέμα η ανάγκη για ένα κοινό, κατανοητό και πρακτικό πλαίσιο σε επίπεδο ορισμών και όρων σε διάφορους τομείς που αφορούν τους αστέγους. Η διερεύνηση και

δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής τυπολογίας θα προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για το εύρος των υπηρεσιών που παρέχονται στους άστεγους σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, και την δυνατότητα σύγκρισης, των πρότυπων παροχής υπηρεσιών σε πολύ μεγάλες πόλεις, σε μεγάλες πόλεις, και σε αγροτικές περιοχές. Θεωρήθηκε απαραίτητη η αποσαφήνιση των χαρακτηριστικών των δικαιούχων, το είδος των παρεχόμενων δομών και υπηρεσιών. Ως δεύτερο το θέμα τέθηκε η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, η συνέπεια του τρόπου με τον οποίο παρέχονται και η επάρκεια τους, ως τρίτον οι συνθήκες απασχόλησης και άλλες πτυχές της διαχείρισης ανθρώπινων πόρων, και ως τέταρτο τα περίπλοκα ζητήματα χρηματοδότησης και αξιολόγησης (κόστους –αποτελεσματικότητας) των προσφερόμενων υπηρεσιών για τους αστέγους. Οι άνθρωποι στην FEANTSA είναι πεπεισμένοι ότι η εκτεταμένη ερευνητική εστίαση θα βοηθήσει στη καλύτερη κατανόηση των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών των υπηρεσιών για τους άστεγους με στόχο την ετοιμότητα των αρμοδίων αρχών και φορέων για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που σχετίζονται με τον ταχέως αυξανόμενο πληθυσμό αστέγων στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες.

Οι ομαδοποίηση των υπηρεσιών είχαν την παρακάτω διαβάθμιση:

- Επείγουσα και προσωρινή στέγαση
- Υποστήριξη εκτός στέγασης
- Υποστήριξη με επίκεντρο τη στέγαση
- Πρόληψη
- Νομική ρύθμιση των υπηρεσιών αστέγων
- Προς μια τυπολογία των υπηρεσιών αστέγων

4.4.2 Τα ευρύτατα της έρευνας :

4.4.2.1 Επείγουσα και προσωρινή στέγαση

Ένα από τα θέματα που ανέδειξε η έρευνα ήταν ότι δεν υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ έκτακτης και προσωρινής στέγασης, με αποτέλεσμα οι όροι να χρησιμοποιούνται εναλλακτικά σε αρκετές περιπτώσεις.

Για παράδειγμα, η διαμονή «έκτακτης ανάγκης» στην Ιρλανδία αναφέρεται ως «προσωρινή» διαμονή στο Ηνωμένο Βασίλειο. Σε επίπεδο παροχής υπηρεσιών, ορισμένες φορές παρέχονταν καταλύματα έκτακτης ανάγκης και προσωρινής διαμονής εντός του ίδιου κτιρίου ή μέσω του ίδιου μηχανισμού, ανάλογα με τον τρόπο συγκρότησης των γενικότερων δομών συμπεριλαμβανομένου του συστήματος υγείας της χώρας. Υπήρχαν παραδείγματα παραδοσιακών υπηρεσιών, κοινών καταλυμάτων έκτακτης ανάγκης σε όλες σχεδόν τις χώρες, αλλά, σε ορισμένες χώρες, όπως η Δανία, η Ιρλανδία ή το Ηνωμένο Βασίλειο, η διαμονή έκτακτης ανάγκης/προσωρινής θα μπορούσε να είναι συγκριτικά υψηλού επιπέδου αφού προσφερόταν εντατική υποστήριξη. Οι ΜΚΟ συμμετείχαν σε μεγάλο βαθμό σε αυτή τη μορφή παροχής υπηρεσιών στις περισσότερες από τις 16 χώρες, με την τοπική κυβέρνηση να διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο, μερικές φορές μέσω της άμεσης παροχής υπηρεσιών ή – πιο συχνά – μέσω της ανάθεσης έκτακτης και προσωρινής στέγασης από ΜΚΟ. Ειδικά συστήματα έκτακτης ανάγκης και προσωρινής στέγασης υπήρχαν στις μεγαλύτερες πόλεις και μεγάλες πόλεις, αλλά δεν υπήρχαν πάντα στις αγροτικές περιοχές. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι υπηρεσίες βρίσκονταν συγκεντρωμένες στη μεγαλύτερη πόλη μιας αγροτικής περιοχής και ήταν άμεσα προσβάσιμες μόνο σε άστεγους που τύχαινε να βρεθούν σε αυτήν την περιοχή. Σε αγροτικές περιοχές σε αρκετές χώρες, οι κύριες κοινωνικές υπηρεσίες παρενέβαιναν όταν ένα ευάλωτο άστεγο άτομο ή μια άστεγη οικογένεια χρειαζόταν πρόσβαση σε έκτακτη/προσωρινή στέγαση, αντί να υπάρχει ειδική παροχή υπηρεσιών για άστεγους.

4.4.2.2 Υποστήριξη εκτός στέγασης

Τα Ημερήσια Κέντρα παρείχαν τρόφιμα και άλλες μορφές πρακτικής υποστήριξης ,συμπεριλαμβανομένων κουβέρτες, υπνόσακους, ρούχα, μπάνια και εγκαταστάσεις πλυσίματος στις περισσότερες από τις 16 χώρες. Υπήρχε μια ευρεία τάση τα κέντρα ημέρας να ασχολούνται επίσης με την παροχή πρόσβασης σε υπηρεσίες εκπαίδευσης, κατάρτισης και αναζήτησης εργασίας που εστιάζονταν στην ενεργοποίηση της αγοράς εργασίας για άστεγους, κάτι που ήταν πιο εμφανές στις υπηρεσίες της Ανατολικής Ευρώπης και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Και πάλι, οι αποκλειστικές υπηρεσίες ήταν πολύ πιθανό να υπάρχουν σε μεγάλες

πόλεις και μεγαλύτερες πόλεις, με ορισμένες αγροτικές περιοχές να έχουν περιορισμένες υπηρεσίες ή να μην έχουν πρόσβαση σε αυτού του είδους την υποστήριξη. Η διανομή τροφίμων ήταν ευρέως διαδεδομένη, με εθελοντικές, φιλανθρωπικές, θρησκευτικές ομάδες και ομάδες ΜΚΟ να δραστηριοποιούνται στην προσφορά τροφίμων, κουβέρτες και άλλη βοήθεια σε ανθρώπους που ζουν δύσκολα στις μεγάλες πόλεις και σε ορισμένες, αν και όχι σε όλες τις μεγαλύτερες πόλεις. Κάθε χώρα είχε τουλάχιστον κάποια μορφή διανομής τροφίμων για τους ανθρώπους που κοιμούνται στους δρόμους στις μεγάλες πόλεις. Οι ομάδες προσέγγισης, ήταν κυρίως σχεδιασμένες για να συνδέουν τους ανθρώπους που ζουν στο δρόμο με άλλες υπηρεσίες, από τη στέγαση έκτακτης ανάγκης έως το Housing First, περιορίζονταν σε μεγάλο βαθμό σε αστικές περιοχές, αλλά δεν ήταν καθολικές. Σε χώρες όπως η Ιρλανδία, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, αυτό το είδος υπηρεσίας ήταν η βασική πρακτική, αλλά σε άλλες, ενώ η προσέγγιση είχε τη λειτουργία να συνδέει τους ανθρώπους με τις υπηρεσίες, υπήρχε μεγαλύτερη εστίαση στις άμεσες ανάγκες επιβίωσης για τους ανθρώπους που κοιμούνται έξω. Παραδείγματα εδώ ήταν οι Ρουμανικές, Πολωνικές και Ουγγρικές υπηρεσίες. Οι ιατρικές υπηρεσίες θα μπορούσαν να είναι ανεξάρτητες, αλλά έτειναν επίσης να συνεργάζονται στενά με άλλες υπηρεσίες υποστήριξης μη στέγασης για άστεγους, ενώ τα κέντρα ημέρας είναι ένα κοινό παράδειγμα. Αυτές οι υπηρεσίες θα μπορούσαν να υπάρχουν με τη μορφή εξειδικευμένων πολυεπιστημονικών υπηρεσιών ή πιο ανεπίσημων ρυθμίσεων όπου ένας γιατρός επισκέπτεται τακτικά μια υπηρεσία αστέγων. Στην Αυστρία, τη Γαλλία, την Ουγγαρία και την Ολλανδία, καθώς και στην Πολωνία και την Πορτογαλία, αναφέρθηκαν κινητές ιατρικές ομάδες, οι οποίες θα μπορούσαν να λάβουν τη μορφή «γιατρών του δρόμου», υπηρεσίες κινητής φροντίδας που χρησιμοποιούν όχημα και ασθενοφόρο για άστεγους. Και πάλι, αυτές οι υπηρεσίες περιορίζονταν σε μεγάλο βαθμό σε αστικές περιοχές.

4.4.2.3 Υποστήριξη με επίκεντρο τη στέγαση

Οι υπηρεσίες Housing-led (γρήγορη μετεγκατάσταση) και Housing First, οι οποίες επικεντρώθηκαν στη διασφάλιση και τη διατήρηση ενός ανεξάρτητου σπιτιού για άστεγους, ήταν παρούσες σε 16 χώρες. Δόθηκε σαφής, στρατηγική έμφαση στις υπηρεσίες παροχής στέγης σε χώρες όπως η Δανία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιρλανδία, η Ολλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σε ορισμένες από τις άλλες χώρες, οι περισσότερες υπηρεσίες ήταν υποστήριξη

εκτός στέγης ή έκτακτης ανάγκης και προσωρινής στέγασης. Ακόμη και εκεί όπου η προσέγγιση καθοδηγούμενη από τη στέγαση ήταν ευρέως διαδεδομένες, οι σταθερές και μεταβατικές κατοικίες που σχεδιάστηκαν για να κάνουν τους άστεγους «έτοιμους για στέγαση» βρέθηκαν να υπερτερούν αριθμητικά ή τουλάχιστον να συναγωνίζονται την κλίμακα των υπηρεσιών που βασίζονται σε στέγαση. Η κίνηση προς το Housing First ήταν ασυνεπής. Ορισμένες δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων έργων και προγραμμάτων που εργάζονται σε συγκεκριμένες πόλεις ή περιοχές, αναφέρθηκαν σχεδόν παντού, αλλά μόνο ορισμένες χώρες, όπως η Δανία και η Γαλλία, είχαν το Housing First ως μέρος της κύριας στρατηγικής για τους αστέγους. Σε άλλες χώρες, όπως η Σουηδία και η Αυστρία, το Housing First επιδιώκεται από ορισμένους δήμους ή περιφερειακές αρχές, αλλά όχι από άλλους. Στην Ιταλία και το ΗΒ, ο κύριος μοχλός πίσω από την υιοθέτηση του Housing First ήταν ο ίδιος ο τομέας των αστέγων, αντί της τοπικής ή εθνικής κυβέρνησης και η παροχή υπηρεσιών ήταν ακόμα ασυνεπής. Το Housing First φαίνεται να αντιπροσωπεύει μόνο μια μειοψηφία παροχής υπηρεσιών, αλλά αυτό συμβαίνει στο πλαίσιο των υπηρεσιών Housing First που έχουν συγκεκριμένο ρόλο στη μείωση της μακροχρόνιας και επαναλαμβανόμενης έλλειψης στέγης που σχετίζεται με υψηλές και περίπλοκες ανάγκες υποστήριξης, που είναι μια πτυχή της έλλειψης στέγης. Οι υπηρεσίες Housing-led και Housing First ήταν πιο πιθανό να υπάρχουν στις μεγάλες πόλεις παρά σε μεγαλύτερες πόλεις και, ιδιαίτερα σε αγροτικές περιοχές.

4.4.2.4 Πρόληψη

Η γραμμή μεταξύ της ειδικής για τους αστέγους και της ευρύτερης παροχής υπηρεσιών για ευάλωτες ομάδες και άτομα συχνά δεν ήταν σαφής. Πολλές χώρες διέθεταν συμβουλές για το χρέος και υπηρεσίες υποστήριξης που είχαν μια γενική λειτουργία για να βοηθήσουν άτομα σε οικονομική δυσπραγία, μια πτυχή των οποίων ήταν να βοηθήσουν όσους το χρέος τους θα μπορούσε να οδηγήσει σε έλλειψη στέγης. Τα ειδικά συστήματα για την ανταπόκριση στην έξωση ήταν ευρέως διαδεδομένα, αν και δεν ήταν καθολικά, και υπήρχαν σε δύο κύριες μορφές, η πρώτη ήταν η παροχή συμβουλών και η διαμεσολάβηση και η δεύτερη ήταν με τη μορφή συστημάτων ταχείας μετεγκατάστασης που μπορούσαν να παρέμβουν στο σημείο της έξωσης. Οι προληπτικές υπηρεσίες ήταν πιθανώς πιο εκτεταμένες στο Ηνωμένο Βασίλειο, αντανakλώντας μια μακροχρόνια στρατηγική έμφαση στην πρόληψη στην Αγγλία και την πρόσφατη νομοθετική αλλαγή. Στο ΗΒ, το νομικό πλαίσιο ποικίλλει μεταξύ των διαφόρων

υποδιαιρέσεων του ΗΒ. Ωστόσο, οι τέσσερις διοικήσεις της Αγγλίας, της Ουαλίας, της Βόρειας Ιρλανδίας και της Σκωτίας, όλες οι τοπικές αρχές έχουν νομικά εκτελεστά καθήκοντα έναντι των αστέγων. Οι εκλεγμένες τοπικές αρχές στο Ηνωμένο Βασίλειο και το Northern Ireland Housing Executive, το οποίο αποτελεί μέρος της κυβέρνησης της Βόρειας Ιρλανδίας, υποχρεούνται να παρέχουν προσωρινή στέγαση σε οικογένειες, ζευγάρια και μοναχικούς ενήλικες που βρίσκονται νομικά άστεγοι για έως και δύο χρόνια, ενώ η κατοικία είναι εξασφαλισμένη. Υπάρχουν παραλλαγές στη νομοθεσία σε κάθε διοίκηση, αλλά ένα νοικοκυριό πρέπει συνήθως να αποδείξει ότι δεν είναι σκόπιμα άστεγο (μέσω σκόπιμης δράσης), ότι συνδέεται με την περιοχή όπου ζητά βοήθεια (δεν ισχύει όταν κάποιος κινδυνεύει από ενδοοικογενειακή κακοποίηση/βία ή άλλες μορφές βίας) και βρίσκεται σε «ανάγκη προτεραιότητας». Ωστόσο, υπηρεσίες όπως η παροχή συμβουλών στέγασης και η διαμεσολάβηση ήταν επίσης ευρέως διαδεδομένες σε χώρες όπως η Αυστρία, η Τσεχική Δημοκρατία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιρλανδία, η Ιταλία και η Σουηδία. Παράλληλα με το Ηνωμένο Βασίλειο, η Δανία και η Ιρλανδία είχαν υποστήριξη από τη στέγαση και

4.4.2.5 Νομική ρύθμιση των υπηρεσιών αστέγων

Η ρύθμιση για τον τομέα των αστέγων ήταν ευρέως διαδεδομένη, αλλά τα επίπεδα των πόρων και το επίπεδο στο οποίο υπήρχε ρύθμιση ήταν ασυνεπή. Η Ιταλία είχε τυποποιημένες προσδοκίες όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών, αλλά αυτό δεν υποστηρίζονταν πάντα με επαρκείς πόρους. Στην Αυστρία, η ρύθμιση ήταν σε επίπεδο περιφερειακής κυβέρνησης, πράγμα που, όπως και σε άλλες ομοσπονδιακές χώρες, θα μπορούσε να σημαίνει ότι υπήρχαν ασυνέπειες ως προς τα παρεχόμενα και τη βάση στην οποία θα μπορούσε να έχει πρόσβαση σε αυτές τις υπηρεσίες. Στη Δανία και στο Ηνωμένο Βασίλειο, τα νομικά πλαίσια δημιούργησαν έναν βαθμό τυποποίησης σε όλες τις περιοχές της τοπικής αυτοδιοίκησης, αν και εξακολουθούσαν να υπάρχουν κάποιες διαφορές. Δύο χώρες, η Πορτογαλία και η Ισπανία, δεν διέθεταν ειδική νομική ρύθμιση για τις υπηρεσίες αστέγων.

Η έρευνα καταλήγει στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Οι υπηρεσίες χαμηλής έντασης, που προσφέρουν βασική υποστήριξη εκτός στέγης και έκτακτη/προσωρινή στέγαση, αποτελούν πιθανώς το μεγαλύτερο μέρος της παροχής υπηρεσιών αστέγων στην Ευρώπη. Συγκεντρωτικά οι κοινοτικές υπηρεσίες που προσφέρουν

υποστηριζόμενη, προσωρινή στέγαση και μεταβατική στέγαση, που έχουν σχεδιαστεί για να κάνουν τους άστεγους «έτοιμους για στέγαση», αντί να παρέχουν αμέσως στέγαση, είναι περισσότερες σε αριθμό από τον αριθμό των υπηρεσιών στέγασης και Housing First. Οι υπηρεσίες Housing-led και Housing First, που επικεντρώνονται στην άμεση παροχή μόνιμων κατοικιών για άστεγους και την υποστήριξη που χρειάζονται για να συντηρήσουν αυτά τα σπίτια (υπηρεσίες στέγασης), είναι πιθανώς η λιγότερο κοινή μορφή υπηρεσίας, αν και υπάρχουν σε κάποιο βαθμό στις περισσότερες χώρες. Σε ορισμένες χώρες, όπως η Πορτογαλία και η Σλοβενία, η παροχή υπηρεσιών για τους αστέγους είναι λιγότερο εκτεταμένη και λιγότερο καλά χρηματοδοτούμενη από ό,τι συμβαίνει σε άλλες χώρες, αλλά και στις δύο αυτές χώρες οι κύριες κοινωνικές υπηρεσίες αποτελούν κεντρικό στοιχείο της απάντησης στην έλλειψη στέγης. Από ορισμένες απόψεις, ενσωματώνοντας τις απαντήσεις για την έλλειψη στέγης στην κύρια κοινωνική πολιτική, αντί να διατηρούν έναν εκτεταμένο τομέα αστέγων, αυτές οι χώρες είναι πιο στρατηγικά συντονισμένες στην αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Συχνά συνέβαινε ότι οι χώρες που είχαν μικρότερους τομείς αστέγων ανταποκρίνονταν στην έλλειψη στέγης, τουλάχιστον εν μέρει, μέσω ευρύτερων κοινωνικών πολιτικών και συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας. Υπάρχουν πολλές προκλήσεις, σχετικά με την προσιτή στέγαση και μερικές φορές αρνητικές πολιτικές συμπεριφορές έναντι των αστέγων. Ωστόσο, αυτή η έρευνα δείχνει ευρεία πρόοδο προς πιο καινοτόμες, αποτελεσματικές και ανθρώπινες απαντήσεις στην έλλειψη στέγης, όπως το Housing First και οι υπηρεσίες που στηρίζονται στη στέγαση, σε μεγάλο μέρος της Ευρώπης (Pleace κ.ά., 2018).

4.5 Η Στεγαστική πολιτική στην Ελλάδα

4.5.1. Ίδρυση του Ελληνικού Κράτους

Σύμφωνα με τον Σαρηγιάννη (2012), ο οποίος μελέτησε την οικιστική εξέλιξη στην Ελλάδα από την ίδρυση του Ελληνικού κράτους, το πλέγμα των δυνάμεων και του ιδιόμορφου καθεστώτος που έδρασαν στην παραγωγή και αστικοποίηση του Ελληνικού χώρου δεν ήταν αποτέλεσμα της εργασιακής μετάβασης. Χαρακτηριστικά αναφέρει: «Το 1830 με βάση το Πρωτόκολλο του Λονδίνου, με το οποίο ιδρύθηκε το Ελληνικόν Βασίλειον, πρώτον η δημόσια περιουσία του οθωμανικού κράτους θα έπρεπε να περιέλθει ως «λεία πολέμου» στο ελληνικό Δημόσιο, σύμφωνα με το οθωμανικό Δίκαιο, πράγμα το οποίο δεν έγινε οι ομάδες πίεσης

των γαιοκτημόνων παλαιών, νέων και επίδοξων, μαζί με τα 2 από τα 3 μέλη της Επιτροπής καταγραφής και διαχείρισης των οθωμανικών κτημάτων Κ.Μάνου και Ι.Μίσσιου, σε συνεργασία με τον κάτοχο του επίσημου κτηματολόγιου αθηναίος προύχων Σπ. Παλαιολόγος, ο οποίος απλά αρνήθηκε να το παραδώσει στην Κυβέρνηση πέτυχαν την συνέχιση της πώλησης » Οι προσπάθειες του Καποδίστρια για την αναγνώριση και την οριοθέτηση της δήθεν αμφισβητούμενης γης έμειναν άκαρπες, και έως και σήμερα πολίτες είναι αντιμέτωποι τόσο με άλλους πολίτες όσο και με το Εθνικό Κτηματολόγιο για ιδιοκτησιακά θέματα γης (Σαρηγιάννη, 2012).

4.5.2 Μικρασιατική καταστροφή και προσφυγικό

Με βάση το άρθρο των Κωνσταντίνος Λαλένης και Σουλτάνα Βεζυριαννίδου ο πολεοδομικός και χωροταξικός σχεδιασμός της νεώτερης Ελλάδας ταξινομείται σε τρεις περιόδους:

α) από την εγκαθίδρυση του ελληνικού κράτους το 1830 και έως το 1923, β) από το 1923 έως το 1974 με την πτώση της χούντας, και γ) από το 1974 έως σήμερα. Η δεύτερη περίοδο, του 1923 -1974 χαρακτηρίζεται σε αρχική φάση από την ανάγκη αντιμετώπισης της στέγασης 1.300.000 προσφύγων που έφτασαν στην Ελλάδα, μετά την Μικρασιατική Καταστροφή (Λαλένης & Βεζυριαννίδου, 2020).

Σύμφωνα με τον Μαρμαρά (1993) την περίοδο αυτή η Ελλάδα θα κληθεί να αντιμετωπίσει την στεγαστική αποκατάσταση των 920.000 προσφύγων από τη Μικρά Ασία και την περιοχή του Εύξεινου Πόντου. Για την ανεύρεση των οικονομικών πόρων η Ελληνική Κυβέρνηση θα καταφύγει στην σύναψη δανείου, μέσω της Κοινωνίας των Εθνών. Το 1924 της χορηγήθηκε το πρώτο δάνειο και αφορούσε το ποσό των 12.300.000 στερλινών, ενώ το συνολικό ποσό της περιόδου 1922 -1932 ανήλθε σε 1.015.200.000 χρυσά φράγκα (Μαρμαράς, 1993).

Σύμφωνα με τους Μυωφά & Παπαδιάς (2016) την επείγουσα στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων ανέλαβε, αρχικά, το Ταμείο Περίθαλψης των Προσφύγων και από το 1924 και έπειτα, η Επιτροπή Αποκατάστασης των Προσφύγων και το υπουργείο Πρόνοιας. Όλα αυτά γίνονται στο διττό περιβάλλον της Αθήνας όπου ένα μέρος του αστικού ιστού είναι δομημένο και αποτελείται από μικροαστικά διώροφα και τριώροφα σπίτια με κήπους και υπόγεια σε καλή κατάσταση και στο άλλο μέρος υπάρχουν πολλά ερειπωμένα σπίτια από την εποχή της οθωμανικής κυριαρχίας, τα οποία στεγάζουν τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. «Οι κατοικίες-

δωμάτια δεν ξεπερνούν τα 13 τ.μ ,στις περισσότερες από αυτές δεν υπάρχουν ανοίγματα φωτισμού ή αερισμού, ενώ πέντε ως δέκα οικογένειες χρησιμοποιούν κοινό χώρο υγιεινής».

Παρά το όγκο οικοδόμησης, την περίοδο εκείνη χτίζονται 6.500 κτήρια με συνολικό αριθμό δωματίων 15.273 και άλλα 18.337 οικήματα, κατασκευάζονται από το υπουργείο Πρόνοια, και ένα πρόγραμμα εκμίσθωσης και πώλησης κατοικιών, που ανέπτυξε η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων, μόνο το ένα τρίτο των 220.000 χιλιάδων ανθρώπων που έμειναν στην Αθήνα, καταφέρνει να στεγαστεί, οι υπόλοιποι ένα μέρος προσφύγων στεγάζεται με δικά του έξοδα και ένα άλλο στεγάζεται σε παραγκουπόλεις που έφτιαξαν οι ίδιοι οι πρόσφυγες δίπλα στους προσφυγικούς οικισμούς . Έτσι, δίπλα στους πρώτους προσφυγικούς οικισμούς που δημιουργήθηκαν στη Νέα Ιωνία, στην Καισαριανή, στο Βύρωνα και στη Νέα Κοκκινιά βρίσκονται και οι παραγκουπόλεις. Έως τις αρχές του 1978 περίπου 3.000 προσφυγικές οικογένειες ζούσαν σε παραγκουπόλεις (Μυωφά & Παπαδιάς, 2016).

Στη μεταπολεμική εποχή σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσουν οι οικοδομικοί συνεταιρισμοί και η μετέπειτα δράση άλλων συλλόγων .Η οικοπεδοποίησης μεγάλων περιοχών είτε μέσω καταπάτησης δασικών εκτάσεων (μετά από φωτιές) είτε μέσω αγοράς μεγάλων αγροτικών κτημάτων , ή περιοχών με αμφισβητούμενο ιδιοκτησιακό καθεστώς και την μετέπειτα πίεση των αρχών για την ένταξη των περιοχών στο σχέδιο πόλης θα αποτελέσει πάγια τακτική στην διαμόρφωση του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού των πόλεων της νεώτερης Ελλάδας και κυρίως της Αθήνας (Οικονόμου, 2018).

4.5.3 Αντιπαροχή

Το μοντέλο δόμησης μέσω της διαδικασίας της αντιπαροχής ήταν μια συνεργασία ανάμεσα σε οικοπεδούχους και σε κατασκευαστές πολυώροφων κτιρίων κατοικίας. Εμφανίστηκε μεταπολεμικά και στην Ευρώπη ιδιαίτερα στις χώρες της ευρωπαϊκής Μεσογείου. Οι ιδιοκτήτες οικοπέδων (συχνά πρώην αγροτεμαχίων) μεταβίβαζαν τα δικαιώματα οικοδόμησης σε εταιρείες, από τις οποίες στη συνέχεια αμείβονταν ή σε χρήμα ή σε είδος, δηλαδή σε διαμερίσματα. Αξίζει να σημειωθούν κάποιες βασικές διαφορές μεταξύ της Ελλάδας και άλλων χωρών οι οποίες δημιούργησαν οικιστικό απόθεμα μέσω της αντιπαροχής. Μια βασική διαφορά στις άλλες χώρες ήταν ότι οι κατασκευαστικές εταιρείες διέθεταν εξ αρχής τα απαραίτητα κεφάλαια για την υλοποίηση των νέων ακινήτων, οπότε δεν ενέπλεκαν σε αυτή την διαδικασία τον αγοραστή. Επίσης αυτή η οικοδομική διαδικασία δεν πήρε μαζικές διαστάσεις, και δεν αποτέλεσε καθολικό και αποκλειστικό τρόπο παραγωγής κατοικίας, όπως

συνέβη στην Ελλάδα. Μια άλλη βασική διαφορά είναι ότι οι ευρωπαϊκές πόλεις, με πολεοδομική συγκρότηση και κτιριακό απόθεμα αιώνων, δεν ανοικοδομήθηκαν μαζικά μετά τον πόλεμο, όπως συνέβη με τον βασικό οικιστικό ιστό των ελληνικών πόλεων. Στις είδη δομημένες ευρωπαϊκές πόλεις αυτές οι οργανωμένες και μαζικές οικιστικές παρεμβάσεις χωροθετήθηκαν κυρίως στις περιφέρειες τους κάτι το οποίο επίσης καθόρισε τις κοινωνικές διαστρωματώσεις και τη σαφή ταξική διάρθρωσή ανάμεσα στο κέντρο και στις περιφέρειες (Γιακουμακάτος, 2021).

Κατά τον Μαλούτα (2022) ο κεντρικός κορμός της αντιπαροχής είναι ένα συλλογικό δημιούργημα των βασικών δρώντων που συμμετείχαν σε αυτό. Οικοπεδούχοι, εργολάβοι αγοραστές αλλά και οι κυβερνήσεις των δεκαετιών 1940-1950 που θεσμοθέτησαν ένα ευνοϊκό κανονιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ανέπτυξαν τη δράση τους οι δρώντες.

Η υφιστάμενη νομοθεσία, από τη δεκαετία του 1920 και οι καθιερωμένες πρακτικές ακολούθησαν συνεχείς ενισχύσεις και εξειδικεύσεις με προσανατολισμό προς στεγαστικές λύσεις για τις οποίες την πρωτοβουλία είχαν οι μικροϊδιοκτήτες γης οι μικροεργολάβοι και οι ίδιοι οι οικιστές.

Την Περίοδο του 1932-1941 το ποσοστό των πολυκατοικιών που δομήθηκαν με αντιπαροχή εκπροσωπούσε το 7% της παραγωγής πολυκατοικιών στην Αθήνα. Ενώ την περίοδο του 1950 - 1980 χτίστηκαν πάνω από 35.000 πολυκατοικίες με αυτό το σύστημα.

Τα οφέλη που προέκυψαν μέσω αυτής της διαδικασίας είναι πολλαπλά: Σε μια χώρα όπου η ενοικιαζόμενη κοινωνική κατοικία δεν αναπτύχτηκε ποτέ, και η παραγωγή κοινωνικής κατοικίας για ιδιοκατοίκηση αφορούσε μόνο ειδικές ομάδες όπως εργαζομένους στο δημόσιο και εργατοϋπαλλήλους (ΟΕΚ), θύματα εκτάκτων καταστάσεων (πρόσφυγες, σεισμόπληκτους πυρόπληκτους και θεομηνιόπληκτους) η αντιπαροχή δημιούργησε ευνοϊκές προϋποθέσεις για την επίλυση του στεγαστικού ζητήματος αποκλείοντας τους μεγάλους παίκτες από την αγορά και έδωσε πρόσβαση σε φτηνή κατοικία σε ευρείες ομάδες πληθυσμού μεσαίων και χαμηλών στρωμάτων. Η ύπαρξη ημιυπόγειων διαμερισμάτων και η ποιοτική κατασκευαστική διαφορά κατά όροφο, επέτρεψε την κοινωνική ανάμειξη, λειτούργησε ευνοϊκά για την διαμόρφωση προσιτών ενοικίων και συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Η ιδιοκατοίκηση επίσης αποτέλεσε ανάχωμα στις μεταβολές της επισφαλούς εργασίας όσο και σε διαδικασίες «εξευγενισμού»(gentrification) και έδινε την

δυνατότητα διαγενεακής μεταβίβασης ακίνητης περιουσίας και κάλυψης άμεσης ή έμμεσης συμμετοχής των στεγαστικών αναγκών και εισοδηματικών ελλειμμάτων στις επόμενες γενιές. Τα αρνητικά που καταλογίζονται στην επικράτηση αυτής της διαδικασίας είναι οι επιπτώσεις στην πολεοδομική οργάνωση, στην αρχιτεκτονική κληρονομιά, και στον ορθολογικό σχεδιασμό (Μαλούτας, 2022).

Ο βασικός φορέας κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα ήταν ο ΟΕΚ. Αποτελούσε το κύριο όργανο άσκησης κοινωνικής στεγαστικής πολιτικής και ταυτόχρονα τον μεγαλύτερο κατασκευαστικό φορέα κατοικίας, αφού οι οικισμοί οργανωμένης δόμησης που σχεδίαζε και οικοδομούσε σε όλη την ελληνική επικράτεια αντιπροσώπευαν το 96% περίπου της συνολικής ετήσιας οικοδομικής δραστηριότητας του δημόσιου τομέα.

Ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ) εποπτευόταν από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης (πρώην Υπουργείο Εργασίας).

Βασικά στεγαστικά προγράμματα ήταν α) το πρόγραμμα έτοιμης κατοικίας, β) το πρόγραμμα επιδοτούμενου επιτοκίου γ) το ειδικό στεγαστικό, δ) η επιδότηση ενοικίου κ.α.

Οι Οργανισμοί Εργατικής Κατοικίας και Εργατικής Εστίας καταργήθηκαν το 2012, ως Ν.Π.Δ.Δ. μετά από συνεχή κοινωνική δράση 70 και πλέον ετών, βάσει των άρθρων 1§6 και 2§1 του ν. 4046/12, σε εκτέλεση των ρυθμίσεων του Κεφαλαίου Ε' «Διαρθρωτικές Μεταρρυθμίσεις», παράγραφος 29 του Μνημονίου Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής και του Κεφαλαίου 4 «Διαρθρωτικές Μεταρρυθμίσεις για την Ενίσχυση της Ανάπτυξης» παράγραφος 4.1 «Διασφάλιση της ταχείας προσαρμογής της αγοράς εργασίας και ενίσχυση των θεσμών της αγοράς εργασίας» του Μνημονίου Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής, τα σχέδια των οποίων εγκρίθηκαν κατά την παρ. 2 του άρθρου 1 και προσαρτήθηκαν, ως παράρτημα στο Ν.4046/2012.

Ο ΟΑΕΔ με το Ν.4144/2013 (ΦΕΚ 88Α/18-4-2013) κατέστη καθολικός διάδοχος των καταργηθέντων φορέων Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ)–Οργανισμού Εργατικής Εστίας (ΟΕΕ) (Βικιπαΐδια, 2021).

Σύμφωνα με τον Καρούζος (2022) είναι απαραίτητο να ειπωθεί ότι η χρηματοδότηση των οργανισμών προερχόταν μέσα από τις ασφαλιστικές εισφορές εργοδοτών και εργαζομένων. Σήμερα έχουν καταργηθεί οι εισφορές των εργοδοτών εν αντιθέσει διατηρούνται οι εισφορές των εργαζομένων όπως ίσχυαν και είναι 1% υπέρ ΟΕΚ και 0,35% υπέρ ΟΕΕ. Το ίδιο θα ισχύει

και για τους ασφαλιζόμενους μέσω Σωματείων, Συνεργατικών και Συνεταιρισμών (σύνολο 1,35%) (Καρούζος, 2022).

Σημαντικός ήταν και εξακολουθεί να είναι ο ρόλος του Ταμείου παρακαταθηκών και δανείων στην κάλυψη των στεγαστικών αναγκών των Ελλήνων πολιτών.

Το Τ.Π. και Δανείων, σύμφωνα με τον Ν.4202/29 και τον Ν.289/76 χορηγούσε στεγαστικά δάνεια (για αγορά, ανέγερση ή αποπεράτωση πρώτης κατοικίας) σε δημοσίου υπαλλήλους καθώς και δάνεια μικροεπισκευών –μικροβελτιώσεων.(με χαμηλότερα επιτόκια από την αγορά).

Σύμφωνα με τον ν.4254/2014 δεν χορηγούνται νέα δάνεια σε υπαλλήλους και συνταξιούχους του δημόσιου τομέα.

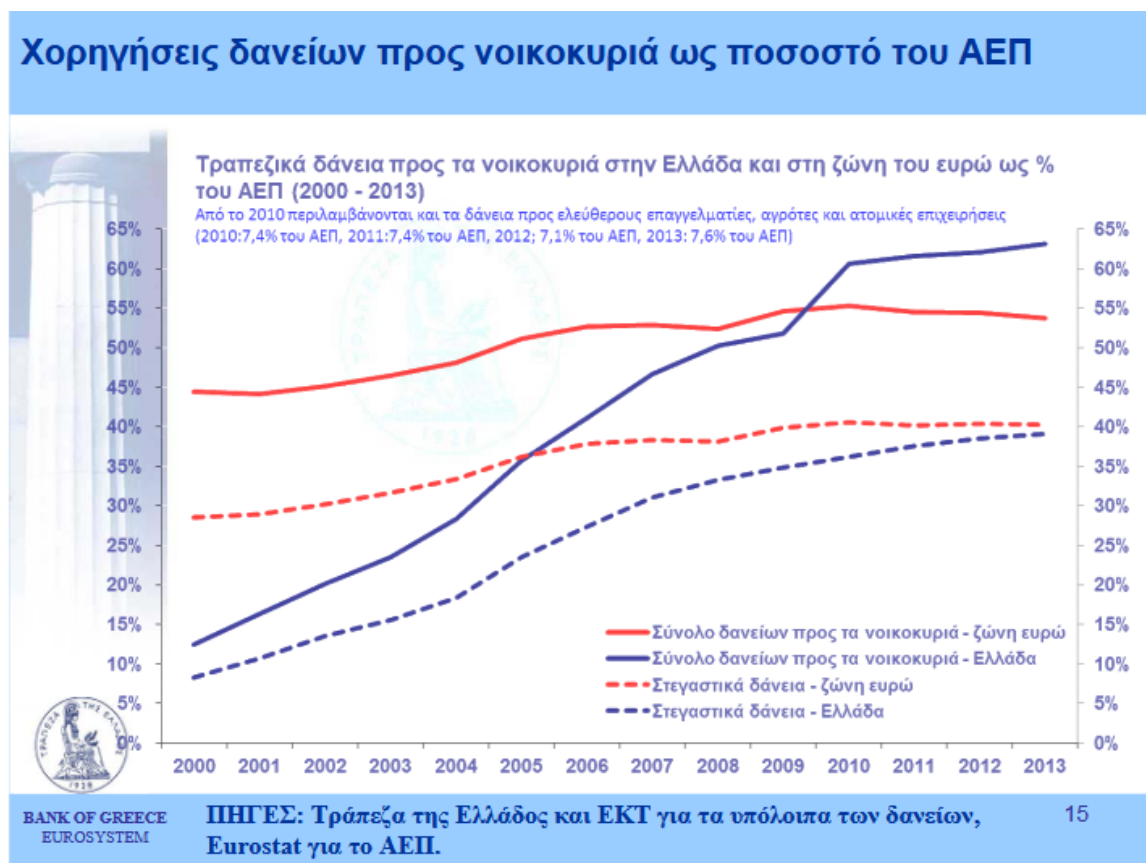
Σήμερα, το Τ.Π. και Δανείων διαχειρίζεται το χαρτοφυλάκιο των ήδη χορηγηθέντων δανείων, παρέχει τη δυνατότητα ρύθμισης αυτών και επιβραβεύει τους συνεπείς δανειολήπτες του. Το 2016 το ταμείο προχώρησε σε ευνοϊκές ρυθμίσεις των δανείων και σε λεπτομερή εξέταση των δυνατοτήτων πληρωμής των δανειοληπτών του, παρέχοντας μεγάλη ευελιξία (Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, 2019).

4.5. 4 Η άνοδος και η πτώση του στεγαστικού δανεισμού

Με βάση έρευνα της τράπεζας της Ελλάδος , κατά την περίοδο 1990 και έως και το 2007, η ελληνική αγορά ακινήτων γνώρισε σημαντική άνοδο τιμών και επενδυτικής δραστηριότητας.

«Οι τιμές κινήθηκαν σε γενικές γραμμές στηριζόμενες στα θεμελιώδη μεγέθη της ελληνικής οικονομίας και δεν υπήρξε σημαντική υπερτίμηση.» (Συμιγιάννης & Χονδρογιάννης, 2009) Οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης ,η άνοδος του πραγματικού ΑΕΠ, τα χαμηλά επιτόκια, η μεγάλη πιστωτική επέκταση των τραπεζών, και η ταχεία σύγκλιση με τη ζώνη του ευρώ διαμόρφωσαν το πλαίσιο όπου η ζήτηση για αγορά κατοικίας αυξήθηκε και συνδέθηκε με το τραπεζικό σύστημα μεταβάλλοντας έτσι οριστικά τις προηγούμενες δομές (αντιπαροχής) παραγωγής κατοικίας.

Η επένδυση – αποταμίευση σε ακίνητα με βάση την Ελληνική κουλτούρα και ιδιοσυγκρασία αποτελούσε πάντα την ασφαλέστερη επενδυτική λύση, λειτουργούσε ως ανάχωμα στις μεταβολές των οικονομικών και πολιτικών κύκλων, στόχευε στην δημιουργία ενός συμπληρωματικού εισοδήματος για την κάλυψη αναγκών μετά τη συνταξιοδότηση, και την μεταβίβαση πλούτου στις ερχόμενες γενεές.

Διάγραμμα 10: Δανεισμός ως ποσοστό του ΑΕΠ

Στο παραπάνω γράφημα αποτυπώνεται η ανοδική πορεία δανείων των ελληνικών νοικοκυριών ως ποσοστό του ΑΕΠ από την ένταξη της Ελλάδας στην νομισματική ένωση έως το 2013 από όλα τα νομισματικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014α).

Στην ίδια έρευνα αναλύονται παράμετροι που συνδέονται με θέματα κατοικίας από τις επιπτώσεις της ύφεσης της οικονομίας του 2007.

Ως βασικότερη παράμετρο στην μείωση της ζήτησης για κατοικία εμφανίζεται η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών που προκάλεσε η οικονομική ύφεση και η συρρίκνωση του οικοδομικής δραστηριότητας, ένα μεγάλος αριθμός αδιάθετων νεόδμητων κατοικιών αλλά και τα διαχρονικά- δομικά προβλήματα της χώρας, δηλαδή τα υψηλά δημόσια ελλείμματα και το χρέος, η χαμηλή ανταγωνιστικότητα, τα υψηλά επίπεδα ανεργίας ιδίως

Τα αυστηρότερα κριτήρια χορηγήσεις στεγαστικών δανείων (η χρηματοδότηση από τις τράπεζες έχει συρρικνωθεί σημαντικά και, από ρυθμό αύξησης των στεγαστικών δανείων κατά 33% πριν από 7 χρόνια, σήμερα βαίνει μειωμένη με ρυθμό 3,4%) και ενόψει της αναμενόμενης αύξησης του επιτοκίου (Τράπεζα της Ελλάδος, 2012).

Στο παραπάνω γράφημα αποτυπώνεται η πτώση χορηγήσεις δανείων στα νοικοκυρά τόσο ως ετήσια ποσοστιαία μεταβολή όσο και ως μηνιαία καθαρή ροή σε εκατομμύρια ευρώ από το 2008 έως το 2014, ουσιαστικά από το 2008 η γενική μείωση της χρηματικής ροής προς τα νοικοκυριά από ένα δισεκατομμύριο εφτακόσια εκατομμύρια ευρώ έφτασε σε μείον τριακόσια εκατομμύρια.

Με βάση την εργασία του Αρβανίτη (2019) στο πλαίσιο του εντοπισμού της επίδρασης που έχει η νομισματική πολιτική της ΕΚΤ στην παροχή ρευστότητας στις οικονομίες των Ευρωπαϊκών χωρών μέσω του καναλιού της στεγαστικής πίστης, συμπεριλαμβανομένης και της περιόδου της κρίσης, μελετώντας τις χώρες Ιταλία, Γερμανία, Γαλλία, Βέλγιο, Αυστρία, Ολλανδία, Ισπανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο καταλήγει, στο συμπέρασμα ότι «εξαιτίας της άσκησης περιοριστικής νομισματικής πολιτικής, περισσότερη από τη μισή μείωση (50%) του ΑΕΠ μπορεί να αποδοθεί στη μείωση των στεγαστικών δανείων» (Αρβανίτης, 2019).

4.6 Κοινωνική βιωσιμότητα

Η έννοια της κοινωνικής πολιτικής γίνεται πιο επίκαιρη από ποτέ, απαιτείται να αποτελέσει το πλαίσιο δράσης για την κοινωνική βιωσιμότητα, η οποία αποτελεί το μέτρο ισορροπίας μεταξύ οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Στο άρθρο του Φερώνας (2013) με τίτλο «Η Κοινωνική Διάσταση της «Ευρώπης 2020»: Ρητορική και Πραγματικότητα» προσπαθεί να κάνει μια αποτίμηση της ευρωπαϊκής πολιτικής επικεντρωμένη στην κοινωνική διάσταση και την πορεία της από την συνθήκη της Λισαβόνας ένα και κατόπιν. Αναφέρει ότι παρά την θέσπιση ποσοτικών στόχων και την επαναφορά στο επίκεντρο της Ευρωπαϊκής πολιτικής ατζέντας με κατευθυντήριες γραμμές για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού την συνολική ευημερία και την κοινωνική συνοχή, η πραγματικότητα διαγράφεται ασύμβατη και αποκλίνουσα από τους διακηρυγμένους στόχους, δηλαδή την διασφάλιση μιας ισορροπημένης, έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, και αυτό γίνεται ξεκάθαρο μέσω της Ετήσιας Επισκόπησης της Ανάπτυξης και τις πρόσφατες αποφάσεις του Συμβουλίου για την οικονομική διακυβέρνηση, καθώς η νέα στρατηγική είναι αποκλειστικά επικεντρωμένη στην οικονομική μεγέθυνση, την ανταγωνιστικότητα και την οικονομική εξυγίανση.

Η πραγματικότητα δείχνει ότι το ποσοστό κινδύνου φτώχειας για τις 15 χώρες που ήταν μέλη της ΕΕ το 2000, όχι μόνο δε μειώθηκε στο τέλος της δεκαετούς εφαρμογής της αλλά αυξήθηκε. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, ο μέσος όρος για την ΕΕ15 ήταν 16,2% το 2010 σε σύγκριση με 15% το 2000, ενώ αντίστοιχα ο μέσος όρος για την ΕΕ27 ήταν 16,4%.

Κατά τον συγγραφέα και μέσω των στοιχείων που παραθέτει δεν υπάρχει καμιά πειστική απάντηση κάτω από την πίεση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στα δημόσια οικονομικά, στα ελλείμματα και στο δημόσιο χρέος, που έχουν οδηγήσει τα περισσότερα κράτη μέλη σε περικοπές κοινωνικών δαπανών, για τον τρόπο που η Ευρώπη 2020 θα υπερβεί

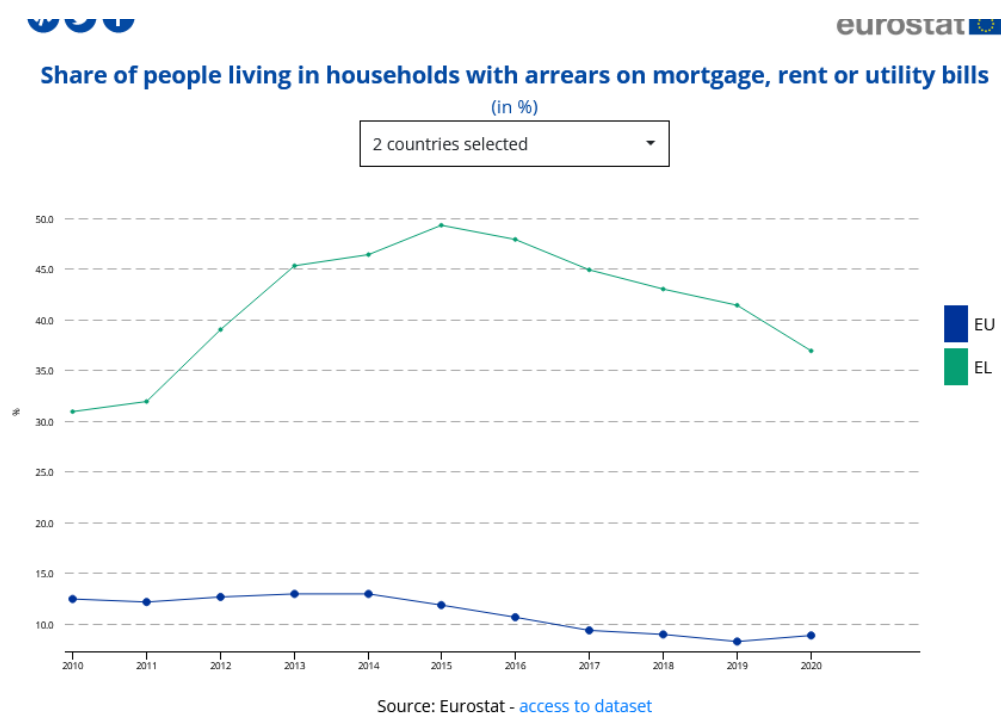
αυτή τη φορά το «τρίλημμα» της ταυτόχρονης επίτευξης της δημοσιονομικής σταθερότητας, της βιώσιμης ανάπτυξης και της διατήρησης του κοινωνικού κράτους ,και δεν θα συνεχιστεί η ανάπτυξη για ακόμα μια φορά εις βάρος των κοινωνικών δικαιωμάτων και με συμπίεση των κοινωνικών δαπανών και επιδομάτων (Φερώνας, 2013).

Κατά τον Κουραχάνη (2015) οι χρηματοπιστωτικές αγορές και οι κυρίαρχες πολιτικές δυνάμεις της ΕΕ χρησιμοποιώντας το χρέος ως εργαλείο ελέγχου επέβαλαν στις χώρες με δημοσιονομικά ανοίγματα να ακολουθήσουν μεθόδους μιας «τιμωρητικής» δημοσιονομικής πειθαρχίας. Γεγονός που προκύπτει ως συνέπεια της εφαρμογής των μνημονίων δημοσιονομικής προσαρμογής με αποτέλεσμα να επέλθει μαζί με την μείωση του ΑΕΠ και μια βίαιη συρρίκνωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας (Κουραχάνης, 2015).

4.6.1 Η Κοινωνική βιωσιμότητα στην Ελλάδα

Η περίοδος της ανάπτυξης για την Ελλάδα έφτασε στα όριά της από το 2007, και έληξε οριστικά με την είσοδο της Ελλάδας στο Μηχανισμό Στήριξης υπό την εποπτεία της Τρόικα στις 23.04.2010. Ως πρώτη επίπτωση της απώλειας του ΑΕΠ είναι η αύξηση της ανεργίας και μεγάλο μέρος του πληθυσμού δεν μπορεί να πληρώσει τις βασικές υποχρεώσεις του, κατά την περίοδο του 2015 το ποσοστό των νοικοκυριών που αδυνατεί να πληρώσει τις βασικές υποχρεώσεις του έφτασε στο πενήντα τις εκατό.

4.6.2 Ληξιπρόθεσμοι λογαριασμοί

Διάγραμμα 12: Δείκτης νοικοκυριών με ληξιπρόθεσμους λογαριασμούς

Στο παραπάνω γράφημα αποτυπώνετε το ποσοστό των ανθρώπων που ζουν στην Ελλάδα σε σχέση με τον μέσο ευρωπαϊκό νοικοκυριό με ληξιπρόθεσμους λογαριασμούς στεγαστικών δανείων, ενοικίων, και λογαριασμούς κοινής ωφελείας.

Από το 2010 το τριάντα τις εκατό των Ελλήνων δεν μπορεί να πληρώσει τις βασικές υποχρεώσεις του με κορύφωση το 2015 όπου το ποσοστό έφτασε στο πενήντα τις εκατό, βαίνοντας μειούμενο μέχρι το δυο χιλιάδες είκοσι κοντά στο τριάντα επτά τις εκατό, όταν ο μέσος ευρωπαϊκός όρος την ίδια περίοδο είναι κοντά στο οκτώ τις εκατό χωρίς να ξεπεράσει το δεκατέσσερα τις εκατό όλο το χρονικό διάστημα των δέκα ετών.

4.6.3 Ρυθμιστικό πλαίσιο στεγαστικών δανείων

« Το Μάιο του 2014 η Τράπεζα της Ελλάδος με την ΠΕΕ 42/30.5.2014 καθόρισε **ένα ειδικό πλαίσιο υποχρεώσεων** για τη διαχείριση από τα πιστωτικά ιδρύματα των ανοιγμάτων τους σε καθυστέρηση και των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων τους.» (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014b).

Η ποιοτική εικόνα του χαρτοφυλακίου των Τραπεζών σχετικά με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (ΜΕΔ) στο τέλος του Σεπτεμβρίου του 2021 σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2020 εμφανίζουν μια μείωση τις τάξεως των 26,3 δισεκ. ευρώ ,και συγκριτικά με τον Μάρτιο του

2016 που ήταν η περίοδος κορύφωσης σε 86,3 δισεκ. ευρώ, το 1/5 περίπου αφορά στεγαστικά δάνεια. Αυτή η διαφορά δεν προέκυψε λόγω εισπράξεων και αποκατάστασης της οικονομικής δυνατότητας των οφειλετών ούτε μέσω διαφόρων ρυθμίσεων μεταξύ τραπεζών και οφειλετών. Η διαφορά προέκυψε μέσω του ρυθμιστικού πλαισίου του κράτους τόσο προς τις τράπεζες με το πρόγραμμα «Ηρακλής» όσο και προς τα νοικοκυριά με το πρόγραμμα «Γέφυρα». Το μεν πρόγραμμα «Ηρακλής» (Υπουργείο Οικονομικών, 2019) για τα πιστωτικά ιδρύματα έδωσε την δυνατότητα να διακρατούνται τα ΜΕΔ αρχικά από τις τράπεζες με μηδενική στάθμιση κινδύνου, ώστε στην συνέχεια να μπορέσουν να πωληθούν σε τρίτους με εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου (ύψους 26,3 δισεκ. ευρώ). Το δε πρόγραμμα «Γέφυρα» (Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης ιδιωτικού Χρέους, 2020) προέβλεπε εννεάμηνη διάρκεια με δυνατότητα επέκτασης 3 μηνών, κρατική επιδότηση στεγαστικών, καταναλωτικών και επιχειρηματικών δανείων με υποθήκη στην Α' κατοικία) αποτέλεσε καθεστώς νομικής προστασίας για τους καταναλωτές με στόχο την προστασία της πρώτης κατοικίας ως συνέχεια του νόμου Κατσέλη. Η Τράπεζα της Ελλάδος με δεδομένης της επίδρασης της πανδημίας εκφράζει την ανησυχία, της μη δυνατότητας εξυπηρέτησης μετά την περίοδο διευκόλυνσης και την επανεμφάνιση τους ως μη εξυπηρετούμενα για το δ' τρίμηνο του 2021 και το 2022. Παράλληλα αύξηση στις τιμές των κατοικιών παρουσιάζεται στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, για την Αθήνα η αύξηση φτάνει στο 8,3% και για την Θεσσαλονίκη στο 6,3%, στις άλλες μεγάλες πόλεις και τις λοιπές περιοχές της χώρας οι ρυθμοί που καταγράφονται είναι μεν θετικοί, αλλά αρκετά ηπιότεροι (4,2% και 3,5% αντίστοιχα). Οι τιμές των παλαιών διαμερισμάτων το εννεάμηνο του 2021 αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 6,2%, ενώ εκείνες των νέων διαμερισμάτων κατά 6,1% (Τράπεζα της Ελλάδος, 2021).

Σύμφωνα με τη Eurostat, οι τιμές της ενέργειας στην ΕΕ έχουν αυξηθεί κατά 17% από τον Σεπτέμβριο του 2021. Στο Βέλγιο, την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ολλανδία, οι αυξήσεις ξεπέρασαν το 30% και η σύγκρουση στην Ουκρανία προσθέτει περαιτέρω πιέσεις στις τιμές, μετά από ήδη μεγάλες αυξήσεις τους τελευταίους μήνες (Brussels, 2022).

4.6.4 Πληθωρισμός

Ο πληθωρισμός τον Μάιο του 2022 από τη σύγκριση του Γενικού ΔΤΚ με τον αντίστοιχο Δείκτη του Μαΐου 2021 προέκυψε αύξηση 11,3% έναντι αύξησης 0,1% που σημειώθηκε κατά την αντίστοιχη σύγκριση του έτους 2021 με το 2020 .

Οι μεγαλύτερες αυξήσεις σημειώθηκαν **35,0% στην ομάδα Στέγαση**, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών σε: ενοίκια κατοικιών, ηλεκτρισμό, φυσικό αέριο, πετρέλαιο θέρμανσης, στερεά καύσιμα , 18,8% στην ομάδα Μεταφορές, 12,1% στην ομάδα Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά , 5,6% στην ομάδα Ένδυση και υπόδηση , 5,1% στην ομάδα Ξενοδοχεία-Καφέ-Εστιατόρια, 5,1% στην ομάδα Διαρκή αγαθά-Είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες (ΕΛΣΤΑΤ, 2022α).

4.6.5 Leasing ,το νέο πλαίσιο απόκτησης κατοικίας

Η μέθοδος δικαιόχρησης γνωστή ως leasing ενώ μέχρι σήμερα αποτελούσε επαγγελματική πρακτική χρηματοδότησης σήμερα αποτελεί το νέο πλαίσιο απόκτησης κατοικίας αντί δανείου. Οι δυνατότητες που ανοίγει το νέο καθεστώς ουσιαστικά επιτρέπει στις επενδυτικές εταιρίες με ακίνητη περιουσία να συνδιαλλάσσονται απευθείας με τον καταναλωτή παρακάμπτοντας έτσι τον απευθείας τραπεζικό δανεισμό .Το ακίνητο παραμένει στην κυριότητα της εταιρίας έως το τέλος της σύμβασης που έχει οριστεί και εξοφλείται με μηνιαίο μίσθωμα. Η μη καταβολή μισθώματος αποτελεί λόγο διακοπής της σύμβασης και αναγκαστικής έξωσης από το ακίνητο και οριστική απώλεια δικαιωμάτων κυριότητας από το ακίνητο λόγω μη καταβολής μισθωμάτων. Οι «υποστηρικτές» του πλαισίου επικαλούνται ωφέλει για τους καταναλωτές που δεν διαθέτουν το αρχικό αναγκαίο κεφάλαιο για την αγορά σπιτιού , επιπρόσθετο όφελος από την αποφυγή εξόδων, όπως το τέλος της προσημείωσης του ακινήτου, το οποίο στην περίπτωση του leasing δεν υφίσταται, όπως επίσης και η επιβάρυνση του νόμου 128 που διαμορφώνεται στο 0,6% και επιβαρύνει όλα τα επιτόκια των στεγαστικών δανείων.

Στελέχη της αγοράς διαβλέπουν στις μελλοντικές δυνατότητες και ευκαιρίες για τη διάθεση του στοκ των ακινήτων καθώς προβλέπεται να αυξάνεται στο μέλλον το απόθεμα που αποκτούν τα funds μέσω πλειστηριασμών.

Η διάθεση στην αγορά-μεταπώληση του αποθέματος των ακινήτων θα γίνεται με τιμή πώλησης που εξασφαλίζει για το fund κέρδος σε σχέση με αυτή που πλήρωσε κατά την αγορά του χαρτοφυλακίου.

Επίσης προβλέπεται μηχανισμός άντλησης κεφαλαίου μέσω παραχώρησης της κυριότητας ενός ακινήτου στην εταιρία leasing καταβάλλοντας μίσθωμα για συγκεκριμένη χρονική περίοδο και στη συνέχεια το ακίνητο περιέρχεται ξανά στην κατοχή του ιδιοκτήτη (με την προϋπόθεση της καταβολής των μισθωμάτων) (Τζώρτζη, 2022).

4.6 6. Η μείωση των κοινωνικών παροχών

Σε μία πρόσφατη έρευνα 2021, με τίτλο «Δίχτυ προστασίας: Η πολιτική οικονομία της εισοδηματικής φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης» Ο Βλάχης Μισσός ερευνητής του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), παρουσιάζει -αναλύει μέσα από οικονομικούς δείκτες την εσωτερική υποτίμηση που υπέστη το κοινωνικό κράτος στην Ελλάδα στο πλαίσιο της παρατεταμένης ύφεσης με την εφαρμογή των κανόνων δημοσιονομικής πειθαρχίας και τις πολιτικές δημοσιονομικής προσαρμογής τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε θεσμικό επίπεδο. Η μετάλλαξη από κοινωνικό κράτος (παιδεία, υγεία, κοινωνική ασφάλιση/ προστασία κ.τλ.) σε κράτος επιδοματικής πολιτικής ως κυρίαρχο μοντέλο αντιμετώπισης και διαχείρισης της εισοδηματικής φτώχειας. Στο νέο μοντέλο κοινωνικής πολιτικής ο ρόλος των Δαπανών Κοινωνικής Προστασίας (ΔΚΠ) θεωρείται ότι είναι επιβαρυντικός και ανασταλτικός, εφόσον δημιουργεί πληθώρα αντικινήτρων για την ανάληψη ιδιωτικής πρωτοβουλίας (μοντέλο ατομικής ευθύνης). Ενδεικτικό παράδειγμα αυτής της λογικής αποτελεί και η εφαρμογή του προνοιακού προγράμματος του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στο οποίο αναγνωρίζεται μια νέα –για τα ελληνικά δεδομένα– υπό-κατηγορία «φτωχών», οι «ακραία φτωχοί». Λαμβάνοντα υπόψη ότι οι κοινωνικές δαπάνες στην Ελλάδα με όρους αγοραστικής αξίας (ΔΚΔ) ήταν υπολειπόμενες από την αντίστοιχη της ΕΕ15 κατά 48,8% το 2000 με ανοδική πορεία μέχρι το 2009 (η απόκλιση μειώθηκε στο 28%) και από το 2012 και μετά επανήλθε κοντά στο 42% Το σύνολο των κοινωνικών δαπανών την περίοδο 2009 -2015 μειώθηκαν κατά 28,6% στην ευρωζώνη ενώ στην Ελλάδα μειώθηκαν κατά 42,1%. Τα επιδόματα κοινωνικής προστασίας αντίστοιχα -26,5% για την ευρωζώνη και -37,6% για την Ελλάδα (Μισσός, 2021).

Με επιπλέον μείωση -1,56% για την περίοδο 2016/2017 και -5,54% για την περίοδο 2017/2018. Για την στέγαση δεν υπάρχουν στοιχεία, για τον κοινωνικό αποκλεισμό για την ίδια

περίοδο υπήρξε μια αύξηση 76,33% και 36,05% όπως αποτυπώνεται στα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 1. Καθαρές παροχές κοινωνικής προστασίας ανά λειτουργία 2016-2018 (σε εκατ. ευρώ)

Λειτουργίες	Καθαρές Κοινωνικές Παροχές (NET)			Ποσοστιαία (%) μεταβολή	
	2016 ¹	2017 ¹	2018	2017/2016	2018/2017
Ασθένεια	9.200,0	9.022,3	8.685,1	-1,93	-3,74
Αναπηρία	1.819,1	1.825,3	1.747,8	0,34	-4,25
Γήρας	23.327,4	22.246,1	21.053,7	-4,64	-5,36
Χηρεία	4.258,3	3.956,0	3.685,1	-7,10	-6,85
Οικογένεια/τέκνα	1.756,2	2.394,3	2.941,6	36,34	22,86
Ανεργία	1.663,1	1.630,7	1.661,4	-1,94	1,88
Στέγαση ²	:	:	:	:	:
Κοινωνικός Αποκλεισμός	375,8	662,7	901,6	76,33	36,05
Σύνολο	42.399,9	41.737,5	40.676,2	-1,56	-2,54

¹ Αναθεωρημένα στοιχεία

² Στοιχεία για τις δαπάνες στέγασης δεν είναι διαθέσιμα

Πίνακας 5 : Καθαρές παροχές κοινωνικής προστασίας για το 2016-2018
(statistics.gr, 2020a)

4.6.7 Το Μεταναστευτικό ζήτημα σήμερα

Η μετανάστευση για την Ελλάδα αποτελεί ένα διττό φαινόμενο τόσο σε επίπεδο εισροών όσο και εκροών στην σύγχρονη ιστορία της, και ασκεί μεγάλη επιρροή τόσο σε ζητήματα στέγασης όσο και σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο.

Εισροές:

Σύμφωνα με τους Kandyliis κ.ά. (2012) Αναφέρει για την Αθήνα «Αναφορικά με τους μετανάστες στην πόλη αξίζει να αναφερθεί ότι ζούσαν ξένοι από 212 χώρες στην Αθήνα το 2001. Αποτελούσαν το 10% του συνολικού πληθυσμού και σχεδόν το 13% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Η εθνική σύνθεση του μεταναστευτικού πληθυσμού αποτελούνταν από τις εξής εθνικότητες: οι Αλβανοί αντιπροσώπευαν σχεδόν το 51%, οι συνέχεια μετανάστες από

τα Βαλκάνια και την ανατολική Ευρώπη αντιπροσώπευαν πάνω από το 15% του συνόλου - συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών από την Πολωνία (3,4%), τη Ρωσία (3,3%), τη Βουλγαρία (3,1%), τη Ρουμανία (2,9%), την Ουκρανία (2,8%) και την Μολδαβία (1,1%), οι ομάδες από την ινδική χερσόνησο αντιπροσώπευαν πάνω από 4%, ενώ τέλος οι μετανάστες από την Αφρική, με κυριότερες χώρες προέλευσης τη Νιγηρία (0,5%) και Αιθιοπία (0,3%)».

Κατά τους Μαλούτα , & Σπυρέλλη (2015) αναλύοντας αυτό το προσφυγικό κύμα εστιάζει στην φάση της οικονομικής πορείας της Ελλάδας στην δεκαετία του 1990 και πως λόγω της παρατεταμένης τάσης της ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας η οικονομία και η κοινωνία κατάφερε να ενσωματώσει αυτούς τους μετανάστες . Παρά του ότι οι περισσότεροι από αυτούς ήταν ανειδίκευτοι εργάτες βρήκαν θέσεις στην τοπική αγορά εργασίας σε γεωργικές, οικοδομικές και οικιακές υπηρεσίες , χωρίς τον εκτοπισμό των ντόπιων από την αγορά εργασίας, αλλά κυρίως μέσω της αντικατάστασης με «κατώτερα» επαγγέλματα. Η προσφορά φτηνότερης μεταναστευτικής εργασίας βοήθησε να επιβιώσουν οι μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις και το οικογενειακό νοικοκυριό να διατηρήσει μέρος των παραδοσιακών λειτουργιών του (Μαλούτας & Σπυρέλλης, 2015)

Από το 2015 και μετά το τοπίο τόσο στην οικονομία (κρίση του 2008) όσο και στο ευρύτερο παγκόσμιο πλαίσιο εξέλιξης με φόντο την τριπλή συγκυρία της πανδημίας (που συνδέεται με την οικονομική κρίση), την ένοπλη σύγκρουση τόσο στην Ουκρανία όσο και σε άλλα μέρη της γης, και την κλιματική αλλαγή, το πλέγμα δυνάμεων που διαπλέκονται και ενισχύουν η μια την άλλη απειλούν τα επίπεδα παγκόσμιας ευημερίας (*Poverty and Shared Prosperity 2020*).

Τα προσφυγικά ρεύματα αλλάζουν . Η Ελλάδα για μια ακόμα φορά καλείτε να ανταποκριθεί στην μαζική πρόκληση μεταναστευτικών ροών .

Με βάση τις αναφορές της UNICEF η Ελλάδα, αποτελεί ένα από τα βασικότερα σημεία εισόδου στην Ευρώπη για πρόσφυγες και μετανάστες, ο αριθμός ξεπερνά το ένα εκατομμύριο άτομα από τις αρχές του 2015, το 37% των οποίων είναι παιδιά. Με δεδομένα του Σεπτεμβρίου του 2020 εκτιμάται ότι 44.500 παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες βρίσκονται σήμερα στην Ελλάδα, εκ των οποίων πάνω από 4.000 είναι ασυνόδευτα (UNICEF, 2020).

Με βάση τα επικαιροποιημένα στοιχεία που ανήρτησε την 1 Αυγούστου το 2022 η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων ,στο Υπουργείο Μετανάστευσης και ασύλου

ο εκτιμώμενος αριθμός Ασυνόδευτων Ανηλίκων (Α.Α.) στην Ελλάδα είναι 2.023 παιδιά εκ των οποίων: το 87% είναι Αγόρια και το 13% Κορίτσια.

Για την κάλυψη των παραπάνω αναγκών διατίθενται 2.288 θέσεις σε Κέντρα Φιλοξενίας (Δομές φιλοξενίας / Διαμερίσματα υποστηριζόμενης διαβίωσης) και 180 θέσεις σε Δομές Επείγουσας Φιλοξενίας.

Μέσω του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης φιλοξενούνται σε μακροχρόνια φιλοξενία 1728 Ανήλικα Ασυνόδευτα παιδιά και 295 σε προσωρινή φιλοξενία .

Τα 1.518 Α.Α. φιλοξενούνται σε Δομές Φιλοξενίας, 210 Α.Α. σε Διαμερίσματα Ημιαυτόνομης Διαβίωσης, 152 Α.Α. σε Δομές Επείγουσας Φιλοξενίας, 128 Α.Α. σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης ,15 Α.Α. σε Ανοιχτά Κέντρα Φιλοξενία. Στην Αθήνα λειτουργούν 40 δομές φιλοξενίας - 1.080 θέσεων, 61 διαμερίσματα - 244 θέσεων, και 2 δομές επείγουσας φιλοξενίας - 60 θέσεων (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2020a).

Εκροές:

Σύμφωνα με το άρθρο του Καρακασίδη (2016) στην Καθημερινή με τίτλο « Το τρίτο μεταναστευτικό κύμα» παρουσιάζονται χρονικά τρεις φάσεις σημαντικής ελληνικής μετανάστευσης.

Το πρώτο στην περίοδο του 1903 έως το 1917 όπου ο αριθμός έφτασε στις 353,9 χιλιάδες, στο δεύτερο το 1960-1972 με αριθμό 983,2 χιλιάδες(εδώ συμπεριλαμβάνονται και οι πολιτικοί πρόσφυγες κατά την περίοδο της δικτατορίας), και το τρίτο 2010 -2013 σε 396,2 χιλιάδες.

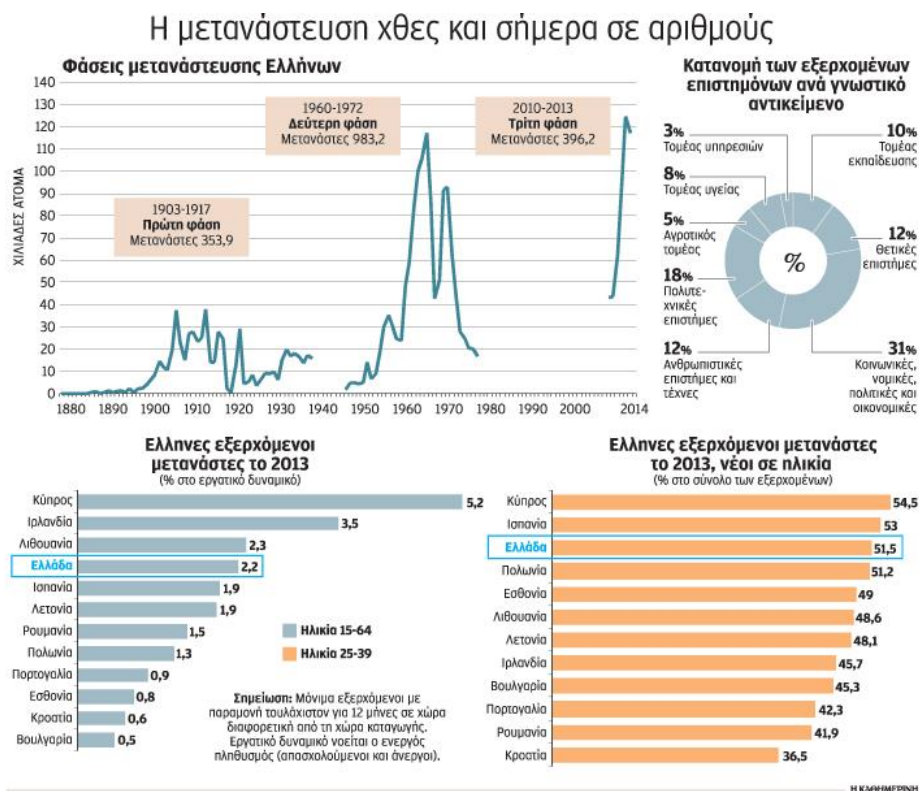
Το προφίλ και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των σημερινών αποδημούντων διαφέρει ριζικά από τα δυο προηγούμενα.

Κατά το πρώτο κύμα φυγής, ως κύριος προορισμός ήταν οι «υπερωκεάνιες χώρες» (ΗΠΑ, Αυστραλία, Καναδάς, Βραζιλία και ΝΑ Αφρική). Το 70% αυτού του πληθυσμού ήταν ηλικίας 15-44 χρόνων, και εξ αυτών το 20% ήταν γυναίκες , στην συντριπτική τους πλειονότητα ήταν ανειδίκευτοι εργάτες και αγρότες, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, που απασχολήθηκαν στις χώρες υποδοχής συνήθως ως υπηρέτες και εργάτες.

Κατά το δεύτερο κύμα μετανάστευσης κύριος προορισμός κατεύθυνσης ήταν η Γερμανία και στο Βέλγιο , το ηλικιακό τους προφίλ ήταν 20-34 χρόνων , και ήταν κυρίως χειρώνακτες, και ανεπάγγελτοι. Το 60 % αυτών απασχολήθηκαν ως βιομηχανικοί εργάτες.

Η μεγάλη αντίθεση στην τωρινή φυγή έγκειται στο μορφωτικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, οι εξερχόμενοι Έλληνες, μόνο κατά το 2013, αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 2% του

συνολικού εργατικού δυναμικού της χώρας, ενώ η αναλογία των νέων της πλέον παραγωγικής ηλικίας 25-39 ετών ξεπερνά το 50% στο σύνολο των εξερχομένων, αφορά νέους μορφωμένους με επαγγελματική εμπειρία, που κατευθύνονται κυρίως στη Γερμανία, στο Ηνωμένο Βασίλειο και στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα.

Διάγραμμα 13 :Η μετανάστευση χθες και σήμερα
(Καρακασίδης, 2016)

Κεφάλαιο 5^ο:Μελέτη Περίπτωσης Περιφέρεια Αττικής :

5.1 Γενικά χαρακτηριστικά

Χάρτης 1: Χάρτης Περιφέρειας Αττικής (www.patt.gov.gr)

Η Περιφέρεια Αττικής είναι μία από τις 13 περιφέρειες της Ελλάδας. Ο Νομός Αττικής έχει πρωτεύουσα την Αθήνα η οποία αποτελεί και την πρωτεύουσα την Χώρας και διαιρείται στις παρακάτω οκτώ περιφερειακές ενότητες:

- Περιφερειακή Ενότητα Κεντρικού Τομέα Αθηνών
- Περιφερειακή Ενότητα Νότιου Τομέα Αθηνών
- Περιφερειακή Ενότητα Βόρειου Τομέα Αθηνών
- Περιφερειακή Ενότητα Δυτικού Τομέα Αθηνών
- Περιφερειακή Ενότητα Πειραιώς
- Περιφερειακή Ενότητα Νήσων
- Περιφερειακή Ενότητα Δυτικής Αττικής
- Περιφερειακή Ενότητα Ανατολικής Αττικής (enpe.gr, 2022)

ΔΗΜΟΙ ΝΟΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ - ΠΕΙΡΑΙΩΣ Δ. ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ - ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑΣ Δ. ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ Δ. ΝΙΚΑΙΑΣ - ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΡΕΝΤΗ Δ. ΠΕΙΡΑΙΩΣ Δ. ΠΕΡΑΜΑΤΟΣ	ΔΗΜΟΙ ΝΟΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΔΥΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΑΘΗΝΩΝ) Δ. ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ Δ. ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ - ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ Δ. ΑΙΓΑΛΕΩ Δ. ΙΛΙΟΥ Δ. ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ Δ. ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗΣ Δ. ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ	ΔΗΜΟΙ ΝΟΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΑΘΗΝΩΝ) Δ. ΑΘΗΝΑΙΩΝ Δ. ΒΥΡΩΝΟΣ Δ. ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ Δ. ΛΑΦΝΗΣ - ΥΜΗΤΤΟΥ Δ. ΖΩΓΡΑΦΟΥ Δ. ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ Δ. ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ Δ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ - ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ
---	--	---

ΔΗΜΟΙ ΝΟΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΒΟΡΕΙΟΥ ΤΟΜΕΑ ΑΘΗΝΩΝ)	ΔΗΜΟΙ ΝΟΜΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΝΟΤΙΟΥ ΤΟΜΕΑ ΑΘΗΝΩΝ)	
Δ. ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ	Δ. ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	
Δ. ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ	Δ. ΑΛΙΜΟΥ	
Δ. ΒΡΙΑΛΗΣΣΙΩΝ	Δ. ΓΛΥΦΑΔΑΣ	
Δ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	Δ. ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ - ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗΣ	
Δ. ΚΗΦΙΣΙΑΣ	Δ. ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	
Δ. ΛΥΚΟΒΡΥΣΗΣ - ΠΕΥΚΗΣ	Δ. ΜΟΣΧΑΤΟΥ - ΤΑΥΡΟΥ	
Δ. ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ	Δ. ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ	
Δ. ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ	Δ. ΠΑΛΑΙΟΥ ΦΑΛΗΡΟΥ	
Δ. ΠΑΠΑΓΟΥ - ΧΟΛΑΡΓΟΥ		
Δ. ΠΕΝΤΕΛΗΣ		
Δ. ΦΙΛΟΘΕΗΣ - ΨΥΧΙΚΟΥ		
Δ. ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ		
ΔΗΜΟΙ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ		

Πίνακας 6 : Δήμοι Αττικής ανά τομέα
(politicalpedia.eklogika, 2018)

Με βάση τα προσωρινά αποτελέσματα απογράφης πληθυσμού κατοίκων της ΕΛΣΤΑΤ του 2021, ο πληθυσμός της περιφέρειας Αττικής το 2021 ανέρχεται 3.792.469 και βαίνει μειούμενος κατά 35.965 κατοίκους σε σχέση με το 2011 που ήταν 3.828.434. Το 1.810.987 είναι άνδρες και το 1.981.482 να είναι γυναίκες (statistics.gr, 2022).

Η Αττική καταλαμβάνει επιφάνεια 3.814 τετραγωνικά χιλιόμετρα (km) και κατοικεί σχεδόν το 34% του πληθυσμού της Χώρας. Για την περίοδο Απρίλιος – Ιούνιος του 2022 το εργατικό δυναμικό της περιφέρειας Αττικής ανέρχεται σε 1.708,8 χιλιάδες άτομα από το οποία απασχολούμενοι είναι 1.506,2 χιλιάδες άτομα, οι άνεργοι είναι 202, 5 χιλιάδες άτομα και η ποσοστιαία αντιστοίχιση τους αντιπροσωπεύει το 11,9% του εργατικού δυναμικού. Αντιστοιχεί περίπου στο 37,10 % (4.605,7 χιλιάδες επί του συνόλου) του εργατικού δυναμικού της χώρας. Η Αθήνα είναι ένα περιφερικό κέντρο της νοτιοανατολικής Ευρώπης και αποτελεί παγκόσμιος τουριστικός και εμπορικός πόλος έλξης.

5.2 Προγράμματα, δράσεις και δομές αστέγων στην Ελλάδα

5.2.1 Προγράμματα πρόληψης

- **Το επίδομα Στέγασης**

Το Επίδομα Στέγασης είναι προνοιακό πρόγραμμα επιδότησης ενοικίου για τα νοικοκυριά που μισθώνουν την κύρια κατοικία τους.

Για τον δικαιούχο είναι 70 ευρώ το μήνα με προσαύξηση 35 ευρώ το μήνα για κάθε επιπλέον μέλος του νοικοκυριού με ανώτατο όριο τα 210 ευρώ μηνιαίως ανεξάρτητα από την σύνθεση του νοικοκυριού .

Το συνολικό εισόδημα του δικαιούχου δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 7.000 ευρώ για μονοπρόσωπο νοικοκυριό, προσαυξανόμενο κατά 3.500 ευρώ για κάθε επιπλέον μέλος του νοικοκυριού. Και η ανανέωση του γίνεται κάθε έξι μήνες.

- **Το στεγαστικό φοιτητικό επίδομα**

Το στεγαστικό φοιτητικό επίδομα παρέχεται από το Υπουργείο Παιδείας σε φοιτητές και φοιτήτριες που φοιτούν σε άλλη πόλη από τη γονεϊκή κατοικία, από οικογένειες με ετήσιο

οικογενειακό εισόδημα έως 30.000€, προσαυξημένο κατά 3.000 ευρώ για κάθε επιπλέον παιδί. Περιλαμβάνει μια εφάπαξ ετήσια επιδότηση 1000 ευρώ, και αφορά περίπου 50 χιλιάδες φοιτητές/ριες τον χρόνο.

- **Επίδομα Στεγαστικής Συνδρομής για τους ανασφάλιστους υπερήλικες**

Το Επίδομα Στεγαστικής Συνδρομής απευθύνεται αποκλειστικά σε ηλικιακές ομάδες υπερηλίκων άνω των 67 ετών, οι οποίοι είναι ανασφάλιστοι και μισθώνουν κύρια κατοικία.

Το ετήσιο φορολογητέο εισόδημά του δικαιούχου δεν πρέπει υπερβαίνει το ποσό των τεσσάρων χιλιάδων τριακοσίων είκοσι ευρώ (4.320,00 €) για τους άγαμους χήρους/ες ή διαζευγμένος/η, ενώ για τους έγγαμους δεν πρέπει να ξεπερνάει το ποσό των οκτώ χιλιάδων εξακοσίων σαράντα ευρώ (8.640,00 €)

Εφόσον το ενοίκιο είναι μικρότερο των 362 ευρώ, ο δικαιούχος μπορεί να λάβει όλο το ποσό που έχει συμφωνηθεί και αναγράφεται στο ηλεκτρονικό μισθωτήριο συμβόλαιο.

Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα

Το πρόγραμμα Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα είναι ένα προνοιακό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και απευθύνεται σε νοικοκυριά που διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας.

- **Οι άστεγοι** που διαβιούν στο δρόμο ή σε ακατάλληλα καταλύματα μπορούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα, με την προϋπόθεση ότι έχουν καταγραφεί από τις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων ή των Κέντρων Κοινότητας. Εντάσσονται, ακόμη, όσοι άστεγοι διαμένουν σε Υπνωτήρια που λειτουργούν στους Δήμους.

- **Το πρόγραμμα “Γέφυρα”**

Το Δημόσιο συνεισφέρει για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τους εννέα (9) μήνες στις δόσεις για την αποπληρωμή των πάσης φύσεως δανείων φυσικών ή νομικών προσώπων προς χρηματοδοτικούς φορείς που εξασφαλίζονται με εμπράγματα ασφάλεια στην κύρια κατοικία του οφειλέτη, σε δανειολήπτες που έχουν πληγεί από τις δυσμενείς συνέπειες του κορωνοϊού (Ν.4714/2020). Συνεισφέρει επίσης και πάλι μέσω του ΟΠΕΚΑ σε ρυθμίσεις οφειλών φυσικών

προσώπων από στεγαστικά και επιχειρηματικά δάνεια για την προστασία της Α' κατοικίας από αναγκαστική ρευστοποίηση με βάση το Ν.4605/2019.

Η δυνατότητα υποβολής αίτησης στο σύστημα ξεκίνησε από τις 3/8/2020 μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας. Τα ποσά της μηνιαίας ενίσχυσης δεν αναγράφεται (ΟΠΕΚΑ, 2022).

5.2.2. Δράσεις για την αντιμετώπιση της αστεγίας

Υποστηριζόμενη στέγη και υπηρεσίες δια-μεσολάβησης.

- **ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΣΤΕΓΑΣΗ ΚΑΙ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ» από το 2014 έως το 2017**

Το Πρόγραμμα στόχευε σε οικογένειες και άτομα που φιλοξενούνται σε Κοινωνικούς Ξενώνες Βραχυχρόνιας Φιλοξενίας ή Ξενώνες Ύπνου ή κάνουν χρήση των υπηρεσιών Ανοιχτών Κέντρων Ημέρας Αστεγών ή έχουν καταγραφεί από τις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων ή τα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας (άρθρο 9 του Ν. 4109/2013, ΦΕΚ 16, τ.Α') ως άστεγοι και δύναται άμεσα να επανενταχθούν. Επιπλέον, στοχεύει στην επανένταξη γυναικών που φιλοξενούνται σε Ξενώνες για γυναίκες θύματα βίας και σε άτομα που έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους και φιλοξενούνται σε Δομές Παιδικής Προστασίας, εφόσον στερούνται τη δυνατότητα, ή έχουν επισφαλή πρόσβαση σε επαρκή κατοικία.

Με σκοπό την άμεση μετάβαση σε αυτόνομες μορφές διαβίωσης μέσω της παροχής υπηρεσιών στέγασης και κοινωνικής φροντίδας και την επανένταξη στον κοινωνικό ιστό μέσω της παροχής υπηρεσιών εργασιακής επανένταξης.

Από το Πρόγραμμα επιδιώκεται να ωφεληθούν 1200 άτομα για διάστημα έως και ενός έτους. Από το σύνολο των ατόμων, ποσοστό 40% ανά εγκεκριμένο σχέδιο τουλάχιστον, πρέπει να συμμετέχει και στους δύο πυλώνες ενεργειών, με κόστος που δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των 11.000 ευρώ, ανά ωφελούμενο άτομο. Σε περίπτωση που ωφελούμενος συμμετέχει μόνο στον πυλώνα της στέγασης, το ανώτατο ποσό με το οποίο δύναται να επιχορηγηθεί είναι 5.500 ευρώ

Το πρόγραμμα ξεκίνησε στις 15/9 2014 (Στο πλαίσιο των Δράσεων Στέγασης, Σίτισης και Κοινωνικής Φροντίδας για τους Αστεγούς, του άρθρου 29 του ν. 4052/12, όπως ισχύει).

Δικαιούχοι υλοποίησης του προγράμματος ήταν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' και Β' βαθμού, Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, Εκκλησιαστικά Φιλανθρωπικά Ιδρύματα,

φορείς της Εκκλησίας και πιστοποιημένα από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας σύμφωνα με το ν.2646/1998 Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που αποδεδειγμένα δραστηριοποιούνται στην παροχή υπηρεσιών στην ομάδα στόχο. Το πρόγραμμα διήρκησε από το 2014 έως το 2017. Στο αρχείο των ανακοινώσεων υπάρχει η αξιολόγηση του προγράμματος (ΟΠΕΚΑ, 2017).

Το πρόγραμμα **«Στέγαση και Εργασία για τους αστέγους»** 2018 -2022 αποτελεί ένα πρόγραμμα ολοκληρωμένης παρέμβασης για την επανένταξη ατόμων και οικογενειών που διαμένουν σε ξενώνες αστέγων, στο δρόμο ή σε ακατάλληλα καταλύματα, και αποτελεί την εξέλιξη του προγράμματος **«Στέγαση και Επανένταξη»**

"Ως ωφελούμενες μονάδες του προγράμματος ορίζονται οι ακόλουθες κατηγορίες: α. Οικογένειες και άτομα που φιλοξενούνται σε Ξενώνες Μεταβατικής Φιλοξενίας Αστέγων και Υπνωτήρια, β. Οικογένειες και άτομα που έχουν καταγραφεί από τις Κοινωνικές Υπηρεσίες των Δήμων ως άστεγοι που διαβιούν στο δρόμο ή σε ακατάλληλα καταλύματα, γ. Γυναίκες που φιλοξενούνται σε Ξενώνες Γυναικών θυμάτων βίας και δεν έχουν πρόσβαση σε κατοικία, δ. Άτομα που φιλοξενούνται σε Ξενώνες Προσωρινής Φιλοξενίας Μονάδων Κοινωνικής Επανένταξης Πιστοποιημένων Θεραπευτικών Προγραμμάτων Εξαρτημένων Ατόμων Φορέων του ν. 4139/2013 (Α' 74), όπως εκάστοτε ισχύει, και δεν έχουν πρόσβαση σε κατοικία (Ε.Ι.Ε.Α.Δ., 2022) (η δυναμική του προγράμματος καλύπτει (50) πενήντα άτομα).

- **Το πρόγραμμα ένταξης των Ρωμά**

Η Νέα Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης των Ρομά και το Σχέδιο Δράσης της περιόδου 2021-2030, αντανakλούν τη στροφή που γίνεται σταδιακά σε αρκετές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το παραδοσιακό προνοιακό σύστημα της μονοδιάστατης αντιμετώπισης των ακραίων φαινομένων στέρησης της κοινότητας των Ρομά προς την προώθηση της ισότητας, της κοινωνικοοικονομικής ένταξης και της ουσιαστικής συμμετοχής τους, βασιζόμενη ιδίως στην ολιστική προσέγγιση της ενεργητικής ένταξης των Ρομά, που συνδυάζεται με ευρύτερες παρεμβάσεις για την ανθρωποκεντρική προάσπιση των ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών

δικαιωμάτων τους (human rights approach). Υπό το πρίσμα αυτό, με την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2020-2030 επιδιώκεται, σύμφωνα με τη Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης της 12ης Μαρτίου 2021 (2021/C93/01) και του Νέου Ευρωπαϊκού Στρατηγικού Πλαισίου για την Ένταξη, την Ισότητα και τη Συμμετοχή των Ρομά [SWD(2020) 530, ο συνδυασμός στοχευμένων πολιτικών κοινωνικής ένταξης των φτωχών ατόμων και οικογενειών Ρομά με την πρόσβαση σε γενικές πολιτικές, καθώς και η προώθηση της ισότητας και της ουσιαστικής συμμετοχής των Ρομά ανεξάρτητα από την κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση με βάση την αρχή της εξειδικευμένης, αλλά όχι αποκλειστικής, στόχευσης αυτής της ευάλωτης πληθυσμιακής ομάδας (ypergasias.gov.gr, 2022).

- **Το Πρόγραμμα HELIOS** (Hellenic Integration Support for Beneficiaries of International Protection):

Αφορά τους αναγνωρισμένους από 1/1/2018 μετανάστες και τα μέλη των οικογενειών τους οι οποίοι είναι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας και οι οποίοι διέμεναν κατά την αναγνώρισή τους στα στεγαστικά σχήματα του συστήματος υποδοχής (πρόγραμμα ESTIA, πρόγραμμα FILOXENIA, Ανοιχτές Δομές Φιλοξενίας, Κ.Υ.Τ, κ.τ.λ.).

Υλοποιείται από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ) ο οποίος λαμβάνει απευθείας χρηματοδότηση από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2020b).

5.2.3 Κοινωνικές Δομές

Ανοικτά Κέντρα Ημέρας , Υπνωτήρια, Ξενώνες Μεταβατικής Φιλοξενίας, Υποστηριζόμενα Διαμερίσματα , Καταφύγια Ψύχους, Πιλοτική καταγραφή αστέγων 2018.

Ο Δήμος Αθηναίων έχει τρεις δομές Ανοιχτών Κέντρων Ημέρας, και πέντε Στεγαστικές Δομές. Ως Καταφύγια Ψύχους ορίζονται οι χώροι των ΚΑΠΗ των δήμων. Στην Πιλοτική Καταγραφή του 2018 στην Αθήνα βρέθηκαν 793 Άστεγοι (1645 του συνόλου) οι 353 διέμεναν στο δρόμο οι 207 σε υποστηριζόμενα δωμάτια 159 σε στεγαστικές δομές , και 74 σε ημερήσιες δομές. Το 73% είναι Ελληνικής υπηκοότητας και το 20,3 % αλλοδαποί. Ως κυριότερες αιτίες για τους ερωτώμενους στους δρόμους το 52% αναφέρουν οικονομικά προβλήματα, το 27,8% ανεργία, το 21,9% οικογενειακά προβλήματα, και το 11,9% προβλήματα υγείας. Ο χρόνος παραμονής

στο δρόμο για το 20% είναι από ένα έως τρία χρόνια ,το 20% περισσότερο από τέσσερα χρόνια, και το 58% από ένα μήνα έως ένα χρόνο . Το 20% λαμβάνει το ΚΕΑ (Κοινωνικό επίδομα αλληλεγγύης) (astegoι.gov.gr, 2022).

Οι λεπτομέρειες της έρευνας βρίσκονται στην παρακάτω σελίδα:

<https://government.gov.gr/vasiki-pilones-tis-ethnikis-stratigikis-gia-tous-astegous>

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ

Κεφάλαιο 6ο : Ερευνητική Μεθοδολογία

6.1 Μεθοδολογία έρευνας

Για την επίτευξη του σκοπού της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν δευτερογενή δεδομένα τα οποία συλλέγησαν μέσω επιτόπιας έρευνας η οποία πραγματοποιήθηκε το έτος 2017-2018 στο πλαίσιο του μαθήματος "ΒΙΩΣΙΜΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ - ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ" του ΣΤ εξαμήνου σπουδών του Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου. Στην επισκόπηση, το συνολικό δείγμα αποτελείται από 161 Ενήλικες αστέγους, ηλικίας από 18 έως άνω των 65 ετών και 4 παιδιά από 1 έως 17 ετών τα οποία δεν συμπεριλήφθησαν στην στατιστική ανάλυση.

Η ανάλυση των εν λόγω δεδομένων είχε σκοπό τη διερεύνηση του προφίλ των αστέγων στην περιφέρεια Αττικής.

6.2 Παρουσίαση ερωτηματολογίου δευτερογενών δεδομένων

Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο της έρευνας που χρησιμοποιήθηκε αποτελούνταν από 8 ερωτήσεις για τη συγκέντρωση των δημογραφικών στοιχείων (φύλο, ηλικία, και τόπος καταγωγής, οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο και ύπαρξη παιδιών, ύπαρξη συγγενών και συνθήκη στέγασης των συγγενών), 2 ερωτήσεις διαβάθμισης σχετικά με τον «Χρόνο και τις συνθήκες χωρίς στέγη» (1 ημέρα, 1 εβδομάδα, 1 μήνα, 1 εξάμηνο, 1 έτος περισσότερο από 1 έτος), 2 ερωτήσεις σχετικά με «Προβλήματα υγείας και χρήση ουσιών», 2 ερωτήσεις σχετικά με τους «Φορείς και το Είδος βοήθειας» που λαμβάνουν οι άστεγοι, 1

ερώτηση σχετικά με την «Απόδοση ευθύνης για την κατάσταση» της αστεγίας, 2 ερωτήσεις σχετικά με «Θέματα εργασίας» και τέλος το πεδίο σχετικά με «Τοποθεσία εντοπισμού» συμπληρώθηκε από τους ερευνητές.

Κεφάλαιο 7ο. Επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων

7.1. Στατιστική Ανάλυση και Επεξεργασία

Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων συντελέστηκε με βάση το στατιστικό πακέτο SPSS 26 (Statistic Package in Social Science). Για την ανάλυση και την περιγραφή των δημογραφικών χαρακτηριστικών του δείγματος και τις απαντήσεις της δεύτερης ενότητας αναφορικά με το προφίλ των αστέγων της Περιφέρειας Αττικής, υπολογίστηκαν οι απόλυτες και σχετικές συχνότητες των κατανομών τους (n, %).

7.2. Αποτελέσματα

7.2.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων

Το δείγμα αποτέλεσαν 161 ενήλικα άστεγα άτομα από διάφορους Δήμους της Περιφέρειας Αττικής.

Ποιο συγκεκριμένα ο Κεντρικός Τομέας παρουσίασε την μεγαλύτερη συγκέντρωση αστέγων καθώς εντοπίστηκαν 60 άστεγοι (37,3%), ακολούθησε ο Πειραιάς 47 (29,2%), ο Δυτικός Τομέας 27 (16,8%), ο Νότιος Τομέας 17 (10,6%) και ο Βόρειος Τομέας 10 (6,2%).

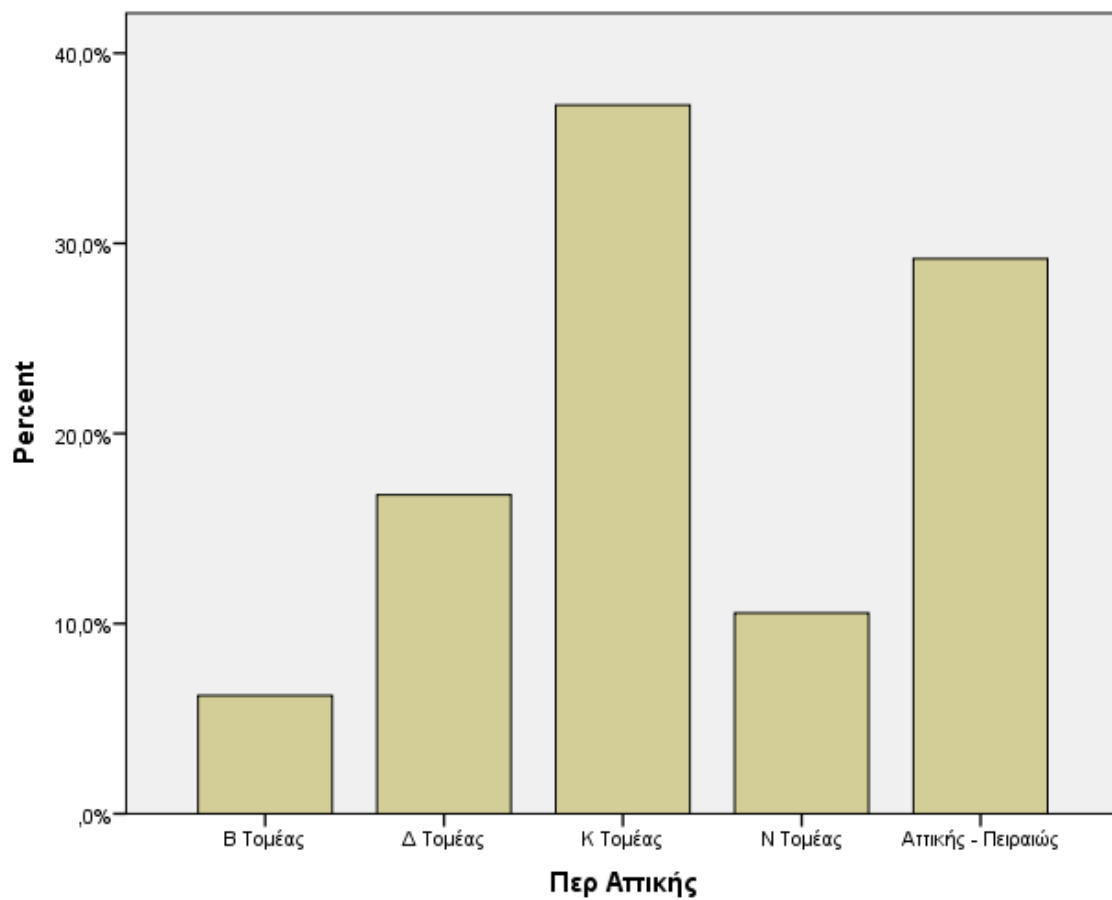
Από τα 161 άτομα, τα 123 (76,4%) ήταν άνδρες και οι 38 (23,6%) ήταν γυναίκες. Το εύρος της ηλικίας των ατόμων που πήραν μέρος στην μελέτη ήταν από 18 έως άνω των 70 ετών. Η μεγαλύτερη σχετική συχνότητα εντοπίστηκε στην ηλικιακές ομάδες 46 έως 60 ετών 36% και 31 έως 45 ετών 32,3%. Τα αναλυτικά αποτελέσματα των δημογραφικών χαρακτηριστικών

των συμμετεχόντων στην έρευνα παρουσιάζονται στον συγκεντρωτικό πίνακα που βρίσκεται στο παράρτημα.

Όσον αφορά την οικογενειακή τους κατάσταση του δείγματος, η πλειοψηφία των ερωτώμενων δήλωσαν ότι ήταν ανύπαντροι (52,8%,n=85), ενώ καταγράφηκε ότι 65,2% (n=105) δεν είχε παιδιά. Μάλιστα, οι περισσότεροι εξ αυτών (57,1%, n= 92),είχαν συγγενείς οι οποίοι ήταν επίσης άστεγοι. Το 79,5%(n=128), ήταν Έλληνες υπήκοοι, εκ των οποίων το 52,2% (n=84), κατάγονταν από την Αθήνα και το 27,3% (n=44) από την επαρχία.

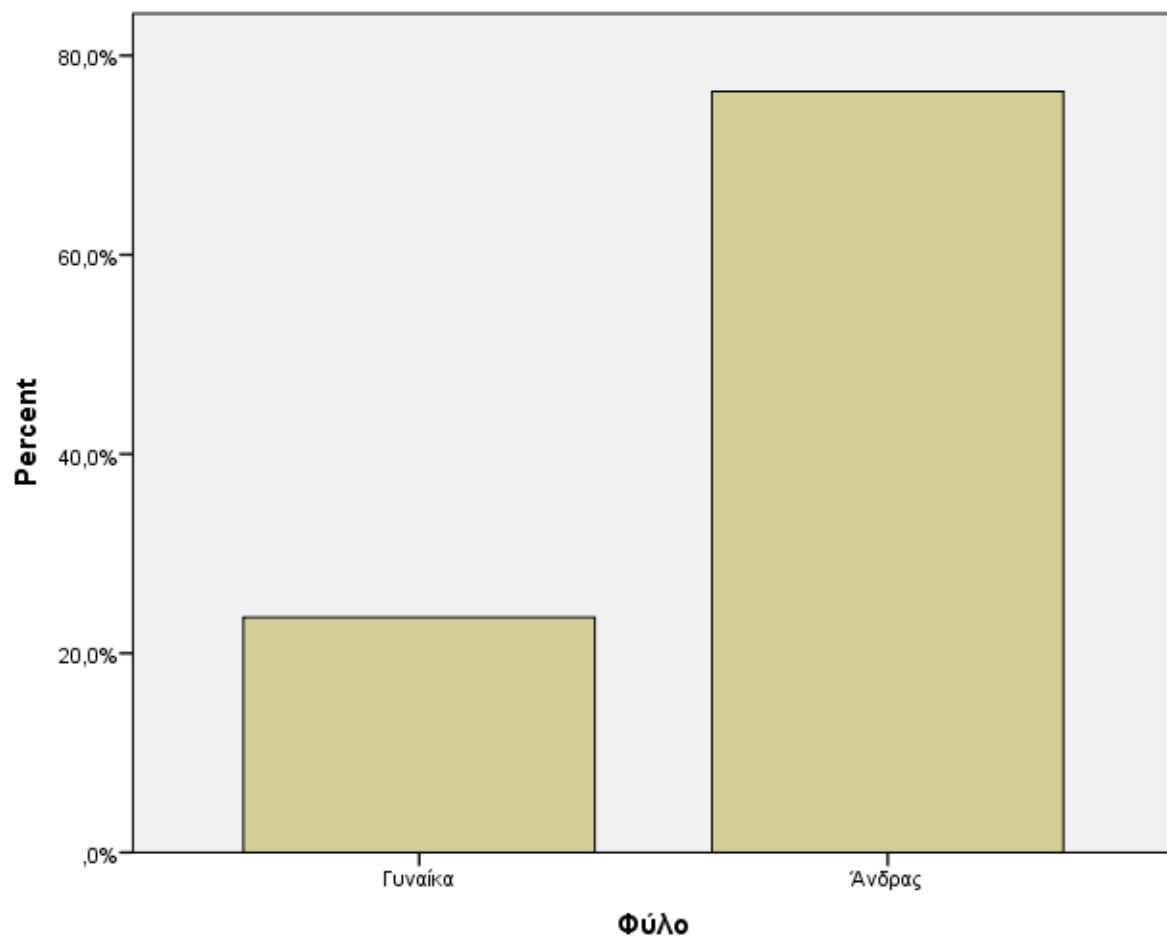
Αναφορικά με το μορφωτικό τους επίπεδο, το 5% ήταν απόφοιτοι Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης, το 28% (n=45) απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, το 38,5% (n=62) απόφοιτοι Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και ένα 19,3% (n=31) δεν είχε πάει σχολείο.

*Σημείωση: στους πίνακες το νούμερο 8 συμβολίζει όσους δεν απάντησαν :

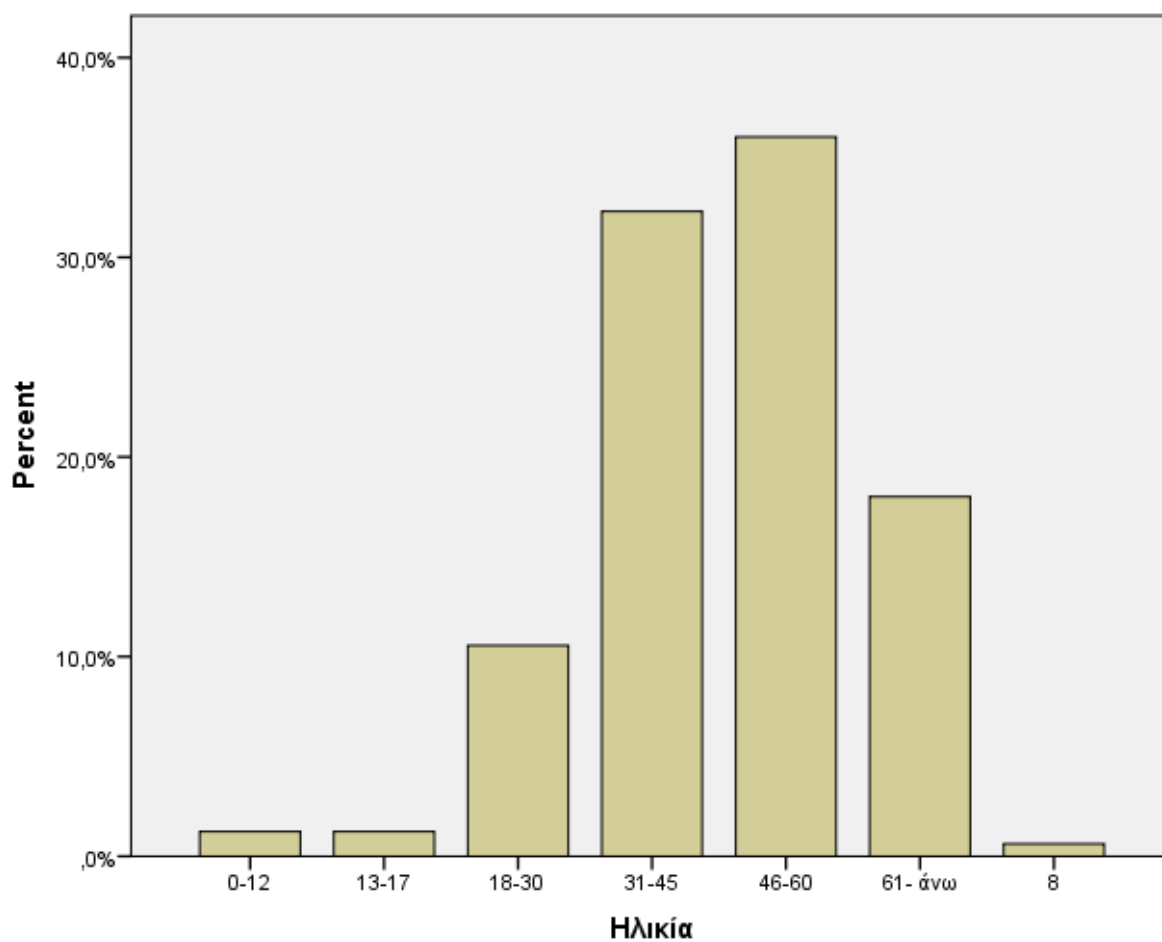
Διάγραμμα 14 : Ποσοστό συγκέντρωσης αστέγων ανά τομέα

Στο Διάγραμμα 14 αποτυπώνεται η κατανομή των αστέγων στις τομεακές περιοχές της Περιφέρειας Αττικής. Το μεγαλύτερο ποσοστό συγκέντρωσης εμφανίζεται στον Κεντρικό Τομέα (n=60, 37%) και στον Πειραιά (n= 47 29,2%).

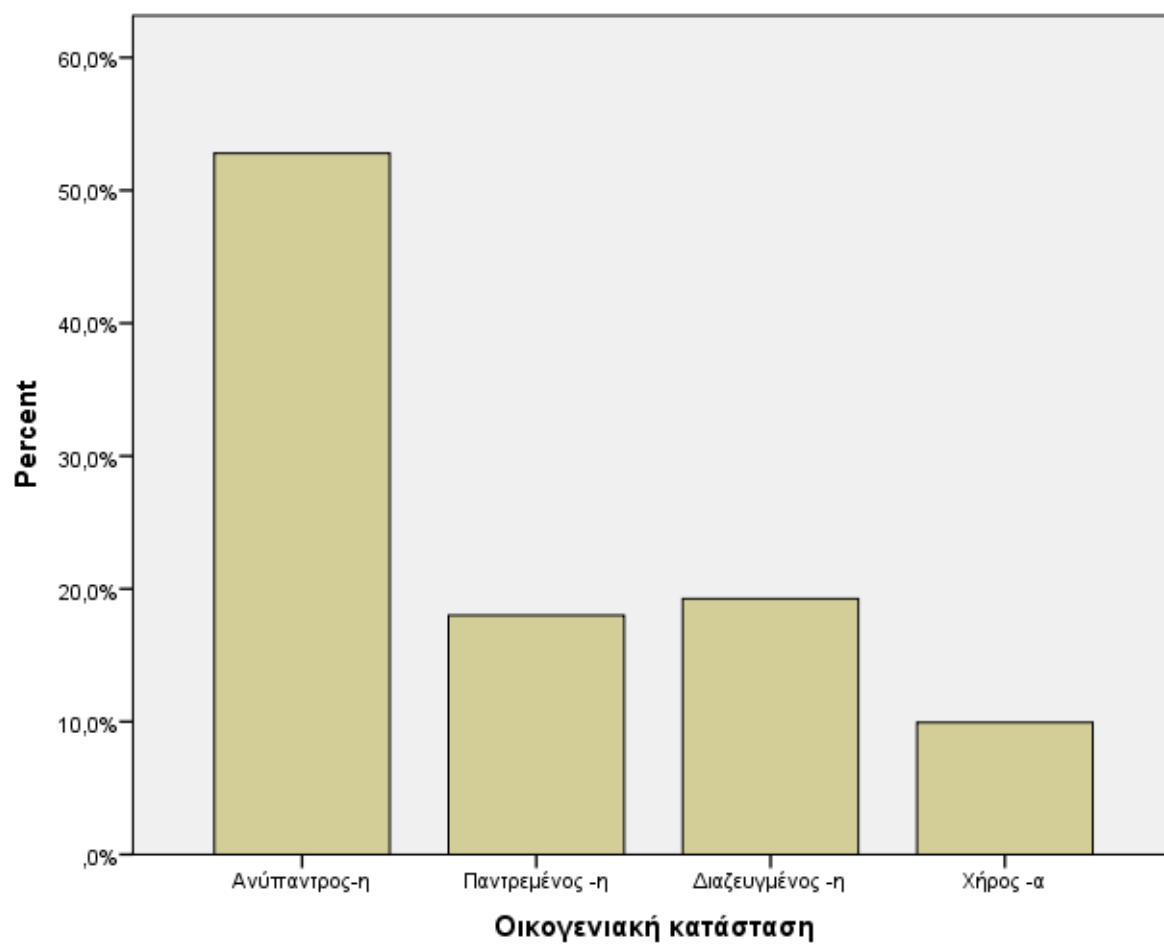
Διάγραμμα 15: Σχετική συχνότητα σχετικά με το Φύλο.

Στο Διάγραμμα 15 διαφαίνεται ότι η σχετική συχνότητα του δείγματος αναφορικά με το φύλο το 76,45 % $n=123$ είναι άντρες, και το 23,6% $n=38$ είναι γυναίκες

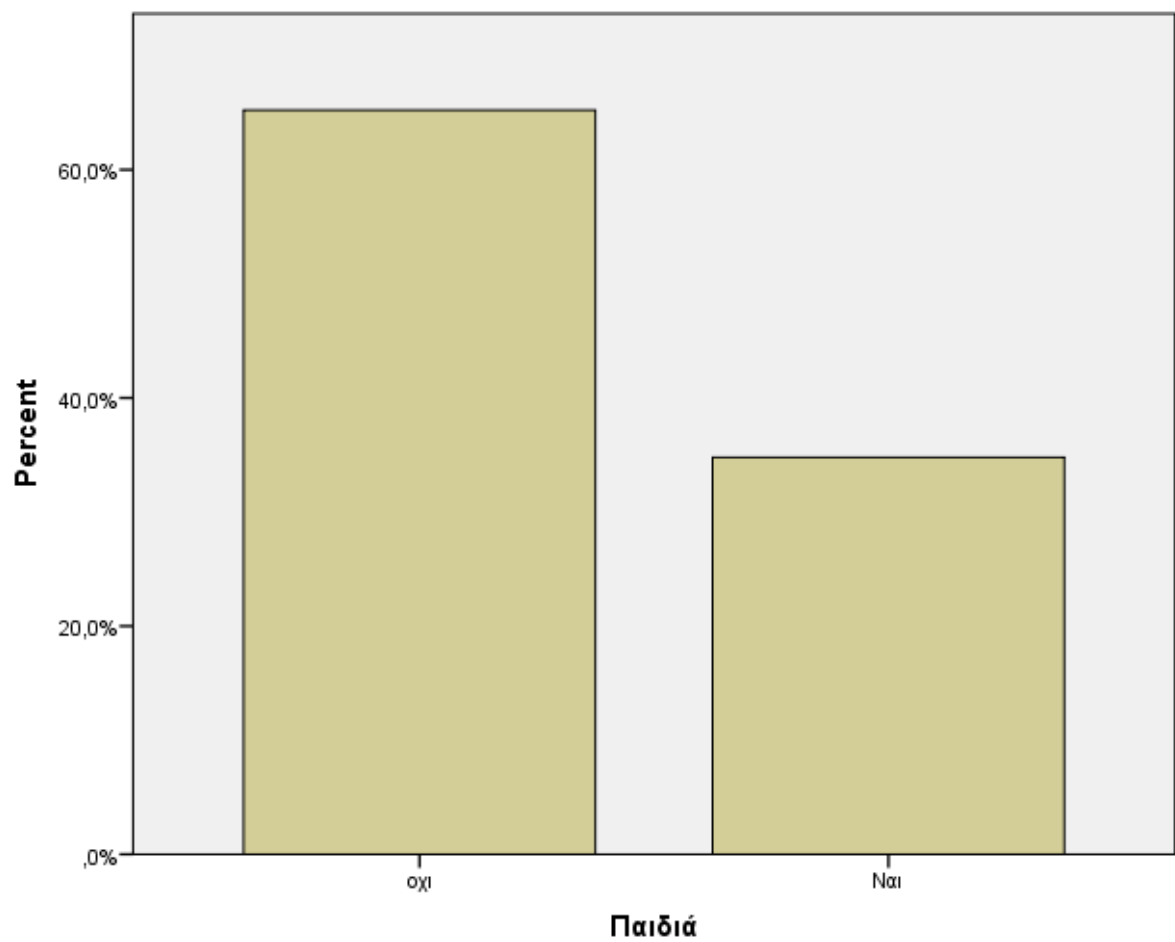
Διάγραμμα 16 : Ηλικιακή διακύμανση

Στο διάγραμμα 16 αποτυπώνεται η ηλικιακή κλάση (46-60) με 36% $n=58$, και η (31-45) με 32,3% $n=52$ αξίζει να αναφερθεί ότι στο δείγμα των αστέγων υπήρχαν τέσσερα παιδιά δύο στην ηλικιακή ομάδα (0-12 ετών) και δυο στην ομάδα (13-17 ετών).

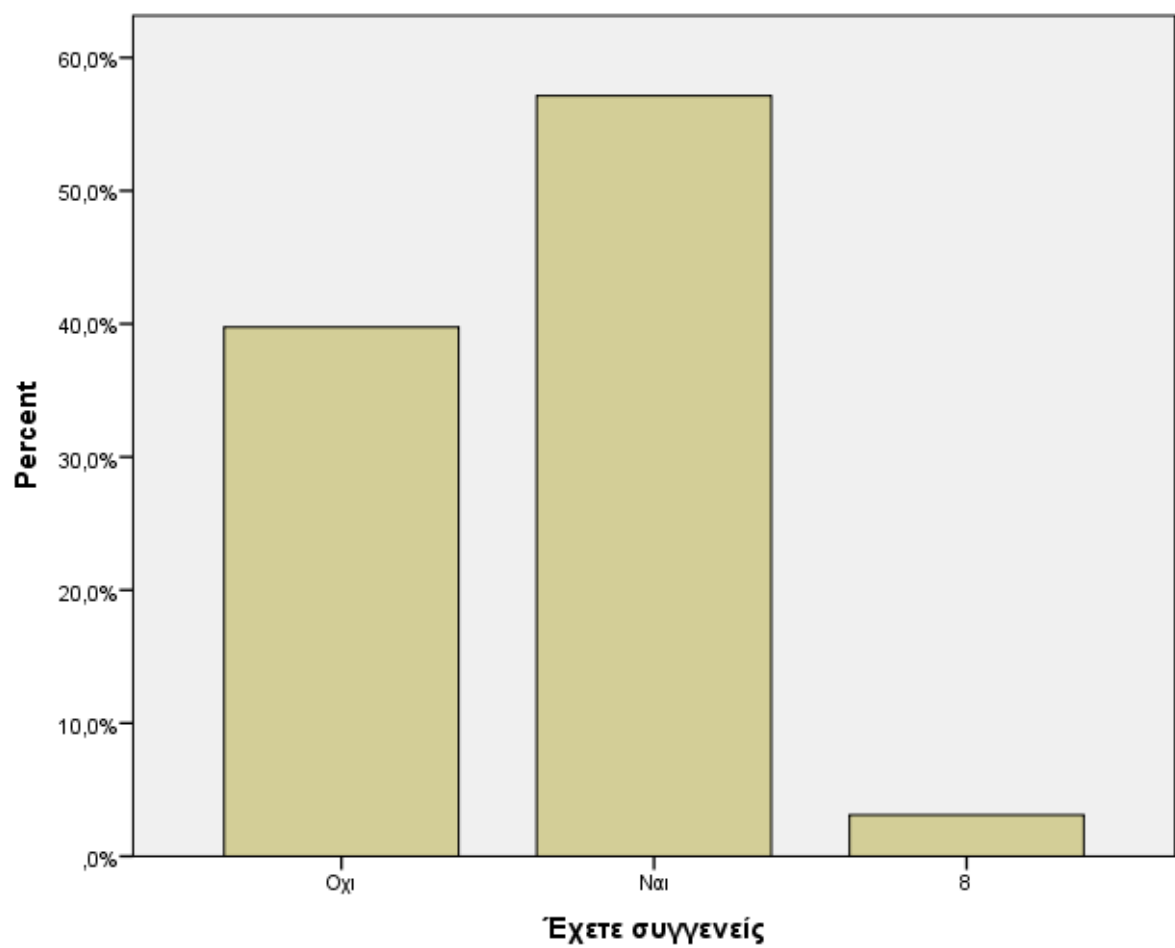
Διάγραμμα 17 :Οικογενειακή κατάσταση

Το 52,8 % n=85 του δείγματος ήταν ανύπαντροι το 19,3% n=31 ήταν διαζευγμένοι και το 9,9% n=26 ήταν χήροι.

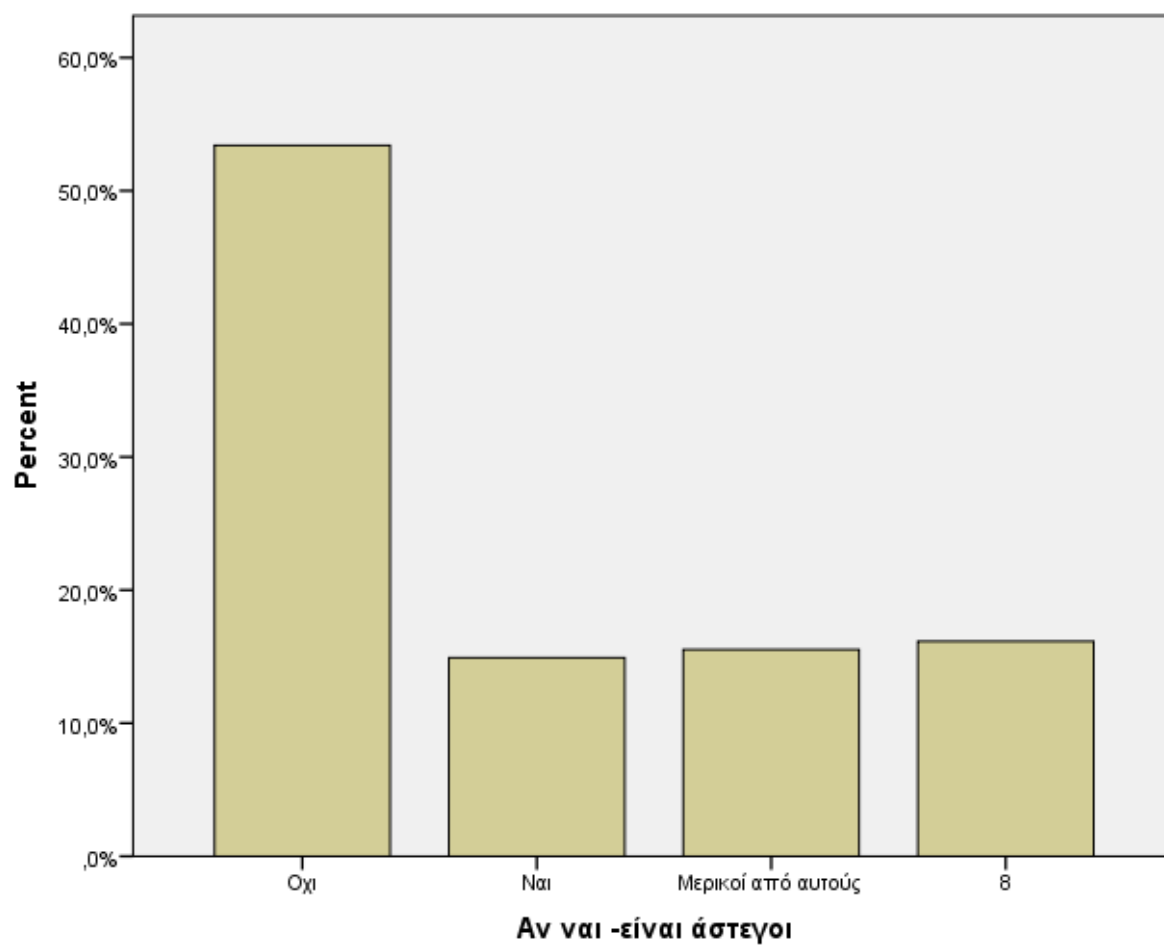
Διάγραμμα 18: Ύπαρξη παιδιών

Το 65,2% n=105, δεν είχε παιδιά .

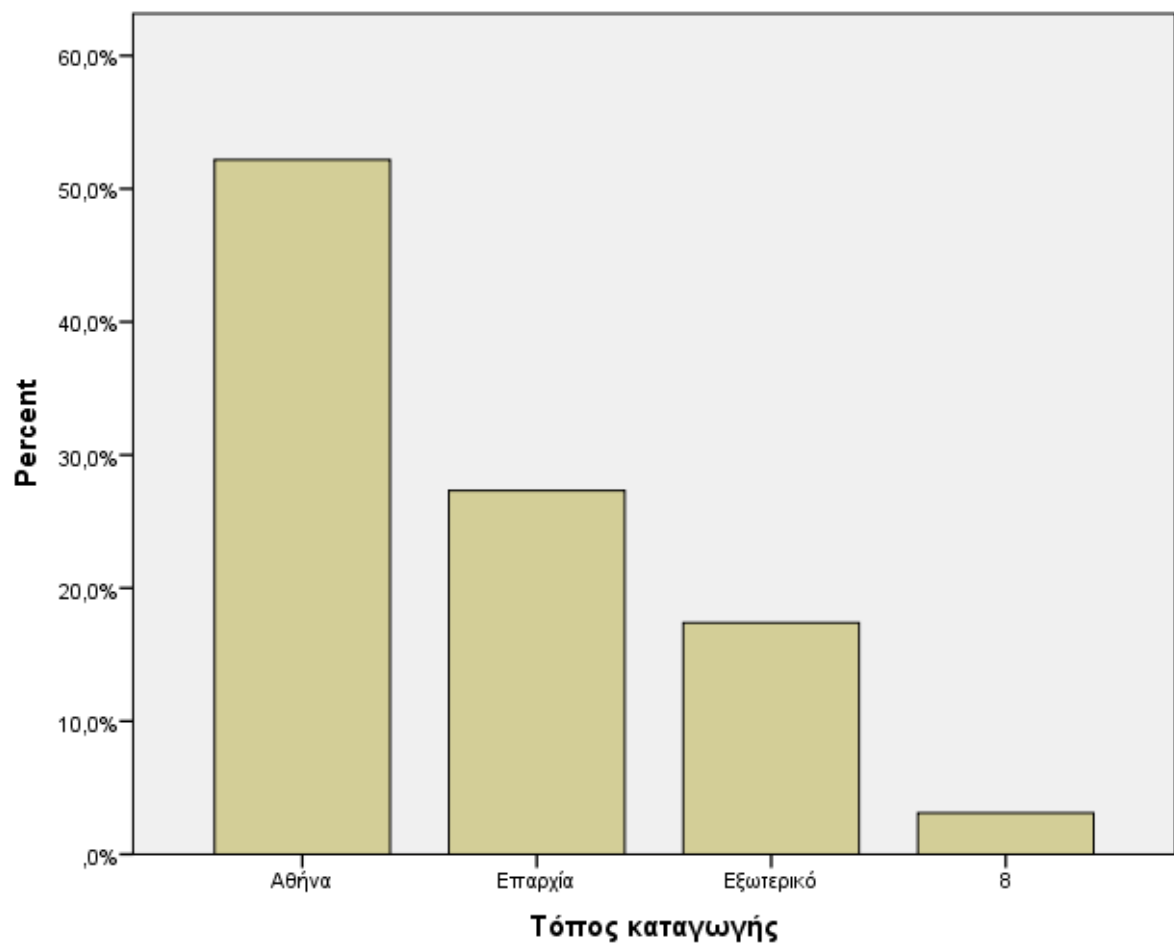
Διάγραμμα 19: Ύπαρξη Συγγενών

Το 57,1 % n=92 είχε συγγενείς.

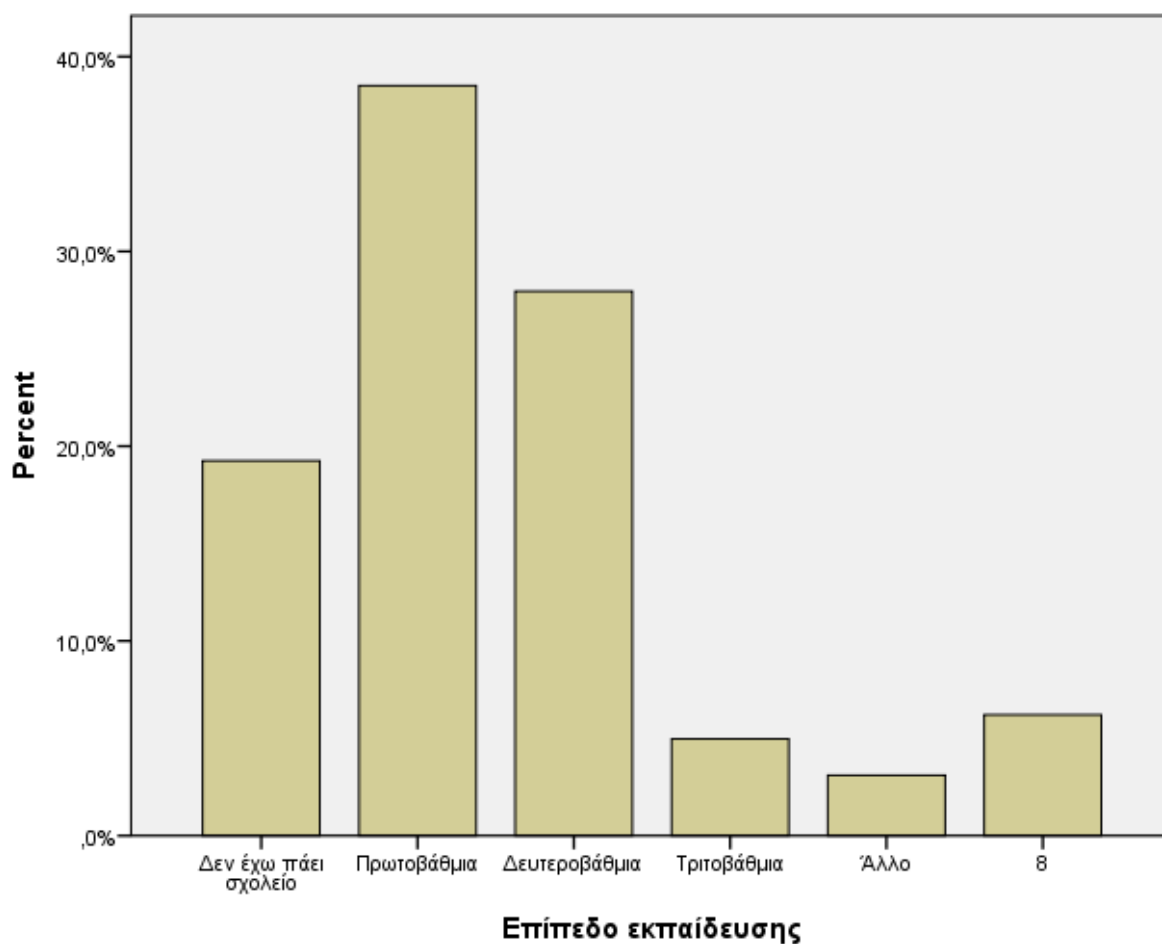
Διάγραμμα 20 : Άστεγοι συγγενείς:

Μόνο ένα 14,9% $n=24$, εξ αυτών ήταν άστεγοι .

Διάγραμμα 21: Τόπος καταγωγής:

Στον διάγραμμα 21 καταγράφεται ότι το 79,5% $n=120$ ήταν άτομα με Ελληνική υπηκοότητα, και μόνο ένα 17,4% $n=28$ ήταν αλλοδαποί.

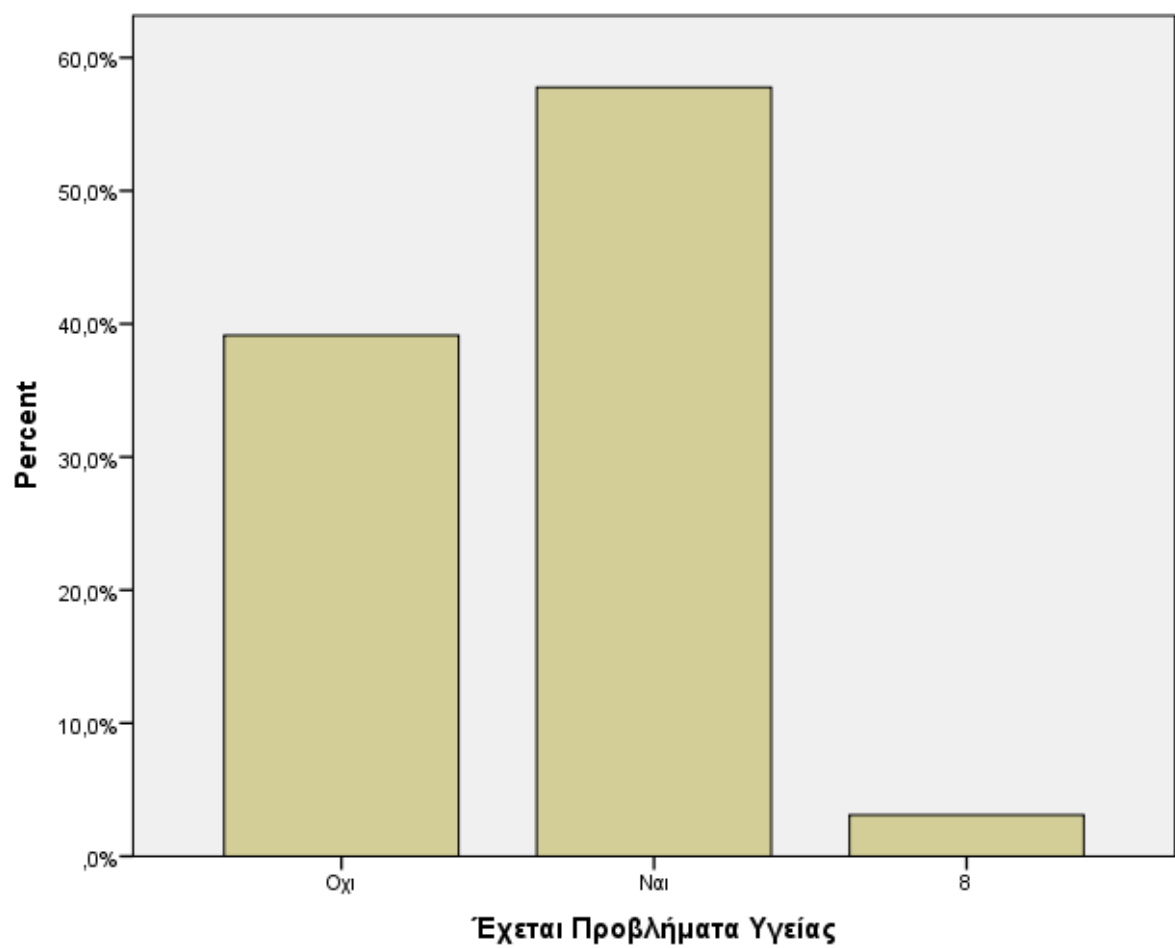

Διάγραμμα 22: Επίπεδο Εκπαίδευσης :

Σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης το μεγαλύτερο ποσοστό των αστέγων ήταν απόφοιτοι πρωτοβάθμιας (38,5% $n=62$) και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (28% $n=45$), ένα (19,3 % $n=31$) δεν είχε πάει καθόλου σχολείο και ένα (5% $n=8$) ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

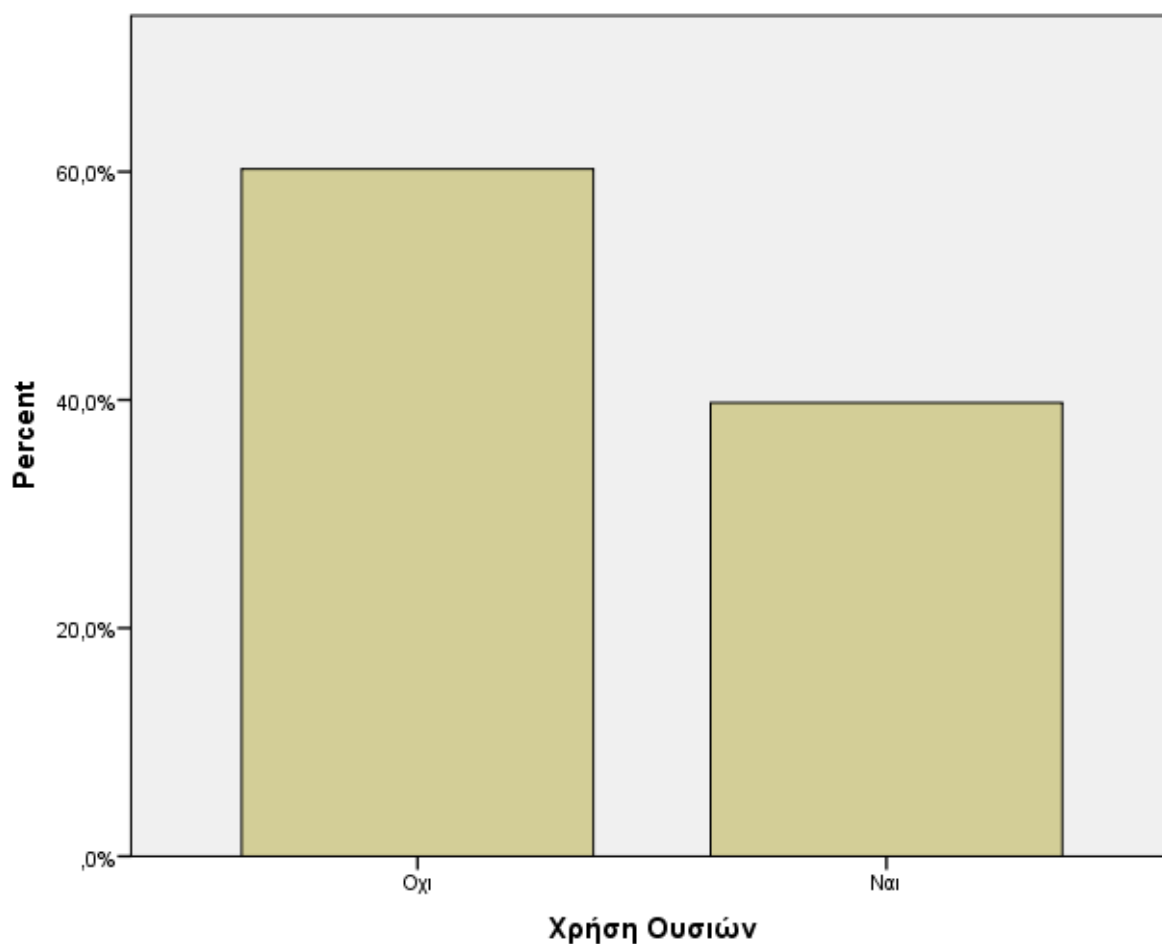
7.2 Κατάσταση υγείας των ερωτώμενων

Το 57,8% $n=93$ του δείγματος ανέφερε ότι είχε προβλήματα υγείας και το 60,2% $n=97$ απάντησε αρνητικά στην ερώτηση αν κατά το παρελθόν είχε κάνει χρήση ουσιών.

Διάγραμμα 23: Έχετε προβλήματα υγείας;

Το 57,8% n=93 ανέφερε ότι έχει προβλήματα υγείας .

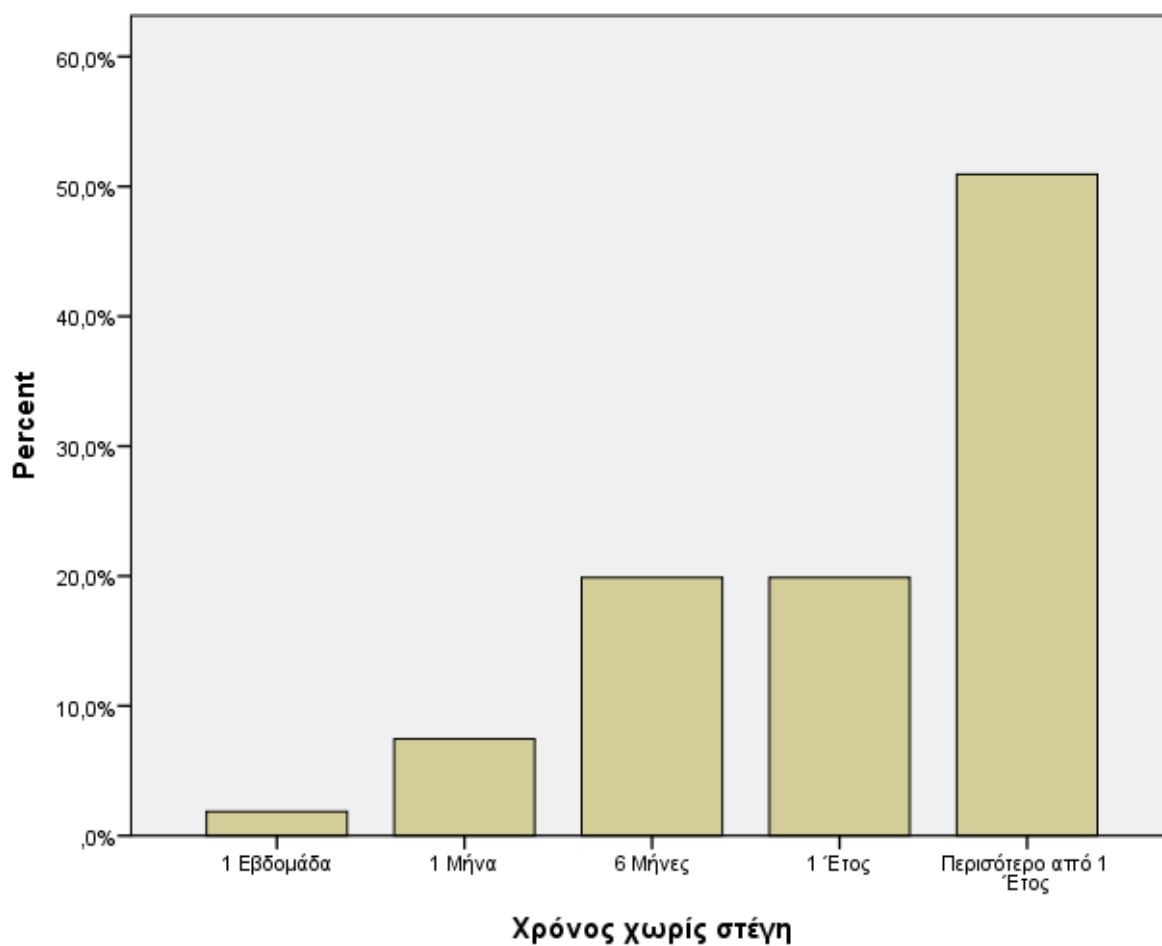
Διάγραμμα 24: Χρήση Ουσιών

Στην ερώτηση αν κατά το παρελθόν έχουν κάνει χρήση ουσιών το 60,2% n=97 απάντησε αρνητικά .

7.3 Συνθήκες στέγασης των ερωτώμενων

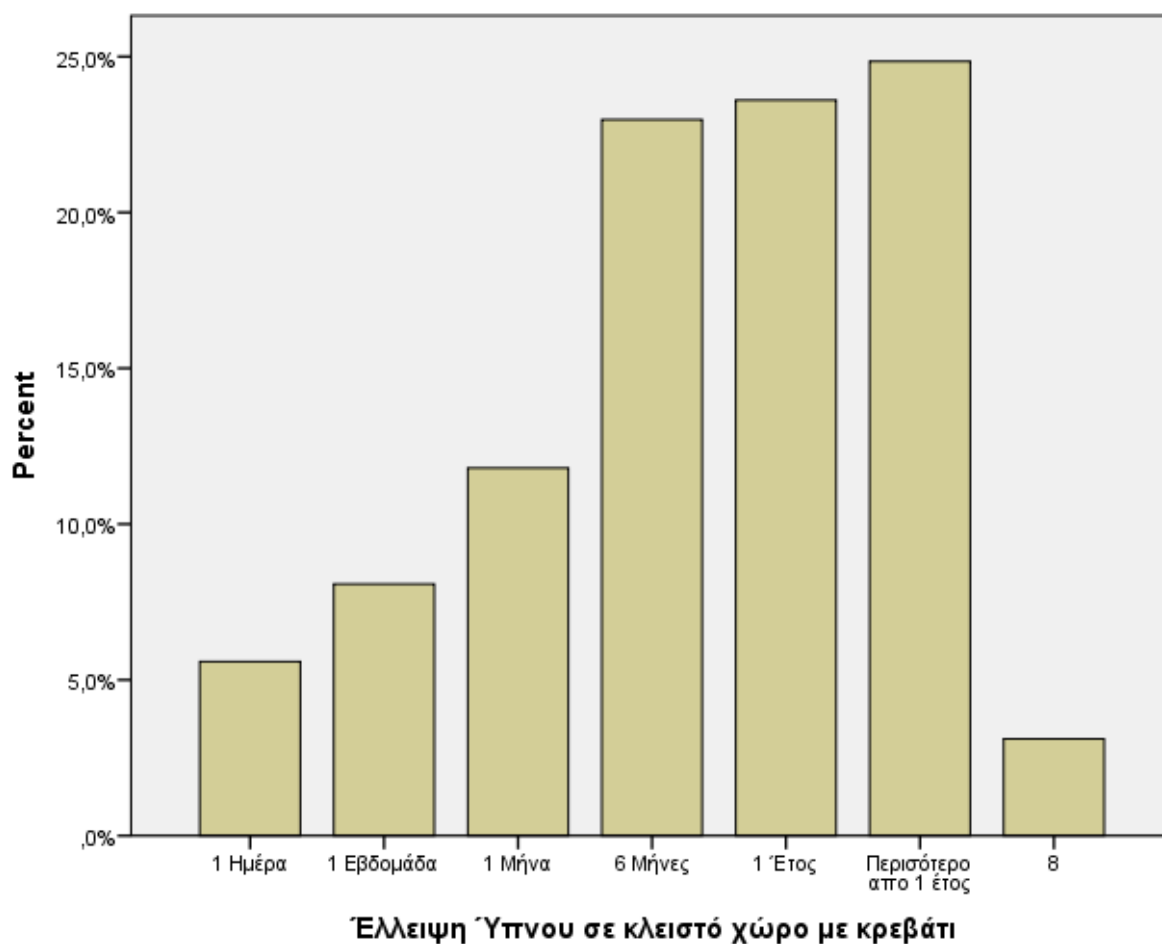
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων 50,9 % n=82 ζούσε περισσότερο από ένα έτος εκτός στέγης, άλλο ένα 40% (20 και 20) n=64 ζούσε από 6 μήνες έως ένα έτος , το 7,5% n=12 ένα μήνα και το 1,9% n=3 μία εβδομάδα.

Το 24,8 % n= 40 είχε να κοιμηθεί σε κλειστό χώρο με κρεβάτι πάνω από ένα έτος, το 23,6% n=38 ένα έτος, το 23% n= 37 έξι μήνες, το 8,1% n= 13 μία εβδομάδα και το 5,6% n= 9 μία ημέρα.

Διάγραμμα 25: Χρόνος χωρίς στέγη

Στο διάγραμμα 25 αποτυπώνεται ο χρόνος των ατόμων που ζούσαν χωρίς στέγη με το μεγαλύτερο ποσοστό 50,9 n=82 να ζει περισσότερο από ένα έτος εκτός στέγης, άλλο ένα 40% (20 και 20) =64 ζουν από 6 μήνες έως ένα έτος , το 7,5% n=12 ένα μήνα και το 1,9% n=3 μία εβδομάδα.

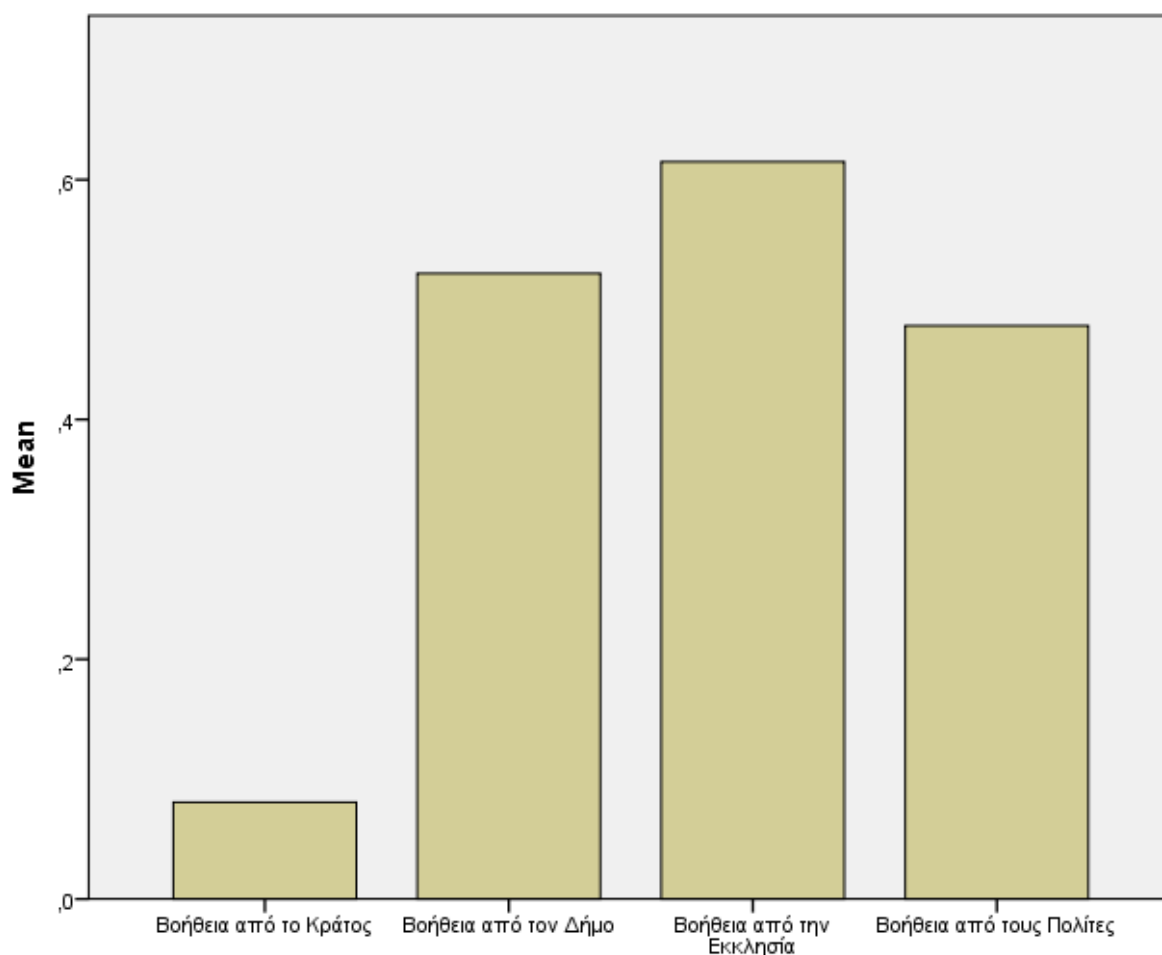

Διάγραμμα 26 : Έλλειψη ύπνου σε κλειστό χώρο με κρεβάτι

Το 24,8 % $n= 40$ είχε να κοιμηθεί σε κλειστό χώρο με κρεβάτι πάνω από ένα έτος , το 23,6% $n= 38$ ένα έτος, το 23% $n= 37$ έξι μήνες, το 8,1% $n= 13$ μία εβδομάδα και το 5,6% $n= 9$ μία ημέρα.

7.4 Φορείς και είδος βοήθειας προς τους ερωτώμενους

7.4.1 Φορείς που παρέχουν βοήθεια στους άστεγους

Διάγραμμα 27: Φορείς που παρέχουν βοήθεια

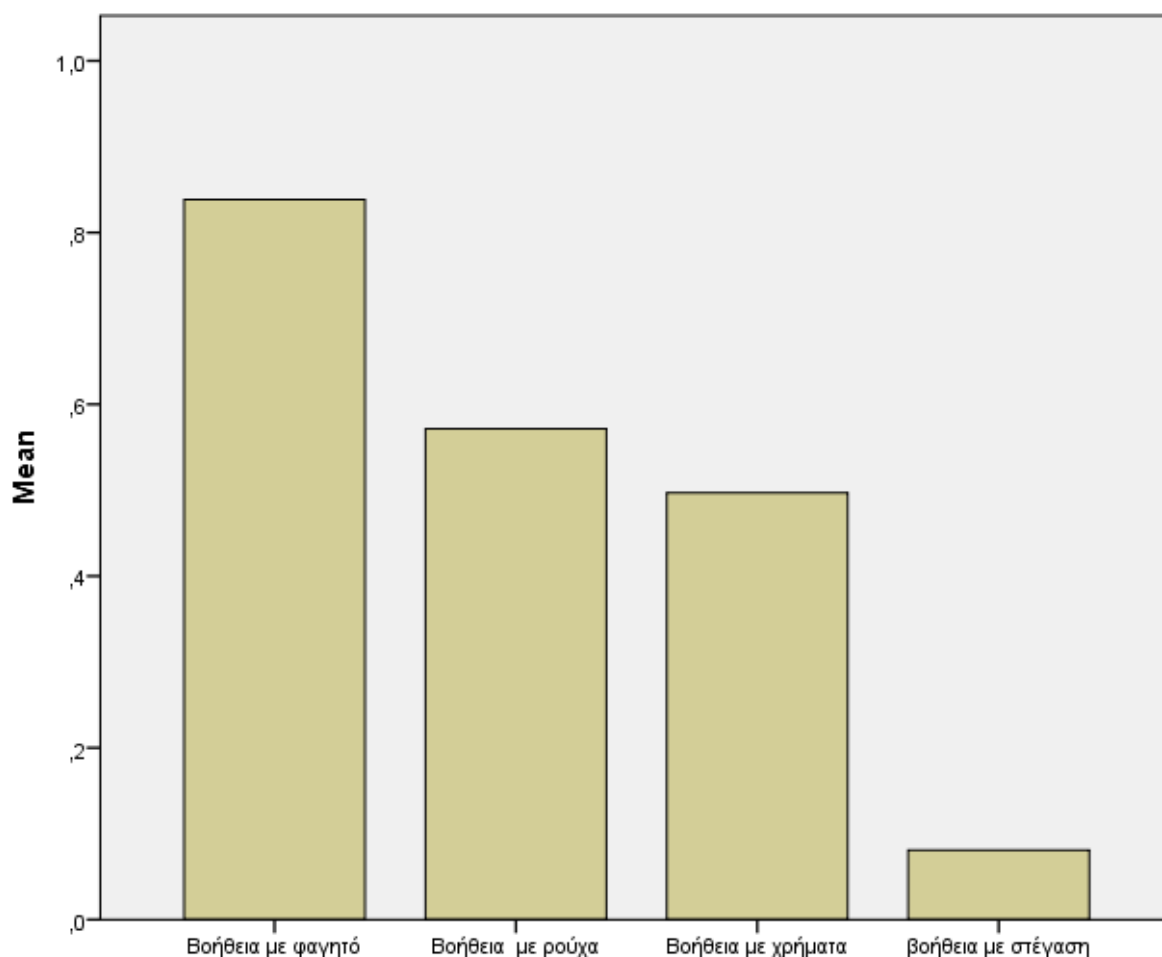
Από το **Κράτος** δεν έπαιρνε βοήθεια το 91,9 % n=148 ενώ μόνο ένα 8,1% n=13 έπαιρνε βοήθεια.

Από τον **Δήμο** έπαιρνε βοήθεια το 50,3 n=81 ενώ το 49,1% n=79 δεν έπαιρνε βοήθεια.

Από την **Εκκλησία** έπαιρνε βοήθεια το 61,5 % ενώ το 38,5% δεν έπαιρνε βοήθεια.

Από τους **Πολίτες** έπαιρνε βοήθεια το 52,2% n=84 ενώ το 47,8 n=77 δεν έπαιρνε βοήθεια.

7.4.2 Είδος βοήθειας που παρέχεται στους άστεγους

Διάγραμμα 28 : Είδος Βοήθειας

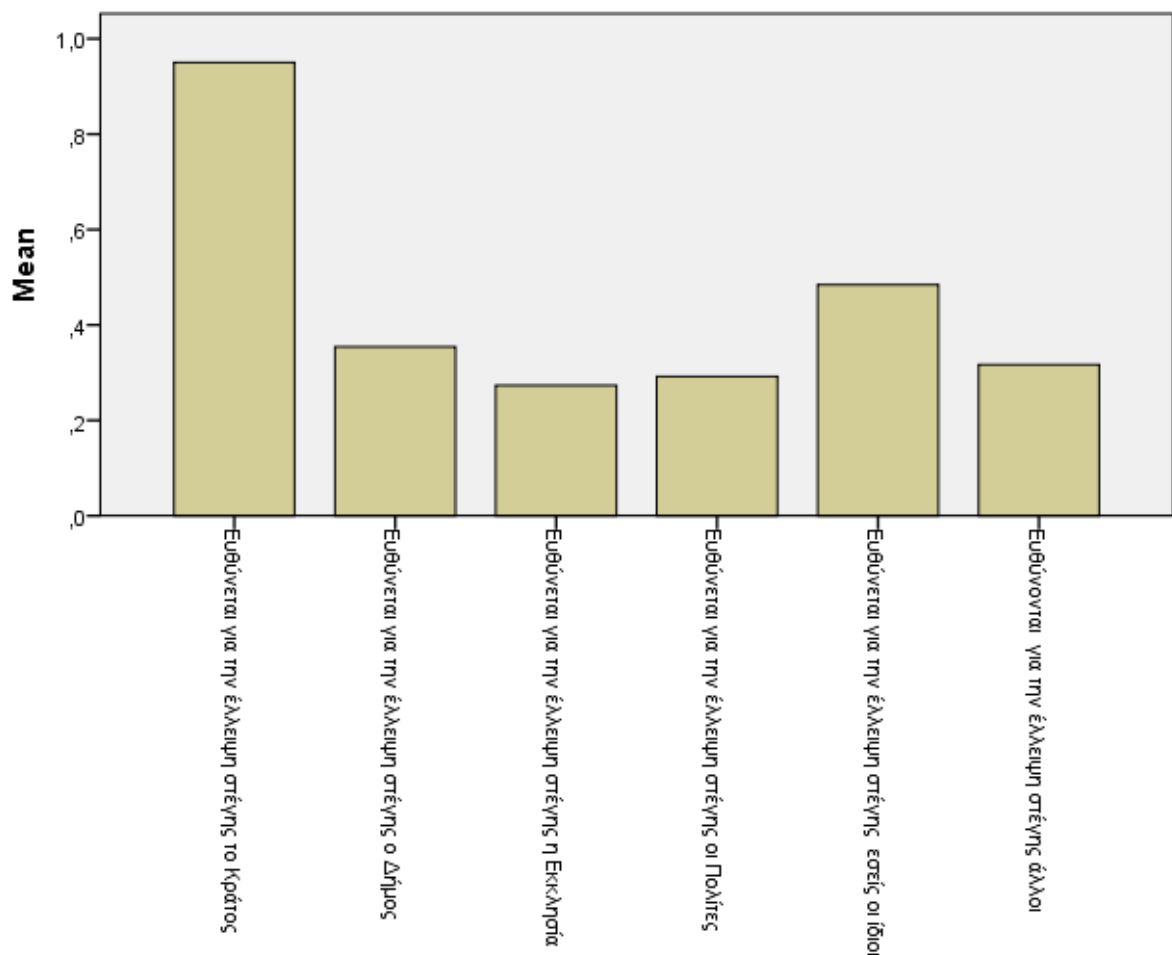
Φαγητό: το 83,9% n=135 έπαιρνε βοήθεια σε φαγητό και ένα 16,1% n=26 δεν είχε πρόσβαση σε φαγητό

Ρούχα: το 57,1% n= 92 δέχονταν βοήθεια σε ρούχα και το 42,9 % n= 69 όχι

Χρήματα: το 50,3% n= 81 δεν δέχονταν βοήθεια σε χρήματα ενώ το 49,7% n=80 ναι

Στέγαση: το 91,95% n=148 δεν δέχονταν βοήθεια σε στέγαση και μόνο το 8,1% n=13 δέχονταν βοήθεια .

7.5 Λόγοι αστεγίας των ερωτώμενων

Διάγραμμα 29: Απόδοση ευθύνης για την αστεγία

Κράτος: Το 70,2% n=113 θεωρούσε υπεύθυνο το κράτος, και μόνο ένα 26,7% n=43 όχι

Δήμος: Το 86,3% n=139 δεν θεωρούσε ότι έχει ευθύνη ο Δήμος και μόνο ένα 10,6% n=17 αποδίδει ευθύνη .

Εκκλησία : Το 94,4% n=52 δεν θεωρούσε ότι έχει ευθύνη η εκκλησία και ένα 2,5% n=4 αποδίδει ευθύνη.

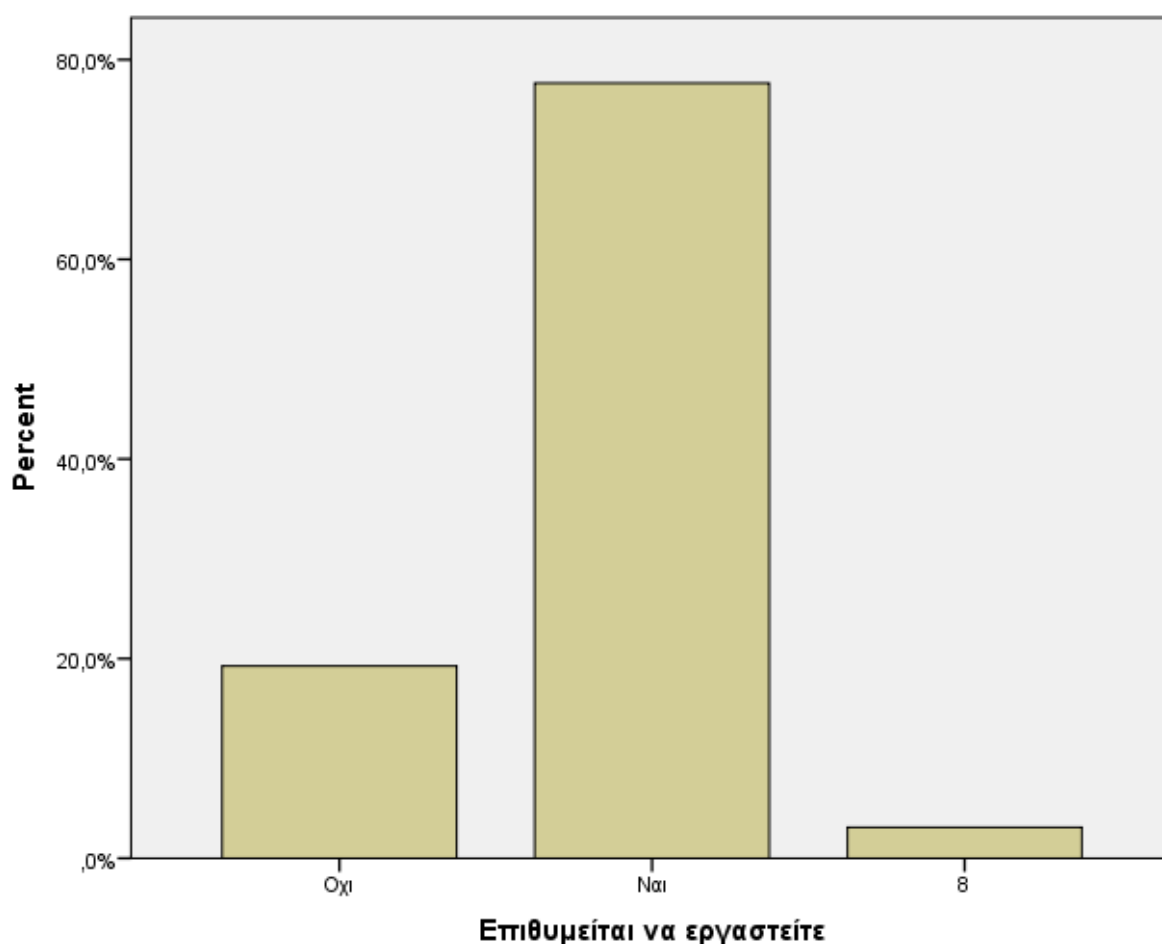
Πολίτες : το 92,5% n=149 δεν θεωρούσε υπεύθυνους τους πολίτες και ένα 4,3% n=7 αποδίδει ευθύνη σε αυτούς.

Προσωπική ευθύνη: το 23,6 % n=38 θεωρούσε ότι έχει προσωπική ευθύνη για την κατάσταση και το 73,3% n=118 θεωρούσε ότι δεν ευθύνεται για την κατάσταση.

Ευθύνη σε άλλους: το 90,1% n= 145 δεν απέδιδε ευθύνη σε άλλους για την κατάσταση και ένα 6,8% n=11 θεωρούσε ότι κάποιος άλλος έχει ευθύνη.

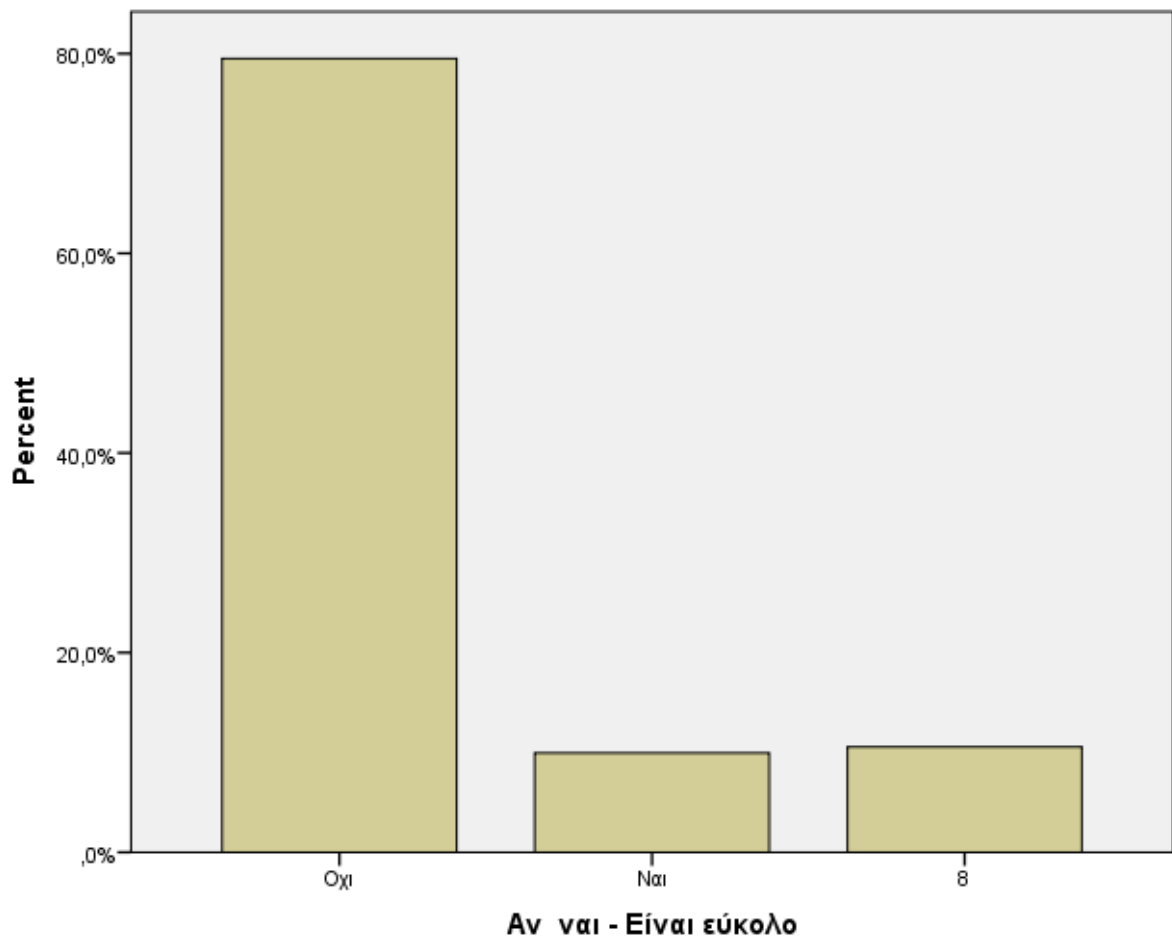
7.6 Επιθυμία εργασίας των ερωτώμενων

Το 77,6% n=125 επιθυμούσε να εργαστεί και το 19,3% n=31 όχι , πέραν της επιθυμίας το 79,5% n=128 θεωρούσε ότι είναι δύσκολο να βρει εργασία, ενώ μόνο ένα 9,9% n=16 πίστευε ότι μπορεί να βρει εργασία .

Διάγραμμα 30: Επιθυμία για εργασία

Το 77,6% n=125 επιθυμούσε να εργαστεί ενώ το 19,3% n=31 όχι

Διάγραμμα 31: Αν είναι εύκολη η εύρεση εργασίας

Το 79,5% $n=128$ θεωρούσε ότι είναι δύσκολο να βρει εργασία ενώ μόνο ένα 9,9% $n=16$ πίστευε ότι μπορεί να βρει εργασία.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Α: Ως προς το εμπειρικό κομμάτι της εργασίας

Η αστεγία είναι ένα πολύ σύνθετο φαινόμενο διότι το κάθε άτομο αντιμετωπίζει τις προκλήσεις με τον δικό του μοναδικό τρόπο. Οι άνθρωποι που κοιμούνται στο δρόμο, σε κλιμακοστάσια ή εγκαταλειμμένα σπίτια αποτελούν μια κατηγορία άστεγων στην οποία αναφέρονται και τα δευτερογενή δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία.

Αναλύοντας το προφίλ των εν λόγω αστέγων δεν μπορεί κανείς με σαφήνεια να καταλήξει στους βασικούς λόγους οι οποίοι συνέβαλαν στην απώλεια της στέγης τους

Η έρευνα ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά ανέδειξε ότι το 79% των αστέγων ήταν Έλληνες υπήκοοι, το 32 % ήταν σε ηλικία 31-45 ετών και το 36% σε 46-60 ετών οι οποίοι δεν έβρισκαν εργασία. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι ένα ποσοστό εξ αυτών δεν είχε φοιτήσει σε καμία βαθμίδα της εκπαίδευσης και σχεδόν οι μισοί δεν είχαν συγγενείς οι οποίοι ενδεχομένως θα μπορούσαν να τους στηρίξουν.

Αναφορικά δε με την παροχή βοήθειας από αρμόδιους φορείς και το είδος βοήθειας που λάμβαναν αναδείχτηκε ο σημαντικός ρόλος της Εκκλησίας, κατόπιν του Δήμου, μετέπειτα των πολιτών και λιγότερο του κράτους. Αναλυτικότερα μόνο το 8% εξ αυτών λάμβανε κάποια κρατική βοήθειας και μάλιστα το 80% εξ αυτών είχαν να κοιμηθούν σε κλειστό χώρο με κρεβάτι για διάστημα από έξι μήνες έως και ένα έτος.

Επιπλέον το 50% των συμμετεχόντων είχε προβλήματα υγείας και ένα 40% υπήρξε στο παρελθόν χρήστης ουσιών.

Τέλος, ένα 70% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι είναι μεγάλη η ευθύνη τους κράτους για την κατάσταση διαβίωσης των αστέγων, ενώ ένα 23% αποδίδει την μεγαλύτερη ευθύνη στον εαυτό του.

Τα βασικά ερωτήματα που προέκυψαν από την ανάλυση των σχετικών δεδομένων έχουν ως εξής:

- Ποιος θα ήταν ο ιδανικός συνδυασμός παροχής υπηρεσιών που θα ανταποκρίνονταν στις ανάγκες αυτής της συγκεκριμένης κατηγορίας αστέγων;
- Έλαβαν τα άτομα αυτά έγκαιρα κάποια θεραπεία και υποστήριξη ώστε να αντιμετωπίσουν έναν εθισμό ή και κάποια σοβαρή ψυχική ασθένεια που αντιμετώπιζαν δεδομένου ότι η συννοσηρότητα ή ύπαρξη δηλαδή σοβαρής ψυχικής ασθένειας και προβληματικής χρήσης ναρκωτικών και αλκοόλ αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους λόγους που μπορεί να προκαλέσει και να διατηρήσει τη μακροχρόνια και επαναλαμβανόμενη έλλειψη στέγης.
- Έλαβαν τα άτομα αυτά έγκαιρα την εκπαίδευση ή την κατάρτιση που χρειαζόντανε ώστε να μπορέσουν να διεκδικήσουν εργασία καθώς η μακροχρόνια έλλειψη στέγης σχετίζεται με εγκληματικές ή ενοχλητικές συμπεριφορές στον εργασιακό χώρο)

- Έλαβαν τα άτομα αυτά οικονομικές συμβουλές τόσο ως προς την διατήρηση ενός σπιτιού όσο και προς την διαχείριση κάποιου πιθανού χρέους?
- Ποιες είναι οι οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές συνέπειες της παρουσίας των αστέγων για τη ζωή των κατοίκων και των τουριστών της Αττικής, καθώς επίσης και συνέπειες αναφορικά με την αισθητική εικόνα του κέντρου της Αθήνας δεδομένου ότι εκεί παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη συγκέντρωση αστέγων;
- Στο υπό μελέτη δείγμα μας ένα είδος βοήθειας που λάμβαναν οι άστεγοι ήταν χρήματα, εκ των οποίων μόνο ένα 49,7% n=80 ελάμβανε χρηματική βοήθεια . Δεν γνωρίζουμε την προέλευση αυτών των χρημάτων καθώς δεν υπήρχε σχετική ερώτηση για τον αν λαμβάνουν το επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης. Σίγουρα όλοι θα μπορούσαν να λάβουν το επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης που είναι 300 ευρώ το μήνα (με την προϋπόθεση ότι αυτοί θα ήταν εγγεγραμμένοι στις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων ή των Κέντρων Κοινότητας).

Με σιγουριά μπορούμε να απαντήσουμε ότι για εκείνο το ποσοστό του δείγματος που είναι στο δρόμο είτε για διάστημα πάνω από ένα έτος (το 24,8 % του δείγματος) είτε για ένα ολόκληρο έτος (το 23,6% του δείγματος) οι υπηρεσίες στήριξης αυτών των ατόμων χρειάζονται τουλάχιστον «επανασχεδιασμό» καθώς είτε αυτές είναι απρόσιτες ή ακατάλληλες για ανθρώπους με περίπλοκες ανάγκες. Γίνεται φανερό ότι η κρίση ανέδειξε τα μεγάλα και μακροχρόνια κενά της κοινωνικής προστασίας στην Περιφέρεια Αττικής, το χάσμα τόσο της σχετικής όσο και της απόλυτης φτώχειας, τον ακραίο κοινωνικό αποκλεισμό που βιώνουν οι άστεγοι που ζούνε στο δρόμο ως αποτέλεσμα τόσο της έλλειψης της κοινωνικής προστασίας όσο και της αναποτελεσματικής στρατηγικής στην αντιμετώπιση των οξυμένων προβλημάτων τους.

Μια πρόταση για την ανακούφιση των αστέγων της Αττικής είναι να χρησιμοποιηθούν οι χώροι των ΚΑΠΗ στο σύνολο της περιφέρειας Αττικής, πέρα από χώρους δημιουργικής διημέρευσης των ατόμων της τρίτης ηλικίας και χώρους αντιμετώπισης ψύχους και ζέστης κατά τη διάρκεια ακραίων καιρικών συνθηκών, ως χώροι διανυκτέρευσης των αστέγων. Το ίδιο θα μπορούσε να συμβεί και με άλλες υπάρχουσες δομές σε όλους τους δήμους οι οποίοι με κατάλληλη μελέτη και χωρική διαμόρφωση θα μπορούσαν να στεγάσουν υποστηριζόμενες υπηρεσίες στοχευμένες στην πρόληψη της αστεγίας με στρατηγικές παρεμβάσεις στα πρώιμα στάδια αυτής.

B: Ως προς το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας όσον αφορά την Ελλάδα:

Οι κυριότερες αιτίες που συμβάλουν στον κίνδυνο αστεγίας είναι η ανεργία και η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος, (για το 2020 το 27,5% του πληθυσμού είναι κατάσταση κίνδυνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού και το 35% έχει ληξιπρόθεσμους λογαριασμούς).

Η μείωση κοινωνικών δαπανών για την υγεία και γενικά για την κοινωνική πολιτική (περικοπές στο ΕΚΑΣ, στα επιδόματα , στις συντάξεις) .Η βραχυχρόνια μίσθωση η οποία στερεί όγκο από το κτηριακό απόθεμα για μακροχρόνια μίσθωση, σε συνάρτηση με την γενικότερη φορολογική πολιτική για τα ακίνητα (αύξηση αντικειμενικών αξιών και φόρων) συμβάλει στο φαινόμενο του εξευγενισμού και ανεβάζει της δαπάνες στέγασης τόσο των ενοικιαστών με αύξηση των ενοικίων, όσο και των ατόμων ιδιόκτητης κατοικίας καταβάλλοντας μεγαλύτερους φόρους .

Η ακραία μείωση του στεγαστικού δανεισμού (το 2000 τα στεγαστικά δάνεια ήταν αναλογικά 5% του ΑΕΠ έφτασαν στο 33% το 2008 και έως 2014 έπεσαν στο -2% του ΑΕΠ) μαζί με την μείωση καταναλωτικών δανείων (για την περίοδο 2000 έως 2008 από 5% έφτασαν στο 32 % του ΑΕΠ). Ο γενικός απολογισμός του δανεισμού αντιστοιχούσε στο 65% του ΑΕΠ .Η μείωση της χρηματικής ροής προς τα νοικοκυριά από ένα δισεκατομμύριο εφτακόσια εκατομμύρια ευρώ το 2008 έφτασε σε μείον τριακόσια εκατομμύρια το 2013 συμβάλλοντας έτσι τόσο στην ανεργία του κλάδου της οικοδομής και στα συμπληρωματικά επαγγέλματα του κλάδου, όσο και στην ευρύτερη οικονομία .

Βιβλιογραφία

- Αγαπίδης Λ. (2010). " Καταστατικός χάρτης των Βρυξελλών " για το ποδήλατο.
https://www.citybranding.gr/2010/06/blog-post_18.html
- Αραβαντινός Α (Επιμ.). (2007). *ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ*. ΣΥΜΜΕΤΡΙΑ.
- Αρβανίτης Β. (2019). Η επίδραση της νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στη διάρθρωση των δανείων των Ευρωπαϊκών Χωρών – Το στεγαστικό κανάλι. *Παρατηρητήριο για την Κρίση*. <http://crisisobs.gr/2019/02/i-epidrasi-tis-nomismatikis-politikis-tis-eyropaikis-kentrikis-trapezas-sti-diarthrosi-ton-daneion-ton-eyropaikon-choron-to-stegastiko-kanali/>
- Βικιπαίδεια. (2021). Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας. Στο *Βικιπαίδεια*.
<https://el.wikipedia.org/w/index.php?title=%>
- Βουλή των Ελλήνων. (2001). *Σύνταγμα*. <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-21/>
- Γεωργιτσογιάννη Ε. (2011). *Εισαγωγή στην ιστορία του πολιτισμού*. ΔΙΑΔΡΑΣΗ.
- Γιακουμακάτος Α. (2021, Ιούνιος 17). *Η πολυκατοικία ως μυθολογία*. Michanikos Online.
<https://www.michanikos-online.gr/%ce%b7-%cf%80%ce%bf%ce%bb%cf%85%ce%ba%ce%b1%cf%84%ce%bf%ce%b9%ce%ba%ce%af%ce%b1-%cf%89%cf%82-%ce%bc%cf%85%ce%b8%ce%bf%ce%bb%ce%bf%ce%b3%ce%af%ce%b1/>
- Γκλιάτη Σ . (2019). *Βραχυχρόνια μίσθωση: Τι ισχύει & τι πρέπει να γίνει*. Ena Institute.
<https://www.enainstitute.org>
- Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης ιδιωτικού Χρέους. (2020, Αύγουστος 2). *Επιδότηση δόσης δανείου – Ηλεκτρονική αιτηση*. Keyd Site. <http://www.keyd.gov.gr/covid19-gefyra/>

- Ε.Ι.Ε.Α.Δ. (2022). ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΣΤΕΓΩΝ. *EIEAD*. <https://www.eiead.gr/programmata-astegon/>
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών. (2022). *Ελληνική Ένωση Τραπεζών / / Επιτόκια αναφοράς και χρηματοοικονομικοί δείκτες*. <https://hba.gr/Info/ratesandration#!>
- ΕΛΣΤΑΤ. (2022a). *Στατιστικές—ELSTAT*. <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/DKT87/->
- ΕΛΣΤΑΤ. (2022b). *ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ*: <https://www.statistics.gr/documents/20181/267bb025-6795-0df9-6347-dc7e8a05aee7>
- Ευάλωτες / Ευπαθείς Ομάδες – Ο Συνήγορος του Πολίτη για τις ευάλωτες ομάδες*. (χ.χ.). Ανακτήθηκε 7 Μάρτιος 2022, από <https://www.synigoros-solidarity.gr/452/evalotes-efpatheis-omades>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (1991). *“Πράσινο βιβλίο—Αστικό περιβάλλον”*. Ανοικτή Βιβλιοθήκη. <https://www.openbook.gr/prasino-vivlio-astiko-perivallon/>
- Καρακασίδης, Σ. (2016). *Το τρίτο μεταναστευτικό κύμα των Ελλήνων | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. <https://www.kathimerini.gr/society/865921/to-trito-metanasteytiko-kyma-ton-ellinon/>
- Καρούζος Γ. (2022). *Γιάννης Καρούζος—Οι νέοι μισθοί του 2020 μετά τη μείωση των εισφορών (Πίνακας)*. e-forologia.gr. <https://www.e-forologia.gr/cms/viewContents.aspx?id=215612>
- Κουραχάνης Ν. (2015). *Διατριβή: Η κοινωνική πολιτική για τους άστεγους στην Ελλάδα: Ποιοτική και κριτική ανάλυση ενός ακραίου κοινωνικού αποκλεισμού—Κωδικός: 38126*. <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/38126?lang=el#page/76/mode/1up>
- Κουραχάνης, Ν. (2015). Το Μίγμα Ευημερίας στις Πολιτικές Αντιμετώπισης της Έλλειψης Στέγης στην Ελλάδα και οι Ευρύτερες Συνδηλώσεις του. *Κοινωνική Πολιτική*, 5(0), 64–79. <https://doi.org/10.12681/sp.10601>
- Κουτσόπουλος Κ. (2011, Οκτώβριος 5). *Wayback Machine*. <https://web.archive.org/web/20111005112535/http://www.survey.ntua.gr/envIRON/keimenA/koutsopoulos.pdf>

- Κώττη Πετράκη Α , Κώττη Χ,. (2008). *ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ*. ΜΠΕΝΟΥ.
- Λαζαρέτου Θ. (2022). *Το δικαίωμα στη στέγαση & ο ρόλος της φορολογίας*. Ena Institute.
<https://www.enainstitute.org/publication/>
- Λαλένης, Κ., & Βεζυριαννίδου, Σ. (2020). Ο χωρικός σχεδιασμός και οι συναφείς απόπειρες
 θεσμικών μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα την εποχή της οικονομικής κρίσης: Αξιολόγηση
 αναγκαιότητας και αποτελεσμάτων. *Αειχώρος: Κείμενα Χωροταξίας, Πολεοδομίας και
 Ανάπτυξης*, 31, 94–118. <https://doi.org/10.26253/heal.uth.ojs.aei.2020.43>
- Μαλούτας Θ. (2022). *10 μεταρρυθμίσεις που άλλαξαν την Ελλάδα* (3η). διαΝΕΟσις.
- Μαλούτας, Θ. (1986). Θεωρίες του χώρου και χώρος της θεωρίας Ι: Γεωγραφία και
 φαινομενολογία: Δοκιμή φαινομενολογικής θεμελίωσης της έννοιας του χώρου.
Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 63(63), 280. <https://doi.org/10.12681/grsr.766>
- Μαλούτας Θ , Σπυρέλλης Σ. (2021, Απρίλιος 10). Κενές κατοικίες. *Athens Social Atlas*.
<https://www.athenssocialatlas.gr/άρθρο>
- Μαλούτας Θ &, Σπυρέλλης Σ. (2015). Κάθετος διαχωρισμός. *Athens Social Atlas*.
<https://www.athenssocialatlas.gr/άρθρο>
- Μανάλης Γ & Ματσαγγάνης Μ. (2022, Ιούνιος 23). *Δυσβάσταχτο το κόστος της στέγασης για
 πολλά νοικοκυριά στην Ελλάδα*. Οικονομικός Ταχυδρόμος - ot.gr.
<https://www.ot.gr/2022/06/23/apopseis/experts/dysvastaxto-to-kostos-tis-stegasis-gia-polla-noikokyria-stin-ellada/>
- Μαντουβάλου, Μ. (1995). Αστική γαιοπρόσοδος, τιμές γης και διαδικασίες ανάπτυξης του
 αστικού χώρου Ι: Σημειώσεις στη θεωρία μέσα από την ελληνική εμπειρία. *Επιθεώρηση
 Κοινωνικών Ερευνών*, 33–59. <https://doi.org/10.12681/grsr.678>
- Μαρμαράς Μ. (1993). *Η μεταπολεμική πολιτική πολεοδομικών επεκτάσεων στην Αθήνα, ως
 αποτέλεσμα απουσίας αρχών σχεδιασμού και διαμόρφωσης του αστικού χώρου*.
[http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=0&q=Η ελληνική κοινωνία
 κατά την πρώτη μεταπολεμική περίοδο&page=1&scope=&lang=el&&pid=iid:14103](http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=0&q=Η%20ελληνική%20κοινωνία%20κατά%20την%20πρώτη%20μεταπολεμική%20περίοδο&page=1&scope=&lang=el&&pid=iid:14103)

- Μεταξάς Θ. (2013). *Ο Στρατηγικός Σχεδιασμός ως τύπος σχεδιασμού και ως εργαλείο αποτελεσματικής Αστικής Διαχείρισης*. https://www.citybranding.gr/2013/09/blog-post_20.html
- Μητούλα Ρ. (2006). *Βιώσιμη περιφερειακή ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ανασυγκρότηση του ελληνικού αστικού περιβάλλοντος*. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ Α.Ε.
- Μισσός Β. (2019). Δίχτυ προστασίας: Η πολιτική οικονομία της εισοδηματικής φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης. *Κοινωνική Πολιτική*, 11, 74–96. <https://doi.org/10.12681/sp.29017>
- Μισσός Β. (2021). *Η επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα και στην ΕΕ*. <http://repository.kepe.gr/kepe/handle/20.500.12036/1440>
- Μπαλωμένος, Π. (2008). *Οικονομική της αγοράς ακίνητης περιουσίας και επενδύσεις: η περίπτωση των εταιρειών επενδύσεων σε ακίνητη περιουσία* [Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης]. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/17472>
- Μπίθας Π.Κ. (2001). *Βιώσιμες πόλεις /Συλλογικό* (2001ο έκδ.). ΤΥΠΩΘΗΤΩ / ΔΑΡΔΑΝΟΣ.
- Μπούκη Α. (2019). *Τι είναι η οικονομία διαμοιρασμού και πώς μπορούν οι ιδιώτες καταναλωτές να επωφεληθούν από αυτήν*. Capital.gr. <https://www.capital.gr/me-apopsi/3347060/ti-einai-i-oikonomia-diamoirasmou-kai-pos-mporoun-oi-idiotes-katanalotes-na-epofelithoun-apo-autin>
- Μυωφά Ν, και Παπαδιάς Ε. (2016). Δουρούτι. *Athens Social Atlas*. <https://www.athenssocialatlas.gr/άρθρο/%ce%b4%ce%bf%cf%85%cf%81%ce%b3%ce%bf%cf%8d%cf%84%ce%b9/>
- Νικολαΐδου Σ. (1993). *Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ*. ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ.
- Οικονόμου Λ. (2018). *Το συλλογικό έπος της οικοπεδοποίησης*. Η Εφημερίδα των Συντακτών. https://www.efsyn.gr/arheio/fantasma-tis-istorias/151116_syllogiko-epos-tis-oikopedopoiisis

- ΟΠΕΚΑ. (2017). Στέγαση & Επανένταξη. *ΟΠΕΚΑ*. <https://opeka.gr/category/programmata-astegon/stegasi-epanentaksi/>
- ΟΠΕΚΑ. (2022). Στέγαση & Α' Κατοικία—Επιδόματα & Συνεισφορές. *ΟΠΕΚΑ*. <https://opeka.gr/stegasi-proti-katoikia/>
- Παπαδασκαλόπουλος Α. (2008). *ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ*. ΔΙΟΝΙΚΟΣ.
- Πληθυσμός και Κοινωνικές Συνθήκες—ELSTAT*. (χ.χ.). Ανακτήθηκε 8 Φεβρουάριος 2022, από <https://www.statistics.gr/el/statistics/pop>
- Ρόκος Δ. (2001). *Απο την "Βιώσιμη ή Αειφόρο" στην Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη*. https://web.archive.org/web/20120703175710/http://www.survey.ntua.gr/envIRON/keimen_a/rokos_a.pdf
- Σαρηγιάννη Γ. (1985). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ*. Σ.ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ-Σ. ΠΑΠΑΔΑΜΗΣ-Χ.ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ.
- Σαρηγιάννη Γ. (2011). *Articles—APXITEKTONIKEΣ MATIEΣ - Η χρηματοπιστωτική φάση του καπιταλισμού*. <https://www.greekarchitects.gr/gr>
- Σαρηγιάννη Γ. (2012). *Articles—APXITEKTONIKEΣ MATIEΣ - Si le bâtiment va bien, tout va bien (αν η οικοδομή πάει καλά, όλα πάν καλά.)*. <https://www.greekarchitects.gr/gr>
- Συμιγιάννης Γ & Χονδρογιάννης Γ. (2009). *Μελέτες και αναλύσεις για την ελληνική αγορά ακινήτων*. <https://www.bankofgreece.gr/statistika/agora-akinhtwn/meletes-kai-analyseis-gia-thn-ellhnikh-agora-akinhtwn>
- Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. (2019, Ιανουάριος 25). *Δάνεια σε Φυσικά Πρόσωπα*. Ταμείο Παρακαταθηκών & Δανείων. <https://www.tpd.gr/danea-se-fysika-prosopa-sel/>
- Τζώρτζη, Ε. (2022). *Αλλάζουν όλα στον χάρτη της στέγασης: Απόκτηση κατοικίας με leasing αντί δανείου | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. <https://www.kathimerini.gr/economy/561846376/allazoyn-ola-ston-charti-tis-stegasis-apoktisi-katoikias-me-leasing-anti-daneioy/>

- Τραγγανίδας Γ. (2016). Στης Ακαδημίας Πλάτωνος... Την «BlackRock» ράχη... *Το Περιοδικό*.
<https://www.toperiodiko.gr/στης-ακαδημίας-πλάτωνος-την-blackrock-ράχη/>
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2012). *Η αγορά ακινήτων στην πρόσφατη στην πρόσφατη χρηματοοικονομική κρίση*. <https://www.bankofgreece.gr/statistika/agora-akinhtwn/meletes-kai-analyseis-gia-thn-ellhnikh-agora-akinhtwn>
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2014a). *Η αγορά των στεγαστικών Δανείων*.
<https://www.bankofgreece.gr/statistika/agora-akinhtwn/meletes-kai-analyseis-gia-thn-ellhnikh-agora-akinhtwn>
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2014b). *Θέματα μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων*.
<https://www.bankofgreece.gr/kiries-leitourgies/epopteia/themata-mh-eksyphretoymenwn-anoigmatwn>
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2021). *Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής*.
<https://www.bankofgreece.gr/ekdoseis-ereyna/ekdoseis/ekthesh-nomismatikhs-politikhs>
- Τσουκαλάς Κ. (2011, Οκτώβριος 5). *Wayback Machine*.
https://web.archive.org/web/20111005112702/http://www.survey.ntua.gr/environ/keimen_a/tsoukalas.pdf
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2020a, Μάιος 8). *Στατιστικά | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου*. <https://migration.gov.gr/statistika/>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2020b, Μάιος 21). *Πρόγραμμα HELIOS | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου*. <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/draseis-koinonikis-entaxis-se-ethniko-epipedo/programma-helios/>
- Υπουργείο Οικονομικών. (2019). *ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΗΡΑΚΛΗΣ»—Ερωτήσεις και απαντήσεις—Ανακοινώσεις—Υπουργείο Οικονομικών*. <https://www.minfin.gr/-/programma-erakles-eroteseis-kai-apanteseis>
- Φερόνας, Α. (2013). Η Κοινωνική Διάσταση της «Ευρώπης 2020»: Ρητορική και Πραγματικότητα. *Κοινωνική Πολιτική*, 1, 65–88. <https://doi.org/10.12681/sp.10547>

- Φερόνας, Α., & Κουραχάνης, Ν. (2016). Καθεστώτα Ευημερίας και Έλλειψη Στέγης: Τι Είδους Σχέση; *Κοινωνική Πολιτική*, 6(0), 21–44. <https://doi.org/10.12681/sp.10879>
- Affordable Housing | Compare your country.* (χ.χ.). Ανακτήθηκε 24 Μάιος 2022, από <https://www.compareyourcountry.org/housing/en/3/all/default>
- Angelidis, M. (1999). *Η αειφόρος ανάπτυξη των πόλεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η αρχιτεκτονική.*
- Angelidis, M. (2004). *Αειφόρος ανάπτυξη των πόλεων στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.*
- Asprogerakas, V. (2012). «Αναζήτηση χωρικής πολιτικής για την ΕΕ και η προοπτική ολοκληρωμένων προσεγγίσεων σχεδιασμού στην Ελλάδα», *Κείμενα Περιφερειακής Επιστήμης, Τομος III, Αρ.1, 2012*, σελ. 87-105. <https://www.academia.edu/>
- astegoi.gov.gr. (2018). *Καταγραφή αστέγων.* <http://astegoi.gov.gr/index.php/en/foreis/survey>
- astegoi.gov.gr. (2022). *Διαχείριση Στεγαστικών Αιτημάτων.* <http://www.astegoi.gov.gr/index.php/en/foreis/case-management>
- Benefits.gov. (2009). *Continuum of Care (CoC) Homeless Assistance Program.* Benefits.Gov. <https://www.benefits.gov/benefit/5889>
- Brussels,. (2022, Μάρτιος 29). *Delivering a dignified housing response to Ukraine | Housing Europe.* <https://www.housingeurope.eu/resource-1680/delivering-a-dignified-housing-response-to-ukraine>
- Bunn, D. (2021). Comparing Europe's Tax Systems: Property Taxes. *Tax Foundation.* <https://taxfoundation.org/comparing-property-tax-systems-europe-2021/>
- Charalampidou, S. (2019). *ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.* <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.30996.35209>
- crisis.org.uk. (2020). *Housing-led Feasibility Study for Oxfordshire.* Crisis. <https://www.crisis.org.uk/ending-homelessness/homelessness-knowledge-hub/housing-models-and-access/oxfordshire-feasibility-study/>
- Data.europa.eu, 347 OJ L (2013). <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1301/oj/eng>

dictionary.cambridge.org. (χ.χ.). *Development*. Ανακτήθηκε 22 Ιούνιος 2021, από <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/development>

Directorate-General for Mobility and Transport. (2021). *Connecting Europe Express reaches final destination after 20,000km journey*. https://transport.ec.europa.eu/news/connecting-europe-express-reaches-final-destination-after-20000km-journey-2021-10-07_en

Dizdaroglu, D. (2017). The Role of Indicator-Based Sustainability Assessment in Policy and the Decision-Making Process: A Review and Outlook. *Sustainability*, 9, 1018. <https://doi.org/10.3390/su9061018>

ec.europa.eu. (2015). *Δέσμη μέτρων κατάρτισης σχετικά με την εισαγωγή στο περιβαλλοντικό δίκαιο της ΕΕ*. https://ec.europa.eu/environment/legal/law/14/Introduction_EU_Environmental_Law.htm

ec.europa.eu. (2016). *Πόλεις και αστική ανάπτυξη* [Text]. Ευρωπαϊκή Επιτροπή - European Commission. https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development_en

ec.europa.eu. (2020). *Housing in Europe—Built up areas*. Housing in Europe. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/housing/bloc-3b.html?lang=en&etrans=el>

ec.europa.eu/eurostat. (2022). *The European economy since the start of the millennium—Macroeconomic overview*. The European Economy since the Start of the Millennium. https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/european_economy/bloc-1a.html

Education at a Glance 2002—Home—OECD. (χ.χ.). Ανακτήθηκε 11 Νοέμβριος 2021, από <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/educationataglance2002-home.htm>

efsyn.gr. (2022). *Πρωταθλήτρια η Ελλάδα στη βραχυχρόνια μίσθωση εν μέσω πανδημίας*. Η Εφημερίδα των Συντακτών. https://www.efsyn.gr/oikonomia/elliniki-oikonomia/339636_protathlitria-i-ellada-sti-brahyhronia-misthosi-en-meso

enpe.gr. (2022). *Περιφέρεια Αττικής*. <https://www.enpe.gr/el/perifereia-attikis>

eur-lex.europa.eu. (2001). *Έκτο πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l28027>

eur-lex.europa.eu. (2009). *Σχέδιο δράσης για την αστική κινητικότητα*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/AUTO/?uri=CELEX:52009DC0490&qid=1664643072846&rid=1>

eur-lex.europa.eu. (2013). *«Ενημερία εντός των ορίων του πλανήτη μας»*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2013/1386/oj>

eur-lex.europa.eu. (2014). *Πλαίσιο σχετικά με τις κρατικές ενισχύσεις για την έρευνα και ανάπτυξη και την καινοτομία*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2014:198:FULL>

europarl.europa.eu. (2010). *Καταπολέμηση της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων | Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/60/καταπολεμηση-της-φτωχειας-του-κοινωνικου-αποκλεισμου-και-των-διακρισεων>

eurostat. (2020). - *Statistics Explained*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion

feantsa.org. (1989). *Employment*. <https://www.feantsa.org/en/themes>

feantsa.org. (2015). *ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion*. <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion?bcParent=27>

feantsa.org. (2020). *The City is Ours! How to Regulate Airbnb in the Face of a Housing Crisis*. <https://www.feantsa.org/en/report/2020/11/18/the-city-is-ours-how-to-regulate-airbnb-in-the-face-of-a-housing-crisis?bcParent=27>

feantsa.org/en/membership. (χ.χ.). *Members*. Ανακτήθηκε 8 Σεπτέμβριος 2022, από <https://www.feantsa.org/en/membership>

- Feenstra C. R, Taylor M. A., (2014). *Διεθνής Οικονομική*. Επίκεντρο.
- Forin.gr. (2019). *N. 4646/2019 (ΦΕΚ Α' 201/12.12.2019) Φορολογική μεταρρύθμιση με αναπτυξιακή διάσταση για την Ελλάδα του αύριο.* | Forin.gr.
<https://www.forin.gr/laws/law/3806/nomos-4646-2019>
- Giannousi, T. (2016). *Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Τοπική Ανάπτυξη. Πρόκληση για την ορθή και αποτελεσματική χρήση του χωρικού εργαλείου της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης της προγραμματικής περιόδου 2014-2020.*
<https://www.academia.edu/29195468>
- Global Homelessness Statistics. (2022). *Global Homelessness Statistics*. Homeless World Cup.
<https://www.homelessworldcup.org/homelessness-statistics>
- habitat.org. (2015). *Habitat For Humanity*. <https://www.habitat.org/emea>
- Hadjimichalis, C. (2019). *Ο καπιταλισμός του AirBnb*. 14, 1–3.
- hudexchange. (2022). *Welcome to HUD Exchange*. <https://www.hudexchange.info/>
- International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. (χ.χ.). OHCHR. Ανακτήθηκε 25 Απρίλιος 2022, από <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>
- International Monetary Fund. (2021). *Affordable Rental Housing: Making It Part of Europe's Recovery*. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/DP/2021/English/ARHMIPEREA.ashx>
- iso.org. (2022). *ISO - What we do*. ISO. <https://www.iso.org/what-we-do.html>
- Jammer, M., Einstein, A., Lazarē, T., & Christakopoulos, T. (2001). *Ennoies tou chōrou: Ē istoria tōn theōriōn tou chōrou stē physikē*. Panepistēmiakes Ekdoseis Krētēs.
- Kafkalas, G., Vitopoulou, A., Gemenetzi, G., Giannakou, A., Tasopoulou, A., Καυκαλάς, Γ., Βιτοπούλου, Α., Γεμενετζή, Γ., Γιαννακού, Α., & Τασοπούλου, Α. (2015). *Βιώσιμες πόλεις*. <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2227>

- Kandylis, G., Maloutas, T., & Sayas, J. (2012). Immigration, inequality and diversity: Socio-ethnic hierarchy and spatial organization in Athens, Greece. *European Urban and Regional Studies - EUR URBAN REG STUD*, 19, 267–286.
<https://doi.org/10.1177/0969776412441109>
- Koniditsiotis, S. (2018). *ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ*. <https://www.academia.edu/>
- Life Επιστημονική Βιβλιοθήκη. (1997). *Life Επιστημονική Βιβλιοθήκη: τ. ΑΝΑΠΤΥΞΗ*. ΤΑΙΜ-ΛΑΪΦ ΙΝΤΕΡΝΑΣΙΟΝΑΛ ΛΥΚΕΙΟ ΑΠΟΛΛΩΝ -ΧΡΥΣΟΣ ΤΥΠΟΣ.
- Lindovská, E. (2014). *Homelessness Coping Strategies from Housing Ready and Housing First Perspectives*.
https://www.academia.edu/71843641/Homelessness_Coping_Strategies_from_Housing_Ready_and_Housing_First_Perspectives
- Madden D ,& Marcuse P,. (2016, Φεβρουάριος 10). *The Permanent Crisis of Housing*.
<https://jacobinmag.com/2016/10/housing-crisis-rent-landlords-homeless-affordability>
- Maloutas T, Spyrellis S. (2016). Vacant houses. *Athens Social Atlas*.
<https://www.athenssocialatlas.gr/en/article/vacant-houses/>
- Mavridis, S. (2018). Greece’s Economic and Social Transformation 2008–2017. *Social Sciences*, 7(1), 9. <https://doi.org/10.3390/socsci7010009>
- National Alliance to End Homelessness. (2022). *Home*. National Alliance to End Homelessness.
<https://endhomelessness.org/>
- Network, T. O. F. (2021, Φεβρουάριος 26). *Tackling Europe’s housing crisis*. The OECD Forum Network. <http://www.oecd-forum.org/posts/tackling-europe-s-housing-crisis>
- OECD Better Life Index*. (χ.χ.). Ανακτήθηκε 11 Νοέμβριος 2021, από <https://www.oecdbetterlifeindex.org/#/11111111111>
- oecd.org. (2021). *Inequality—Poverty gap—OECD Data*. TheOECD.
<http://data.oecd.org/inequality/poverty-gap.htm>

- oecd.org/housing. (2020). *Affordable Housing Database—OECD*.
<https://www.oecd.org/housing/data/affordable-housing-database/>
- ohchr.org. (1948). *OHCHR | Universal Declaration of Human Rights—Greek (Ellinika)*.
 OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/greek-ellinika>
- opengov.gr (2015) Κύρωση του Αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη
- oxfordshirehomelessmovement.org. (2020). *Homepage | Oxfordshire Homeless Movement*.
<https://www.oxfordshirehomelessmovement.org/>
- pathwayshousingfirst.org. (2022). *Pathways Housing First Training*. Housingfirst.
<https://www.pathwayshousingfirst.org/training>
- Pearce, D., & Atkinson, G. (χ.χ.). *The concept of sustainable development: An evaluation of its usefulness ten years after Brundtland*. 20.
- Pleace N. (2018). *Housing First*. https://www.academia.edu/1565914/Housing_First
- Pleace, N., Baptista, I., Benjaminsen, L., & Busch-Geertsema, V. (2018). *Homelessness Services in Europe: EOH Comparative Studies on Homelessness*.
- politicalpedia.eklogika. (2018). *Οδηγός δήμων και νομών – Political Pedia*.
https://politicalpedia.eklogika.gr/wiki/odigos_dimon_nomon/
- Roser M and -Ospina E, M. (2016). *Taxation. Our World in Data*.
<https://ourworldindata.org/taxation>
- Roser M ,and-Ospina E. (2017). *Global Extreme Poverty. Our World in Data*.
<https://ourworldindata.org/extreme-poverty>
- samhsa.gov. (2022). *Homelessness Programs and Resources*.
<https://www.samhsa.gov/homelessness-programs-resources>
- sekpe.org. (2021). *Συνοδική Επιτροπή επί της Κοινωνικής Προνοίας και Ευποίας*.
<http://sekpe.org/>

sid-israel.org. (2021, Φεβρουάριος 16). What is Development? *Sid Israel - Society for International Development*. <https://sid-israel.org/en/what-is-development/>

statistics.gr. (2020a). Στατιστικές—ELSTAT. <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SHE29/->

statistics.gr. (2020b). *infographic-building-activity-2020—ELSTAT*. <https://www.statistics.gr/el/infographic-building-activity-2020>

statistics.gr. (2022). Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού—Κατοικιών 2021—ELSTAT. <https://www.statistics.gr/el/2021-census-pop-hous-results>

Statistics.pdf. (χ.χ.). Ανακτήθηκε 12 Μάιος 2022, από <https://www.statistics.gr/el/statistics?>

taxfoundation.org. (2020). How Do Taxes in Greece Compare? *Tax Foundation*. <https://taxfoundation.org/country/greece/>

The European Convention on Human Rights—A living instrument. (χ.χ.). 15.

Tognini G. (2022). Ο μεγιστάνας που σόρταρε στεγαστικά δάνεια στην κρίση του 2007-09 προειδοποιεί: ‘Σε φάση φούσκας οι ΗΠΑ’. Capital.gr. <https://www.capital.gr/forbes/3644989/o-megistanas-pou-sortare-stegastika-daneia-stin-krisi-tou-2007-09-proeidopoei-se-fasi-fouskas-oi-ipa>

Trantas, N. (2018). Βιώσιμη ανάπτυξη και πολιτικές στο πλαίσιο του ΟΗΕ. <https://www.academia.edu/>

unhcr.org/gr. (2020a). Οι αναγκαστικά εκτοπισμένοι ξεπέρασαν τα 80 εκατομμύρια το πρώτο εξάμηνο του 2020. UNHCR Ελλάδα. <https://www.unhcr.org/gr/17873-forced-displacement-passes-80-million-mid-2020-covid-19-tests-refugee-protection.html>

unhcr.org/gr. (2020b). Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR). UNHCR Ελλάδα. <https://www.unhcr.org/gr>

UNICEF. (2020). Παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες. <https://www.unicef.org/greece/> %

United Nations. (2018). *THE 17 GOALS | Sustainable Development*. <https://sdgs.un.org/goals>

- un.org. (1992). *Agenda 21* | Department of Economic and Social Affairs.
<https://sdgs.un.org/publications/agenda21>
- un.org. (2015) [https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf)
- unricgreece. (2016). *Επιτροπές & Ημερήσια Διάταξη* |. <https://roh.gr/imerisia-diataxi-epitropon/>
- unricgreece. (2019, Μάιος 23). *Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και Προαιρετικό Πρωτόκολλο*. Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ - Greece.
<https://unric.org/el/σύμβαση-για-τα-δικαιώματα-των-ατόμων-μ-2/>
- Urbact. (2021, Ιανουάριος 19). *Οι ευρωπαϊκές πόλεις διερευνούν την ισότιμη πρόσβαση σε στεγαστική χρηματοδότηση για να ενισχύσουν την επαρκή και προσιτή στέγαση*. Urbact.
<https://urbact.eu/>
- worldbank.org. (2020). *Poverty and Shared Prosperity 2020* [Text/HTML]. World Bank.
<https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity>
- worldbank.org. (2021). *Social Sustainability and Inclusion*. World Bank.
<https://www.worldbank.org/en/topic/socialsustainability>
- Yogyakartaprinciples.org – *The Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity*. (2017). <http://yogyakartaprinciples.org/>
- ypergasias.gov.gr. (2022). *Η νέα Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά: Βήματα μπροστά για μια συμπεριληπτική κοινωνία. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων*. <https://ypergasias.gov.gr/i-neia-ethniki-stratigiki-gia-tin-koinoniki-entaxi-ton-roma-vimata-brosta-gia-mia-syberiliptiki-koinoni>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συγκεντρωτικός πίνακας αποτελεσμάτων

*Στην στατιστική ανάλυση δεν συμπεριλήφθησαν τα παιδιά (Μόνο στην ανάλυση ηλικίας)

Πλήθος Δείγματος N=165*		Συχνότητα n	Σχετική Συχνότητα
Ποσοστό αστέγων κατά τομέα	Κεντρικός Τομέας	60	37,3%
	Αττικής Πειραιά	47	29,2%
	Δυτικός Τομέας	27	16,8%
	Νότιος Τομέας	17	10,6%
	Βόρειος Τομέας	10	6,2%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα συγκέντρωσης αστέγων κατά τομέα			
	Κεντρικός Τομέας	60	37,3%
	Αττικής Πειραιά	47	29,2%
Φύλο	Άνδρες	123	76,4%
	Γυναίκες	38	23,6%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα κατά φύλο			
	Άνδρες	123	76,4%
Ηλικία	1-12	2	1,2%
	13-17	2	1,2%
	18-30	17	10,6%
	31-45	52	32,3%
	46-60	58	36%
	60και άνω	29	18%

	Δεν απάντησαν	1	,6%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα συγκέντρωσης ηλικιακής κλάσης			
Οικογενειακή Κατάσταση	31-45	52	32,3%
	46-60	58	36%
	Ανύπαντρος /η	85	52,8%
	Παντρεμένος /η	29	18%
	Διαζευγμένος/η	31	19,3%
	Χήρος /α	16	9,9%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα συγκέντρωσης είναι Ανύπαντροι άστεγοι Κατάστασης			
	Ανύπαντρος /η	85	52,8%
	Διαζευγμένος/η	31	19,3%
	Παντρεμένος /η	29	18%
Έχετε Παιδιά?	Όχι	105	65,2%
	Ναι	56	34,8%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα είναι άστεγοι χωρίς παιδιά			
	Όχι	105	65,2%
Έχετε συγγενείς?	Όχι	64	39,8%
	Ναι	92	57,1%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα αστέγων έχουν συγγενείς			
	Ναι	92	57,1%
Είναι άστεγοι ?	Όχι	86	53,4%
	Ναι	24	14,9%
	Μερικοί	25	15,5%

	Δεν Απάντησαν	26	16,1%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα είναι οι άστεγοι χωρίς άστεγους συγγενείς			
	Όχι	86	53,4%
Τόπος Καταγωγής	Αθήνα	84	52,2%
	Επαρχία	44	27,3%
	Εξωτερικό	28	17,4%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα αστέγων με Ελληνική υπηκοότητα			
	Αθήνα	84	52,2%
	Επαρχία	44	27,3%
Επίπεδο εκπαίδευσης	Δεν έχω πάει σχολείο	31	19,3%
	Πρωτοβάθμια	62	38,5%
	Δευτεροβάθμια	45	28,0%
	Τριτοβάθμια	8	5,0%
	Άλλο	5	3,1%
	Δεν Απάντησαν	10	6,2%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα αστέγων σε εκπαιδευτικό επίπεδο			
	Πρωτοβάθμια	62	38,5%
	Δευτεροβάθμια	45	28,0%
Έχετε προβλήματα υγείας ?	Όχι	63	39,1%
	Ναι	93	57,8%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα αστέγων με προβλήματα υγείας			

	Ναι	93	57,8%
Έχετε κάνει χρήση ουσιών στο παρελθόν?	Όχι	97	60,2%
	Ναι	64	39,8%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα αστέγων δεν έκαναν χρήση ουσιών			
	Όχι	97	60,2%
Πόσο καιρό είστε χωρίς στέγη	1 Εβδομάδα	3	1,9%
	1 Μήνα	12	7,5%
	6 Μήνες	32	19,9%
	1 Έτος	32	19,9%
	Περισσότερο από 1 Έτος	82	50,9%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα αστέγων με περισσότερο καιρό χωρίς στέγη			
	Περισσότερο από 1 Έτος	82	50,9%
Πόσο καιρό έχετε να κοιμηθείτε σε κλειστό χώρο με κρεβάτι ?	1 Ημέρα	9	5,6%
	1 Εβδομάδα	13	8,1%
	1 Μήνα	19	11,8%
	6 Μήνες	37	23,0%
	1 Έτος	38	23,6%
	Περισσότερο από 1 έτος	40	24,8%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Υψηλότερη σχετική συχνότητα αστέγων με περισσότερο καιρό χωρίς διανυκτερεύσει σε κλειστό χώρο με κρεβάτι			
	6 Μήνες	37	23,0%
	1 Έτος	38	23,6%
	Περισσότερο από 1 έτος	40	24,8%
Ποιος σας βοηθάει ?			

Βοήθεια από το Κράτος	Όχι	148	91,9%
	Ναι	13	8,1%
Βοήθεια από το Δήμο	Όχι	79	49,1%
	Ναι	81	50,3%
	Δεν Απάντησαν	1	,6%
Βοήθεια από την Εκκλησία	Όχι	62	38,5%
	Ναι	99	61,5%
Βοήθεια από τους Πολίτες	Όχι	84	52,2%
	Ναι	77	47,8%
Υψηλότερη Σχετική συχνότητα βοήθειας κατά φορέα			
Εκκλησία		99	61,5%
Δήμος		81	50,3%
Πολίτες		77	47,8%
Κράτος		13	8,1%
Με τι είδους βοήθεια ?			
Φαγητό	Όχι	26	16,1%
	Ναι	135	83,9%
Ρούχα	Όχι	69	42,9%
	Ναι	92	57,1%
Χρήματα	Όχι	81	50,3%
	Ναι	80	49,7%
Στέγη	Όχι	148	91,9%
	Ναι	13	8,1%
Υψηλότερη Σχετική συχνότητα βοήθειας κατά είδος			

Φαγητό		135	83,9%
Ρούχα		92	57,1%
Χρήματα		80	49,7%
Στέγη		13	8,1%
Ποιος νομίζετε ότι ευθύνεται για το ότι είστε άστεγοι;			
Κράτος	Όχι	43	26,7%
	Ναι	113	70,2%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Δήμος	Όχι	139	86,3%
	Ναι	17	10,6%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Εκκλησία	Όχι	152	94,4%
	Ναι	4	2,5%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Πολίτες	Όχι	149	92,5%
	Ναι	7	4,3%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Εσείς οι ίδιοι	Όχι	118	73,3%
	Ναι	38	23,6%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Άλλος	Όχι	145	90,1%
	Ναι	11	6,8%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Υψηλότερη Σχετική συχνότητα για την εύθηνη της έλλειψης στέγης			

Κράτος	Ναι	113	70,2%
Εσείς οι ίδιοι	Ναι	38	23,6%
Δήμος	Ναι	17	10,6%
Επιθυμείτε να εργαστείτε;	Όχι	31	19,3%
	Ναι	125	77,6%
	Δεν Απάντησαν	5	3,1%
Υψηλότερη Σχετική συχνότητα στην επιθυμία για εργασία			
	Ναι	125	77,6%
Αν ναι τότε πιστεύετε ότι θα βρίσκατε εύκολα εργασία	Όχι	128	79,5%
	Ναι	16	9,9%
	Δεν Απάντησαν	17	10,6%
Υψηλότερη Σχετική συχνότητα στην ως προς την ευκολία ανεύρεσης εργασίας			
	Όχι	128	79,5%

Πίνακας 7: Συγκεντρωτικός πίνακας αποτελεσμάτων